

130.021

Dr. VICTOR JÁNOS

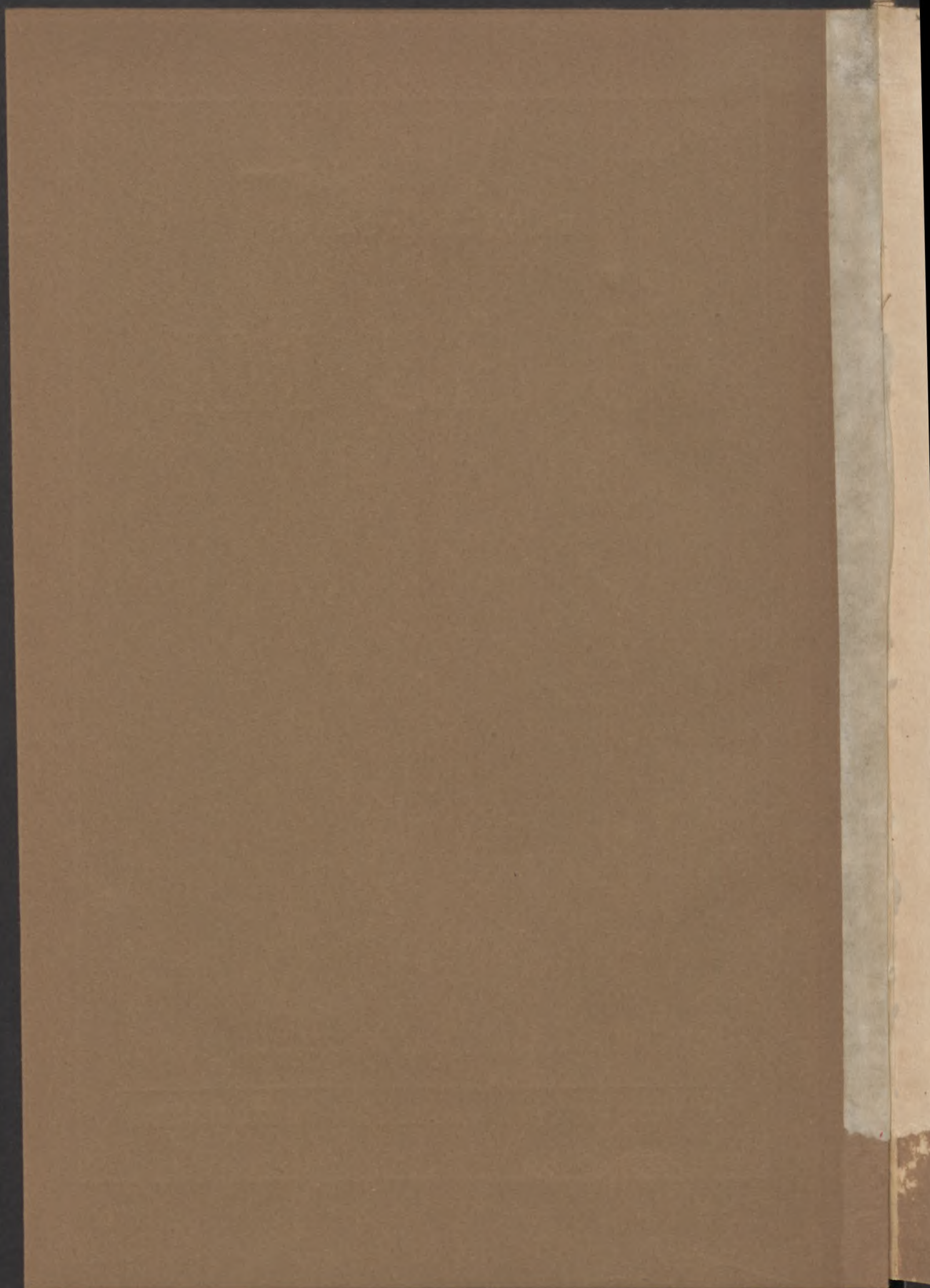
204

858
Ő ÉS MI

BUDAPEST, 1932

A REFORMÁTUS FIGYELŐ FŐBIZOMÁNYA

Ő ÉS MI

ELŐADÁSOK, BESZÉDEK, PREDIKÁCIÓK

IRTA

Dr. VICTOR JÁNOS

A BUDAPESTI REFORMÁTUS TEOLÓGIAI AKADÉMIA PROFESSZORA

BUDAPEST, 1932.

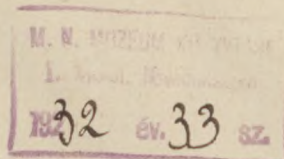
A REFORMÁTUS FIGYELŐ FŐBIZOMÁNYA

130.021

~~P. o. könyv.~~

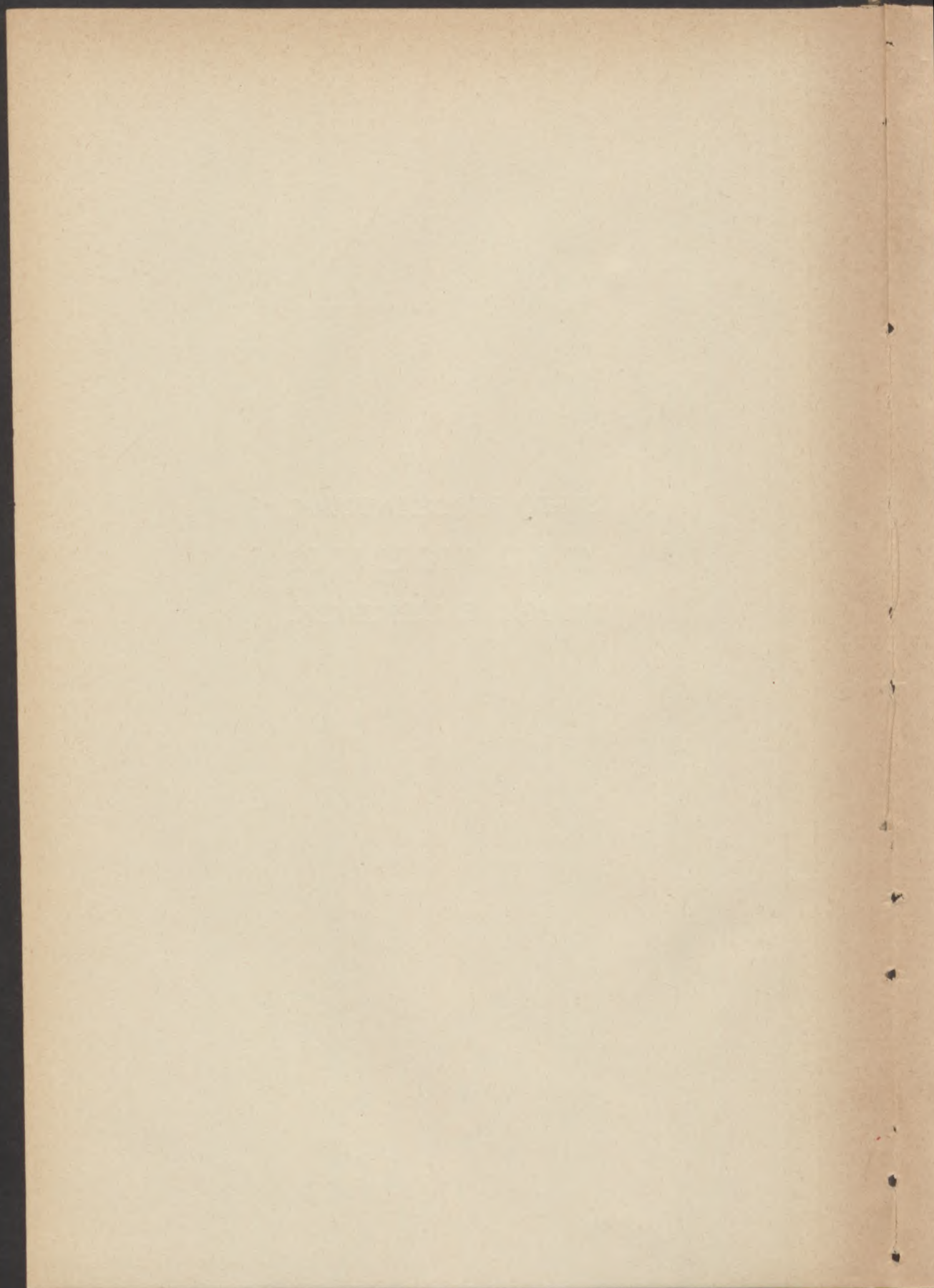
~~24.204~~

Sárkány Nyomda R. T. Budapest, VI., Horn Ede-utca 9. Tel.: 221—90.

Vezetők: Dr. Wessely Antal és Wessely József.

SIETŐ KISCEÁNYUNK,
C I D I K É N K
DRÁGA EMCEKÉNEK.

ELŐSZÓ

NEM A SZOKÁS, HANEM NÉMI MAGYARÁZAT KEDVÉÉRT.

Azokat a különböző helyeken és alkalmakkor elmondott beszédeket, amelyeket az olvasó egy kötetbe foglalva talál itt, két kapocs tartja össze. Az egyik nagyon tág, a másik nagyon gyöngé.

Amazt a belső egységük adja meg. Nem több, mint annyi, hogy ugyanaközött a két pólus között mozog valamennyi, amelyre a könyv címe utal. Az Istennek a Krisztusban közölt Igéjét akarja szolgálni valamennyinek a bizonyágtétele és a *mi* lelkivilágunkhoz, a jelen évek válságait átélő emberekéhez és keresztyénekéhez keresi az utat a szavuk.

A másikat, a külső egységüket az az esetleges körülmény adja meg, hogy ugyanannak a félévnek a lefolyása alatt születtek meg.

1929. elején a szokásos újévi elhatározások módjára föl tettem magamban, hogy egy ideig ellenőrizni fogom: hová forgácsolódik el az a munkaerő, amelyet manapság a magamfajta teológiai tanár életében a gyakorlati hitélet igényei elvonnak a katedrájától. (Akkor még nem járult hozzá tanári munkámhoz az azóta mellékesen elvállalt gyülekezeti szolgálat.) Elhatároztam tehát, hogy egy ideig írásban is megrögzítem a különböző fölkérésekre és meghívásokra itt-ott előszóval végzett szolgálatokat. Egy félévig — nagyjában — sikerült is megtartanom ezt az elhatározást. Így íródott meg ez a könyv.

Az itt közölt huszonkét beszéden kívül még tizennégy beszéd, amelyet az alatt a félév alatt tartottam, vagy megíratlan maradt, vagy pedig kiselejtezés folytán nem lát napvilágot ebben a könyvben.

A többit sem azért bocsátom közre, mintha a bírálat rostája — többféle szempontból is — nem találhatna már dolgot

bennük. De két és fél évi hevertetésük után mégis azt hiszem, hogy egyik-másik olvasójuknak segítségére lehetnek az Ige üzenetének megértésében és a mai zűrzavar közepette útjának megtalálásában.

A beszédek alkalmát megjelölő adatokhoz, ahol a hely nincs megnevezve, természetesen Budapest értendő hozzá.

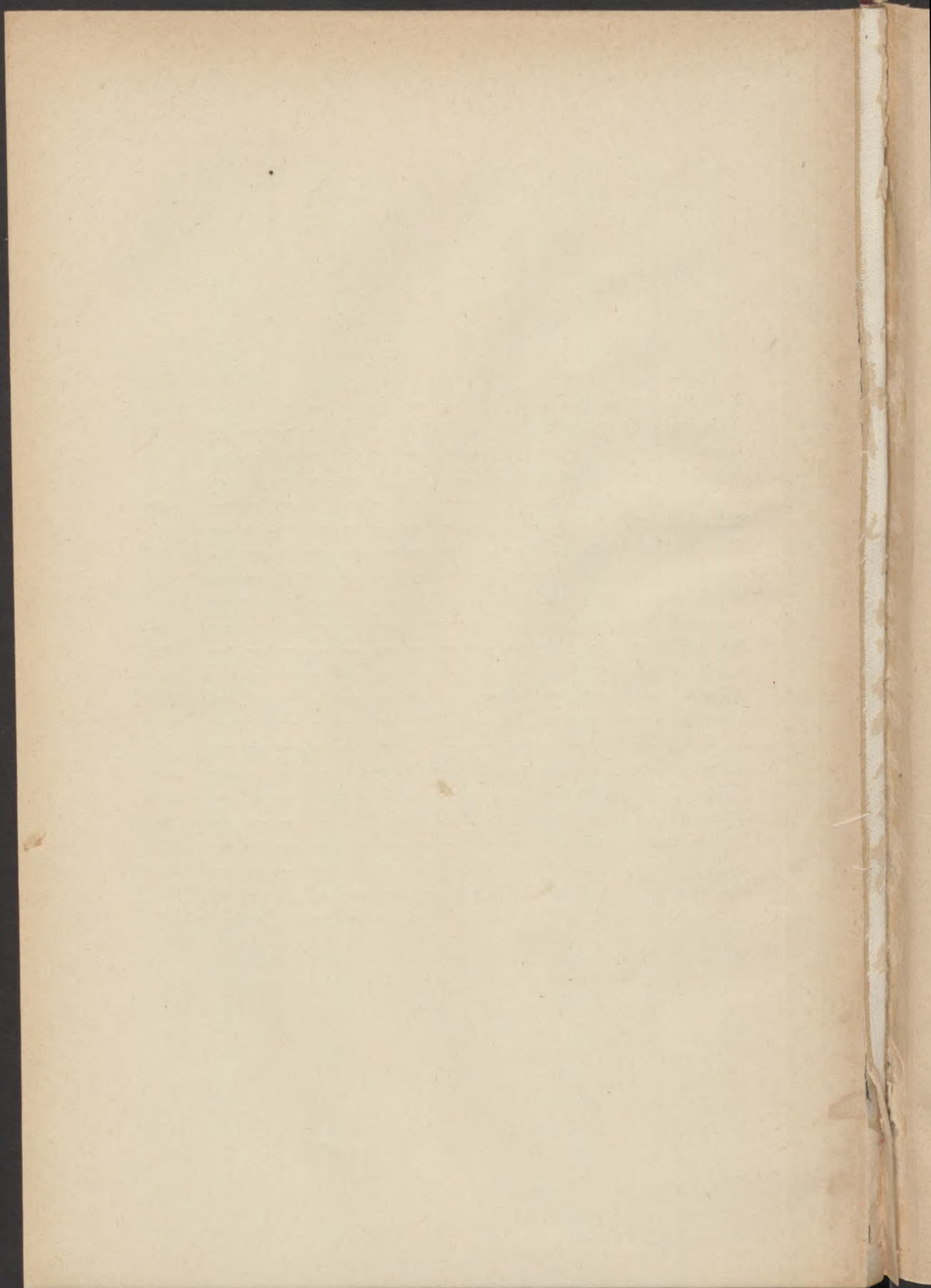
Abban a munkás félévben, amelynek emlékeit ennek a könyvnek az összeállítása közben újra átéltem, egy nehéz búcsúzás hagyta hátra a lelkemben a legmélyebb és legmaradandóbb nyomot. Amikor útjára indul könyvem, hadd viselje homlokán ennek az emléknek a jegyét!

Budapest, 1931. adventjében.

Dr. Victor János

TARTALOM.

A jövő biztosítéka (I. Pét. 1, 10.)	— — — — —	1
A legfontosabb emberek (Rom. 8, 19.)	— — — — —	8
Tékozlás	— — — — —	13
A közösség áldásai (48. Zsolt. 2—15.)	— — — — —	23
Elferdült erkölcsiség (Ézs. 5, 20.)	— — — — —	31
Sáfárkodás (Luk. 16, 1—8.)	— — — — —	41
Jézus többlete (Máté 12, 41—42.)	— — — — —	50
A hazafiság eszménye	— — — — —	58
Az elítélt missziói munka (Máté 23, 15.)	— — — — —	65
A modern lélek válsága	— — — — —	73
Bűn — Megváltás	— — — — —	82
A segítség (Zsid. 2, 18.)	— — — — —	96
A Szent Lélek munkája életünkben	— — — — —	103
Vissza a világba! (Ap. csel. 1, 11.)	— — — — —	114
Az ifjúság lelke	— — — — —	122
A tanítás tisztsége és adománya (Máté 28, 19—20.)	— — — — —	129
A Szent Lélek és az emberi nyelv (Ap. csel. 2, 4. 11.)	— — — — —	138
Embereknek és Istennek szolgálni (Ap. csel. 5, 29.)	— — — — —	146
Beszélgetésem a rádióval	— — — — —	153
A jelen harcai	— — — — —	159
Az Isten pusztításai (46. Zsolt. 9.)	— — — — —	168
A publikánus imádsága (Luk. 18. 13.)	— — — — —	175

A JÖVŐ BIZTOSÍTÉKA.

(1929. jan. 1-én a fasori templomban.)

Annakokáért, atyámiai, igyekezzetek inkább a ti elhivatástokat és kiválasztatásotokat erőssé tenni; mert ha ezeket cselekszitek, nem ütköztök meg soha. I. Pét. 1, 10.

Az első hallásra bizonyára megállapítottátok már magatokban, hogy mi avatja ezt az apostoli intést újévi textussá a számunkra. Az utolsó mondat, az intéshez hozzáfűzött ígéret az, amiért egy új esztendő első napján elmélkedésünk alkalmas alapigéjéül kínálkozik ez az íge. „Nem ütköztök meg soha.” Erre a biztatásra van ma szükségünk. Rajtunk kívül, ez az egész újévet ünneplő világ is minden elképzelhető árat megadna azért, ha valaki biztosíthatná arról, hogy a ma megkezdődő évben „nem fog megütközni soha”.

Ismeretlenül terül el előttünk egy évnek ködlepte útja. Milyen lesz rajta a járás, — síma-e, vagy tele akadályozó nehézségekkel? Milyen meglepetések várnak ránk, milyen veszedelmek ólálkodnak rejtélyes fordulóinál? Egy év múlva, ha ránkvirrad a következő újév ünnepe, milyen állapotban talál majd bennünket?

Feltárulnak előttünk a különböző lehetőségek. Képzeletben látjuk magunkat, amint a homályban nem is sejtett akadályokba botlik siető lábunk, elesünk, újra összeszedjük minden erőnket, de aztán valamiben megint csak megütjük magunkat és elterülünk az út porában-sarában. Ilyen kínos csetlés-botlás az egész utunk és vánszorgásunk végére kimerülten érkezünk meg, mint összetört emberek, akikkel csúnyán elbánt az élet. — És látjuk magunkat másképen is. Ugyanolyan nehézségek útján talán, de mégis egyenesen járva. Akadályok kerülnek ugyan elénk, de átlépjük őket, vagy rájuk hágva csak annál

magasabbra emelkedünk általuk. Ha közben meg is botlunk egyszer-másszor, vagy el is esünk, fölkelve csak annál gazdagabb tapasztaltsággal haladunk tovább. És egy év múlva emelt fővel, győzelmesen érkezünk meg egy újabb állomáshoz, tudva, hogy hová törekszünk és tudva, hogy közelebb jutottunk a célhoz.

Ki tudná nekünk ezt az utóbbi lehetőséget biztosítani és ki tudná elhárítani felőlünk az előbbinek szívünket szorongató veszedelmét? Alapigénk épen erre a megbecsülhetetlen szolgálatra vállalkozik. Az apostoli írónak van biztos tanácsa, amelyet útravalóul felajánl nekünk. „Ígyekezzetek inkább a ti elhívástokat és kiválasztatásokat erőssé tenni; mert ha ezeket cselekszitek, nem ütköztök meg soha.”

Nézzük meg közelebbről: miben kínálja alapigénk az óhajtott biztonságot?

I.

„Ígyekezzetek” — úgymond és ezzel erőteljes felszólítást intéz az akaratunkhoz. De rögtön kiténik, hogy ennek a felszólításnak vannak előfeltételei, amelyek nem a mi akaratunktól függenek. „Ígyekezzetek a ti elhívástokat és kiválasztatásokat erőssé tenni”, — ehhez az szükséges, hogy meglegyen az elhívásunk és a kiválasztatásunk. Ez pedig nem a mi hatalmunkban áll, hanem egyedül Istenében.

Tagadhatatlan igazság ez már akkor is, ha csak felületesen vesszük a dolgot és „elhívás” alatt azt értjük, amit a református hittan a „külső elhívás” nevével szokott körülírni. Vajjon a magunk „ígyekezetének” köszönhetjük-e, hogy külsőképen is egyáltalán eljutott hozzánk az Isten hívó szava? Rajtunk fordult-e meg, hogy a keresztyén egyház világán születünk meg, ahol zsenge gyermekkorunktól fogva elhangzott felénk és később is újra meg újra fölkeresett s állandóan a fülünkbe zeng az Evangélium, — nem pedig valahol Afrika ingoványos öserdőiben vagy Polinézia elhagyott szigetcsoportjain, ahol talán még hírből sem tudnók máig sem, hogy Krisztus eljött erre a világra s az Atya szívéből csodálatos meghívást hozott az embereknek?

Hátha még a dolognak arra a rejtelmesebb és lényegesebb oldalára fordítjuk a figyelmünket, amit az előbbitől megkülön-

böztetve „belső elhívásnak” szoktak nevezni hitünknek régi tanítómesterei! Emlékezzél csak vissza: arra a hívogatóra, amelyet hívő szülők bizonyágtételéből, vagy a szószéki igehirdetésből, vagy Isten tudja, honnan és hogyan, olyan sokszor hallottál, egyszer valamikor megmozdult valami odabent a lelkedben. Megértetted, hogy ez az üzenet valóban neked szól. Az Evangélium mennyei levelén fölismerted a címezést: a te nevedet viselte. Mintha egyenesen hozzád is odalépett volna Jézus, mint egykor a halászokhoz, és azt mondta volna: „Kelj föl és kövess engem!” — és te nem néztél körül, hogy vajjon kihez is szól a hívás, mert tudtad, hogy most rólad, épen rólad van szó. Amikor a kereszt tövében állottál, a töviskoszorús főről nyílegyenest a szívedbe fúródott egy soha el nem felejtendő tekintet, amely azt mondotta: Ez a te bűnöd miatt és a te örök üdvösségedért elszenvedett áldozat! — Ilyenkor élted át az igazi „elhívásodat”. De az ilyen élményeket nem mi szerezzük magunknak. Nem megrendelésre jönnek. Hanem titokzatosan, a Lélektől, aki fú, ahonnan és ahová akar, és mi csak a zúgását halljuk és boldogan tárjuk ki elébe a lelkünket, hogy átjárhassa.

Aki elnyerte ezt az „elhívást”, az tudja azt is, hogy mi a „kiválasztatás”. Érteni — nem érti, sőt mennél tovább él, annál kevésbé érti, de tudja. Mélységes titok marad előtte, hogy miért részesült épen ő abban a kiváltságban, hogy az Isten személy szerint megszólítsa, reátegye a kezét, megragadja és magához vonja az emberek nagy tömkelegéből. De azt tudja, hogy az Isten nem szeszélyes ötletek szerint, vaktában jár el, hanem örök végzései és rendelései szerint. S ezért kimondhatatlan hálával ismeri fel, hogy ő is a kegyelem örök tanácsába volt belefoglalva, az ő neve is bele volt írva az élet könyvébe, ő is öröktől fogva oda volt számlálva a „kiválasztottak” közé.

Ezek valóban nem a mi „igyekezetünktől” függő dolgok.

II.

De itt következik már most az a fölhívás, amellyel az apostoli intés a mi „igyekezetünket” akarja fölindítani. Ezt az „elhívásunkat” és „kiválasztásunkat”, ha egyszer a birtokába jutottunk, „igyekeznünk” kell mennél inkább „erőssé tenni”. Jobban mondva (biztosan így érti az apostol is) nem az „elhi-

vatásunkat" és „kiválasztatásunkat”, — mert az nem lehet erősebb vagy gyöngébb; az Istenben megdönthetetlen erővel áll öröktől fogva mind örökké, — hanem inkább az „elhívásunk” és „kiválasztatásunk” *tudatát* önmagunkban. Mert ez a tudat lehet sokféle, — az egyiknél erős, a másiknál gyöngé, és ugyanannál az embernél is néha erős, néha gyöngé. Van úgy, hogy alig pislákol, mint az olaját már-már fölemésztett mécses, amely alig bír még valahogy megküzdeni a kétségek éjszakájával. Van úgy, hogy lobog, mint a fáklya és messze világít másoknak is, akik keresik az utat a sötétben. És van úgy, hogy ragyog, mint a fényes nap, amely a homálynak utolsó foszlányait is messze űzi és meg sem tudjuk már érteni, hogy hogyan lehetett előbb még éjszaka.

Nos, hogyan „igyekezzék”, mit tehet az emberi szív, hogy el ne homályosodjék az ő „elhívásának” és „kiválasztatásának” egyszer már kigyulladt tudata? Hogyan táplálhatja, fejlesztheti, erősítheti?

Mindenekelőtt azzal, hogy mindig újra elébe áll az isteni üzenetnek, amely „kiválasztatásáról” hírt hoz neki és annak betöltésére „elhívja”. Hadd vésődjék bele a lélekbe ez a szózat egyre mélyebben! Hadd kerítse hatalmába az öntudatunkat egyre teljesebben! Drága alkalom erre minden óra, amelyet akár a hívek gyülekezetében, akár csendes magányunkban a fölnyitott Biblia mellett eltölthetünk. Aki nem él vele, ne csodálkozzék, ha távolodik tőle az égi üzenet és már-már alig hallható, elhaló, távoli harangszóként érkezik el megfeszítetten figyelő füléhez! Legyen gondunk rá, hogy „lakozzék közöttünk az Isten beszéde bőségesen” és akkor mindig újra bizonyosságra változik a bizonytalanságunk: Isten kiválasztott, Isten hív!

Legyen azután ez a figyelmezésünk az onnan felülről jövő szóatra olyan készséges, hogy valójában az egész lelkünk kitáruljon elébe. Ne csak hallgassuk, amit mond, hanem a hitünknek mind a két kezével utána kapva ragadjuk is meg. Ez az az erő kifejtés, az az „igyekezet”, amelyet úgy hívunk, hogy: imádság. Mert hiszen igazán imádkozni nem annyit jelent, mint a magunk akaratát érvényesíteni próbálni az Istenével szemben, alkudozni Ővele, rábeszélni akarni Őt valamire, amit Ő nem akarna; hanem éppen ellenkezőleg: alázatosan, de erőteljesen „ígént és áment” mondni az Ő szavára. Az imádság a mi feleletünk az Isten üzenetére; a lelkünk minden vágyának belesí-

mulása az Ő tudunkra adott gondolataiba; a mi életünknek egyre tisztább hozzáhangolása ahhoz, amit Ő magáról megjelentetett nekünk. Az ilyen imádság természetesen nem szavak és formulák dolga. Az életünk maga, összefüggő egészében, kell hogy fölzengjen az ilyen imádságban, — visszhangként arra, hogy Isten „kiválasztott” és „elhívott”. De mennél inkább a szív mélyéről fakad ez az imádság, annál „erősebbé” lesz általa „kiválasztott” és „elhívott” voltunknak tudata.

Ebben az „igyekezetünkben” sok ellenség állja el az utunkat. A szívünk restsége, önző kívánságaink, tisztátalan indulataink — mind ellenünk támadnak és a szemünkbe kacagnak: „Miről nem álmodozol!” — mondják, — „Te az Isten üdvösségre elhívott, kiválasztott embere volnál? A mienk vagy! A mi hatalmunkban van az életed! Bűnös vagy!” Azután megkörnyékeznak ennek a romlásába rohanó világnak a kísértései és ők is csúfot üznek velünk: „Te sem vagy jobb másoknál! Elragadunk mindenkit, és téged is a többiekkel együtt!” Minderre nekünk csak egy feleletünk lehet: életre-halálra való küzdelem minden bűn ellen, akár a magunk lelke rejtekeiből, akár a külső világból keljen is fel ellenünk. Már maga az eltökélt ellenállás is, amellyel „nem!”-et mondunk a kísértésnek, hát még egy-egy, a bűn fölött kivívott győzelem, egy-egy elfojtott gonosz indítás, egy-egy sikeresen véghezvitt jó elhatározás, — mind azt az édes jutalmat termi meg, hogy „erősebbé” lesz általa az „elhívatusunk” és „kiválasztatusunk” tudata.

Ezt az elszánt „igyekezetet” írja tehát élénk az apostoli intés. Az új évnek küszöbén is erre kell fogadást tennünk, — hogy az Igével szorgalmasan élünk, hogy az imádságban meg nem restülünk, hogy lankadatlanul vívjuk a keresztyéni élet harcait, — ha el akarjuk nyerni a felajánlott biztonságot a jövőnek titkos esélyeivel szemben.

III.

Nincs-e igaza az apostoli útmutatásnak?

Voltaképen azt mondja nekünk, hogy a jövő sorsunk nem attól fog függeni, hogy mi történik velünk, hanem attól, hogy milyen lélekkel fogjuk fogadni azt, ami velünk történik. Nem az útnak minősége fogja eldönteni, hogy valaki el fog-e

terülni vándorlása közben, vagy pedig „soha meg nem fog ütközni”. Csak legyen „erős” benne az „elhivatás” és „kiválasztatás” bizonyossága és akkor nem kell féltünk az útnak semmilyen alattomos veszedelmétől. Lehet nyomorultul elbukni a legsímább úton is. És lehet szálegyenesen végighaladni a leggyötrőbb nehézségekkel telehintett úton is. Lehet szerencsétlenül vergődni a legszerencsésebb külső körülmények közepette is és lehet diadalmaskodni az élet legnyomorultabb gátlásai fölött is. Minden azon fordul meg: él-e az emberben „elhivatásának” és „kiválasztatásának” „erős” tudata?

Olyan sok izgató kérdés telepszik reánk az újév határmegyéjénél. Egészséget hoz-e, vagy betegséget? Sikerre viszi-e a terveinket, vagy kegyetlenül keresztülhúzza-e? Víg társaságban folytathatjuk-e vándorlásunkat, vagy fájó magányosságban kell-e útunkat rónunk? Napsütés fogja-e bearanyozni a tájakat, vagy únott, nyomasztó borulat alatt kell-e továbbvergődnünk? Ki tudja? De miért izgatna mindez minket? Nem fontos! Egyetlen fontos kérdés mered csak elénk az új év titokzatos arcáról: hogyan állunk az „elhivatásunkkal” és „kiválasztatásunkkal”?

Akiben nem él ennek tudata, az a nagy világ szeleitől céltalanul sodort, ide-oda hányódó hitvány porszemnek kell, hogy érezze magát a legjobb sorsban is. De aki bizonyos a felől, hogy „elhívatott” és „kiválasztott”, az Isten kezében tudja magát mindenkor; meg van győződve, hogy az a hatalom, amely lenyúlt érette és megragadta, keményen fogja és megtartja, még ha minden megrendülne is alatta és körülötte; mélységesen érzi, hogy az élete Istennek drága és Őneki megvannak vele a céljai, — mindegy, hogy milyen úton és módokon vezeti is azok felé. Ha betegágyhoz bilincselve is, ha összeomlott tervek romhalmazán át is, ha az inségnek sötét mélységeiben, ha árvaságban és gyászban, — elégséges tudnunk azt, hogy változatlanul szól hozzánk az „elhivatás” és diadalmasan beteljesedik a „kiválasztatásunk”.

„Nem ütköztök meg soha!”

Nem régiben ünnepelte a keresztyén világ Bunyan Jánosnak, a „Zarándok Utja” című nagyszerű allegória írójának há-

rom százados emlékezetét. Akik olvasták a keresztyén életnek ezt az átolmlásba öltöztetett megkapó rajzát, bizonyára mind emlékeznek egy fejezetére. Amikor a zarándok, „Keresztyén”, elérkezett a kereszthez, amely előtt vállairól lehullott a bűnnek görnyesztő podgyásza és eltűnt egy sötét mélységnek a torokban, három égi alak jelent meg neki és különböző ajándékokkal látta el őt útjának folytatására. A harmadik, aki mintegy a többiek ajándékait is betetőzte, mint legdrágább kincset, egy pecsétes írást adott át neki azzal, hogy jól rejtse el a köntöse keblébe s ha megérkezik a Mennyei Város kapujához, ott majd mutassa fel és akkor bebocsáttatást fog nyerni. Keresztyén megfogadta a szót és további útja során nem egyszer új erőt merített abból, hogy elő-elővette az írást és olvashatta benne zarándokútja végső sikerének a biztosítékát. De egyszer, amikor az „Akadály dombján” küzködött fölfelé, megtörtént vele, hogy egy kies lugasban, amely az utasok enyhületére állott a domb oldalán, megpihenve elnyomta a fáradtság álma és e közben észrevétlenül kihullott kebléből az írás és elgurult a lugas bokrai közé. Felébredve tovább indult a nélkül, hogy veszteségét észre vette volna. Nemsokára két útitárs csatlakozott hozzá: „Félénk” és „Bizalmatlan”. Társalkodásuk csakhamar beoltotta az ő lelkébe is a kételyek mérgét. Már-már ingadozni kezdett a hite: jól tette-e, hogy elindult erre az útra, el fogja-e érni az óhajtott célt? Elő akarta venni a pecsétes írást, hogy mint máskor, megnyugtassa vele a lelkét, — de az írás nem volt sehol sem. Nem volt más hátra, vissza kellett fordulnia, hogy megkeresse. Végre a lugasnál nagy boldogan rátalált. Új erővel haladhatott most már tovább. De figyelmetlenségének megadta az árát: az elvesztett idő miatt hamar leszállott reá az alkonyat, aznap már nem érhetette el a remélt állomást és a beállott sötétségben sok nehéz félelemmel kellett megküzdenie, amitől különben megkímélhette volna magát.

Ez a történet is azt mondja el, amit alapigénk hirdet. Kárbavész ez az új esztendő, kárba annak minden hónapja és napja, amelyet úgy fogunk átélni, hogy nem lesz nálunk „elhívásunk” és „kiválasztásunk” pecsétes levele. A végéhez érkeve siratni fogjuk a hiába elszállott időt és csak azért leszünk még hálásak, hogy még egyszer újrakezdhetjük az elhibázott utat, — hogy, ha megbotlottunk és elestünk is, még egyszer újra felkelhetünk.

Ilyen szomorú kárvallástól mentsük meg ezt az új esztendőt! Isten nyújtja felénk a pecsétetes okmányt. Zárjuk jól a szívünkbe! Teljes „ígyekezettel” szorítsuk magunkhoz és soha álmom ne nyomjon úgy el, hogy valaha kiejthessük a kebelünk-ből. Akkor „nem ütközünk meg soha”. És egyik esztendő a másik után elmulván felettünk, végül megállhatunk majd a cél-nál: a kapuban, ahol megnézik az írást és írva találják benne, hogy „elhívottak” és „kiválasztottak” vagyunk. Ugyebár, így csakugyan nem bizonytalan már előttünk a jövőendő?

A LEGFONTOSABB EMBEREK.

(1929. jan. 6-án a gödöllői gyülekezet szeretetvendégségén.)

A teremtet világ sóvárogyva várja az Isten fiainak megjelenését. Rom. 8, 19.

Hogy világosan álljon előttünk az a gondolat, amelyet az apostol ebben a súlyos megállapításban ki akar fejezni, előre kell bocsátanom néhány megjegyzést.

Mindenekelőtt azt, hogy ez a vers csak abban az összefüggésben érthető meg, amelyben a Rómaiakhoz írott levél 8. fejezetének (az egész Szentírás egyik leggazdagabb szakaszának) az egészével áll. Így, kiszakítva az összefüggésből az a látszata van a dolognak, mintha az apostol harmadik személyben beszélve, önmagán és olvasóin kívül mutatná fel „az Isten fiait”, akikre sóvárogyva vár a teremtet világ. Az összefüggésből kitűnik, hogy voltaképen első személybe foglalhatná gondolatát. Mert „az Isten fiait” alatt önmagát és olvasóit és mind a többi keresztyéneket érti, akik megértették a Jézus Krisztusban lett váltság Evangéliumát s akikben Isten Lelke végzi azt a meg-elevenítő, elpecsételő és vezérlő munkáját, amelyből olyan gazdag kijelentést tartalmaz ez az egész fejezet. Az apostol úgy is mondhatta volna tehát: „A teremtet világ sóvárogyva várja a mi megjelenésünket”.

Ezt fontos kiemelni. Hiszen a teremtett világ sóvárgásának sok tolmácsa van. Különösen így esztendő eleje táján, amikor az emberek szeretnek legalább egy rövid időre kiemelkedni rövidlátó életük szűk köréből és egyetemesebb látókör fölött szemlélődni, nagyon sok szó esik magánbeszélgetésektől kezdve újságcikkekig mindenfelé arról a nagy kérdésről, hogy mire is van voltaképpen szüksége a világnak, mi az igazi megoldása minden nyughatatlanságnak, és mit kellene az új esztendőnek meghoznia, hogy nyugvópontra jusson az a sok sóvárgás, amelytől lázas az emberiség jelenlegi állapota. De megfigyelhetjük: ezek az „igazlátók” rendszerint páholyból nézik az ügyeket, mint akik csak „nézők”, de nem „szereplők” a teremtett világ bajainak megoldásában. Magas parton állva figyelik a folyam áramlását és kémlelik a látóhatárt: hol találhatná meg a tajtékozva hánykódó víz a maga csendes medrét?

Pál apostol, amikor belefigyel a zúgó áradatba, úgy hallja, hogy abból világos hívás vehető ki, amely egyenesen őt és a Krisztusban hívő társait szólítja meg és sürgeti. S ezért beleveti magát az áradatba és maga után hívja testvéreit is. Nem maradhat pusztán „nézője” a dolgoknak, mert úgy látja, hogy addig a nagy dráma nem oldódhatik meg, amíg a Krisztus hívei be nem töltik a rájuk váró vezérszerepet. „A teremtett világ sóvárogva várja a mi megjelenésünket!”

Azután emeljük ki azt is, hogy ezt a hívást az apostol nem közönséges füllel hallja ki a világ zúgó zajából. A világnak ez a sóvárgó váradalma nem olyan nyilvánvaló, hogy akárki megérthetné a szavából. Az apostol úgy teszi meg megállapítását, mint ahogy egy jó orvos vagy egy gyermekét ápoló édesanya beszél arról, hogy mire van voltaképpen szüksége a betegnek. Nem az a fontos, hogy a beteg maga mit kíván. Ugyan ki tudna eligazodni egy betegnek sokszor szeszélyes kívánságain? Egyszer az a baj, hogy nagyon világos a szoba, máskor az, hogy nagyon sötét. Egyszer az segítene, hogy magasabb legyen a vánk, máskor az, hogy alacsonyabb. Egyszer nagyon sós az étel, máskor ugyanaz nagyon sóatlan. A hűsége ápoló meghallgatja a hánykódó szenvedőnek ilyen kívánságait és lehetőleg teljesíti is, de nem az ő véleményétől teszi függővé azt, hogy igazában mire van szüksége és mi segítene rajta.

Mindegy, hogy mit mond a világ és milyen lázalmok után futva keresi sóvárgásának enyhületét. Néha az anyagi civilizá-

ciónak a fellendülésétől várja bajainak megszűnését. Máskor meg menekülni szeretne tőle, vissza a természetes élet egyszerűségébe, mert ott sejti a szabadulást. Egyszer az egyén jogaiért küzd, mert ettől reméli sorsának jobbra fordulását; aztán megint a közösségek fegyelmét és a tekintélyek tiszteletét követeli, mert azt hiszi, hogy ez segít rajta. Egyszer le akarja rázni a mult hagyományait, mert azok gátolnak minden haladást; máskor meg vissza akarja fordítani az idők kerekét, mert „úgy volt jó, ahogy régen volt”. Ki tehetne eleget ennyi ellentmondó követelésnek? Amíg így hánykódik a világ önmagukat meghazudtoló kívánságai között, az apostol gyöngéd szívvel, de világosan látó lélekkel föléje hajol betegágyának és megállapítja: „Az Isten fiainak megjelenésére sóvárog az egész teremtetett világ”. Erre van neki igazában szüksége. Akár tudja, akár nem, ez után kiált minden fájo idegszála. Ha eltasztja is magától a felkínált orvosságot s az Isten fiait, amikor megjelennek, gúnynal, üldözéssel, vagy semmibevevő közönnyel fogadja is, — mégis csak ez az az orvosság, amelyért az életösztone követelődzik. Ezt kell megkapnia!

Jó azután azt is világosan megállapítanunk, hogy Pál apostol ebben a versben voltaképen nem a jelenről, hanem a jövőről beszél, arról a jövőről, amelyet úgy szoktunk nevezni: „a világ vége”. Csakhogy mi rendesen a világ végső katasztrófáját, az utolsó ítéletet, mindenek összeomlását és megsemmisülését szoktuk érteni alatta, — míg Pál apostol és vele együtt az egész Újszövetség, bár ezt is beleértik, lényegében véve nem negatívumot, hanem pozitívumot értenek alatta: minden istenellenes hatalomnak megdőlte után az Isten örök diadalát, a mulandóság álmainak szétfoslása után az Isten beteljesült céljainak a kiragyzását. Ebbe a titokzatos jövőndöbe előre tekintve beszél az apostol „az Isten fiainak megjelenéséről”.

Most is itt járnak a világban, de nem nyilvánvalóan. Isten munkája folyik a lelkünkben, de elrejtetten. Akkor majd „megjelenik”. Most olyan az életünk, mint a hímzés visszája. Valamit sejtet a mesterkéz szándékaiból, de a vonalai olyan kuszá, a színei olyan zavarosak! Akkor majd a színeire fordul az elkészült remekmű, a belerajzolt gondolatok határozott képet mutatnak s a fonalak színei összhangzatosan pompáznak. És akkor, ha majd „az Isten fiainak” most homályba veszö arca, úgy, amint azt Isten eleitől fogva elgondolta, kibontakozik betelje-

sedett dicsőségében: akkor nyugvópontra jut az egész világ fejlődése. Efelé a végső cél felé nyújtózkodik, ha öntudatlanul is, minden teremtmény sóvárgása. Az egész világmindenség és benne az egész emberiség nyughatatlan és emésztő honvágygal e felé a végső nagy fordulat, „az Isten fiainak megjelenése” felé siet.

És azért mégis nyilvánvaló, hogy van ennek az apostoli látomásnak, amely a végső jövő fényes ködéből rajzolódik ki, nagyon határozott mondanivalója a jelen számára is. Mert ha abszolúte áll az, hogy „az Isten fiainak megjelenése” oldja fel a világot minden átok alól a beteljesedés napján, akkor relatíve is áll az, hogy amily mértékben már most „megjelennek az Isten fiai”, olyan mértékben nyernek megoldást már most a világ emésztő kérdései. Ami áll a teljesség órájára, az áll részleteiben is az életnek minden olyan órájára, amellyel egy-egy lépéssel közelebb jutottunk a végső célhoz.

Ez azt jelenti, hogy az apostol szavaiban van egy nagy parancsolat, és van egy nagy ígéret.

A parancsolat az, hogy ne haladjunk el értetlenül és érzéketlenül a világ sóvárgása mellett, hanem adjuk meg neki, — amennyire csak megadhatjuk, — „az Isten fiainak megjelenését”. Akikben él és hat az Isten Lelke, ne rejtsek azt véka alá, hanem ragyogtassák ki az életükből. Sokkal több keresztyénység van a világon, mint amennyi meglátszik benne! Elő kell jönnie rejtekeiből és meg kell mutatnia színeit!

Ennek lehetnek külső akadályai, amelyek nem állanak hatalmunkban. Biztos, hogy az adott körülményeink között van sok olyan bimbója a lelkünknek, amely földi életünk klímája alatt sohasem fog kivirágozni. Csendesen szunnyadnak bennünk hurok, amelyeknek dala ebben a világban sohasem fog megzendülni, és fészengnek bennünk titkok, amelyekről soha e földön nem fog tudomást szerezni senki sem. De egészen bizonyos, hogy sok olyan ok is fojtogatja bennünk a Lélek munkáját, amelyért mi magunk vagyunk felelősek! Hányszor hasonlít az életünk a betemetett forrásokhoz, amelyekben odalent a mélyben bőven csergedezik a víz, de senkinek sincs belőle semmi haszna, mert behánytuk a nyílást mi magunk — a bűneinkkel. Hányszor a restségünkön és a gyávaságunkon múlik csak, hogy rejtve lapulnak bennünk olyan értékek, amelyekért hálásak volnának mások. Máskor meg, ha szólja a szánk a bizonyosság-

tétel beszédét, hányszor megtörténik, hogy hangosabban beszél szavunknál az életünk, amelynek cáfoló és kiábrándító tanúsága megint csak felismerhetetlenné teszi bennünk „az Isten fiait”. Közben pedig „a teremtet világ sóvárogva várja a megjelenésünket”. Maga előtt is titkolt, fájó figyelemmel lesi: mit láthatna meg bennünk az élő Isten erejéből és dicsőségéből! Kit hagyhatna nyugodtan az a nagy parancs, ami ebben van, — ha egyszer megértette?

A nagy ígéret pedig az, hogy amily mértékben eleget tettünk ennek a parancsnak, olyan mértékben segítettünk igazán ezen a teremtet világon. Tudhatjuk, hogy tőlünk kapja meg egyetlen orvosságát nyughatatlanságának. A mi kezünkben van a kulcs minden kérdésének megoldásához, amely miatt lázasan emésztődik. Mi rójuk le benne azt a szolgálatot, amely egész történelmének megadja az értelmét. Mi vagyunk benne a legfontosabb emberek! Nem a magunk kiválóságáért, hanem azért, mert „Isten fiai” vagyunk. Lehetünk a világ szemében egyébként nagyon jelentéktelen személyek. A nevünket tán soha nem veszi szárnyaira a hír. Köztisztesség fénye talán soha az életünk végéig nem sugárzik reánk, sőt még az utókor sem fogja számon venni, hogy valami jelentősebb szerepet játszottunk a magunk korában. Mindegy. Névtelenségünk szürkeségében lepergetett hétköznapi életünk mégis olyan fénybe öltözik, amely többet ér minden múltó dicsőségnél. Reánk, a mi megjelenésünkre várt ez a világ sóvárogva és amennyi enyhülete volt, amennyire megoldást találtak kérdései, amennyi értelmet és örömet talált küzdelmeiben, az annak köszönhető, hogy külső gátlásokon és belső tökéletlenségeken keresztül valamennyire mégis csak nyilvánvalóvá lett benne az Isten fiainak élete!

Alázzuk meg magunkat mélyen: nem is rólunk van szó végeredményben, hanem Istenről, aki gyermekeivé szült bennünket Lelke által. Ő akar általunk beleáradni ebbe a teremtet világba, mert Ő utána kiált annak minden kínja. Ez az igazi értelme annak a nagy parancsnak és annak a nagy ígéretnek is, amely az apostol szavából felénk zeng.

TÉKOZLÁS.

(1929. febr. 2-án, a Pro Christo Diákszövetség országos konferenciáján.)

Előadásom tárgya a „tékozló fiú” történetéből kapta címét. A „tékozló fiú” végül is hazatért. És a történetben épen ez a hazaérkezés és a nyomában járó ünnepi öröm a fődolog. Ebben rajzolta meg Jézus az embernek az Istenhez való azt a viszonyát, vagy talán helyesebben: az Istennek az emberhez való azt a viszonyát, amelyet valóságra váltani az Ő működésének célja volt. De nem lehetett világosan feltüntetnie ezt a célt, amely az Ő szeme előtt ragyogott s amelyet ragyogtatni akart mások előtt is, — úgy, hogy ne essék szó előbb arról is, hogy milyen szerinte az emberi élet önmagában, az Ő beavatkozása nélkül. Csak a betegség sötét képének a feltüntetése után domborodhatott ki a kíváncsú egészség képe teljes szépségében és csak így válhatott igazán vonzóvá, ellenállhatatlanná a gyógyulás útja, amely az egyik állapotból átvezet a másikba. Ezért kell a példázat vonalának előbb elkanyarodnia messze az atyai háztól, az idegen országbeli sertések moslékáig, hogy onnan forduljon azután vissza, megint hazafelé s úgy érkezhessék céljához az atyai ház vígasságában.

De figyeljük meg: amikor megadja diagnózisát a bajról, amelyet jóra akar fordítani, milyen realisztikus színeket alkalmaz Jézus! A legtöbbször, amikor ennek a példázatnak az első szakaszáról szó van, szentimentális húrokat hallunk pengetni. Azt szokták ecsetelni, hogy milyen fájdalom járhatta át az atya szívét, amikor kisebbik fia kikérte az örökségből való részét és búcsút vett az atyai ház kapufélfájától; meg hogy milyen sóvárgó szeretettel várta vissza az atya a távolba szakadt fiút; meg hogy milyen tragikus látvány ezzel a le nem mondó atyai hűséggel szemben a fiúnak elvetemült tivornyázása az idegenben. És így tovább. Ami mind helyes, — hiszen a sorok között benne van mindez a Jézus példázatában. Szívbe markoló történet ez, mert szívek gyötrődésének és vergődésének története. De mégis érdekes megfigyelni, hogy kifejezetten nem esik szó a példázatban erről. Jézus szinte meghökkentő köznapiról nézi az idegenben lejátszódó történetet és ebbe a mondatba sűríti össze az egészet: „*ott eltékozlá vagyonát, mivelhogy tobzódva élt*”. Mintha a dolognak csak az a gazdasági oldala lett

volna, hogy a példázat hősenek sikerült egy szép vagyonnak hamarosan a nyakára hágnia!

Jézusnak ugyanaz a realiztikus művészete nyilvánul meg itt is, mint amellyel állandóan az emberekjárta köznapi élet nyelvére igyekezett lefordítani mondanivalóját. Sokszor megjegyezték már, hogy a gazdasági, üzleti, kereskedelmi élet kifejezései és képei milyen sűrűn rajzanak a Jézus tanításában. Az emberek a földi érdekek piacain forgolódnak legotthonosabban, Ő tehát odament őket megkeresni és velük megértetni gondolatait. Előfordul tanításában a munkabér problémája, gondoljunk csak a szőlőművesekről szóló példázatra; ma a modern bérharcok világából venné a hasonlatot. Szó van tanításában a konjunktúrák kihasználásáról, emlékezzünk csak a tálumok történetére; ma a vállalkozói befektetések nyelvén mondaná el ugyanazt az igazságot. Beszél a szerencse váratlan szerepéről, mint pl. a drágagyöngyről szóló példázatában; ma a tőzsdei „hausse” kifejezéseibe öltöztetné ugyanazt a tanítást. És így tovább. Aki ezt a vonást megfigyelte Jézus módszerében, nem lepődik meg azon sem, hogy a messze földre elkallódott fiú történetét is főképen a pénznek a nyelvén mondja el: „eltékozla vagyonát”.

Hogy ez a módszer mennyire célbatalált, az kitűnik abból, hogy épen ez a szövegezés mennyire megragadta az általános érdeklődést. Ennek a vonásnak az alapján kapta meg az egész példázat a közkeletű címét. Nem úgy emlegetjük, mint a „hűtelen fiú”, vagy az „elzüllött fiú”, vagy a „dorbézoló fiú” stb. példázatát, hanem — legalább a legtöbb keresztyén nép nyelvén — úgy, mint a „tékozló fiú” példázatát.

Annak, hogy a gazdasági élet kifejezései olyan alkalmas közegül szolgálhattak Jézusnak a legmélyebb lelki titkok feltárására, megvan a jó oka. És pedig abban, hogy alapjában véve az egész emberi élet szakadatlan adás-vétel. Voltaképen folytonosan üzleteket kötünk, — néha jókat, néha rosszakat, de üzleteket, egyiket a másik után. Minden pillanatunkban odaadunk valamit, hogy annak ellenében kapjunk valami mást. A játszadozó gyermek elejti az egyik játékszert, hogy a másikat élvezhesse. Azután odaadja az egész gondtalan játszi életet, hogy cserébe megkaphassa az iskolai munka komoly áldásait. Miközben elmúlnak felettünk a tanulmányi évek, az egyikünk odaáldozza minden szabad óráját, hogy megvásárolhassa

a többiekénél alaposabb tudást; a másik inkább odaadja a tanulmányi előmenetel értékes lehetőségeit, mert neki inkább a sport terén kínálkozó gyakorlottság és kiválóság kell. Amikor pályaválasztásra kerül a sor, le kell mondanunk sok dédelgetett kedves tervünkről, hogy egy bizonyos szakmának a kapujában megszerezhessük a bebocsáttatást. Majd az élettárs választása és a családi tűzhely megrakása cserébe kívánja az egyéni függetlenségünket. Minden nevezetesebb előny kivívása később is csak úgy lehetséges, ha sok kemény munkával, éjjeli virrasztással, szívós verejtékezéssel megfizetünk érte. Az életben mindennek megvan az ára és mind halálig folyton fizetünk valamit valamiért.

Így válik életproblémává a „tékozlás”. Gyarapszik-e, vagy szemlátomást olvad-e a kezünkön levő vagyonállomány? Adásvételeink közben megkapjuk-e legalább az ellenértékét annak, amit odaadunk, vagy pedig minden egyes cserénél hitványabbert áldozunk-e fel valami értékeesebbet? A „tékozlás” lényege mindig ez: rossz cserét csinálni; olyan árat fizetni, amelyet a szerzemény nem ért meg. Ennek soha sem lehet más vége, mint a csőd.

Hogy világosabban álljon előttünk a dolog, emeljük ki, hogy „tékozlásról” csak akkor lehet szó, ha megvan két előfeltétel. Először is csak az tékozolhat, akinek van mit. Egy pengőt is el lehet tékozolni, ezerholdas örökséget is. Mindegy, hogy sok vagy kevés: de valaminek lennie kell a birtokunkban, ami értékes. A nincstelenség fenekére jutott ember is tékozolhatja — az idejét, mert azzal még rendelkezik. Másfelől feltételezi a tékozlás minden esetben a dolgoknak, amelyek birtokára törekszünk, bizonyos megállapított értékét. Lehet, hogy egy zsemlyéért húsz fillért odaadni tékozlás; de előállhat olyan helyzet is, amikor ugyanazért a falatért egy aranyfüggőt is szívesen odaad az ember, mert akkor épen még azt is megéri. Amíg nem tudjuk valamely tárgynak az érvényes értékét, addig nem mondhatjuk meg, hogy milyen fizetség lépi át a tékozlás határát. Két pont között mozgunk tehát: valahonnan ki kell indulnunk, ahol birtokában voltunk bizonyos javaknak, és valahova meg kell érkezünk, ahol értékükben biztos javak várnak reánk. A „tékozlás” ezért olyan, mint egy vasúti szerencsétlenség: a kiinduló állomást elhagytuk, de a célpontba nem értünk el, mert közben a vonatunk kisiklott. Valahova így is

elérkeztünk, de jobb lett volna el se indulnunk. Amink volt, azt elvesztettük, s amit kaptunk érte, az nem az, amit kapnunk kellett volna.

Az emberi életre alkalmazva is ez a kettős jelentése van a „tékozlásnak”. Mindenekelőtt jelenti azt, hogy minden ember — gazdag. Ki kevesebbet, ki többet kapott, de mindegyikünknek jutott rész egy nagy atyai örökségből. Az a kérdés, mit csinálunk vele? És jelenti másfelől azt, hogy az emberi életnek megvan a rendeltetése; hogy nem mindegy, mire költjük el; hogy van mérték, amely szerint elbírálni: jó gazdái voltunk-e örökségünknek, vagy pedig elherdáltuk-e? Jézus szemén át nézve az életünket, azért lehet benne „tékozlásról” szó, mert a kiindulása is bőségesen megáldott, a célpontja is megbecsülhetetlen értékekben gazdag. Ilyen pályán lesiklani a helyes vágányról — tragikus „tékozlás”.

A kétségeink legtöbbször az utóbbi ponton szoktak szemben állani Jézussal: vár-e az emberi életre csakugyan olyan megérkezés, amely ellenértéke az egész utazásnak? Érthető is. Hiszen ettől függ a másik kérdés is. Ha nincs előttünk olyan feltétlenül értékes ígéret, amelyért érdemes elköltenünk emberi életünk minden javát, akkor ezek a javak is elvesztik az értéküket. Ha nem volna búzakalász, akkor a szántóföld sem érne sokat. Csak akkor tűnik ki, hogy milyen kiváltságos dolog embernek lenni és az emberi élet gazdag lehetőségeinek garmadáját magunkban hordozni, ha egyszer biztos az, hogy ezek valamilyen felséges megvalósulásra vannak rendeltetve.

Hogy állunk tehát ezzel a dologgal?

Ezerfelől azt mondják nekünk: lehetetlen olyan mértéket felállítani, amely mindenkire nézve érvényes legyen. Hogy ki mire költi el az életét, az egyedül csak őreá tartozik. S hogy végeredményben megérte-e a nyereség a költséget, vagy tékozlás volt-e az egész élet, azt kiki csak magáról állapíthatja meg, másnak abba nincsen beleszólása. Minden azon fordul meg: ki miben találja meg kielégülését. Ha valakit boldoggá tesz az, hogy az ő birtokában van egy kokinkhinai ritka bélyeg egyetlen megvehető példánya, hát akkor tegye pénzzé akár néhány száz holdját is érte, — nem lesz „tékozlás”. És ha valakinek szenvedélye az ízeltlábúak családjának valamilyen elhanyagolt fajtát felderíteni, hát hagyjon hátra érte családi életet, karriert, hazát, mindent, és temesse el férfi életének hosszú évtizedeit

idegen világrészek dzsungleibe, ahol elvégezheti kutatásait; lelke rajta, neki megéri, nem „tékozol” vele.

Ha így állana a dolog, akkor természetesen levehetnők a napirendről az egész témát. De vannak szembeszökő tények, amelyek gondolkozóba kell, hogy ejtsenek mindenkit.

Először is az élet céljainak ilyen teljesen individualisztikus, relatív felfogása nem komoly dolog. Lehet ugyan hangoztatni, de aki hangoztatja, az sem követi. Tény az, hogy szoktunk ítélkezni az emberek élete felett és ebben mindnyájan túl szoktunk emelkedni az egyéni relativizmus szempontjain. Vannak bizonyos közös, kialakult felfogásaink arról, hogy mire érdemes és mire nem érdemes az embernek reáköltetni az életét. Határozottan megbélyegzünk egyeseket — akár résztvevő sajnálkozással, akár fölényes, talán kárörvendő ítélkezéssel, — azon a címen, hogy az illetők elfecsérelték az életüket. Akarva-nem akarva felállítunk bizonyos követelményeket, amelyek szerint igenis beszélünk éveknél elpocsékolásáról, tehetségeknek elherdálásáról, alkalmak elkótyavetyéléséről.

Az igaz, hogy ebben sokszor alaposan melléfogunk. Nem mindig nekünk van igazunk, akik a közfelfogás mértékével mérünk, hanem néha azoknak a különös embereknek van igazuk, akik balgatag cseréket csinálnak az életben és értékes javakat szerintünk ostoba módon, igaz ellenértéket nem nyújtó eredményekért adnak oda fizetségbe. De ilyenkor az illetőknek nem azért van igazuk, mert az egyéni vélekedése az utolsó szó, hanem azért, mert ők egy jobb és tisztább jövőndő közvélekedés előre küldött hírnökei. Mi kinevetjük vagy megkövezzük őket, de jönnek utánunk nemzedékek, amelyek vezéreikül fogják tisztelni őket, alakjukat a kegyelet piedesztáljára fogják állítani, és az ő véleményük szerint fognak ítélkezni a felől, hogy miért érdemes áldozatot hozni és miért „tékozlás” odaadni időt, erőt, vagyont, kényelmet.

Nem arra vallanak-e ezek a tények, hogy van valami egyénfölötti, objektív cél, amely felé törnie kell az életünknek s amely úgy-ahogy, tökéletlenül és töredékesen, de megyszóval annak a közösségnek a célkitűzéseiben is, amelyben élünk? Lehet a közlélek igazságtalan, hibás ítélkezéseitől föllebbeznünk egy jövőndő nemesebb közlélek ítélőszéke elé; lehet szembehe-lyezkednünk mások véleményével abban a bizonyosságban, hogy a jövőndő már nem fog pálcát törni felettünk, hanem a

nyomdokunkba szegődik; lehet a „tékozló” külön ódiumát vállalni a magunk igazának biztos tudatában. De mindebben nyilvánvaló, hogy nem az egyéni önkény joga érvényesül, hanem az egyéni engedelmesség egy jobban megértett örök érték parancsával szemben, amelyért még a népszerűséget feláldozni sem „tékozlás”.

Azután ott van egy másik fontos körülmény is: az, hogy az életünk adás-vételei sorozatba fűződnek. Odaadunk valamit valami másért, hogy amikor annak birtokába jutottunk, azal megint valami egyebet szerezzünk meg és így tovább. Van ennek az egész láncolatnak értelme, ha végül is nincs egy „legfőbb jó”, amelynek a birtokáért az egész csere-bere folyt? Amikor diákkoromban útrakeltem Amerika felé, a már háborús feszültséggel telített nemzetközi viszonyok miatt szigorú útlevélvizsgálat volt az akkori brucki határállomáson. A hivatalos közeg tőlem is megkérdezte, hova utazom. Hogy meglássam, mi történik, csak annyit feleltem kérdésére, hogy Bécsbe. Ott mit csinállok? — kérdezte tovább, Onnan tovább utazom Németországba. Hát ott? Onnan meg Hollandiába folytatom az utamat. Mit csinállok ott? Onnan hajóra szállok Amerikába. Itt aztán megkapta a kívánt felvilágosítást. Onnan már nem akartam tovább utazni. Az volt a célja utamnak. A mondák beszélnek „bolygó zsidókról” és „bolygó hollandusokról”, akik szüntelen nyughatatlansággal járják a világot anélkül, hogy valahol is végső révbe érhetnének. De ezek a mondák nem hagynak bennünk kétséget a tekintetben, hogy a hőseik elátkozott emberek és átok volna mindnyájunk élete, ha az ő sorsukban kellené osztoznunk. Minden áldozat, amelyet életünkben hozunk, úti jegy váltása, amelynek árán továbbjutunk, hogy azután ott újra jegyet válthassunk a továbbutazásra. De mit akarunk végül is elérni? Törjük magunkat a tudomány könyveivel, hogy vizsga elé állhassunk. Átszenvedjük a vizsgák gyötrelmeit, hogy diplomához jussunk. Kezünkbe vesszük a diplomát és lejárjuk vele a lábunkat, hogy állást szerezzünk. Viseljük az állásunkkal járó terheket hétről-hétre, évről-évre, hogy számottevő tényezői lehessünk nemzeti társadalmunknak. Vállaljuk a pozíciókkal járó kötelezettségek áldozatait, hogy — nos miért? Kell lennie valami végső értéknek, amely értelmet ad az egész hajszának! Egyéni ízléstől és szeszélytől függetlenül ragyognia kell valahol egy sarkcsillagnak, amelyhez mérve megállapíthat-

juk, hogy nem volt-e fáradságos vitorlázásunk kárbavesztett „tékozlás”!

Van is! A tárgysorozat szerint az én témám csak bevezetés egy másik előadáshoz, amelynek ez a címe: „Találkozás Jézussal”. De már itt anticipálnunk kell ezt a következő témát, mert abban van a kulcsa a mostani tárgyunknak is. „Találkozás Jézussal” — ebben van a felelet tapogatódzó kérdéseinkre. Aki elindul az eddigiek nyomán, mert annyit megértett, hogy kell lennie valamilyen abszolút értéknek, amelynél eldől, hogy „tékozlunk”-e vagy nem, — csak még nem tudja, hogy hol van az és mi az: annak egyszer csak az útjába áll Jézus és azt mondja: „Én vagyok, akit keressz!” „*Aki énvelem nem gyűjt, tékozol az*”. Jézusban felragyog előttünk az az élet, amelyről, ha egyszer megláttuk, nem lehet többé kétségünk, hogy rendeltetésünk és kötelező célpontunk. „Rossz üzlet”, szerencsétlen „tékozlás” minden, ami nem feléje visz közelebb. Hiába látszik akármilyen „előnyösnek” az ügy, hiába ígérkezik cserébe akármilyen csillogó portéka, — Jézus világosságában kitűnik, hogy „kár és szemét” minden úgynevezett siker és eredmény, amely által nem Ő valósul meg jobban bennünk. És viszont kitűnik, hogy a szó komoly értelmében nem hozott áldozatot az, aki akár „mindenét elhagyva is követte Őt”. Voltak emberek, akik már nagy utat megtéve jutottak el erre az igazlító találkozásra és nem győzték visszasírni az elmúlt idők helyrehozhatatlan „tékozlását”. De soha nem volt még senki, aki akár egy hosszú élet végéről visszatekintve, amelyet Jézusnak való odaszenteltségben töltött el, ne azt mondotta volna, hogy újra odaadná mindenét akár tízszeresen, akár százszorosan.

Tisztázódik itt a közösséghez való viszonyunk is. Annak joga van ítélkezésével beleszólni a mi egyéni életünkbe és megkövetelheti, hogy igazodjunk az értékeléséhez, — mindaddig, amíg szavában Jézus szól hozzánk. De viszont nekünk van igazunk vele szemben, ha még úgy akarná is ránk szabni a szerinte jó gazdálkodás mértékeit, — valahányszor Jézus hív el bennünket arra, hogy egy neki megfelelőbb jövőendő közgondolkodás előfutárai legyünk. Értelmet nyer az életünk minden egyéb java is, amelyet nagy fáradság, sok idő, erős munka árán kell megszerezni. Mind megéri az áldozatot, ha egy-egy köz-

benső állomássá válik a végső érték: a Jézus szerint való élet felé.

Van a Jézussal való találkozásnak egyéb jelentősége is. De arról most ne beszéljünk. Fel van jegyezve róla, hogy „teljes vala kegyelemmel”. Most azonban az tartozik ránk, ami ennek a bizonyoságtételnek a folytatásában foglaltatik: „— és igazsággal”. Ő nem csak az életünket újjáteremtő Megváltó, hanem minden rejtekét világosságával átható ítélő Bíró is, és csak az érti meg igazán a Megváltót is, aki állott már a Bíró ítélőszéke előtt. Most az a feladatunk, hogy odaálljunk elébe és az Ő csalhatalanul igazmondó mérlegére föltegyük az életünket: van-e benne „tékozlás” és nem „tékozlás-e” mindenesztől fogva?

Miközben megrendülve figyeljük, mit mutat a mérleg nyelve, nézzétek, milyen világos feleletet kapunk arra a másik kérdésre is, hogy vajjon van-e igazán értékes tőke a kezünkben, amelynek az „eltékozlásáért” felelősek vagyunk. Hogyne volna, amikor maga a mezítelen emberi élet, amellyel e világra jöttünk, épen az az anyag, amelyből a Jézus követése kialakítható! Nincs ember, ha még oly jelentéktelen és nyomorult is, aki Jézussal szemben állva ne ébredne tudatára a gazdag útravalónak, amellyel fel volt ruházva a világba belépésekor.

És még ezen felül is mennyi ráncbízott érték csillan meg ebben a fényben, — mind-mind azért a miénk, hogy jól sáfárkodjunk vele! Nem üzünk-e vajjon rút tékozlást vele?

Diákok vagyunk, ami azt jelenti, hogy hatványozott életet élünk: tőlünk függ százaknak és ezreknek élete, akiknek vezetésére készülünk. Elég súlyos eset az is, amikor valaki a saját gazdag örökségét szórja szét a szeleknek. De mit mondjunk akkor, amikor valaki nem is a maga pénzét, hanem olyan idegen vagyont herdál el, amelyet bizalommal tettek le az ő kezébe? Ha mi „tékozlunk”, az nem csak a magunk magánügye! Egy csúful becsapott egész nemzedék szemrehányó tekintete előtt kell majd számot adnunk. Ők mást vártak tőlünk és bizalommal várták. Mit csináltunk az ő javaikkal?

Súlyosbítja a helyzetet az is, hogy nem csak az általunk vezetendők érdekei, hanem a multnak értékei is ránk vannak bízva. A szó komoly értelmében örökséget „tékozlunk” el, ha „tékozlunk”. Milyen súlyos árat fizettek le az előttünk jártak azért, hogy mi azt a hitet vallhassuk, azt a nyelvet beszélhes-

sük, azt az „alma matert” látogathassuk, azt a kultúrát szorgálhassuk, azt az egyházat és hazát építhessük, amelyet a magunkénak nevezünk! Érdemes volt nekik? Börtönök és gályák, bitók és bujdosások, nemzedékek véres küzdelmei, kimondhatatlan szenvedései és erőfeszítései, megkapják-e jutalmazó ellenértéküket? Megdöbbenő gondolat, hogy ennek a kérdésnek az eldöntésében nekünk döntő szerep juthat! A „tékozló” jelen kezén elpazarlódhatik nemzedékek fáradozásának gyümölcse és maga a dicsőséges mult is nagy kudarccá fordulhat el, ha hűtelen örökösökre szállanak a javai...

Fokozza a felelősségünket kiváltságos történelmi helyzetünk is. Vannak korszakok, amelyekben a nemzeti élet folyama egyenesen hömpölyög tova síkságokon át biztos irányú mederben. De vannak forduló pontok is, amelyeknél nagy hegytömegeken kell áttörnie, és egészen más lesz a későbbi pályája a szerint, hogy az akadályokkal hogyan birkózik meg. A trianoni magyarság helyzete minden bizonnyal ilyen sorsfordulatot jelent. Nemzedékek hosszú sora felett dönthet ez a mai nemzedék. Milyen óriási „tékozlás” történhetik itt, ha nem vagyunk tudatában a kezünkre bízott értékeknek!

Még az is milyen drága értéknek bizonyul, amit hátránynak és veszteségnek szoktunk felpanaszolni! Ne felejtjük el, hogy a szenvedés a leghasznosabb iskolája az életnek. Mennél mélységesebb megpróbáltatásokon vergődik át egy nemzedék annál nagyszerűbb leckékben részesült. A világháború temetelen véráldozata, a gonosz béke felmérhetetlen könnyhullatása mind megannyi óriási tőke, amely gyümölcsöztethető! Mind nem volt hiábavaló, ha haszonra fordítjuk! Ki merne ilyen szent vagyont fecsérelni? Ki viselhetné el a felelősséget azért, hogy ebből a tüzes kohóból salakjából kitisztult színarany kerülhetett volna ki, de mégsem az történt?!

És mindebben ránk nehezedik a felelőségek felelőssége: ha „tékozlók” vagyunk, az Isten „tékozló fiait” vagyunk. Életünk, helyzetünk, sorsunk az Ő kezéből kapott atyai örökségrész, amelyért Őneki tartozunk számadással. Mindegyikünk egy-egy az Ő szívéből útnak indult felséges teremtmény gondolat. Mi lesz belőle?!

Máskor annyi kétség támadhat bennünk ez ellen a felelősség ellen. Megszólalnak a divatos hitetlen felfogások és elmond-

ják, hogy ha egyáltalában van Isten, akkor Ő a legnagyobb „tékozló”. Milyen mérhetetlen tömegeit kavargatta a világködöknek, hogy belőlük a mi földünk kis sárgolyóját kigyúrja. Ennek színén is az évmilliók milyen végtelen sorozata zajlott le, hogy aztán az életnek arasznyi drámája lejátszódhassék. Milyen fecsérő gazdálkodás az életnek háztartása is: a virág porának milyen teméntelen tömegét szórja szét a szellő és milyen elenyészően kevés csirából lesz termő életfolytatás, s a létért való küzdelemben milyen kíméletlenül lapátolja bele valami láthatatlan kéz az egyedek miriádjait a fajok fennmaradását és fejlődését fűtő kazánba! Az ember történetében is hogy vesznek oda reménytelenül megszámlálhatatlan nemzedékek — a „túl sokak”, — azért, hogy nagy ritkán kiemelkedhessék egy-egy remekpéldánya a teremtésnek, az „Übermensch”. A „tékozlás” világelv — mondják. Miért ne lehetne a mi életelvünk is?

De a Jézussal való találkozásban elhallgat az ilyen okoskodás. A torkunkra forr a szó, amellyel mi akarnók felülbírálni az Isten útjait, mert most Ő bírálja felül a mieinket. Nem mi vonjuk Őt számadásra, hanem Ő von bennünket. És akármilyen megoldhatatlan, gyötrelmes kérdéseket tárjon is elénk a világ képe, az az egy egészen bizonyos előttünk, hogy ebben a világban mi az Ő gazdagon megáldott és súlyos, szent küldetéssel megterhelt felelős teremtményei vagyunk. Nincs kibúvónk: oda kell állnunk az ítélőszék elé a számadásra!

Ne mondja senki, hogy kár ilyen nagy dolgot csinálni a Jézussal való találkozásból, amikor be lehet járni az egész világot anélkül, hogy az ember bárhol is szembe találkozzék vele. Minden idők keresztyén hitvallásában benne volt az a tétel, hogy „felméne mennyekbe, üle az Atya Istennek jobbjára”. Ezzel maga a keresztyén hit megállapította, hogy Jézus nem tartozik a kézzelfogható és szemmel látható realitások világába. Nem kell, hogy erre mások oktassák ki fölényes hangon. De ugyanakkor azt is megvallotta ezzel az egyetemes keresztyén lélek, hogy ez a teljességgel láthatatlan, földi tapasztalás alá nem eső Jézus mégis az egész mindenség központi főhatalmassága, Ura és Bírója. Őbenne fut össze minden történés szála. Őnála dől el mindennek az értelme és értéke. Az Ő keze

érzékeinktől fel nem foghatóan ott jár, tapogat, mérlegel mindenütt és szüntelenül írja a számadásokat. Oh, mit nem adnánk érte, hogy amikor most megcsinálja a mi mérlegünket, az életünk költségeinek és nyereségeinek az összehasonlítását, azt ne kelljen odajegyeznie az egész alá: „Tékozlás!”

A KÖZÖSSÉG ÁLDÁSAI.

(1929. febr. 10-én a Pro Christo Diákszövetség estélyén.)

Nagy az Úr és igen dicséretes a mi Istenünknek városában a szentséges hegyen...
(stb. egészen a zsoltár végéig.)

48. zsolt. 2—15.

Van a zsoltárok kincseskamrájában egy szekrény, amelyre ezt a feliratot lehetne alkalmazni: „a Sion énekei”. Azok az énekek tartoznak ebbe, amelyekben az ótestamentumi költők Jeruzsálemnek, a szent városnak dicsőségét éneklik, isteni rendeltetését magasztalják, vagy — ha távolról sóhajtoznak csak feléje, — áldásukat küldik el hozzá és áldásai után epekednek. Hogy Jeruzsálemnek ilyen kimagasló szerepe jutott a zsoltárköltészetben, az nem különös dolog. Az ország fővárosa volt. Benne a Sion ormán ott állott a dávidi királyság vára. Amíg az meg nem rendült, erősen állott az ország. Amikor az rombadőlt, gyászos idők következtek el az egész népre. Szimboluma volt Izráel nemzeti életének, mint Budavára a magyarságénak. És mert az ótestamentum gondolkozása és érzésvilága számára a nemzet vallásos jelentőséggel telített fogalom volt, — hiszen az Isten kiválasztott népének tudta a maga népét, — ezért Jeruzsálem egyúttal szimboluma volt az Isten földi terveinek, országa ügyének is. Ha Jeruzsálem dacolt a történelmi válságok viharáival, az az Isten hatalmának bizonyossága volt. Viszont ha Jeruzsálem megdőlt még nálánál is sokkal nagyobb földi hatalmak előtt: az az Isten szövetségében hívő lélek számára jelentett kínos próbatételt.

Ehhez járult még az is, hogy ott állott Jeruzsálem egyik ormán a templom, évszázadokon át Izráel egyetlen, féltve őrzött szentélye. Itt összpontosult mind a mindennapos áldozatokban, mind a nagy ünnepnapok szertartásaiban az egész nép vallási élete. Itt élték át az áldozati oltár körül s a „szent hely” küszöbén a legmélyebb bűnbánatnak s a hála és dicséret legmagasabb elragadtatásának perceit nemzedékről nemzedékre. Mi sem természetesebb, mint hogy Jeruzsálem képe elkísérte őket a távolba is, megjelent előttük áhítatuk óráin, és kifogyhatatlan forrása volt az énekköltészetük ihletének.

Ha fölmerül bennünk ezekkel az énekekkel szemben valamilyen kérdés, akkor az nem az eredetükre vonatkozik, hanem a maradandó lelki értékeikre. A multban jól el tudjuk helyezni őket: természetes hajtásai egy olyan történelmi törzsnek, amelyről jól ismerünk. De hogy helyezzük el őket a jelenben? Más szóval kifejezve: mi közünk van még ma is hozzájuk?

Hiszen épen az, ami a rég letűnt multban életre hívta őket, nem is csak elavult, hanem egyenesen legyőzött dolog a mi számunkra. A keresztyénség egész lelki világát épen az is szembe állítja az ótestamentumával, hogy szakított mindenféle Jeruzsálemmel; nincs földi központja, amelyhez oda volna kötözve; nem ismer és nem tűr semmilyen korlátozást, amely egy bizonyos helyhez, intézményhez, szertartáshoz, vagy bármilyen szemmel látható kerethez odatapasztaná; az Istennek „nem Jeruzsálemben”, hanem „Lélekben és igazságban való imádásával” úgy ömlik szét feltartóztatás nélkül az egész világon, mint a hegyekről áradó fenyőillat a mezőkön. Mit jelent sen hát számunkra még Jeruzsálem költészete?

Volt azonban Jeruzsálem jelentőségében valami, ami maradandó s aminek szimbolumaként joggal él tovább közöttünk és fog is élni a világ végéig: Jeruzsálem az Isten népe látható egységének is szimboluma volt. Benne földi, érzékelhető, szemléletes módon megjelent az a tény, hogy akik az Istenéi, azok egymással is összetartoznak. Ez a közösség máskor és máshol is fennállott, — de láthatatlanul. Lakóhelyeiken ezerfelé szétszórva, a mindennapi élet forgatagában elmerülve is egynek érezhették magukat a hívek. De csak az ellentmondó látszattal dacolva. Mert hiszen egymástól távolosak, sokféle különbség által elválasztva, nem egyszer összeütköző érdekeik által egymással szembe is fordítva élték napjaikat. Jeruzsálem volt

az a hely, ahol minden válaszfal ledőlt. A távoli helyek lakói itt egybegyülekeztek. A máskor szétfutó életvonalak itt egy központban találkoztak. Az egyes hívő ember itt beleolvadt a hívők közösségébe. Ennek a közösségnek a szimbóluma Jeruzsálem azóta is, ma is, és az marad örökre.

Hogy ez a közösség mit jelent s azért mi teszi minden időkre becsesekké a Jeruzsálemet magasztaló zsoltárokat, azt megfigyelhetjük, ha elmerülünk a „Sion énekei” egyik legszebbikének, a 48. zsoltárnak a tartalmába.

I.

Sion az Istennek lakóhelye, mondja ez a zsoltár, és mi ráfelelhetünk: valóban, *a látható közösség az Isten jelenlétének az alkalmá* valamilyen sajátos és pótolhatatlan értelemben.

Bizonyára tudta a zsoltáríró is, hogy Isten nagyságának és dicsérendő hatalmának a jeleivel tele van az ég és a föld. Mégis azt mondja, hogy „a mi Istenünk városa”, „az Ő szent-séges hegye” az a hely, ahol „nagy az Úr és igen dicséretes”. S ezért, amikor a zarándokcsapattal észak felől megérkezve a szemébe villan a fordulónál a magaslatokon fészkelő város, nem csak magának a látványnak a szépsége önti el a lelkét lépteit meggyorsító, repeső örömmel, hanem méginkább az a szent város tetőzetei fölött sugárzó fény, amelyet testi szemek nem is láthatnak. Az Isten közelsége ragyog feléje onnan, lélekzetet elállító fenségével és mégis mosolygó hívogatással. „Szépen emelkedik az egész föld öröme”, — úgymond, — „a Sion hegye a szélső észak felé”, — de hozzá teszi, hogy szívének igazi titkát elárulja: „a nagy Királynak városa”. És ha megkérdezzük: mit keres ő ezen a helyen hosszú vándorút fáradalmainak az árán, világos a felelete: „Isten van az ő palotáiban, ismeretes ott, mint menedék”. A Mindenüttjelenvaló itt valamilyen más, mélyebb értelemben is jelen van. A házakat és utcákat betölti közelségével, úgy, hogy szinte kézzel foghatóvá válik. Itt Ő a földolog, ami mögött minden egyéb háttérbe szorul. Itt mindenki Őrá beszél és Őreá gondol. Itt Ő a házigazda és mindenki, mint az Ő vendége, szüntelen az Ő színe előtt forgolódik.

Mindez annak a természetes gyümölcse, hogy az Ő nevében gyülekeznek itt egybe olyanok, akik épen az Ő nevében

keresik egymást. Máskor is az Ő imádói, akármerre legyenek is szétszórva a világban. De máskor ezer más dolguk van, földet művelnek, árukat adnak-vesznek, házuk köznapi gondját viselik, gyermekeikkel bajlódnak. Ha egymással van is dolguk, az is valami egyéb, alárendeltebb dolog csupán. Az, ami életükben a legmélyebb, a legbecsesebb, ilyenkor kiszorul a figyelemükből. Olykor egy-egy futó percnak az áhítatát szentelhetik csak neki. Az egész lelküket betöltő hatalommal egyéb dolgok uralkodnak felettük. És minden találkozás a hétköznapi poros útján vagy lármás piacain csak újabb homokréteget szór a mélységben rejtőző kincsekre. Isten ott kint, az élet kusza szétszórtságában nem látszik olyan valóságosnak és nem élhető át olyan lélekbe markoló erővel.

De amikor az emberek nem azon az alapon találkoznak, hogy én adok és te veszel, vagy én gazdád vagyok és te nekem szolgálsz, vagy én férfi vagyok, te pedig nő, akivel kiteljesedik az életem, — hanem egyszerűen és kizárólag azon az alapon, hogy te is az Istené vagy és én is az Ővé vagyok: akkor Isten a középpontba kerül és megjelentetheti magát a benne összeerott lelkeknek, teljes hatalmában. Ilyenkor mint valami máskor a föld színe alatt tovafolydogáló vízerék, a felszínre bukkannak a hitünknek az árjai. Nem falusiak és nem városiak, nem diákok és nem mesteremberek, nem fiatalok és nem öregek vagyunk, hanem elsősorban, sőt kizárólag hívők. Egész orcánkkal Isten felé fordulunk és elmarad a hátunk mögött az életnek minden egyéb, szétszóró, szétforgácsoló érdeke. Kitűnik, hogy nem Istenben, hanem a magunk erőtlenségében volt az oka annak, hogy máskor olyan távollevőnek látszott Ő, hogy olyan könnyű volt benne kételkedni és olyan nehéz volt benne megfogódzni. Most, ilyenkor, mert nem akadályozzuk, hanem segítjük egymást a Feléje forduló figyelemben, szétfoszló ködökből kivilágosodik az arca, a világ zsiromlásának elültével csengően szól hozzánk a szava. Szemtől-szemben vagyunk Vele. Gondolataival átjárja és akaratával hatalmába keríti a lelkünket.

A közösség Istennek lakóhelye. „Ahol ketten vagy hárman egybegyűlnek az én nevemben, ott vagyok köztük.” Aki elvonja magát hitben testvéreinek társaságától és magányos utakon akar csak járni lelki életével, az sorvadásra ítéli magát. Sáp-

padt és vezna lesz a hite. Éltető levegőjétől és napfényétől fosztotta meg. Azoké virul és duzzad az erőtől, akik hűséges zarándokai a közösség Sionának és már messziről gyönyörködnek óhajtott szépségeiben.

II.

Sion az Isten győzelmeinek az emlékjele, hirdeti továbbá zsoltárunk, és mi is bizonyoságot tehetünk róla, hogy *a közösség ápolása bizonyosít meg bennünket mindig újra Isten hatalmáról.*

Az a megerősített város, amelyet a zsoltáríró már messziről köszönt énekével, nem a mesék fellegvilágában tornyosodik fel, hanem ebben a valóságos világban. Jól ismeri ennek viharait, és sokszor körülcsapdosták már a dühös hullámok. De nem ártottak neki. Sion minden ostrom ellenére is még mindig erősen áll.

Ugy látszik, hogy amikor ez a zsoltár megszületett, akkor is a közelmúltban játszódtott le valamilyen válságos próbatétele a városnak. A zsoltárban még benne rezegnek ennek az izgalmai. „Ime, a királyok összegyültek...” De hiába vonták seregeik fojtogató gyűrűjét a város körül. „Tovatüntek együttesen” hamarosan. Isten megmutatta népének védelmére kinyújtott erős karját. „Meglátták ök, legott elcsodálkoztak, megijedtek, elriadtak, rémület fogta el őket...” Mint amikor a „keleti szél” felkerekedik és elbánik „Társis hajóival”, úgy, hogy csakhamar szétzúzott testük palánkjai hánykódnak csak a hullámokon, úgy érte utol a végzet Jeruzsálem ostromlóit is.

Ennek a győzelmes szabadulásnak a híre bizonyára eljutott a legtávolabbi kicsiny faluba is. Örülhetett neki az egész ország népe. De különösen nagy öröm volt az, amelyben az ünnepi zarándokok részesülhettek: viszontlátni régi épségében Siont és szemtől szembe találkozni azokkal, akik élő tanúi voltak a győzelemnek. Ez a nagyobb öröm indítja énekre a zsoltáríró lelkét: „Amiként hallottuk, akként láttuk a seregek Urának városában, a mi Istenünknek városában: örökre megerősítette azt az Isten.” És vele együtt ettől az örömtől zsibong a szent városban összegyülekezett egész sokaság: „A te kegyelmedről elmélkedünk, oh Isten, a te templomodnak belsejében... Örül Sion hegye, ujjonganak Juda leányai a te ítéleteidért.”

Csodálatos dolog volt megtapasztalni, hogy Isten lakozó-helyéül választotta Siont és közelsége ott reáborul az Őt keresőkre. De még csodálatosabb volt azt megtapasztalni, hogy évről évre, nemzedékről nemzedékre, évszázadról évszázadra megismétlődő és állandó lehetett ez a találkozás az Isten színe előtt, akármi történjék is a világban. Sion falai kézzelfogható bizonyosságai voltak annak, hogy Isten Úr minden ellenség felett.

Valahányszor megújul számunkra is Istennek közelsége a testvéri közösségben, kirágyog belőle ugyanez a nagy igazság. Nagy dolog az, és csak az Isten győzelmes hatalma teszi lehetővé, hogy mindannyiszor újra együtt lehetünk és állandóan élvezhetjük köztünk megbizonyuló jelenlétét. Hiszen ha csak kivételesen, csak egyszer az életben adatnék meg fölemelkednünk a közösség Sionhegyének erre az ormára, az ég közelébe, az is csodatétel volna. És nem volna meglepő, ha aztán rombadőlné lelkünknek ez a vára, széthullanának a kövei és elszóródnék a népe. Mi minden nem történik velünk egy-egy ilyen ünnepi találkozásunkig, a közben eltelt napok alatt! Milyen irtózatossal tör az élet lelki javainknak a megsemmisítésére! Hányszor állunk a teljes vereség szakadékának a szélén, — talán leginkább olyankor, amikor nem is gondolnók! És egymásra gondolva is milyen szorongó aggodalmakkal kell gyakran eltelnünk: nem nyeli-e vajjon el ezt is, azt is az áradat?

Azután megint egybegyülekezünk Isten színe előtt és ime: az ostromló vizek lefolytak és nem tettek bennünk kárt. Amit messziről reméltünk, vagy aminek hálásan vettük is közvetve valamilyen jelét-hírét: az most közvetlenül a szemünk elé tárul. Isten hatalmasabb volt minden veszedelemnél. Megtartott minket. A többiek pusztá jelenléte is, egyiknek-másiknak az arcáról leolvasható különleges szabadulások emlékei, és kire-kire nézve főképen az a tény, hogy ő maga is itt lehet még az Isten színe előtt: mind-mind az Isten győzelmes erejét hirdeti.

És ne felejtjük el, hogy ez csak egy kicsinyke fejezet a nagy történetből. Évszázadokra és évezredekre nyúlik vissza az a közösség, amelybe hitünk bekapcsol. Milyen véres zivatrok tomboltak körül ez alatt a hosszú mult alatt az Isten ügyét! És mi ma is, még mindig itt vagyunk! Hiába volt minden ellenséges hatalom fenekedése, Isten eleitől fogva mind

máig fent tudta tartani az Ő népének folytonosságát. Sion falai állanak.

Aki kivonja magát a testvéri közösség áldásaiból, annak sokszor megrendülhet a bizonyossága: vajjon nem csak szép álom-e az, amit Istenből átélt, és valóságnak bizonyul-e Isten a kegyetlen valóságoknak ebben a világában? De a látható közösség hathatós gyógyszere az ilyen lelki nyavalygásnak. Aki fölkeresi a Sion szentélyeit, az megtelik a zsoltáriró győzelmes énekének örömeivel.

III.

Az előbbiekből következik, hogy a zsoltáriró számára Sion végül is az Isten ígéreteinek az iskolája. És mi is elmondhatjuk, hogy *a közösség áldásaiból zendül ki az a biztató üzenet, amelyet a világ vár tőlünk.*

Aki a Sion vendége volt, az nem térhetett onnan haza üres lélekkel és néma ajkakkal. Zarándokútjának csak úgy volt értelme, ha emlékezetében gazdagon megrakodott olyan javakkal, amelyeket azután szétoszthatott másoknak, szomszédainak, akik kíváncsian várták otthon, gyermekeinek, akik felkúszva az ölébe kikérdezték élményeiről, mindenkinek, aki nem volt még olyan szerencsés, hogy láthatta a Siont, vagy akinek lelkében csak régi zarándokutak fakuló emlékei éltek. Ezért fontos, hogy ne álmatag lélekkel járjon a vándor a szent városban, hanem nyitott, éber szemekkel gyűjtse az élénk, beszédes benyomásokat. „Vegyétek körül a Siont, kerüljétek meg azt, számláljátok meg tornyait. Jól nézzétek meg sáncait, járjátok be palotáit, hogy elmondhassátok a jövőndő nemzedéknek.” És mi az az üzenet, amely Sion erősségeiből és ékességeiből beleszövődhetik az utasok lelkébe s azon keresztül kiáradhat mindenekre? Az, hogy az az Isten, aki olyan hatalmasnak bizonyult eddig, továbbra is egyetlen, de elégséges fundamentuma lesz az Övéi életének. A jövőndőnek ezzel a nagy ígéretével zárul a zsoltár: „Bizony ez az Isten a mi Istenünk mindörökké. Ő vezet minket mindhalálunkig!”

A Sion felé zarándoklók lehettek talán csüggeteg, fáradt emberek, tele tépelődő kétségekkel és szomorú aggodalmakkal. Olyanok, mint amilyen az a világ volt, amelyből jöttek, a küzdelmekkel és kockázatokkal teljes köznapi világ. De a Sionról

visszatérők arcáról és szavából csak a jövődje felől biztos, a győzelemnek már előre is örülő léleknek a fénye sugározhatott bele a világ homályos hétköznapijaiba. Aki azt látta, amit ők láttak, az beavatottja lett titkoknak, amelyekről nem lehet többé hallgatnia. Sion kapui felajzott lelkű apostolok rajait bocsátották ki magukból s amerre elszéledtek, ott fölcsendült az öröm és a bizodalom éneke.

Sohasem maradhat nekünk sem a lelkünkbe elzárt kincsünk az, amit a közösség áldásaiként elnyerünk, — az Isten eleven, átélt valósága, erejének szemünk elé tárult bizonyossága. Mindez küldetést, megbízást, parancsot rejt magában a bizonyágtevő szolgálatra.

Másképen állana a dolog, ha az Isten jelenléte, amely a közösségben felénk sugárzik, csupán a jelen pillanat szomjúságát elégítené ki és ha az Isten győzelmeiben csak a múltba visszaszálló emlékezet gyönyörködne, — és tovább nem volna. Milyen meddő misztikus éldegélés volna az Isten-élmény, ha csak a jelen mindent feledtető elragadtatását nyujtaná! És milyen haszontalan kegyes szórakozás volna az Isten hatalmáról megemlékezni, ha azt csak a multnak győzelmei bizonyítanák! Mindez nyugodtan maradhatna egy magábazárkózott társaság magánügye, felesleges óráiban üzött időtöltése, ami senki másra nem tartozik s amit minden kár nélkül rejtve is tarthatnak a maguk kebelében.

De hiszen a közösség áldásaiban épen az a fontos, hogy a jövőnek a kulcsát kapjuk meg bennük. Azét a jövődőt, amely felénk rohanó kérdéseivel mindenek felett izgat bennünket. S azét a jövődőt, amelynek útvesztőjében annyi kín között vergődik az egész világ, nem tudva, hová és merre? Az Isten színe előtt való közösségünk ezért helyez a vállunkra felelősséget, ezért feszíti meg bennünk a szolgálatnak a rugóit és ezért küld el bennünket társaink közé nagy, megsegítő üzenettel. Nem tehetünk másként: hirdetniünk kell azt az Istent, aki holnap is, mindhalálunkig is és mindörökké is ugyanaz az egyetlen valóság és legyőzhetetlen hatalom, a jövődönk biztosítéka és az életnek ígérete.

Aki kiszakad a közösségből, annak életében elszáradnak az ilyen misszió erőforrásai és annak ajkán elhal ez az örömhirdető bizonyágtétel. De aki látogatja a Sion találkozásait és belesodálkodik lelkével annak „tornyaiba, sáncaiba, palotáiba”,

azt ne féltük: megteljesedett lelke túl fog csordulni, amerre jár, és reménységüket vesztett, hányt-vetett emberek megfogódhatnak majd az Isten ígéreteiben.

* *

A közösségben kapjuk meg Isten jelenvaló közelségének, elmúlt napokban bebizonyított hatalmának és jövőendő szolgálatokra kötelező ígéreteinek a bizonyosságát. Nem némulhat el hát soha a szívünkben a Sion szerelme, sem ajkunkon dicséretének éneke.

ELFERDÜLT ERKÖLCSISÉG.

(1929. febr. 17-én a theologiai internátus istentiszteletén, a Keresztyén Diákok Világszövetsége egyetemes imanapján.)

Jaj azoknak, akik a gonoszt jónak mondják és a jót gonosznak; akik a sötétséget világossággá s a világosságot sötétséggé teszik; és teszik a keserűt édessé s az édest keserűvé!

Ézs. 5, 20.

Azok a jajsavú próféciák, amelyeknek közepéből alapigénket vettük, Ezsajásnak legszemléletesebb megnyilatkozásai közé tartoznak. Plasztikusan elevenedik meg bennük az egész kor, amelynek prófétál. Juda királyságának — amint találóan mondotta valaki, — „szép őszi napjai” voltak azok. Távolról már közeledett a fagyos fergeteg: a mindent elsőprő asszíriai világhatalom fenyegető terjeszkedése. De egyelőre a kis országnak nem volt kára belőle, sőt hasznát látta. Hozzá még nem ért el pusztulás, csak hatalmas szomszédját, az arámok országát semmisítette meg, amely annyi bajt és háborúságot szerzett neki. Most fellélegezhetett. Biztonságban volt. Elvesztett területeket visszanyert. Zavartalanul vagyonosodhatott. Virágozó fellendülésnek örvendhetett.

De a fénynek megvolt a sötét árnyéka is. Az ország végképen kivetkőzött régi egyszerű, egészséges, puritán viszonyai-ból. A törzsek megtollasodott előkelői a kényelmesebb városokba húzódtak. Ott fényűzésben és dőzsölésben töltötték napjaikat. Belekóstolva a bőségbe és pompába, olthatatlan étvágyuk ébredt még többre. Befolyásukkal és pénzükkel úgy csavarhat-ták a törvénykezést, ahogy akarták. Egyik szegény ember alól a másik után rántották ki földecskáját, hogy latifundiumaik há-tárait mind szélesebbre toldozhassák. És palotáikban kora reg-geltől késő estig állott a dinom-dánom. Miért ne? Ki szólhatna bele üzelmeikbe és tivornyaikba? Isten? Ugyan! „Hadd lássuk! Csak siessen!” S ezzel a cinikus vagyoni arisztokráciával szem-ben kialakul — ugyancsak a városokba összpontosulva — a tel-jesen kiszolgáltatott nincstelenek nyomorgó sokasága...

Ebbe a jólétében rothadó világba kiáltja bele Ezsajás jaj-zavát. S bennük, mint korának, úgy önmagának is éles képét adja. Előttünk áll az Isten fenségjogainak zord hirnöke. Első-sorban nem a jogaikból kiforgatott és eltiprott áldozatok szen-vedései fájnak neki, — mint más prófétáknak, akik irgalmas szívvel szállanak síkra a védtelenek védelmében. Nem is a nem-zet jövőendő pusztulásától szorul el a szíve úgy, hogy kiáltania kell, — mint ahogy más próféták verik félre a harangot, hogy, ha lehet, még elfordítsák a bűn nyomában közelgő végzetet. Ezsajás mindenekfelett az élő Isten érdekeit képviseli. Azért kénytelen szólni, mert az elharapódzott romlásban Istennek semmibe vételét látja. „Az Urnak dolgát nem tekintik meg és nem látják kezének cselekedeteit.” Szava úgy zeng, mint ha hi-deg, érzéketlen ércből való harsona volna: Isten felett nem lehet napirendre térni! Ha az emberek hátat fordítanak neki és válllu-kat vonogatják nevének említésére, ez is csak alkalmul szolgál arra, hogy megjelentse magát nekik és találkozniok kelljen vele az ítélet viharában. Már „felemelte kezét népe ellen...”

Az egész vésztiósló próféciónak a szíve az, amelyet alap-igénkül választottunk. Gondolatrítmusának hármasságában ez a vers a legtömörebb, a legbefejezettebb. Nyilván olyan gon-dolatok szökkennek itt kész formába, amelyekkel legtöbbet foglalkozott a próféta, amikor a körülötte uralkodó állapotok felett el-elgondolkozott. Elmélkedéseinek sok-sok tovaáradó vize csiszolta ilyen kerekre és simára ezt a gondolat-kavicsot. Nem is csoda: minden romlásnak a legbensőbb lényegéről van

szó, magáról az elferdült, Istennel ellentétbe jutott erkölcsi ítélekezésről, amelynek csak külső kifakadása a sok vészthozó, viszsztataszító tünet a nemzet testén.

Lehetetlen észre nem venni a versnek belső logikai lüktetését is, — nem szószaporítás az, hogy jajongó vádját háromszor is megismétli a próféta más-más kifejezésekkel. Először nevükön nevezi a dolgokat. „Jaj azoknak, akik a gonoszt jónak mondják és a jót gonosznak”, — akiknek erkölcsi ítélekezése a visszájára fordult! Azután képes nyelvre is lefordítja gondolatát. Mint ahogy általában szokásunk a magasabbrendű megismerés tényeiről az alsóbbrendű, érzéki megismerés nyelvén beszélni, úgy folyamodik a próféta is előbb a látás, azután az ízlés világából vett képekhez. A látás az az érzékünk, amely a leg-tárgyiasabb. Felmutathatja tehát vele a próféta az elfordult erkölcsi gondolkodás tárgyi képtelenségét: „A sötétséget világossággá és a világosságot sötétséggé teszik”. Az ízlés viszont a legalanyibb érzékünk. Szemléltethető tehát vele a megromlott erkölcsi öntudat alanyi abnormitása: „És teszik a keserűt édessé és az édest keserűvé”.

Vegyük sorra a versnek mindhárom tagját.

I.

„Jaj azoknak, akik a gonoszt jónak mondják és a jót gonosznak!” Ez hát a baj lényege. A jónak és a gonosznak addig ismert és érvényben volt fogalmai kicserélődnek. A gonoszt jónak „mondják” és viszont, de nem csak mondják, mintha a bensejükben másképen vélekednének, hanem ez a tényleges értékelésük. Az az eltévelyedés is előfordul — jól ismerjük a kisértését a magunk életéből, — hogy csak hazug külsőség az ilyen elferdült értékelés és mögötte a lélek bensejében szilárdan áll a jó és a gonosz hamisítatlan mértéke. Nagyon terroristikus hatalma van néha a környezetnek és nagyon hajlamos a gyöngé jellem a kameleon színjátékára. Hányszor megtörténik, hogy amikor mindenki más ócsárolja azt, ami nekünk valójában szent, mi is együtt ordítunk a farkasokkal, és amikor fennen magasztalják társaink azt, amit bensőnkben megvetünk, mi is helyeslést bölintünk a szavukra. De itt nem erről van szó, hanem arról a mélyebb bajról, amikor a léleknek hamissá válik

az erkölcsi érzéke és annak mutatója fordítva jelzi a jót és gonoszt.

Milyen ismerős jelensége ez a mi korunknak is! Sűrűn előforduló tünete ez minden olyan kornak, amely az átmeneti forrongás jegyében áll. Még egyetlen nemzedéknek erkölcsi értékelése sem volt abszolút érvényű. Isten örök törvényeit eddig még egy kor sem fogta fel olyan tökéletesen, hogy normáival feltétlenül uralkodhatnék minden következő kor lelke fölött. A folytonos haladás útját járja az emberiség és ezen az úton vannak szakaszok, amelyeken egy-egy nemzedéknek különösképen kijut az átmenetiség jellege. Ilyenkor megolvad az, ami az apák idejében szilárd volt, hogy aztán talán más formában szilárduljon meg ismét. Kétségesekké, vitatottakká válnak olyan elvek, amelyeknek feltétlen tekintélyük volt az ősök szemében és ezen a zűrzavaron, egyének számára sok kínos válságot jelentő tanácstalanságon át jegecesednek ki az új korszaknak új normái, helyesebben: a világosabban felismert és korszerűbben megfogalmazott örök normák. Amíg lesz az emberiség életében erkölcsi előhaladás, addig nem marad megkímélve időről-időre az ilyen átmeneti korszakok szenvedéseitől és tusaitól.

Ennek a küzdelemnek mindig megvannak a szomorú elcsesettjei is — és ezekről van szó alapigénkben. Ők kibontakoztak a bizonytalanságból, de szerencsétlenül; megfelelték a nagy erkölcsi revízió kérdéseire, de fordított értelemben; a kétségek hánykódó hullámaiból kimenekültek a partra, de az ellenkező oldalon, mint ahol kellett volna. Csakugyan jó-e az, amit mindenki jónak tartott eddig és okvetlenül gonosz az, amit a múlt megbélyegzett? Ők már tudják: épen fordítva áll a dolog. Ami eddig jónak, parancsnak, eszménynek számított, azt ők fölényes lélekkel „kárnak és szemétnak” ítélik és amit a hagyomány-megszentelte erkölcsi felfogás tisztátalannak bélyegzett, azt felmagasztalják zajos hódolatukkal és a dicséretét zengik minden művészetükkel. „A gonoszt jónak mondják és a jót gonosznak.”

Nyissuk ki a szemünket és nézzünk körül a mai világban! Felesleges idézni a bizonyságokat!

Az a kérdés: jogosult dolog-e ezeket a jelenségeket a próféta szemével nézni és bennük az Isten fenségének megsértését látni, amely nem maradhat ítélet nélkül? Csakugyan örökérvényű, sérthetetlen törvényekkel kerül-e végzetes ellentétbe ez a visszajára fordult erkölcsi gondolkozás? Vagy pedig csak

egymást felváltó nemzedékek egyaránt relatív érvényű nézetei ütköznek össze benne? Nincs-e a haladottabb, függetlenebb, felvilágosodottabb kornak épúgy joga a maga ellentétes elveit vallani, mint ahogy vallotta a maga elveit az elavult, letűnt kornak a lelke?

Erre a kérdésre alapigénk második tagja adja meg a választ. De valamit már kiemelhetünk az első mondatból is, ami tisztázza a helyzetet. Figyeljük csak meg: akármilyen szöges ellentétbe helyezkedik is a próféta által ostromozott nemzedék a multtal, van egy fontos közös vonása vele. Fordítva alkalmazza a „jó” és a „rossz” fogalmát, de ő is azokat alkalmazza. Nincs tehát az az erkölcsi forradalmi destrukció, amely kivonhatná magát a „jó” és a „gonosz” poláris ellentéte alól. Valamit, ami a szemében helyes és követendő, „jónak” kell magasztalnia és valamit, amittől az egész lelke elfordul „rossznak” kell bélyegeznie. Ha nem akarja is, ha nincs is tudatában. Kezdheti azzal, hogy kiadja a „túl az erkölcs határán” jelszavát és azt kiáltja, hogy leszámolt a jó és rossz között való minden distinkcióval, az többé reá nem tartozik. De rövidesen kitűnik, hogy voltaképpen a „minden érték átértékelését” végzi. Neki is megvannak a törvénytáblái, sőt: ő is a régi táblákat használja, — csak épen fejük tetejére állítva.

Emberfeletti kéz szabta meg úgy a természetünket, hogy az életünket valamilyen értelemben mindnyájan a „jó” és „gonosz” sarkpontjai között kell, hogy éljük. Ez egyszer feltétlenül bizonyos, minden változó emberi vélekedéstől függetlenül. Valami felé fordítjuk az orcánkat és valaminek hátat fordítunk. Csak az a kérdés, hogy hogyan választottuk meg az irányt: melyik pólus az, amelynek vonzóereje hatalmában tartja az életünk gravitációját és melyik pólus az, amelynek taszító ereje mind messzebb távolít el magától. Lehet-e ebben abszolút követelményt felállítani? Ha már mindenkinek szükségképpen van valamilyen erkölcsisége, lehet-e azt erkölcsileg felülbírálni? Ha értékelés nélkül nem lehet el senki, jogosult-e még ezt az értékelést is értékelni? Lehet-e arról beszélni, mint a próféta, hogy egyes emberek végzetesen zuhannak a sötétség hívogató karjaiba, amikor a fény felé kellene szárnyalniok, amelynek számára teremttettek?

II.

„Jaj azoknak, akik a sötétséget világossággá, a világosságot sötétséggé teszik” — mondja a próféta és ezzel azt mondja, hogy „jó” és „rossz” között olyan minden alanyi relativitástól független tárgyi ellentét van, mint amilyent a sötétség és a világosság között különböztet meg a szemünk. Mondottuk, hogy a látásunk a legtárgyasabb érzékünk. Ezt is befolyásolhatják alanyi körülmények, — rövidlátás, színvaktság, egyéb fogyatkozások, de mégis, más érzékszerveinkhez viszonyítva a szemünk szerzi a valóságról aránylag a leghívebb benyomásokat. Ahol az egyik ember világosságot lát, ott a másik ember, ha egyáltalán lát, nem láthat sötétséget. Aki a világosságot nem látja világosságnak és a sötétséget nem látja sötétségnek, az vagy vak, vagy vizionárius önkívületi állapotban van, de semmiesetre sem használja a szemét!

Az ókori vallásos gondolatvilágban világosság és sötétség mindig azoknak a hatalmaknak a szimbolumaként szerepelnek, amelyek függetlenek az ember tetszésétől, amelyeknek ő ki van szolgáltatva, amelyeket akarva, nem akarva tudomásul kell vennie. A világosság nem akkor támad fel a látóhatáron, amikor az ember rendeli, hanem amikor a maga szuverén rendje elhozza s akkor kiáradnak a világra jótéteményei, a pezsdülő élet, az éltető meleg, a derűs biztonság. Az ember csak hálásan fogadhatja, de bele nem avatkozhatik. A sötétség is akkor borul a világra, amikor ideje úgy hozza magával, hiába hessegeti az ember, nem tartóztathatja fel útjában egy percre sem. És amíg rémei uralkodnak, tehetetlenül kell meghúzódnia a halandónak. De az emberfeletti rendnek nem csak ezt a szuverén uralmát látta kiábrázolva a régi ember a világosság és sötétség tényeiben, hanem az önbizonyos igazságát is. Ha a világosság ragyogja be a földet, nincs szüksége hirnökökre, hogy szétkürtöltesse jelenlétét. Eléggé hirnöke önmagának. Nem lehet kétségbe vonni. És ha a sötétség vette át az uralmat, neki sem kell más bizonyosság, mint önmaga. Borzadva szorul el tőle az ember szíve anélkül, hogy bárki is bizonyítgassa előtte az éjszaka félelmes voltát. Világosságra és sötétségre ösztönszerűen támad az emberben a hálás örömmek, illetve a borzongó félelemnek visszhangja. Vitának és érvelésnek nincs itt helye, mert

mindakettő önmagában evidens. A sötétséget nem lehet világosságnak látni, sem a világosságot sötétségnek.

Ha tehát ehhez hasonlítja a próféta a „jó” és a „rossz” megkülönböztetését, akkor azzal röviden azt mondja, hogy az erkölcsi értékelés minden elferdülésében van valami rosszhiszeműség. Alapjában véve nem lehet „bona fide” jónak mondani a gonoszt, sem gonosznak a jót. Lehet ez a fordított értékelés szokása az embernek és ennek révén lehet „második természete”, de akárhogy uralkodjék is ez felette, mélyen a lelkébe eltemetve, elnémítva akkor is szunnyad egy jobb, egy eredetibb, az ősi, első természete. És annak számára „jó” és „rossz” olyan szuverén módon tárgyi ellentétek, mint amilyen a világosságé és sötétségé. Az ember láthatná, és látnia kellene, hogy túl minden váltakozó emberi véleményen uralkodik felette egy megfellebbezhetetlen és megvesztegethetetlen akarat, amelyik úgy parancsolja elébe a „jót”, és úgy tiltja el tőle a „gonoszt”, hogy azzal vitába szállani nem lehet, csak alázatosan tudomásul venni. És amikor leragadt szemei megnyílnak, vagy a rájuk nőtt hályog meghasad, akkor látja is ezt. Ragyog feléje Istennek hívogató fénye és felsötétlik mögötte a bűn ásitó mélysége. Érvekre nem szoruló bizonyossággal szól hozzá a kijelentés és abból megtudja, hogy van az életének feltétlenül egyirányú rendeltetése és kötelessége, — ki az éjszakából bele a fényes nappalba. Hallja az évezredek felett zengő szót: „Én vagyok a világnak világossága” és nincs többé kétsége afelől, hogy „jó” csak az lehet, amit Ő parancsol és „gonosz” minden, ami nem egyezik Ővele.

Az mit sem változtat ezen, hogy az emberek elismerik-e, vagy nem ezt az isteni akaratot, vagy talán homlokegyenest szembe helyezkednek vele. A csillagokat nem lehet letagadni az égről és a nap tündöklését hiába vitatja a barlangi lakó, az azért fenn ragyog. Ám áltassa magát az ember azzal, hogy szabad a pálya önkénye számára és nem állja el útját az isteni törvény ércfala: az meglehet, hogy ő véres fejjel fog rohantában a földre hullani, de a fal rendületlenül megáll.

„Aki engemet követ, nem jár sötétségben, hanem az életnek világossága lesz az övé.” Aki a sötétséget mondja fénylő világosságnak és nappal helyett az éjszakát választja: ám lássa. Csak ne legyen késő, amikor botorkálása után egyszer csak szakadékok mélyén eszmél tudatra.

III.

De minden hasonlat sántít. Akármilyen sokatmondó volt is alapigénk második tagjának képes beszéde, minden nem fért bele. Van az igazságnak egy másik oldala is. S ezért a próféta lefordítja gondolatát az ízlés érzékének kifejezéseire is. „Jaj azoknak, akik a keserűt édessé és az édeset keserűvé teszik.” Az ízlés, mondtuk, minden érzékünk között a legalanyibb. Az édes nekem édes és a keserű nekem keserű. Ha az, ami nekem édes, másnak keserű, joga van a maga álláspontjáról keserűnek mondani és viszont. A látás dolgairól azért nem lehet vitatkozni, mert nem lehet úgy sem két álláspont: maga a tárgyi tényállás úgyis egy véleményre kényszerít mindenkit. Az ízlés dolgairól viszont azért nem lehet vitatkozni, mert annyi vélemény lehet, ahány ember. „De gustibus — a szó eredeti értelmében is — non est disputandum.” Az alanyi berendezettségünkől függnék itt az ítélezéseink és tárgyi igazságot ezen a téren nem lehet felállítani.

Ha az erkölcsi ítékezés dolgára csakugyan rá lehet húzni ezt a hasonlatot, — mint ahogy a próféta teszi, — akkor ez azt jelenti, hogy a legelferdültebb erkölcsi értékelésben is lehet jóhiszeműség. Őszinte beszéddel állhatunk szemben, amikor valaki a jót gonosznak mondja, mert ő annak édességét csakugyan keserűnek érzi, és amikor viszont a gonoszt jónak mondja, mert keserűség helyett édes íz járja át tőle a száját. A „jó” és „gonosz” Isten-rendelte örök ellentéte mozdíthatatlanul megáll és uralkodik. Csak az emberi lélek romlott úgy meg, hogy épen fordítva reagál rá, mint ahogy kellene. Az, amit Isten szava bűnnek mond, vonzó, gyönyörűséges és boldogító ránézve. És amikor arról van szó, hogy isteni törvények szerint éljen, kínos és keserves dolog az neki; nem kell se testének, se lelkének.

Ne időzzünk sokáig ennél a tárgynál, csak álljunk meg mellette megdöbbent lélekkel. „Jaj azoknak, akik keserűvé teszik az édest és édessé a keserűt!” Az emberi élet tragikus lehetőségei sötétlenek itt fel előttünk. Bele van szerkesztve minden ember felszerelésébe, mint az óceánjáró hajóéba, az iránytű, a lelkiismeret. De megtörténhetik, hogy meg van hamisítva. Amikor irányt kellene mutatnia, hazudik. Épen az ellentétes égtáj felé mutat. Mi lehet az ilyen hajó sorsa? Pál apostol beszél egy helyt az olyan emberekről, akinek „végük veszedelem”,

mert — amint jellemzi őket: „az ő istenük az ő hasuk és az ő dicsőségük az ő gyalázatukban van.” Amitől szabadulniuk kellene, az után futnak. Amit szégyenleniük kellene, abban látják életük büszke fölényét. Ami nyomorultul kicsinyes és hitvány, azt magasztalják fel eszményiségük fénylő polcára. Amikor Krisztus áll eléjük, megszöknek előle, mintha ellenségük volna. Amikor a Sátán hívja őket, megbabonázva tántorognak utána, mint egyetlen jöltevőjük után.

Csak egyet vegyünk még hozzá ehhez, hogy a próféta jajszava teljes élével belehasítson a lelkünkbe. Juda országának vezetőiről van szó, a gazdagokról és hatalmasokról, akiknek példája szerint igazodnak a nagy tömegek. A veszedelem, amelybe erkölcsi elferdülésükkel rohannak, nem magánügyük tehát, hanem az egész nemzetnek veszedelme. Ezért jaj, sokszorosan jaj nekik!

*
* *

Mennyiben tartozik reánk ez a prófécia és mit világít meg zord villámfénye a mi helyzetünkben? Hiszen mi nem nagybirtokokat halmozó, dózsölésben élő vagyoni arisztokráciája vagyunk nemzetünknek, hanem a balvégzetű történelmi helyzet minden terhét hordozó, nélkülöző, küzködő, bizonytalan jövő elé megfeszített fáradsággal készülő diákemberek? Mégis rokon a helyzetünk a Juda előkelőivel, mert vezetők vagyunk. A mai társadalmi fejlettség fokán a nagy tömegek irányításához már nem a vagyoni és rangbeli előkelőség, hanem a szellemi fölény kezében van a kulcs. Nemzetek jövő sorsa már nem azon fordul meg, hogy milyen elveket szív magába néhány tucat, paloták fényes falai között nevelt, becézett hercegi és mágnásfi, hanem azon, hogy milyen lelkiület alakul ki az iskolák százaiban készülő diákság tízezreiben. Mi vagyunk a nemzet vonatán a mozdonyvezetők. Jaj egyaránt, ha a szemafor zöld jelzését vörösnek látjuk és miattunk vesztegel az egész nemzet, ahelyett hogy továbbrobogna a boldogulás felé, vagy ha a vörös jelzést zöldnek nézzük és belerohanunk a katasztrófába magunkkal rántva az utánunk jövők életét is! Kinek szólna, ha nem nekünk, a jajongó prófécia és kinek kellene féltőbb gonddal, lázasabb felelősségérzéssel rajta lennie, hogy „jó” és „rosszról” való ítélkezések az örökkévaló Isten akara-

tával nem ellentétben, hanem megegyezően szívódjanak bele a vérébe?

A világ minden keresztyéneihez az a felhívás érkezett, hogy a mai vasárnapot tegyék a diákságért való egyetemes imádságnak napjává. Hogy honnan, kiktől származik ez a felhívás, nem tartozik ide. De a tartalmára adjunk visszhangot. Elénk állítatják mind az öt földrész többszázazernyi egyetemi és főiskolai ifjúsága. Azt kérdezik tőlünk: nem igaz-e, hogy ebben a seregben forrong és alakul ki az egész emberiség holnapi sorsa? És azt üzenik nekünk: ha a világ mai megbomlott állapotából az Isten országának áldott jövődjét akarjátok kibontakoztatni, akkor imádkozzatok azért, hogy a világ diáksága között épüljön és diadalmaskodjék az Isten fölkentje, az örök Krisztus.

Vegyüljön el hát az imádságunk Kelet és Nyugat, Észak és Dél keresztyén millióinak könyörgésébe — önmagunkért és a többiekért.

Jaj, ha ebben a zavaros, iránytvesztett, önmagát kereső korban visszájára fordult erkölcsi ítélettel mennek ki egyetemeik és főiskoláik padjaiból a vezetésre felkészültek! Ezsajás legrémesebb ítélet-látomásai is elsáppadnak azzal az apokaliptikus látomással szemben, amelynek rőt lángú kárhozata megjelenik modern világunk felett akkor! De áldott legyen az Isten minden diáklélekért, amelynek java az örök jó lett és amely előtt gonosznak az Őellene lázadó sötét erők lepleződtek le. Ő bizonylyal ma is diadalra viszi minden elferdülésen keresztül is jogait s bennük a mi üdvünket! Ezért imádkozzunk!

SÁFÁRSÁG.

(1929. febr. 24-én a Pro Christo Diákszövetség összejevetelén.)

Luk. 16, 1—8.

(A „hamis sáfár” példázata.)

Ha Jézus példázatait egy népes családnak tekintjük, akkor a „hamis sáfár” története az „enfant terrible” helyét tölti be abban. Az ember már egészen otthon érezte magát a kedves ismerősök meghitt körében, amikor egyszerre csak elébe kerül ez a rakoncátlan családtag és alig ejt egy-két szót, megvan a kellemetlen elszörnyűködés. Kit ne ejtett volna már kínos meglepetésbe az a körülmény, hogy ebben a példázatban Jézus súlyos erkölcsi kifogások alá eső embert állít elénk példaképen? És pedig olyant, akinek nem csak a multja foltos, — mert hiszen kitudódik róla, hogy hosszú időn át hűtlen gazdálkodással károsította meg a kenyéradóját, — hanem még a jelenben is, épen abban a pillanatban, amikor példaképen állíttatik elénk, újabb csalásokkal tetézi bűnlajstromát: amikor érzi, hogy ki fogják tenni a szűrét, a gazdája vagyonából még megveszteget néhány jóbarátot, hogy ezáltal exisztenciáját biztosítsa náluk a jövőre!

Pedig igazában véve úgy áll a dolog, hogy e felett való megbotránkozásunk csakis mireánk vet árnyékot, nem a Jézus példázatára. Mibennünk van a hiba, nem abban. Hiszen ilyen erkölcsileg kifogásolható szereplőket és cselekedeteket máskor sem habozott Jézus belerajzolni a példázataiba. Ott van a szántóföldben elásott kincsről szóló történet. Annak a hőse is, amikor rátalál a kincsre, elhallgatja a fölfedezését s a mit sem sejtő tulajdonostól megveszi a szántóföldet. És ezt az embert is követendő példa gyanánt állítja elénk Jézus! Vagy ott van a „gonosz bíró” története, aki, amíg csak bírják az idegei, szívtelen közönnyel tűri, hogy a megkárosított szegény özvegyasszony ott siránkozzék ajtaja előtt az igazságtételért; és végül teljesíti ugyan a kérését, de csak azért, hogy lerázza már magáról és békessége legyen tőle. És ezt az embert egyenesen Istennel állítja párhuzamba Jézus ebben a példázatban! Ha tovább böngészni, bizonyára szaporíthatnók még az eseteket. Hogyan lehetséges ez?

Egyszerűen úgy, hogy Jézus tiszta lelkének fesztelen ter-

mészetességével úgy vette példázataihoz az anyagot az életből, ahogy azt az élet nyújtotta. Ha valamiben felcsillanni látta nagy igazságok tükörképét, nem bánta, mennyi por és sár tapad hozzá, hanem kezébe vette és odatartotta a napfénybe. Ami szenny, az úgy sem fog csillogni. Ami pedig tükördarab, az világosan, fényesen ki fog fényesedni a nap sugaraitól. Más szóval: felhasznált a példázataiban mindent, amivel egy-egy nagy kérdésre feleletet lehetett adni és nem aggasztotta az, hogy más kérdésekre semmilyen, vagy talán egyenesen téves és veszedelmes feleletet lehetett kiolvasni ugyanabból az anyagból.

Mi pedig? Mi hozzászoktunk, hogy az Isten dolgairól mindig csak óvatos körültekintéssel beszéljünk, minden félreértésnek még a lehetőségét is messze elkerülve. Ez az óvatosság mindenestre jogos és szükséges dolog a maga helyén. De amikor mindig és mindenben a százszázalékos igazhitőség mértékét erőlködünk megütni, milyen mesterkéltté válik a gondolkodásunk! Ez a finomkodó pedantéria már a belső szegénységnek a palástolására jó csak. A múzeumi tudós teregeti ki gyűjteményének lapjaira finom csipeszével a mező virágos fűvét úgy, hogy a tövítől a hegyéig világosan látszik minden levele és elágazása, — tisztázva minden félreértés veszedelmétől. De kint a mezőn másképpen van. Ott megelégszik egy-egy növény azzal, hogy messzetarkállóan kidugja virágos fejét, hogy mindenki ráismerhessen. Ha egyébként el van is keveredve a fűvek és gazok tömkelegében s ha tájékozatlan szem előtt hozzájartartozónak látszik is és a virágszedőnek kezében vele egy márkba szakad is sok minden, amihez semmi köze nincsen, — kifogásoljuk ezért a virágos mezőt? Kell a múzeum is preparált herbáriumával. De hála Istennek, — vannak még tarka rétek is! Jézusnak ne tegyünk szemrehányást azért, hogy Ő is onnan szedi csokorba példázatait!

A példázatok megértéséhez tehát mindig az szükséges, hogy megkeressük azt az egy bizonyos gondolatot, amelyet hangsúlyozni és szemléltetni akarnak. Abban nem lesz semmilyen erkölcsi fogatkozás, sem egyéb félreérthető, veszedelmes tanítás. Nyugodtak lehetünk felőle! Minden egyéb, ami esetleg aggodalmat kelthet bennünk, csak járulékos és mellékes dolog. Magától leválik. Nincs miért fennakadnunk rajta!

A „hamis sáfár” példázatában is rá kell találunk a lényeges, középponti magra. S ez nem nehéz feladat. A példázat

végén megtaláljuk „expressis verbis”. „Dicséré az úr a hamis sáfárt, hogy eszesen cselekedett.” Ezek lehetnek az evangelistának szavai és jelenthetik azt, hogy szerinte az Úr, vagyis maga Jézus részesítette dicséretében a történet hőst. Vagy lehetnek magának Jézusnak a szavai a példázat befejezéséül és jelenthetik azt, hogy a példázatbeli gazda sem tudott megtagadni hűtlen alkalmazottjától bizonyos elismerést. Mindegy. Így is, úgy is világos, hogy a sáfárnak „eszessége” az, amire a példázatban ügyelnünk kell. Ez az, amiért Jézus a példázatot elmondotta.

Miben állott ez az „eszesség”?

Két összetevőre bonthatjuk fel. Az egyik a sáfárnak *józan-sága*, amellyel helyzetét — kiméretlen valóságában — átlátja. A másik a sáfárnak *élelmessége*, amellyel felismert helyzetét gyorsan és találékonyan kihasználja.

I.

A „hamis sáfárnak” volt sok hibája. De egyet nem lehet a szemére hányni: az illúzióknak embere nem volt. Mihelyt gazdája elé idéztetve meghallja tőle a döntést: „Adj számot a te sáfárságodról, mert nem lehetsz többé sáfár”, — abban a pillanatban tisztában van helyzete tarthatatlanságával.

Más talán megpróbálta volna szépítgetni a történeteket: csakugyan olyan vészesen megduzzadtak az elkövetett hűtlenségek és mulasztások árai, hogy most gátjukat szakítva össze-csapnak a feje felett? Vagy talán megpróbálta volna elpalástolni a kellemetlen ügyeket, valamilyen kiegészítő megoldással áthidalni a bajokat, a számadás napjára összeállítani valamilyen eredményt, amely legalább látszat szerint igazolta volna a vádakkal szemben. Vagy megkísérelte volna fölfedezni a gazdának valamilyen gyöngéjét, amelynek résén át behizelegheti magát kegyeibe és rábízhatja, hogy hunyjon kissé szemet a számadásnak napján. Vagy ha mindez kilátástalan próbálkozásnak bizonyult volna, legalább azzal vigasztalta volna magát, hogy „nem eszik meg a kását olyan forrón, ahogy főzik” s „aki időt nyert, mindent nyert”, és igyekezett volna húzni-halasztani a számadást: hátha történik időközben valamilyen fordulat...

Nem így a példázatbeli sáfár! Ha megfordultak is a lelkében ilyen gondolatok, vagy ha másvalaki bízta is ilyen taná-

csokkal, ő erélyes tiltakozással elhessegette azokat magától. Ő „eszes” ember volt. Nem ért rá kellemes képzelődésekbe, jól-eső hazugságokba beleringatni magát. A gazda mindenre rájött és kitűzte a szigorú számadás napját, — ez az egyszerű, rideg valóság. A józansága azt diktálja neki, hogy az utcára kitett embernek tekintse magát, akinek hajlék után kell néznie, ahová befogadják. Még ott ül irodájában és lakja régi szállását. De ő máris úgy érzi, mintha becsukódott volna mögötte az ajtó és máris válogat az utak között, merre tartson: kemény testi munkába törje-e elszokott tagjait, vagy koldusbotot vegyen-e a kezébe, vagy van-e talán egyéb módja a jövője biztosításának? A be nem avatottak még semmilyen változást sem észlelnek, de ő lélekben már csomagol és költözködik. Majd csak holnap, vagy holnap után fognak lesujtani a fejére multjának a következményei, de neki nincs szüksége arra, hogy vaskos, nyers tényekben zuhanjon rá a valóság, mint a felriadó alvóra; ő ébren van és előre is látja, már ma komolyan veszi a feléje közelgő veszedelmet. Ő tudja, hogy a szilárd talaj kisíklott a lába alól. Tisztában van azzal, hogy teljes a válság. Ő „eszes” ember!

Elsősorban is ezt kell eltanulnunk a „hamis sáfártól”, mert megdöbbenő, milyen irreális álmodozással áltatjuk el magunkat alapjaiban megrendült helyzetünk felől!

Hogy mindnyájunk élete a „sáfárság” gondolatára van fölépítve, azt nem nehéz belátnunk. Aki hisz Istenben, az elismeri azt is, hogy embernek lenni annyi, mint az Isten sáfárjának lenni ebben a világban: megbízatásként élvezni a rendelkezési jogot az Isten javai — akár több, akár kevesebb — felett, és ennek a kiváltságnak a fejében felelősséggel tartozni az Isten javainak az Ő érdekei szerint való kezeléséért. Aki tudja, hogy köze van Istenhez, többé-kevésbé azt is tudja, hogy ez az az alap, amelyen szemben áll Övele.

De milyen kevés ember van azzal tisztában, hogy ez az alap megrendült alatta! A legtöbben mélységes filiszteri nyugalommal élik bele magukat „sáfárságuk” tudatába, mint ami magasabb értelmet, méltóságot, nemességet ad az életüknek. Nem veszik észre, milyen rettenetesen kétélű gondolat a „sáfárságé”! Isten sáfárjának lenni: valóban, milyen fölemelő tudat, — amíg előttünk áll a megbízatás útja! De Isten sáfárjának lenni, amikor sorra múlnak mögénk a napok és esztendők, és

velük együtt felgyülemlik a hátunk mögött sáfarkodásunk teméntelen mulasztása és hibája, — milyen félelmes gondolat! A sáfárság magasságaiból édes büszkeséggel szétekintgetni, mint ahogy a repülőgép kényelmes zsöllyéből szemlélődik az ember és gratulál magának nagyratermettségéhez, — és közben nem venni észre, hogy a motor kihagyásokkal működik s ami büszke magasság volt az imént, az már ásító torkú mélységgé változott: milyen szánalmas balgatagság!

Pedig ez a valóságos helyzet. Felettünk is elhangzott a szó: „Adj számot a te sáfárságodról...” És ezzel visszajára fordul a sáfárság dicsősége: ami kiváltságunk volt, válságba döntött és vesztünkre vált. Aki ezt egyszer meglátta, annak számára lehetetlen többé problémamentes, zavartalan derűben továbbéldégetni. Meglehet, hogy az életének felszíne felhőtlen és nyugodt, de titkon mégis villámok viharos feszültségét érzi. Ha mindene megvan is, amit kívánhat, nem élvezheti vidám biztonságban. Kérdéssé vált életének egész birtokállománya. Ahogy Pál apostol mondja egy helyen: „Akinak van is felesége, mintha nem volna; aki vigad, mintha nem vigadna; aki vesz, mintha semmiye sem volna; és akik élnek a világgal, mintha nem élnének”.

Az ilyen ember bizonyos distanciából nézi és kezeli az élet dolgait. Ami örömet és nyereséget talál benne, abba nem merül el egész lelkével, nem engedi lebilincseltetni magát rabjául. Ami keserűség és szenvedés fakad belőle, annak sem engedi át magát egészen, fölötte marad. Bensejében állandóan búcsúzik mindentől, jótól és rossztól egyaránt. Hiszen a küszöbön levő számadás előtti rövid átmenet napjait éli csak! Az egész élete csupán arra jó neki, hogy az elvesztésére felkészüljön. Szüntelen likvidálás, felszámolás a dolga, nem pedig élvezetekbe vagy fájdalmakba való belefeledkezés. Mintha már itt sem volna. Olyan bizonyos, olyan megrendítően komoly és olyan döntő jelentőségű valóság ránézve a felelősségrevonatas közelgő határnapja.

Nagyon érthető, ha a megítéltségnek ebbe az öntudatába az emberek nem tudják beleélni magukat. Hiszen annyival kelemetesebb dolog elhessegetni maguktól ezeket az árnyakat és annyi hazug illúzió kínálkozik, amelynek karjaiban elálmodozhatunk arról, hogy alapjában véve nincsen semmi baj! De mégis

a „hamis sáfár” magatartása az egyetlen józan lehetőség. Mindenki más balgató, csak az „eszes”, aki hozzá hasonlóan szemébe néz az élete mélységes, örök válságának.

II.

A „hamis sáfárnak” ehhez a józanságához járult aztán hozzá az a másik erénye, amellyel teljessé vált példaadó „eszessége”: az élelmesség. Attól a perctől kezdve, amelyben gazdája fölmond neki és számadásra szólítja, csupa mozgás, serény és biztos intézkedés, lendületes és céltudatos munka az élete.

Más talán éppen olyan józansággal tudomásul vette volna a való helyzetet, de aztán elvesztette volna a fejét és kétségbeesetten kapkodott volna jobbra-balra, mint az égő házból vagy a süllýedő hajóról menekülők, akik oktalan pánikban sokszor csak siettetnek és fokozzák végromlásukat. Vagy talán csüggeteg búskomorságnak adta volna a fejét, elernyedttétlenségben várva, hogy hadd történjék vele, aminek történnie kell. Vagy gyáva siránkozással járt volna az emberek között, hogy csak annál jobban elzárkózzanak előle és messzire elkerüljék kínos, kellemetlen panaszkodásait.

Mindennek semmi nyoma a példázatbeli sáfárnál. Ő megőrzi nyugalmát. Főlemeli fejét. Egy szót sem ejt bajáról, de cselekvéshez fog menten. Látja maga előtt a közelgő zivatart; nem is áztatja magát azzal, hogy elkerülhetné valahogy; de azt sem engedi meg, hogy a fekete felhők sötét falként elzárják előle a kilátást. Túl a fergetegen lát még maga előtt verőfényes tájakat. És azoknak fényében más színt ölt számára a rövidre szabott, halálra ítélt jelen is. A jelenben elő lehet készíteni ezt a jövőndőt. Vannak benne hamar tovatűnő lehetőségek, amelyeket még jól lehet értékesíteni!

Ne tévesszen meg és ne zavarjon itt bennünket az, hogy a sáfár élelmessége megint csak bűnös utakra csalja őt, hogy még az utolsó órákban is, amíg még az ő kezén van a gazdája vagyona, visszaél vele és csalárd „leírásokkal” vásárol magának „jóakarókat” a közelgő nehéz napokban elvárt viszontszolgáltatás fejében. Mindez nem tartozik a példázat lényegéhez. A lényeges benne az, hogy a történet hőse nem rest menteni, ami még menthető az összeomló régi életéből. Kevés ideje

van már csak, de az annál becsesebbé válik számára és nem veszteget el belőle egy percet sem. Mint a felmarkolt főveny, úgy folyik ki kezéből eddigi életének minden java; nem is próbálja esztelen szorosabb markolással visszatartani; de nem is szórja el magától, ami époly esztelenség volna. Észrevette, hogy gyémántmorzsák vannak benne. Ha minden elfolyik is az ujjai között, ezeket megtarthatja markában és végül nem marad majd üres kézzel, kárvallottan. A sáfár — „eszes” ember.

Ezt a mozgékonyt és találékonyságot is el kell tanulnunk tőle. Voltaképen úgy áll a dolog, hogy enélkül az a józanság sem kívánatos dolog, amelyet az imént megcsodáltunk benne. Jézus is csak ezzel az utóbbival együtt ajánlja az előbbit.

Magában véve az élet válságos, kétséges, kérdéses voltának a kiméletlen meglátása még nem az, amit Jézus belénk akar plántálni. Ezt utóvégre még Önélküle is elsajátítják sokan és — tegyük hozzá mindjárt: — nincs sok köszönet benne! Az ítélet szelei némelykor mindnyájunk lelkén átsuhannak. Nincs ember, aki ne ismerne olyan pillanatokat, amikor magára riadva úgy érzi, hogy egész életével, minden javaival támaszték és fogódzópont nélkül zuhan lefelé valamilyen sötét mélységbe. Fanyarrá válik ilyenkor az örömeink édessége és kómikus színt ölt a legszentebb fájdalomunk is. És vannak emberek, akiket hatalmába kerít ez az élmény, — alaphangulatukká válik a kiábrándultság. Szánakozó mosollyal járnak embertársaik közt, mint a józanul maradt néhány vendég a mámoros mulatóban. Mások ám élvezzék az életet; higgyék, hogy a világ tele van szépségekkel, érdekes dolgokkal, munkára és harcra érdemes feladatokkal, — de őket már nem ejthetik foglyul csalóka képzelődések. Ők rájöttek, hogy a világ egyetlen nagy siralomház, benne ők is, mások is reménytelenül halálraítéltek, — milyen hiábavalóság tehát minden, akár öröm, akár gond és gyász, amivel az ember komoly tartalmat vél adni ennek a nyomorult létnek!

Milyen sivár és milyen üres ez az életszemlélet így magában! Nem csoda, ha a legtöbb ember elfordul tőle, s ha néha megkörnyékezi is, hamar lerázza magáról, — még annak árán is, hogy feláldozza azt a kiméletlen igazlátást, amely benne rejlik! Csak józannak lenni, — elviselhetetlen dolog!

De a Jézus józansága, amelyet a „hamis sáfár” példázata is hirdet, nem ez a keserű életfilozófia, — nem cinikus élet-

undor és nem világfájdalmas kiábrándultság. Az Ő józanságához hozzájárul egy másik alkotóelem, az, amit a „hamis sáfár” élelmessége ábrázol, és ebben az összetételben eltűnik a keserűség íze és mérgező hatása. A Jézus tanításának épen ebben a paradoxonban van a páratlan sajátossága: ugyanazzal a lélekzettel, amellyel kimondja, hogy az élet már nem ér semmit, mindjárt azt is fülünkbe harsogja, hogy az élet mégis minden erőfeszítést megér! Senki jobban ki nem szabadít a világnak kábító öleléséből, mint Ő; de ugyanakkor senki jobban nem ihlet és lelkesít a világnak ünnepélyesen komolyan-vételére!

Igen, az élet szerinte is elvesztett játszma és mennél előbb rájövünk, szerinte is annál jobb nekünk. De ez még nem az egész igazság! Sötét tenger felé sodródik föltartóztatás nélkül minden embersors, azonban túl rajta van egy másik világ, amelynek partján ki lehet kötni. Össze kell omlania rövidesen minden látszatos erőnknek, sikerünknek és büszkeségünknek, mint valami vaspántjaitól megfosztott gerendaváznak; de akkor kitűnhetik, hogy az elmúlásra ítélt alkotmány mögött épült valami maradandó is, ami annál felségesebben emeli égnek fejét, mennél szomorúbb romhalmazra tekint alá!

Allítsuk csak oda az Isten örökkévaló világának a fényébe ezt a mi megítélt életünket! Mindjárt felcsillannak benne a nagyszerű lehetőségek, amelyeket mindenáron át kell mentenünk az ítélet elválasztó határvonalán túlra! Hány emberi lélek, hányféle emberi viszonylat, hányféle helyzete és alkalmá az életünknek, amelyből az örökkévalóság számára lehet kicsihozni valami értéket! A hátralevő esztendeink olyanok a kezünkben, mint egy olyan ország pénze, amelyből már továbbutazunk. Mit csinálhatunk még vele? El nem költhetjük már, mert indulóban vagyunk. Csak egyet tehetünk: beválthatjuk a másik ország pénzére, amely a vámon túl van. Mennél ridegebb józansággal nézünk a szemébe az élet silányságának, annál drágább alkalmommá válik az örök javak szolgálatára. Nincs időnk az álmodozásra, de nincs időnk a fanyalgásra sem. Ahogy Pál apostol mondotta: „Gonoszok a napok”, de épen ezért: „Áron is megvegyétek az alkalmat!” Éles szemmel meglátni és gyors kézzel megragadni az „örök élet” kínákozó gazdag lehetőségeit: ez a „hamis sáfártól” tanulható „eszesség”.

Valljuk meg: égető szükségünk van erre a leckére is. Ma is az a valóság, hogy a „világ fiai” eszesebbek — a maguk neme

szerint — a „világosság fiainál”. Ha az örökkévalóságra szóló értékek munkálásában csak századrész annyi éberséget, elszántságot, lendületet és mozgékonytságot fejtenénk ki, mint amennyivel az anyagi világ „konjunktúráira” veti rá magát az emberiség, hogy kisajtoljon belőlük minden nyereséget, — másképen állanának a dolgaink és több öröme telhetnék bennünk Jézusnak!

De ez megint visszavezet bennünket az előbbi gondolatra: nem azért lanya és renyhe-e a keresztyének élete ebben a világban, mert hazug illúziókba ringatták magukat és vajjon nem az sarkantyúzná-e őket fürgébb erő kifejtésre, ha az ítélet kíméletlen valóságának a világos tudata jobban reájuk nehezednék? Keveset gondolunk arra, hogy ég a tető felettünk. Ezért nyújtózunk el olyan kényelmesen áhítatunk és elmélkedésünk párnáin, a helyett, hogy sietve munkához látnánk!

Másként állott a dolog abban a nemzedékben, amelyre még közvetlen közelségből lehelte reá Jézus az Ő lelkét! Ne felejtsük el, hogy a „hamis sáfár” példázata csak ízelítő abból az „eschatologikus” gondolatvilágból, amelyet ők Jézustól átvettek és jó ideig megőriztek magukban. Az ő életükben eleven valóság volt ennek a példázatnak a tanítása. Ők abban a tudatban éltek állandóan, hogy rövidre szabott átmeneti idő részesei csak. „Imé, a Bíró az ajtó előtt áll!” Halálos betegség jeleit olvasták le a világ arcáról csakúgy, mint a magukéről. És a közelgő végnek ez a tudata töltötte meg őket azzal a feszültséggel, amely a világtörténelemben máig is példátlan sodrú munkásságban robbant ki. A küszöbön levő nagy leszámolás előtt napok alatt nemzedékek munkáját akarták és tudták elvégezni!

Számításaikat, igaz, nem igazolta az idő. Úgy, ahogy ők elképzelték a „világ végét”, Jézusnak ítéletre való visszatérését, — az nem következett be. De ne tévesszük össze a formát a lényeggel. Ők a maguk nemzedékére alkalmazva, a képzelet nyelven csak azt az igazságot mondták el így, amely minden nemzedékre szóló, időfeletti, és elképzelhetetlen: hogy ez a világ vesztébe rohan, de van Istennek egy romolhatatlan világa, amelybe átmenthető, ami itt pusztul és elvész. Látszólagos rajongásuk nem volt más, csak a „hamis sáfár” „eszessége”.

Amit ők megtanultak Jézustól, ugyanaz minden idők keresztyénei számára, a mi számunkra is feladott lecke. Utunkat a világra reáboruló komor ítélet árnyékában járni, és ezen az úton, a villámló, sötét felhők alatt csak annál jobban gyorsítani lépteinket a látóhatáron napfényben fürdő otthon felé — ez az „eszesség”! Minden más balgatagság. Boldog, akit megdicsér majd érte egyszer az ő Ura!

JÉZUS TÖBBLETE.

(1929. márc. 3-án d. e. a Kálvin-téri templomban.)

Imé, nagyobb van itt Jónásnál.

Imé, nagyobb van itt Salamonnál.

Máté 12, 41—42.

Az Evangéliumokban drága kincsünk nekünk mindaz, amit Jézus mond az emberekről, — milyen csodálatos megvilágítást nyer életünk az Ő felvillanó gondolatainak fényében! Nem lehetünk eléggé hálásak azért sem, amit emberek mondanak e szent lapokon Jézusról, — kimondhatatlan örömnek hírének zengik bele a világba róla való bizonyágtételükkel. De a legfontosabb mégis egy harmadik alkotó eleme szent könyvünknek: az, amit benne Jézus mond önmagáról. Mégis csak ebben kapjuk meg első kézből a leghitelesebb feleletet arra a kérdésre, hogy mit akart Jézus adni a világnak, vagyis, hogy micsoda igaz valójában a „keresztyénség lényege”?

Jézusnak ezekben az önbizonyosságaiban, amelyek számunkra feljegyeztettek, mindig megragad bennünket határtalan öntudatának merészsége, amellyel fölébe helyezi magát mindennek, amit addig nagynak és szentnek tartottak. Mint ahogy a télen zajló folyó színén kíméletlenül fölértornyosul egy-egy erős jégtábla az előtte elhaladottnak, ropogtatva, tördelve maga alatt minden ellenállást, úgy emeli fölébe Jézus is a maga személyiségét, a maga ígéreteit és követelményeit a mult minden értékének. Mindennek el kell sáppadnia, amikor az Ő fénye fel-

ragyog. És mégis olyan természetesen hangzanak el az Ő ajkán ezek a merész kijelentések, hogy eszünkbe sem jut megütközni rajtuk. Mit szólnánk például ahhoz, ha egy fiatal költő bejelentené a csodálkozó közvéleménynek, hogy legközelebb megjelenendő verses kötetével túl fogja szárnyalni Petőfi dalait? Vagy ha egy új közéleti nagyság azzal a kijelentéssel lepne meg bennünket, hogy ő nagyobb betűkkel fogja beleírni nevét a magyar történelembe, mint Mátyás király? Ha nagyon udvariasak akarnánk lenni, arra intenők az illetőt, hogy az ilyen kérdésekben inkább az utókorra kellene bízni a döntést, vagy, ha olyan sürgős neki, hogy még élete napjaiban megtörténjék az összehasonlítás, akkor is engedje át az ítélkezést másoknak, — mert különben nagyon kínos helyzetbe jutnánk vele szemben. De amikor Jézus mondja, hogy „íme, itt nagyobb van” mindennél, amit eddig nagynak tartottak, — akkor nem kell a fejünket csóválnunk felette. Mindenki, akinek csak valamelyes érzéke van a dolgok összeméréséhez, megérzi, hogy neki joga van így beszélni...

Többek között azzal szereli le ilyenkor az esetleg feltámadó ellenkezésünket, hogy a maga nagyságát sohase más nagyságok lekicsinylésével emeli ki. Ő előtte nem kevésbé szent az, amit a multban kegyeletes tisztelettel csodálnak az emberek, — Ő még másoknál is jobban átérzi annak maradandó értékét. Nem „eltörölni”, hanem „betölteni” akar. Átveszi a multnak örökségét és épen azzal akar mindeneknél nagyobb lenni, hogy ugyanazt tökéletes ragyogásában tartja magasra a világ szeme elé. „Íme, nagyobb van itt” akár Jónásnál, akár Salamonnál, de Jónást is, Salamont is és mind a többi fénylő emlékét a multnak Ő megbecsült mértékül fogadja el a maga nagyobb voltának a megállapítására. Egy szintre helyezkedik velük, hogy úgy tornyosuljon fölébük. Rokonságot tart velük, hogy a maga többlete kitűnjék.

Az Ótestamentumnak az a két alakja, akiről alapigénkben szó van, azok közé tartozik, akik a mult emlékei közül a legmélységesebben foglalkoztatták Jézus népének képzeletét. Nyilván azért, mert bennük a lelke legmélyebb szükségleteinek a kiábrázolását látta meg. És ha meggondoljuk, hogy az Ótestamentum népének lelkében a magát kijelentő Isten vezérlete alatt csupán ugyanazok az emberi vágyak szólalnak meg és érvényesülnek a helyes irányban, amelyek más népeknél ma-

gukra hagyatva elferdülve nyilatkoznak meg és meddő tapogatózásban emésztik fel erejüket, akkor azt mondhatjuk, hogy Jónás is, Salamon is egyetemes emberi sóvárgásoknak a beszédes jelképei.

Mi volt hát az a jelentésük, amelynek mértéke alá odaáll Jézus is, de csak azért, hogy utólérhetetlen magasságba fölébe nőjjön?

I.

Jónás a próféta tipikus megszemélyesítője. Személyéről, életéről semmit sem tudunk azon az egy történeten kívül, amelyet a nevét viselő könyv mond el. Ez pedig arról szól, hogy megbízott egy isteni üzenettel: „Kelj fel, menj Ninivébe, a nagy városba, és kiálts ellene, mert gonoszságuk felhatott elémbel!”, — és ő ennek a küldetésnek eleget tesz. A dolog nem megy ugyan símán. Ő mást akarna. Megszökik a megbízatás elől. De hiába. Szándékai ellenére mégis eljut Ninivébe és az üzenet elérkezik a címzettekhez. Alapjában véve olyan mellékessé válik, hogy ő hogyan viselkedik, méltó hírnöke-e az üzenetnek, vagy tőle telhetőleg akadályozója annak. Egyedül az üzenet a fontos, akármilyen is a követ, aki viszi.

Olyan különös a történet, amelyben ez a gondolat kifejezésre jut, hogy nem is tudjuk: csakugyan történet-e, vagy pedig tanító költemény-e; valóságos eseményeket akar-e megörökíteni, vagy pedig csak igazságokat akar-e szemléltetni. De ha a Jónás történetének hőse a költői képzelet anyagából van formálva, akkor csak annál bizonyosabb, hogy a prófétaság lényege van benne kiábrázolva. Éles jellegzetességgel épen az van megrajzolva alakjában, ami minden igaz prófétában megfigyelhető volt: hogy a próféta nem magától beszél, nem a maga indíttatásából lép fel, nem a maga tervei szerint működik, hanem kényszer alatt áll, csak eszköze egy magasabb parancsnak és ezért nem ő maga a fontos, hanem csakis az, amit Isten mond általa.

Nem olyasvalami-e ez, ami után mindnyájunk lelkében ott él a mélységes vágy? Nem hisz-e minden ember abban, — ha titokban is, — hogy ilyen isteni üzenethozatalnak lennie kell? Nem várjuk-e mindnyájan sejtelmes bizonyossággal, hogy valahol, valahogyan áttetszővé váljék az emberi élet és rajta ke-

resztül mennyei titkok nyilatkozzanak meg? Sötét babonákban sínylődő primitív népek sámántiszteletétől kezdve a nagyműveltségű görögök jóslásain át el a mai szalónok félhomályában foglalkoztatott médiumokig, mennyi furcsa, beteges formában tett és tesz bizonyosságot az emberiség arról, hogy neki életszüksége a prófécia!

Nos, Jónás azért volt olyan kedves és népszerű alakja az ótestamentumi léleknek, mert benne azt szemlélhette, hogy neki csakugyan voltak prófétái; még ha törékeny, méltatlan, sokszor makacsul ellenszegülő embereken át is, de hozzá csakugyan „szólt az Úr”.

Itt pedig, „íme, nagyobb van Jónásnál”. Itt a próféta tökéletes teljességében jelenik meg. Emberi élet az, ami lejátszódik előttünk, és pedig minden földi mértékkel nézve milyen igénytelen, alázatos és szegényes! Minden mozzanata csupa jelentéktelenségből tevődik össze. Olyan mellékes, hogy ácsmeszter volt, olyan közömbös, hogy Kapernaumban működött, olyan esetleges, hogy éppen azokkal volt dolga, akiknek nevei ott szerepelnek az evangéliumi történetekben. Ha csak „test szerint ismerjük”, az egész élete nem más, mint a történelmi véletlenek játéka a földnek egy eldugott helyén. De nézzétek, micsoda vakító fény süt át ezen az egyszerű ablakon! Milyen üzenetet hoz az örökkévalóságból ez a poros vándor! Az arcának minden mosolya, amikor gyermekeket vesz az ölébe; a kezének minden érintése, amikor betegekhez hajol le; a szemének minden villanása, amikor keményszívű emberekkel vívja harcát; a szavának minden rezdülése, amikor megfáradtakat és megterhelteket hív magához a megbékéltetésre: — mind egy-egy zengő íge az Isten titkainak máskor néma magasságából. Benne és Általa mindent elmondott Isten, ami mondanivalója volt számunkra és mi megtudhattunk mindent, amit onnan felülről megtudnunk szükséges és kíváncsi volt.

„Íme, nagyobb van itt” — minden prófétánál!

II.

Salamon alakja viszont az eszményi király volt. Az Ótestamentum emlékezete úgy idealizálta, mint örök mintaképét annak az uralkodónak, aki alatt boldog virágzásban élnek az alattvalók. Fölébe magasztalták még a másik nagy királyi esz-

ményképnek, atyjának, Dávidnak is. Az is örök hálára kötelezte népét. Kitágította országának határait és hatalmassá tette kicsiny országát. De ez sok véres háborúba került. Salamon már készen kapta örökségül a megszilárdult, erős országot. Az ő dicsősége az volt, hogy hosszú évtizedeken át megőrizte azt biztonságban és békességben. És ennek a titka az volt, hogy amikor fiatalon trónra lépett, nem hosszú életet, nem nagy gazdagságot, nem is ellenségeinek megsemmisítését kérte imádságában Istentől, hanem „értelmes szívet”. „Mert kicsoda kormányozhatja ezt a te nagy népedet?” Imádsága beteljesedett s az utókor nem győzte kiszínezni az uralkodói bölcsesség kiválóságát, amellyel belelátott az emberi természet rejtelmeibe s ezért úgy tudta megoldani a felmerülő nehéz kérdéseket, hogy annak nyomán nyugalom, rend és általános fellendülés fakadt mindenek javára. S ha nehéz időkben a jelen nyomorúságai szorongatták Izrael lelkét és reménysége szárnyain a jövő álomképei közé menekült közülük, ilyenkor vágyai a salamoni korszak gyönyörűségei színeivel festették elébe az eljövendő jobb időket. A „Dávid fiát” várták vissza, akinek jogára alatt megint derűre fordul minden ború, mert bölcseséggel fogja bírni országát.

Ilyen álmai nem csak Izraelnek voltak. Nincs olyan történelmi öntudattal bíró, vagyis jövődjére is gondoló nép, amely ne hordozná lelke mélyén az eszményi király sóvárgott képét. Hány más kiváló uralkodóval is megtörtént, hogy a multnak sírjából kihíva beleültették a reménységek királyi székébe és róla mintázták azt az alakot, akitől minden bajnak jóra fordulását várták! Örök emberi vágy a nagy jóltevő, akinek hatalomrajutása fellélekzés a világnak, kormányzása igazság és békesség, és hosszú élete milliók imádsága!

Az ótestamentumi lélek Salamonért rajongott, mert benne látta annak a „bölcsességnek” az ajándékát, amely előfeltétele a földi paradicsom megvalósításának.

Itt pedig, „íme, nagyobb van Salamonnál”. Jézusban megjelenik az óhajtott boldogság-királya — tökéletesen. Felvette a Messiás, a Krisztus, a Fölkent címet és viselte. Tiltakozott és hadakozott annak olyan értelmezése ellen, amilyent az Ő kortársainál talált, de nem a cím ellen. Úgy, ahogy ők képzeltek, nem akart király lenni, de királynak tudta magát és uralkodni akart. Tanítványainak át kellett alaposan szöve-

gezniök magukban hozzája fűzött reménységeiket, — trónusokról, győzelmekről, hatalomról, országról, — de azon a meggyőződésükön nem kellett változtatniuk, hogy Őbenne az Isten Fölkentjét találták meg, akinek uralkodnia kell égen és földön. Ő az, akinek akarata a legjobb törvény, akinek engedelmeskedni boldogság; akinek uralma alatt békességbe simulnak a csatázó ellentétek; akinek fensége előtt meghódolva minden élet megtalálja a maga helyét, biztonságos, összhangzatos, szép rendben. Ő az a bölcs fejedelem, aki minden kérdést megoldásra visz s aki ezért illetékes arra, hogy a jövődönnek megdönthetetlen országa körülötte alakuljon ki.

„Ime, nagyobb van itt” — minden királynál.

III.

De ezzel nem merítettük ki a dolgot. A prófétaság és a királyság, az emberi életnek ez a két hatalmas tartóoszlopa nem csak magasabbra szökken Jézusban, mint bárhol másutt az emberiség történetében, hanem összehajlik a magasban egy harmadik tisztség boltozatában, amely fölébe borulva az emberi életnek, megláttatja velünk Jézus igazi jelentőségét. Nem csak mennyiségben emelkedik ő Jónás és Salamon fölé: nagyságának igazi titka minőségbeli többlete. Hogy ez mi, — azt már meg sem kell mondanom. Gyermekekori kátétanulásunk óta beleidegződött mindnyájunkba az a hármas összefoglalás, amelyben Kálvin János óta a református lélek bizonyosságot szokott tenni arról, hogy kicsoda öneki Jézus. Főprófétánk, örök királyunk, de ezen kívül egyetlen főpapunk is. A próféta hozza az Isten uralmát, a király kormányozza az emberi életet, a főpap a kapocs Isten és ember között. Csak a főpap közbenjárása hidalja át a szakadékot, amelyen túlról Isten szava felénk hangzik s amelyen innen békességét és rendjét keresi az ember. Csonka marad tehát minden prófétaság és minden királyság, amíg a főpapság által Isten és ember egymásra nem talál és meg nem engesztelődik. Ezért „van itt nagyobb” — akár Jónásnál, akár Salamonnál.

Egyetlen prófétánál sem figyelhető ez meg jobban, mint Jónásnál. Az üzenetet eljuttatja a címzettekhez és meglátszik rajta, hogy nem magától eredt az, hanem Isten szava. De milyen más volna a prófétálása, ha volna benne valami a főpap szol-

gálatából; ha nem kényszerű közege volna az üzenetnek, hanem szíve ügye volna a küldetése; ha nem akarata ellenére sodródnék el Ninivébe bűnei ellen kiáltani, hanem ő maga könyörögne, hogy hadd mehessen el a vesztébe rohanó nagy városba és hadd háríthassa el annak feje felől a végzetet! A főpap tisztje épen ez volt: magára venni a nép bűneinek terhét és úgy jelenni meg könyörgésével és áldozatával az Isten félelmes színe előtt.

És egyetlen királynál sem tűnik úgy ki a királyság elégtelensége önmagában, mint Salamonnál. Alighogy lehunyja a szemét, napfényre jő az uralkodása alatt elleplezett igazság. A nagy ragyogásnak nagy árnyéka is volt. A békességnek és a virágzásnak nagy ára volt. Nehéz íga volt az ő uralkodása és amikor véget ért, föllélekzett a nép. Kívülről szorító abroncs volt az ő hatalma. Jól tartott. De nem adhatta meg azt, ami után az emberi élet sóvárog. Milyen más lett volna az uralkodása, ha a maga bölcsességével át tudta volna hatni alattvalóit is; ha a lelkük felett tudott volna uralkodni, nem csak a testük felett; ha onnan belülről tudta volna kisarjadztatni országlásának minden áldását és dicsőségét. Ha a főpap tiszte szerint az Istennel való szövetség öntudatával tudta volna megtölteni őket! Mert ez volt a főpap szolgálata: amikor előjött a Szentek-szentjéből és reáhintette az odakint várakozókra a megengesztelt Istennek áldását, az emberek új bizonyosságokkal és új elkötelezésekkel, egyszóval új lélekkel oszolhattak el hajlékaikba.

Nem elégíthet ki bennünket kevesebb, mint a főpap, — valaki, aki úgy magáévá teszi az ügyünket, hogy érettünk odaveti magát áldozatul Isten elé és aki ugyanakkor Isten életét sugározza bele a mi életünkbe. Csak az lehet főprófétánk is, akinek teste-lelke megemésztetik az üzenethozatalba, aki tehát mindenekfelett főpapi áldozatával prófétál. És csak az lehet királyunk, akiből újjászülő erők áradnak hódoló lelkünkbe, aki tehát főpapi áldásaival uralkodik felettünk. Ez volt az a többlet, amelyet a Jézus előtti nemzedékek vártak, de meg nem kaphattak. A főpapságnak az Ótestamentumban nincsenek olyan kiemelkedő jellegzetes képviselői, mint amilyen Jónás a prófétaság és Salamon a királyság számára. Az ószövetségi főpapság inkább személytelen intézmény; csak keret, amelyet

méltóképen senki nem tölthet be; tisztség, amely jelképesen ígéri, hogy jön majd valaki, aki megfelel neki.

„Ime, nagyobb van itt Jónásnál és Salamonnál.” Eljött az, aki minden szónál hangosabban predikál kiontott vérével és minden királyi széknél hatalmasabban uralkodik a keresztnek fájáról: az élete áldozatával közbenjáró Főpap.

*
* *

A Jónás szava rég elhalt, de ez a prédikáció ma is zeng. A Salamon országa rég felbomlott, de ez a királyság ma is áll. Ami csak próféta és csak királyság, az ideig-óráig való és hamar elnyeli a múlt idő mélysége. De mert Jézus az Istent és embert szövetségbe forrasztó Főpap, — „nagyobb mint Jónás és nagyobb, mint Salamon”, — azért áll Ő fölötté a mulandóságnak, mint mozdulatlan kőszál a sebesen hullámozó folyóban. Nemzedékek jönnek és mennek, — Ő marad. Beleépül a történelembe, egyházzá terjeszkedik ki az élete, és az idők végéig kimozdíthatatlan tengelye a világ történetének. Rajta át zeng felénk évezredek óta az onnan felülről jövő prófécia és benne bírjuk minden bonyodalmunkat eligazító fejedelmünket, — mert az Ő keresztjében van közösségünk Istennel.

Csak el ne feledkeznénk erről a lényeges „többletről”! Mert volt idő, amikor a kereszttyénség lefokozta magát a próféta szintjére. Szenvtelen letéteményese volt isteni kijelentéseknek. Predikálta őket, de úgy, mintha mit sem érdekelne, hogy lesz-e belőle haszna a világnak, vagy nem. És volt idő, amikor megcsonkította magát a pusztá királyságnak a mértékéig. Reászabta a maga uralmát a világra külső hatalom eszközeivel. Megtörtént az a még szerencsétlenebb eset is, hogy egyesítette magában ezt a két csonka tisztet: Salamon palástjába öltözött Jónásként földi hatalommal akart predikálni égi üzenetet, vagy Jónás öltözetében ült bele Salamon székébe és eszközül használta fel az isteni kijelentés tekintélyét is emberi uralom megszilárdítására.

Hányszor elsikkadt épen az, ami Jézusban „nagyobb” volt... Nem predikálhatjuk Őt a világnak, amíg meg nem görnyedünk a világ romlásának terhe alatt és oda nem vetjük az életünket ítéletének elhárítására. És nem uralkodhatunk az Ő nevében másként, mint ha szíveket újjáteremtő isteni erőnek a

csatornáivá válunk. A Főpapot kell bemutatnunk a világnak, — azt, akiben az ember minden bűne és nyomorúsága és az Istennek minden kegyelme és hatalma találkozott egymással, mint az ívlámpa fényívében az ellentétes villanyáramok. A Krisztus keresztyének kell élő valóságként kigyulladnia bennünk. Ez az, ami „nagyobb” a keresztyénségben minden másnál. Hogy mernénk éppen ezzel adósok maradni?!

A HAZAFISÁG ESZMÉNYE.

1929. márc. 10-én, a Budapesti KIE hazafias ünnepélyén.)

Március 15-ének közeledtével a Budapesti Keresztyén Ifjúsági Egyesület is meggyújtja tüzeit a hazafias érzések oltárán. De természetéből, lényegéből és egész programjából kifolyólag ezen az oltáron is Annak áldoz, akiért *van*, akit szolgálni akar, mint az élet egyedüli Urát. Őbenne, — Jézus Krisztusban — látja a hazafiságnak is tökéletes eszményét és az Ő színe elé viszi hazafiúi érzéseit, hogy Általa megítéltessenek és meggazdagíttassanak.

Talán különösnek tűnik fel egyesek előtt a hazafiságnak és a Krisztus követésének ez a szoros egybekapcsolása. Sokakban él az a ki nem mondott vélekedés, hogy Krisztusnak akár mennyi mondani valója legyen is az örök haza szempontjából, akkor, amikor a földi hazánkról van szó, meglehetősen néma marad. És ezért olyanok is, akik az örökkévalóság dolgaiban Őbeléje vetik hitüket és reménységüket, sokszor Őnélküle, szinte az Ő háta mögött ápolják hazafias érzéseiket. Nos, mondjuk meg nekik, talán nem lesz benne semmi sértés, — ez a Krisztust kikerülő hazafiság egyszerűen tájékozatlan tudatlanságból fakad. Aki igazán elmerült egyszer Krisztus alapos megismerésébe, az rá kellett, hogy jöjjön, hogy nincs az emberi életnek olyan oldala, amely ne találna meg Őbenne a maga tökéletes beteljesedését. Az embernek hazájához való viszonyában is Ő mondta ki az utolsó szót. Ő a hazafiságnak is örök és kötelező eszménye.

Természetesen le kell azzal számolnunk, hogy nem fogjuk megtalálni Őbenne a mi jellegzetes, átlagos magyar hazafiságunk vonásait. De hiszen általában véve tisztában kell lennünk azzal, hogy a hazaszeretet nem csak egyfajta lehet. Olyan virág ez, amely ahány talajon, annyiféleképen virít és más-más éghajlat alatt sokféle színben díszlik. Aki idegen népek hazafias költőit olvassa, vagy megtelepszik más országok között elég hosszú ideig, hogy meghallhassa a szívük verését, az két dolgot figyelhet meg mindig. Az egyik az, hogy ők nem úgy szeretik hazájukat, mint mi. A másik az, hogy azért ők is nem kevésbé szeretik a hazájukat. Másképpen érzi minden nemzet a maga multját és másképpen büszke reá. A francia „császárról szól fiának”. „Hellasnak kincse egy elomló rom.” A mienk egy évezreden végig vérző „szentelt fájdalom”. És másképpen tapad minden nemzet lelke a jelenhez is. Az egyiknek érzései a haza földjének szépséges tájait lengik körül. A másik nemzetének világhatalmi pozíciójára büszke és azért a trónért és uralkodóházáért rajong, amely jelképesen megtestesíti nemzete hatalmát. A harmadiknak hazafiságát valamilyen megoldást sürgető kínos nemzeti probléma színezi. És így tovább.

Milyen volt Jézus Krisztus hazaszeretete? Aki meg akarja érteni, annak az ótestamentumi próféták sorába kell belehelyeznie alakját és működését, — mint ahogy Ő maga is előfutárait látta bennük és az ő munkájukat akarta teljességre vinni. Istennek ezek a nagy követői mindenestől fogva nemzeti jelenségek voltak. Szavukat nem egyénekhez intézték, hanem az egész népükhöz. Nem az egyes lélek sorsa körül forgott a szolgálatuk, hanem országuk sorsáért tusakodtak. És ebben mindig két dolog jellemezte őket.

Mindenekelőtt úgy látták, hogy nemzetük előtt egy isteni kéztől megszabott út áll, amelyet meg kell járnia. Ki van választva egy kiváltságos küldetés betöltésére. Nem véletlenségből született és ezért nem igazodhatik emberi ötletekhez. Istennek örök végzése hozta létre, szabott neki törvényt és ruházta fel olyan megbízással, amelyet ha betölt, dicsősége lesz minden népek között, de amelyet, jaj, ha elmulaszt, elvesztetésbe és halálba kell hanyatlania! Ebből folyt a próféták másik „terhe”: ehhez a küldetéshez méltóvá kell válnia népüknek. Meg kell tisztulnia mindentől, ami alkalmatlanná tenné rá. Ki kell cse-

rélődni a szívének, hogy engedelmes, tiszta eszköz lehessen Isten kezében az Ő céljainak megvalósítására.

Ilyen volt a Jézus Krisztus hazafisága is. Fellépésekor bejelentette, hogy ütött a döntő óra: most kell megmutatnia népének, hogy felismeri-e az Isten szándékait, amelyek multjának évszázadain át vezették, és hogy boldogan, készségesen beáll-e azoknak a szolgálatába. Ezért hangzott el az első naptól kezdve a „megtérésre” hívogató szava. Jól tudjuk, mi lett működésének a külső, történelmi eredménye. Népe vaknak bizonyult hivatásának felismerésére és megkeményítette szívét a megújulás követelménye előtt. Az utolsó napokban világossá lett, hogy „el kell vétetnie az országnak” ötőlük, hogy másoknak adassék és az egyetemes megtérés helyett felhangzott a végzetes „feszítsd meg!” De ez csak annál élesebben domborítja ki a Jézus Krisztus hazafiságának a lényegét. Amikor a kereszten meghasadt a szíve, az egyebek között azért is történt, mert Ő nemzetének az életét akarta hősie erőfeszítéssel reáterelni rendeltetésének útjára és mert nemzetének a szívét akarta romlottságából kiragadni tisztább életnek a színvonalára.

Nem világos-e, hogy ez a hazafiság nem csak egyfajta a többi mellett, hanem maga az eszményi hazafiság? Nem ez-e az, ami minden másfajta hazafiságnak is egyedül adhatja meg az értékét? Mi szívós ragaszkodással csüngünk hazánknak ezeréves földjén is. A szívünkhöz nőtt az utolsó röge is. De miért? Csak azért, mert szépségekben gazdag ez a Kárpát-övezte ezeréves terület? Vagy csak azért, mert földrajzilag olyan egységes, hogy csak rövidlátó balgatagság meg elvakult mohóság bonthatta meg ősi határait? Nem csak azért! Hanem azért, mert ez a föld termőtalaja volt a magyar léleknek. Völgyeiben és síkságain, sziklaváraiban és városaiban egy nagy küzdelem folyt le magyar eszményekért. Vízébe olyan vér keveredett és porát olyan verejtek öntözte, amely azért folyt el, mert a magyarság kiválasztott népnek tudta magát és méltó akart lenni küldetéséhez. — Büszkén szőjük bele hazaszeretetünknek szövédékebe nagy hősöknek és hőstetteknek az emlékét. De miért? Csak azért vajjon, mert a magyar mult minden regényköltő képzeletét megszügyenítő módon gazdag tüneményes alakokban és viharosan érdekes fordulatokban? Nem volnánk méltók arra, hogy ajkunkra vegyük a kegyeletes emlékezés dicsérő szavait,

ha nem tudnók, hogy a mult hősei egy nagy nemzeti ügy szolgálatában nőttek nagyra, amely szent örökségül szállott reánk és küzdelmeikben nagy életigazságok forogtak kockán, amelyek bennünket is köteleznek. És így folytathatnók tovább és meggyőződhetnénk róla, hogy a hazafiságnak minden szála odavezet ahhoz a hazafisághoz, amely Jézus Krisztusban testesült meg. Az az eszményi hazafiság és azt kell hűségesen lefordítanunk a magunk magyar nyelvére.

Akiben megdobbán a magyar szív, annak tudnia kell, hogy magyarnak lenni kettőt jelent: hozzátartozni egy nemzethez, amelynek Istentől kapott rendeltetése van; és ezért külön életet élni, mint amilyent magában véve élne egyébként az ember. A nemzetünk küldetése, amelyet a népek nagy világában be kell töltenie, lehet homályba burkolt. Nemzedékről nemzedékre csak részletekben mutatja meg talán a történelmet igazgató Kéz. Az út vége fényes ködbe veszhet és csak egy-két lépés világosodik meg tán előttünk. De tudni kell azt, hogy ezek a lépések egy titkos, de biztos isteni úton visznek előre. Nem a vaksors vihara vetette ezt a nemzetet erre a földre. Kijelölt őrhelye az. Nem esetlegességből élte túl egy évezred válságainak hosszú sorát. Előkészület iskolája volt az számára. És ezért nem kétséges a jövője: szükség van rá a föld színén; más nem pótolhatja azt, amit ő fog nyújtani az emberiségnek; missziója van, amelyre összefogott erejével oda kell szentelnie magát. Ezért nem „hagyhatja el magát” az, aki magyar akar lenni. Szent kiváltságnak a részese, tehát szent felelősség hordozója is. Mindennap meg kell küzdenie magában a lefelé húzó erővel, hogy azokat a lába alá tapodva feljebb nőjjön. És maga körül is hadakozva minden ellen, ami életet rontó silányság, másokra is ragályosan továbbterjedő nemesebb élet hordozójaként kell a dolga után járnia. Ez a Jézus Krisztus szerint való hazafiság.

Ebben van meg az orvossága azoknak a betegségeknek is, amelyek ma fenyegetik a magyar hazafiság életerejét.

Az egyik válság, amely ma erőtlentíti hazafiságunkat, a változott történelmi viszonyokból fakad. Hosszú évszázadokon át egy nyugati hatalommal szemben kellett kifejtenünk nemzeti energiánkat. Sokáig fegyveres erőszakkal, bitófák kegyetlenségével, majd utóbb simább eszközökkel, de nem kevésbé szívós következetességgel dolgozott azon, hogy beletörje és bele-

olvassza a magyarságot idegen népek, nyelvek, érdekek „összbirodalmába”. Hosszú nemzedékeken át hozzászoktunk, hogy ez ellen a veszedelem ellen helyezkedjünk védelmi állásba. Bécs felé ráztuk az öklünket és az osztrák zsarnokság ellen tüzeltünk. Aztán egyszerre csak összeomlott a Habsburg-hatalom és azzal együtt ki volt rántva az alap a hagyományos magyar hazafiság alól. Igaz, hogy új veszedelmek szorongatnak ma. Régi elnyomóink szerepe csak másokra hárult át. De szemellátható, hogy a magyar hazafias lelkület nehezen tud át-helyezkedni az új viszonyok alapjára és a beidegzett megszokás folytán ma is arrafelé fordítja még energiáinak nagy részét, amerre annak már semmi értelme sincsen. Emlékek légtüres terében mozog még sokszor és nem tud teljes erejével a valóság alapjára helyezkedni.

Ezen az átmeneti zavaron csak az az eszményi hazafiság segít át, amelyet Jézus Krisztustól tanulhatunk. Át kell éreznünk azt, amit sokszor elfelejtettünk, hogy a nyugati elnyomás ellen fordított ősi negáció mögött hatalmas pozitívum volt. Nem azért volt a sok szabadságharc, fölkelés és nemzeti ellenállás, mert olyan nyughatatlan rebellis fajta volt a magyar, hogy semmiképpen sem tudott beleilleszkedni más népekkel való közös szervezetbe és nem tudott rendet, fegyelmet, engedelmességet tartani. Hanem azért, mert a beléje oltott küldetés életösztönét akarta kifejteni; mert az akart lenni, aminek az Isten is rendelte; és mert hitványságnak tartotta a megalkuvást és a hajlongást, amikor nemzeti öncélúsága forgott kockán. Ha tudatában maradunk ezeknek a nemzeti lélek mélyén feszülő acélrugóknak, könnyebb lesz a változott történelmi viszonyokhoz szabnunk hazafias gondolat- és érzésvilágunkat.

Azután ott van egy másik betegség is, amely kikezdte hazafiságunkat, — a magyar történelem „revíziója”. Szinte habozok, hogy a komoly válságok közé sorozzam ezt is, mert hiszen csak kicsi, szeplőszerű foltot ronthat a nemzet testén és annak egészséges erői biztosan kivetik magukból a beleoltott méreganyagot. De mégis megkezdődött a rontás és terjeszkedni akar. Nézzünk hát a szemébe ennek is. Azt mondják bizonyos részről, hogy át kell értékelnünk mindent, amit nagy-nak és felségesnek tartottunk az elmúlt évszázadokban. Akiket szabadsághősöknek tartottunk, önzéstől hajtott kalandorvezérek voltak. Amiben a nemzeti lélek tűzszlopszzerű kitörését láttuk,

az elhibázott, öngyilkos politikából fakadt. A márciusi ifjúságot gyerekes meggondolatlanság vezette. És a negyvennyolcas idők legendás küzdelme csak egy esztétvesztett nemzedék szerencsétlen tombolási rohama volt. A szégyenkezés és sajnálkozás illeti meg mindazt, aminek eddig a csodálat és hála járt ki.

Mi segít azokon, akiket megrendít ez a beszéd, s akik nem tudnak megfelelni a célzatos „történettudósok” leleplezéseire? A Jézus Krisztus szerint való eszményi hazafiság. Meglehet, hogy a történelem félistenei tüzetesebb vizsgálat fényében egészen emberi, néha nagyon is emberi ábrázatot mutatnak. Hasznos dolog, mert az igazság követeli meg, kivetköztetni őket minden olyan ékességből, amelyet ők valójában nem hordoztak, csak a képzelet szövögette vele körül az alakjukat. De ennek a történelmi „revízió” még sem lesz kiábrándító sivárság a végeredménye, ha a multunk egészen emberi tényezői mögött meg tudjuk látni a történelem lényegét, a benne kibontakozó és rajtuk keresztül folytatódni akaró isteni tervet. Akármilyen gyarló emberek voltak is a mult hősei, úgy sem az a fontos, hogy ők mik voltak magukban, — állomások voltak a nemzeti sors útján. Még hibáikban is örökre értékesek maradnak ezért. Bálványoknak nem alkalmasak, de örökre megmaradnak útmutatóknak, amelyekből kiolvashatjuk, hogy merre visz az eleve elrendelt magyar út és mi kívántatik tőlünk annak járásához.

És ott van végül a jelen helyzet legkomolyabb nehézsége, amely próbára teszi hazaszeretetünk életképességét. Trianon nyomása naponként kisajtolja lelkünkben a „nem, nem, soha!” tiltakozó kiáltását. De hányszor csak az életük gyökeréig megsebzett természeti erők feljajdulása ez bennünk, — az az ösztönös fellázadás, amellyel minden teremtmény, még a féreg is, fölágaskodik a gyilkos fojtogatás és az eleven húsába vágó éles fegyver ellen! Hányszor csupán a gyűlölet háborgó szava ez a jelszó, amellyel ellenségei felé fenyegetődzik a megbántott és megkínzott nemzeti lélek! Pedig ebben nagy veszélyek rejlenek. Meddőségre és tehetetlenségre kárhoztatja magát vele a hazafiság. Várja a nagy leszámolás napját és lázas képzelettel színezi ki az elégtételt, amelyet szenvedései után kapnia kell, közben pedig múlnak az évek, minden napnak és minden órának visszahozhatatlan drága alkalmával és elvégezetlen

marad sok csendes, lépésről-lépésre haladó, komoly munka, mely nélkül sohasem következik el a magyar feltámadás. Gyűlölségből éltető erő sohasem fakadt még. Kiülhet tőle az arcra a látszat-erő hazug piros rózsája, de odabent emésztő kór bontja, sorvasztja a szervezetet. A mai trianoni helyzet elleni lázongás bénító átokká válhatik rajtunk, és a nemzet saját keserősége levében tehetetlenül vergődhetik miatta, — ha meg nem tanuljuk a Jézus Krisztus hazafiságát. A „nem, nem, soha” szavai ne halkuljanak el ajkunkon egy pillanatra sem. De értjük bele, mondjuk bele és mindenekfelett éljük bele egy hatalmas „igen, igen, mégis és csakazért is!” programját. Lássuk magunk előtt az istenszabta nemzeti életfeladatokat, amelyek a szétdaraboltatás ideje alatt is várják szolgálatunkat és szenteljük meg magunkat azok szolgálatában. Az utolsó poltron is tud ökölbesorított kézzel indulatosan tiltakozni, ha megütötték. A magyar lélek azért emelje fel szavát a legnagyobb történelmi gonosztett ellen, mert küldetése parancsolja, hogy szétfeszítse béklyóit és mert ennek a küldetésének jogcímét magasabbrendű életével tudja igazolni!

A látóhatár sötét és borús. Néha mintha derengene már. Aztán felhők húznak el az ég alján és elfödik újra a fényt. Nem tudjuk: csakugyan közeledik-e már a hajnal, vagy tart-e még az éjszaka? De ragyog felettünk az eszményi hazafiság csillaga. Láttuk Jézus Krisztust. Megtanultuk tőle, hogy hihetünk a „nagy, erős Istenségben”, aki akar valamit a mi nemzetünkkel is. És megtanultuk tőle: híven kitartani a virrasztásban, áldozatul nem esve a sötétség kísértő hatalmainak. Tiszta vértetben, hűséggel állunk a magyar vártán. Amíg az a csillag ragyog, addig biztos, hogy valahol sugárzik és felénk is közeledik az égen a fényes nap. A hajnal el fog jönni!

AZ ELITÉLT MISSZIÓI MUNKA.

(1929. márc. 17-én, a Pro Christo Diákszövetség összejövetelén.)

Jaj néktek, képmutató írástudók és farizeusok! Mert megkerülitek a tengert és a földet, hogy egy pogányt zsidóvá tegyetek; és ha azzá lett, a gyehenna fiává teszitek őt, kétszerte inkább magatoknál.

Máté 23, 15.

Azok a jaj-szók, amelyekkel Jézus élete utolsó napjaiban ostromozza ellenfeleit, az írástudókat és farizeusokat, két szempontból is megérdemlik a mindenkor megújuló figyelmet. Egyrészt — a dolgok felszínén — egy történelmi helyzetnek a feszültsége csattan ki bennük. A végsőkéig éleződött már az ellentét Jézus és a vele szemben álló, előle elzárkózó, sőt most már határozottan a vesztét előkészítő vezetőkörök között. Jézus némán, panasz és vádász nélkül fog elmenni a kínszenvedések útjára, ha majd üt az óra. De előbb még egyszer nyíltan és kiméretlenül leszámol ellenfeleivel. A jeruzsálemi sokaság füle hallatára kiönti fejükre minden búsult keserűségét és szent felháborodását. Emberileg nézve ők voltak az okai legjobb szándékai megghiúsulásának. Reájuk hull hát a legsúlyosabb ítélet. Nyolcszor újul ki felettük a „Jaj néktek!” fenyegető szava és mindannyiszor megkapóan éles felvételeket kapunk arról az eltorzult és megromlott vallásosságról, amelynek képviselőit ellenfeleivé váltak Jézusnak.

Ha azonban mélyebbre tekintünk, eloszlik szemeink elől a történelmi aktualitás és Jézust nem csak épen az akkori és ottani vallási vezetőkörökkel látjuk harcba állani, hanem olyan erővel és olyan tendenciákkal, amelyek örök árnyékként kísérik minden vallási életet. Hiszen az az elfajulás, amelynek gyümölcsei voltak az írástudók és a farizeusok is, csak egy példa a sok közül. Vannak az emberi természetben mélyen gyökeredző hajlamok és indítékok, amelyek máskor és máshol is szakasztott ugyanolyan vallási elhanyaglást szültek. Az írástudó és a farizeus mindig visszatérő alakjai a történelemnek. Visszatértek és még sokszor vissza fognak térni magában a keresztyénségben is. Alapjában véve tehát Jézus ezekben a jaj-kiáltásokban örök ellenségek ellen emeli fel szavát.

Mindegy, hogy kívülről állanak-e az útjába, vagy belülről fogják-e megrontani az Ő ügyét. Jézus tanítványai tehát mindenkor jól teszik, ha ebből a szempontból is megfigyelik ezeket a szavait: vajjon az Úrral szembenálló ellenfelekről nem pattannak-e azok vissza a mögéje sorakozottakra és nem találhatnak-e bele az Ő híveinek az elevenébe is?

Ilyen önvizsgálatra vesszük kezünkbe tükör gyanánt az egyik jaj-szót, azt, amelyikben Jézus a korabeli zsidó vallási vezetőség missziói munkájáról mondja el megsemmisítő véleményét. Mert volt nekik élénk és kiterjedt „külmisziói” munkájuk is. A szétszórtan élő zsidóság, beleágyazva a görög-római világ testébe, elsősorban természetesen az ön maga megtartására, a beolvadás és felszívódás elleni védekezésre fordította gondját. Ezért óvatosan körülhatárolta magát ősi vallási hagyományainak szigorú ápolásával. De mégsem zárkozhatott el annyira a környezetétől, hogy egészen elszigetelődött volna tőle. S ebben az érintkezésben csakhamar kitűnt, hogy akármilyen nagy multtal és jelennel dicsekedjék is a pogány világ egyéb tekintetben, vallásilag a zsidók vannak fölényben. A pogányság amúgy is a vallási kiábrándultság, kimerültség, kielégítetlenség állapotában élt akkor, legalább is városi, művelt körei, amelyekkel a zsidó telepek a legközelebbi érintkezésbe jutottak. És az ótestamentumi egyistenhit s a belőle fakadó, a merev formaságok alatt is még tovább élő, komoly erkölcsi élet-felfogás sok pogány emberre ellenállhatatlan erővel hatott. Az ősi sokistenhitből és naiv hitregéiből kivetkőzött műveltek között divatos dolog volt idegenből, különösen napkeletről importált új vallásokban keresni lelki támaszt. De bizonyos, hogy nem a divattól sodort, könnyebb-fajsúlyú elemek, hanem a tisztultabb, komolyabb élettartalmat keresők voltak azok, akik épen a Sinai hegyről elhangzott isteni szóban ismerték fel azt, amire vágyakoztak. A zsinagógákban mindenfelé elszaporodtak a „csatlakozók”, a prozelitusok. S úgy látszott, hogy az idegenbe szétszórt zsidóság elvesztett hazájáért kárpótlást nyer egyre bővülő lelki imperium táguló határaiban.

Ezt a folyamatot csakhamar észrevették a zsidóság jeruzsálemi vezetői és rávetették magukat a hasznosítására. Hiszen kiszámíthatatlan előnyök rejlettek abban, ha világszerte nem csak a maguk népére támaszkodhattak, amely mégis csak idegen jövevényként élt mindenütt, hanem a hozzája csatlakozott

pogányokra is, akiknek az élete ezer összeköttetés szálaival bele volt szöve a nagyvilág életébe. Jöttek-mentek tehát a misz-szionáriusok. Vitték az utasításokat és hozták a jelentéseket. És nagy fanatizmussal átfűtött, kiterjedt üzem állott munkában mennél több pogány embernek zsidóvá térítése érdekében.

Ez az, ami ellen most felhangzik Jézus kiméletlen szava: „Jaj néktek, képmutató írástudók és farizeusok! Mert megke-rüliték a tengert és a földet, hogy egy pogányt zsidóvá tegye-tek; és ha azzá lett, a gyehenna fiává teszitek őt, kétszerte inkább magatoknál!”

Mivel váltotta ki ezt az éles rosszalást a zsidók missziói munkája?

I.

Jó lesz talán előbb azt tisztázni, hogy mivel nem vált-hatta ki?

1. Nyilvánvaló, hogy Jézus ítélete nem irányulhat maga ellen a misszió ellen. Maga az a tény, hogy a zsidóság vezetői mennél több pogány emberrel is igyekeztek megosztani a ma-guk lelki tulajdonát, — csak helyeslésével találkozhatott volna.

Az ilyen missziói munkát ellenezheti az, aki — ha önmaga elől is titkoltan talán — de kételkedik a saját hite értékeiben. Neki magának sem jelentenek azok sokat. Miért tukmálná hát rá másra? Vagy pedig ellenezheti az, aki kételkedik más em-berek lelki lehetőségeiben. Önmaga számára nagy kincsnek tartja hitét, de úgy véli, hogy másoknak az nem való, mert nem tudnak felemelkedni hozzá. Az előbbi okot hiába keres-nők Jézusnál. Ő tisztában volt a maga népe vallási örökségé-nek páratlan értékével és lelke minden idegszálával csüngött azon maga is. Csak örülhetett volna hát annak, ha a lelki zür-zavar világából mennél több pogány ember is eljut az Ábrahám, Izsák és Jákob Istenének ismeretére, az Ő törvényeinek szolgál-atára és az Ő ígéreteiben való reménykedésre. Az utóbbi okot még kevésbé találjuk meg Jézusnál. Semmi sem állott távo-labb tőle, mint arisztokratikus lelki göggel tekinteni más né-pekre. Tudta, hogy ugyanaz az isteni kéz formált ki minden emberi lelket. És honfitársaival épen olyankor került a legéle-sebb ellentétbe, amikor nem a missziói reménységgel, hanem a gögös elzárkózással tekintettek más vérből valókra.

A missziói gondolat maga annyira nem volt idegen az Ő számára, hogy Ő is erre tette fel ügye egész jövődjét. Ő is olyan örökséget akart hátrahagyni maga után, amelyet a birtokosai nem tarthatnak majd meg maguknak, hanem kénytelenek lesznek minden népnek továbbadni. Tanítványait ránevelte arra a bizonyosságra is, hogy az Ő üzenetét meg fogják érteni és hálával fogják fogadni minden népek. Utolsó parancsa, a búcsúzás perceiben is arról szólt, hogy „elmenvén tegyenek tanítványokká minden népeket” és azóta az olyan keresztyénség, amely nem terjeszkedik, az olyan Krisztus-követés, amely nem igyekszik mindenkit Krisztus-követővé tenni: fából vas-karika.

2. Nem szólhat Jézus ítélete az ellen az önfeledt buzgóság ellen sem, amely a zsidók missziói munkáját jellemezte. Szóvá teszi ugyan azt a nagy ellentétet, amely a felhasznált energia és az elért eredmény között fennáll. Emlegeti, hogy szárazföldeket és tengereket nem sajnálnak beutazni egyetlen egy lélek megnyeréséért. De nagyon félreértenők Jézust, ha azt hinnők, hogy ebben a szembeállításban rejlik szavainak az éle.

Nagyon érthető emberi gyarlóság az, amely az eredmény nagysága szerint mérlegeli a munka jogosultságát, s amely a várható eredmény mennyiségéhez szabja, hogy mennyi odaadást hajlandó kifejtetni. Ezen a címen sokszor bírálták már misszionáriusok munkáját, akik nem mérlegeltek, nem számítottak, csak mentek, dolgoztak, áldoztak valami titkos tűztől hajtva. De Jézust nem állíthatjuk az ilyen bírálók sorába, mert Ő épen az így bíráltak Mestere.

Soha senki nem látta olyan világosan és nem véste bele az emberiség lelkébe olyan mélyen, mint épen Ő, hogy a lelki világban a számok statisztikája egészen hasznavehetetlen mérték. Ő beszélt a jó pásztorról, aki úttalan utakon elmegy keresni az elveszett századik juhot, s ezért az egyetlenért hátrahagyja a többi kilencvenkilencet. Ő volt az, aki ezt a példázatot életre váltotta, soha nem törődve azzal, hogy a világ szerint sokakat vagy keveseket, elsőket vagy utolsókat, nagyokat vagy kicsinyeket nyer-e meg, hanem tékozló módon költötte el az életét látszólag egészen érdemetlen eredményekért. Azóta is mindig az jellemezte az Ő szellemében való szolgálatot mindenütt ezen a világon, hogy az emberek csak a magvetés kötelességétől hajtva dolgoztak és nem kérdezték: mennyit fogok

én ebből aratni? — A zsidók számítás nélküli odaadása nem lehetett tehát oka missziói munkájuk ostromoztatásának.

3. Még az sem lehetett ok erre, hogy ami kevés eredményt elértek, azt igyekeztek forma szerint is biztosítani. Mert hiszen azt mondhatná valaki, hogy helytelen volt annak az egyetlen pogánynak is, akit fáradhatatlan munka árán sikerült megnyerniük, a „zsidóvá tétele” és ezen a címen elkönyvelése. Talán elkerülték volna Jézus ítéletét, ha megelégedtek volna igazságuk hirdetésével; ha az eredmény learatásának legkisebb gondolata nélkül is beérték volna a magvetés munkájával; ha a kovász szerepére vállalkoztak volna, átformálva környezetüket a szétsugárzó hatásukkal, de lemondva arról, hogy a maguk létszámát szaporítsák.

De ezzel a feltevással is egészen biztosan téves nyomon járnánk.

Valamely vallási közösséghez való külső odatartozással súlyos visszaéléseket lehet üzni, de maga ez a külső kötelék nem rossz, hanem szükséges valami. Ebben a világban, amelyben testi feltételek között élünk, a legbensőbb lelki ügynek is meg kell hogy legyen a külső megjelenési formája. És meg is teremti magának, ha egyszer élet és erő van benne. Híveinek láthatatlan közösségét maga Jézus is látható társaság formájában alakította ki. És az Ő egyháza magával azzal a ténnyel még sohasem esett bele az önzés bűnébe, hogy a maga látható testébe is igyekezett belevonni és beleépíteni azokat, akik lélekben hozzája tartoztak. Keresztségi sakramentumot is szerzett Jézus, — épen azért, hogy láthatóan is el legyenek pecsételve és számon legyenek tartva az Ővéi. A láthatatlanul mindenüvé széterjedő kovász nagy igazságokra taníthat bennünket. De nem felejthetjük el, hogy a kovásznak ez a munkája feltételezi, hogy előbb lennie kell kovásznak, egyéb anyagtól különtartott, sajátosságában elhatárolt módon!

Abban sem volt tehát hiba, hogy a zsidók a pogány világtól elkülönítve „zsidóvá tették” azt, akit megtérítettek.

II.

Miben hibázták hát el missziói munkájukat?

1. Egyrészt abban, ami a „zsidóvá tételt” követte: „a gyehenna fiaivá tettétek őt”. Azt jelenti ez a leleplező, a dolgok

lényegébe vakítóan belevilágító szó, hogy az egész missziói munkának nem az emberek java és üdve volt a célja. Mihelyt valakit megnyert a csatlakozásra, befejezettnek tekintette a dolgát. Hogy az illetővel azután mi lesz, azzal édeskeveset törődött. Az igazi missziói munka pedig úgy látja, hogy itt kezdődik csak a tulajdonképeni feladat. Azért akarja megnyerni közössége számára az embereket, hogy *aztán* részesítse őket mindabban az áldásban, amelyre szükségük van s amelyért érdemes volt a misszióval fölkeresni őket.

A farizeusok és írástudók missziója öncél volt. Igyekeztek embereket megnyerni azért, hogy beszámolhassanak a megnyerésükről. Az emberek voltak az ő munkájukért, — juhok a nyáj gyarapítására; alattvalók az uralom kiszélesítéséhez; számok a számbeli erő emelkedésében. És nem az ő munkájuk volt az emberekért, — lelki felszabadulásukért, életük igaz és boldog növekedéséért, Istenben való meggazdagodásukért. Akár „a gyeheña fiai” is lehettek ömiattuk, csak zsidók legyenek!

Kétezer év óta nem halt ki az írástudók és farizeusok szelleme. A keresztyénségben is mindig újra megfészkei magát. És ma is virulóban van közöttünk és körülöttünk. Százszorta jobban izgat ma is bennünket az, hogy valakinek vallási idevagy odatartozása nem rendült-e meg, mint az, hogy üdvösségnek a részese-e vagy a gyeheña tüzes veszedelmében pusztul? Az embereket mérjük aszerint, hogy mit nyerhet velük valamely vallási közösség. Nem pedig a vallási közösségeket azzal, hogy mit nyernek általuk az emberek. És Jézus szava ma is élesen süvít végig felettünk, mint az ítélet szele: „Jaj néktek...”

2. Baj volt abban is másrészt, ami a „zsidóvá tételt” megelőzte. Maguk a misszió munkásai is a „gyeheña fiai” voltak. Missziójukban csak azt a kártékony hatást terjesztették másokra, amelynek maguk is áldozatai voltak. Más szavakkal azt olvassa Jézus az ellenfeleinek fejére: „Nektek nem volna szabad a pogányok megtérítésére elmennetek, mert magatoknak volna előbb szükségetek arra, hogy megtérjeteek. Mások háza előtt söpörtök, amikor a magatokénak táját kellene előbb tisztaságba és rendbe tennetek”. — Nagyszerű igazságok birtokában voltak ők, az ószövetségi kijelentés örökösei. De, úgy látszik, ez még nem elég a missziói jogosultsághoz. Nagyszerű igazságoknak lehet valaki birtokosa, vallója, még fanatikus ter-

jesztője is úgy, hogy közben mégis a „gyehenna fia” marad és másokat is csak a maga nyomorult sorsára juttat. Az volt a baj, hogy az Isten ősi kijelentéséből ők megcsínálták a maguk rendszerét, — kifelejtve abból lassanként magát az élő Istent. Leszakították a virágokat az élő talajról. Aztán természetesen díszítgették, cifrázgatták, hogy a hervadás szárazsága ne borítsa rá riasztó szürkeségét. És ezt kínálgatták aztán világszerte. Amijük volt — és sok értékes javuk volt, — eláltatta őket a felől, hogy mijük hiányzik, pedig az egy szükséges dolog hiányzott, ami nélkül gyehenna az élet: maga az Isten.

Nem nehéz a képük tükrében ráismerni az örök írástudókra és farizeusokra, — a bennünk is lappangókra. Hányszor kínálunk nagy fenhangon világmegváltó igazságokat másoknak, amikor odabent, önmagunkban betegen siránkozik és fuldokolva eseng a lélek! Hányszor vetjük bele magunkat valamilyen missziói munka lázas tevékenységébe egyenesen azért, hogy elefejtessük magunkkal az önnön megoldásért kiáltó belső bajainkat! Istenért dolgozunk látszat szerint, Isten elleni titkos harcban emésztődünk valójában, — „gyehenna fiai”. „Jaj néktek” — kiáltja Jézus ma is, felénk is!

3. Abban foglalható össze a zsidók missziói munkájának egész elhibázottsága, — Jézus maga is abban foglalja össze, — hogy „képmutatás” volt. Elleplezett nagy hazugság hatotta át. A felszín mögött épen az ellentéte volt annak, amit a külszín mutatott. Emberi szem nem juthatott ennek egykönnyen a nyomára. „Őszinte fanatizmus”, „jóhiszemű lelkesedés” vezette őket, mondanók minden emberi mérték szerint. Még önmaguk előtt sem volt nyilvánvaló a kínos ellentmondás a külső látszat és a belső valóság között. Az emberi szív nagy mester az önámításban. De Jézus közeledtére lehullott az álarc és kitűnt az igazság: „képmutató írástudók és farizeusok”.

Mert a dolog úgy áll, hogy amint a szó is mondja: a misszió — küldetés. A misszionárius megbízatásban jár. Azt adhatja csak, amit rábíztak. Azt szólhatja csak, amit hallott. És ezért az emberek felé fordított osztogató kezével egyidejűleg ki kell nyujtva lennie az Isten felé az elfogadó kezének. Az emberek közt fáradozó buzgóságával egyenes arányban kell állania az Isten előtti nyíltságának, fogékonyságának, tanulékonyságának. Abban a percben, amelyben Isten szól hozzá és ő nem hallja, — megdől az emberek közti térítő beszédének

alapfeltétele. Hazugsággá válik küldetése, mert elszakadt a küldőjétől és már csak a maga nevében jár és szól.

A farizeusok és írástudók ki voltak téve a próbának. Jézus ott élt köztük. Sokszor szólott hozzájuk. Csodálatos üzenetet hozott Attól, akinek nevében állítólag ők is buzgólkodtak. De nem kellett nekik. Nem voltak kíváncsiak az élő Igére. Ők már eleget tudtak. Tanulni már nem, csak tanítani akartak. Az onnan felülről jövő élő vizek csatornáit bedugaszolták; medencéjük tele volt, annak poshadó vizeivel akarták öntözni a világot. És az ilyen missziói munkáról az Isten mindig kíméletlenül meg szokta mondani, hogy semmi köze sincsen már hozzá! Előbb vagy utóbb, egy vagy más formában, elhangzik a félelmetes szó: „Jaj néktek...”

* *

Térítő munka, számbeli eredményektől független égő buzgósággal, minden eredményt gondosan számonvevő gyakorlatiassággal, — ez olyan dolog, hogy csak megszegyenülten irigyelhetjük érte az írástudókat és farizeusokat. Csak pirulhat az orcánk, ha arra gondolunk, milyen szétfolyó a munkánk, milyen hideg a lelkesedésünk, és milyen sokszor a semmittevés párnáin pihenünk, amikor annyi ember várja körülöttünk, hogy vigyünk el hozzá az Örömhírt, amelynek birtokában vagyunk. De az Isten irgalma tisztítson és óvjon meg „a farizeusok és írástudók kovászatától”, hogy ítéletre ne jussunk! Jaj volna nekünk is!

A MODERN LÉLEK VÁLSÁGA.

(1929. máj. 21-én, tanítónőjelöltek „csendes napján“.)

Ki tarthat igényt a művelt ember nemesi előnévére? Arról, ugyebár, nem is kell szót ejtenünk, hogy a műveltség nem külsőségek, ruházkodás és modor dolga, hanem szellemi magasabbrendűség. De tegyük mindjárt hozzá, hogy a szellem világában elért eredmények sem teszik még okvetlenül művelté az embert. Nem okvetlenül művelt még az a férfi, vagy nő, aki nagy jártasságra tesz szert valamilyen tudományban, aki sok nyelvet beszél, vagy aki ért a művészetek valamelyikéhez. Talán abban határozhatnók meg az igazi műveltség lényegét legjobban, hogy az nem más, mint az embernek a maga korával való mély és öntudatos közössége. Az a művelt ember más szóval, aki nem csak a maga életét éli, hanem a maga életében embertársai millióinak az életét is; akit nem csak az érdekel, hogy mi történik övele, hanem az is, hogy mi megy végbe annak az egész nemzedéknek a lelkében, amelyhez ő is tartozik. A művelt embert tehát az különbözteti meg, hogy míg mások lent élnek a völgyekben és a homályban sodródni a nagy tömeggel, maguk sem tudva, hogy hová és merre, addig ő magas kilátó ponton áll, ahonnan tájékozódhatik és az esze pillantásával csakúgy, mint a szíve ölelésével átfogja mindazt a törekvést, áramlást, küzdelmet és kavargást, amely körülötte lejátsszódik.

A mi mostani beszélgetésünknek is az a célja, hogy ilyen magas szemlélőpontra vigyen fel bennünket, ahonnan beleláthatunk a mai ember, a modern ember lelkének a mélységeibe. Természetesen nem szabad elfelejtenünk, hogy a „mai ember“ alatt nem ugyanazt értjük, mint amit az épen ma élő emberek összessége jelent. Nagyon sok tegnapi, sőt tegnapelőtti ember is él ma a föld hátán. Mint ahogy mindig is voltak, úgy a XX. században is vannak az emberiség karavánjának óriási utócsapatai, amelyek még a XIX. században, sőt még régebbi korokban élnek a lelkük alkatát illetőleg. És a művelt embert rendszerint az jellemzi legjobban, hogy ezeket a haladástól elmaradozott sokaságokat is belefoglalja látókörébe, nem fitymáló fölénnnyel tekint le rájuk, hanem megérti és számonveszi őket is, mint a jelen világ el nem hanyagolható alkotóelemeit.

De mi most korlátozzuk magunkat a szó szorosabb értelmében vett „mai emberre“, arra, aki valóban átélte már a legújabb idők változásait s akinek a számára csakugyan problémák a legújabb problémák.

A vizsgálódásunkat visszapillantással kell kezdenünk. Nem érthetjük meg, hogy hol áll ma a modern ember, ha nem vesszük előbb számon, hogy honnan jön. Ha erre egy szóval akarunk felelni, akkor legjobb azt mondanunk, hogy a mechanizmus világából jön. Lássuk közelebbről, hogy mit kell ez alatt érteni.

Az újkor azzal kezdődött az emberiség szellemi történetében, hogy az ember bátorságot vett magának újra arra, hogy kinyissa a szemét és megnézzze, hogy milyen is az a világ, amelyben él. A középkor lelke felett a tekintély elve uralkodott. Az emberek meg voltak arról győződve, hogy nem csak az isteni titkok jelentettek ki egyszersmindenkorra, úgy, hogy ez előtt a kijelentés előtt engedelmesen meg kell hajolni, hanem a földi dolgokról is rég elmondották már okos emberek a legfontosabb igazságokat és ezért nincs más hátra, mint jól megemésztetni azt, amit az ő írásaikban feltálalva kapunk. De aztán rájöttek az emberek, hogy még nagyon sok meglepetést tartogat számunkra a világ és hozzáfogtak, hogy birtokukba vegyék az új megismeréseknek széles birodalmait.

E közben különösen egy dolog ragadta meg a figyelmüket, — az, hogy ha az ember a jelenségek okait vizsgálja, akkor egy nagyszerű rend bontakozik ki előtte. Ugyanazok az okok mindig maguk után vonják ugyanazokat az okozatokat. Törvények uralkodnak a világban, — az égitestek mozgásában is, az almanak a fájáról való lepottyanásában is, — és ezeket a törvényeket, ha az ember alaposan utána kutat, egészen szabatosan meg lehet állapítani. Nemzedékről nemzedékre haladt tovább az emberiség ezen az úton, míg végre a XIX. században, annak is különösen a második felében, szédületes magasságokra jutott el a természetnek ilyen kiismerésében.

Az eredmények, amelyek ezt a vizsgálódást megjutalmazták, olyan dúsgazdagok voltak, hogy egészen érthető, ha a XIX. század embere mámoros lett tőlük. Azt hitte, megtalálta minden rejtély kulcsát. Csak még egy kicsit tökéletesebbre kell csiszolni és csak még egy kicsit jobban kell bánni tudni vele és fel fog pattanni tőle minden zár. És nem is csak az elméleti

tudás zárai, hanem a gyakorlati nehézségek elzárt lakatjai is. Mert hiszen, ha az ember kiismerte a természeti törvényeket, amelyek szerint annak jelenségei igazodnak, akkor uralkodni is tud felettük. Az okokból előre ki tudja számítani, hogy milyen okozatok fognak bekövetkezni, mint ahogy a csillagász meg tudja jósolni másodpercnyi pontossággal, hogy mikor következik be a napfogyatkozás, és a vegyész előre meg tudja állapítani a menetrendjét mindannak a változásnak, amely lombikjában végbe fog menni, ha egyszer tudja, hogy milyen anyagokat kevert benne. De másfelől azt is ki lehet számítani, hogy ha az ember bizonyos okozatokat akar előidézni, milyen okozatok kell akkor munkába állítania. Csak meg kell indítania a folyamatot, a többi már elvégzik engedelmesen, megbízhatóan a természet törvényei. „A tudás hatalom!” Úgy látszott, hogy korlátlan lehetőségek nyílnak meg az ember előtt. Úrrá lehet végre minden természeti erő felett, amelynek eddig tehetetlenül ki volt szolgáltatva. Csak alkalmazni kell a kivívott új tudást. Be kell rendezkedni úgy, ahogy a megismert természet diktálja. És akkor rövid időn belül várni lehet a földi paradicsom megvalósulását.

A mechanizmus szavával jelezhetjük legjobban ezt a korszakot, mert elméletileg is úgy fogta fel a világot, mint valami nagy gépezetet, amelyben minden fogaskerék megszabott pontossággal kapaszkodik bele a másikba, és gyakorlatilag is a gépek segítségével igyekezett hasznát venni tudásának.

Nem tagadhatjuk meg a csodálatunkat sem az egyik, sem a másik téren az elért nagyszerű eredményektől. Nem is tudjuk, mennyit köszönhetünk ennek a korszaknak. Ha egy-két századdal ezelőtti időkbe vissza tudnánk szállni, akkor látnók csak meg a nagy különbséget. Mennyi babonás félelemtől szabadultunk meg, amióta tudjuk, hogy pontosan ellenőrizhető törvények uralkodnak olyan jelenségekben, amelyeknek a szörnyű titokzatossága előtt ludbőrös rettegéssel állottak meg a régiek. És valóban, milyen hihetetlen áldásokat árasztott a világra az újkori technika, a közlekedés, az ipar, az élet kényelme, az orvosi művészet stb. stb. terén.

De ez nem vakíthat el azzal a ténnyel szemben, hogy nagy hibák is csúsztak bele a számításba. Elméleti téren az volt a hiba, hogy a világban felfedezett gépies rend annyira elkápráztatta az embert, hogy csak az érdekelte, ami csakugyan gé-

pies rend szerint megy végbe a világban és azt hitte, hogy ez — minden. Pedig vannak körülöttünk dolgok, amelyek nem férnek bele egy ilyen mechanisztikus világnézetbe. A billiárdgolyó pályáját ki lehet előre számítani, de nem lehet egyetlen fűszál hajlását, vagy egyetlen bogárka röptét sem előre megjövendőlni! Még kevésbbé lehet az emberéleket megérteni, ha csak a gépiesen működő törvények kulcsával feszegetjük a rejtélyét! A mechanizmus mindig visszafelé néz: az okokat keresi és azokkal magyaráz. De ahol élet van, ott valami előre törő, kibontakozni és megvalósulni akaró hatalom dolgozik. Célok is uralkodnak itt, nem csak okok. És nem érti meg a világnak ezeket a magasabbrendű jelenségeit, aki mindig csak visszafelé néz; nem érti meg az egész világot az, aki belemerevedett az okság gépezetének a szemléletébe.

Ez volt épen ennek az egész világszemléletnek a sorvasztóan káros egyoldalúsága: arra nevelte az embereket, hogy csak szenvtelen szemlélői legyenek egy kész, változhatatlan rend szerint működő, gépies világnak. Mintha nem volna más dolguk, mint értelmük tágranyitott szemeivel lefotografálni azt, ami van. Persze, ha az ember elfelejtkezik mindarról, ami nem csak van, hanem lenni akar is, és főképen, ha elfelejtkezik arról, hogy ő maga is még valamivé lenni akar, sőt valamivé kell, hogy legyen, akkor — csak arra figyelve a világban, ami visszatérő, egyformán változatlan, kész és bevégezett — csakugyan nem is fog mást látni, mint óriási gépezetet. Így elhálnak, vagy legalább is az ember tudatából kiszorulnak az életét hajtó vágyak és eszmények, és nem marad más, mint a hideg, semleges értelem, a visszanező tekintet, a világ mechanizmusát utánaszámító tudás. Intellektualizmusnak nevezzük ezt a beteg egyoldalúságot, amely ránehezedett az előttünk járt nemzedékre és megrontotta az egész életét. Elsikkasztotta a szeme elől az élet gazdagon teremő világát, a léleknek titokzatos csodabirodalmát, és nem hagyott meg számára mást, mint a megkopasztott anyagot. Egészen természetes, hogy ez a korszak belefűlt a materializmusba. Hiszen az élettelen, lelketlen anyag világa az, amelyben otthon érezhette magát, mert az csakugyan gépiesen forog örökugyanazon törvények szerint. Száműzve bolyongott a lélek valósága ebből a világnézetből. Önmagában és embertársaiban is csak a test érdekelte ezt a gondolkozásmódot. Gazdasági gépezetté vált számára a történelem is. A gyomor és az érzékek

rúgói mozgatnak mindent, úgy vélte. És önnön nagyszerű tudásából sívár bőrtönt épített magának, amely sötét volt és amelyben igazán nem maradt értelme és öröme az életnek.

A gyakorlati mechanizmusban pedig, amit ez a korszak tudományos technikájával felépített, az volt az eredendő hiba, hogy egyáltalán *volt*. A kifejtett elvek alapján, ha következetes lett volna ez a korszak, nem lett volna szabad olyan hatalmas gyakorlati lendülettel leigáznia a természet erőit. Alap nélkül, levegőbe épített óriási alkotmány volt az egész s ezért eleitől fogva magában hordta az összeomlás végzetét. Valami felséges ironia volt abban, hogy ugyanaz a kor, amelyik gondolkozásában síváran intellektualista volt, az életében minden előbbi kornál aktívabb lendületet fejtett ki. Elméletileg felmagasztalta a szenvtelen belefelejtkezést egy előttünk készen forgó gépezetbe, de gyakorlatilag kénytelen volt csúfosan meghazudtolni magát, — a valóságban tele volt vágyakkal, törekvésekkel, céloknak neki feszülő hatalmas akarással. Csinált magának egy filozófiát, amely szerint igazán nem tudni, miért érdemes és nagy dolog embernek lenni, aztán, mintha nem mondott volna semmit, kibontotta a haladás büszke lobogóját és hősies erőfeszítéssel vetette bele magát az élet minden akadályának leküzdésébe. Robogtak a vonatok, feszültek a kazánok, zakatoltak a gyárak, épültek a nagy városok, gyarmatosok lepték el a távoli világrészeket, a bányák, a földek, a raktárak ontották a termelés javait, lázban égett a munka és olyan tempót vett az élet, amilyenről nem is álmodtak nagyapáink.

Jól figyeljük meg, hogy ezt az egész hajsztát vak erők fűtötték. Nem voltak előtte világos célok, legfeljebb mindig csak néhány lépésnyire. Hiszen az az egész kor behunyta az előre-néző szemét, célok és eszmények nem érdekelték. Mi sem természetesebb, mint hogy ez az önellentmondó gyakorlati mechanizmus csödbe kellett, hogy jusson. A sötétben sietőknek óhatatlanul vagy falnak, vagy egymásnak kellett rohanniuk. Elég csak két dologra utalni, ami előbb-utóbb reá kellett, hogy döbbsen a világot annak tudatára, hogy nem mehet tovább úgy, ahogy sokáig ment. Az egyik dolog az, amit a „szociális probléma” néven ismerünk. A hallatlan nagy termelésre megszervezett társadalmi gépezet nyikorogni kezdett, itt-ott elakadtak a kezei és félni lehetett, hogy mennél sebesebben járatták, annál rettenetesebb lesz alkotó részeinek az egymásbagabalyodása

egy hirtelen reccsenésben. A másik intő jelenség a világháború volt. A világ nagy gazdasági érdekeltségei felfokozott versenyükben egyszer csak egymásnak lódították a népek millióit és teméntelen vér folyt éveken át és fölmérhetetlen romlás maradt hátra még eljövendő évtizedekre is átkos örökségül.

Valamilyen fordulatnak tehát be kellett következnie. Már évtizedekkel ezelőtt jelentkeztek az előhírnökei. A tömegek még telistele voltak a régi szellem mételyével, amikor egyes tisztábban látó vezérszellemek már új utakat kerestek. És mire eljöttek a nagyobb, eszméltető megrendülések, máris úgy állott a helyzet, hogy vezetőkörökben rég leszámoltak a kor uralkodó irányzataival. Csak akik másod és harmadkézből kapják irányító eszméiket, a napi sajtó munkásai, a tömegirodalom termelői, és az általuk kiszolgált sokaságok hódoltak még a mechanizmus világnézetének, sínylődtek még az intellektualizmus sorvasztó egyoldalúságában és korlátozták még látókörüket az anyag világára. Valójában ez a szellemi viselet már „uraságoktól levetett” ruha volt. Fönt, a szellemi élet magasabb szintjein már más szelek fujtak. Ott az emberek, egyre többen, észrevették már, milyen rossz szemüveg van az orrukon és siettek azt levetni, hogy szabadabb szemmel megint messzebb és tisztábban lássanak. Egyre több figyelmet szenteltek a valóság olyan mezőinek, amelyeken a mechanisztikus felfogással nem megy sokra az ember. És újra belátták, hogy ha meg akarják érteni a világot, nem csupán egyes részleteiben, hanem egészében, és különösen, ha meg akarják érteni az ember szerepét a világban, akkor magyarázó okok mellett, sőt még azoknál soksak inkább is, értelmező irányvonalakat kell keresniük. Ami *van*, ez az egész oksági összefüggésre visszavezethető gépezet, csonka résznek tűnt fel, amely egészzé csak úgy teljesedik, ha hozzávesszük azt is, aminek *lenni kell*, — azt a valóság feletti világot, amely a meglévő valóságot, mint az ég boltján világító hold a tenger víztömegeit, vonzza maga felé, nyugtalan mozgásban tartja és uralmat gyakorol fölötte. Új vezérgondolat kerekedett felül: az „értékek” gondolata. És a legérdekesebb kérdésként az tolult előtérbe: mik azok a magnétikus pontok, amelyek felé akarva—nemakarva irányul az ember élete? Szóhoz juthatott így újra az ember világának addig elhanyagolt egész gazdagsága. Nem csak fényképező lemez volt már a lelke, merő értelem, amely hű képet akar kirajzolni a valóság-

ról, — hanem sejtésekkel, vágyakkal, ösztönökkel felajzott titkos eol-hárfa, amely az értelem elől örökre elzárt szellők rezdüléseire is reagál; és főképen akarat, amely formáló erővel nyúl bele a valóságba, sohasem nyugodva bele annak egyszerűen adott állapotaiba, hanem hódító paranccsal kényszerítve reá a maga igényeit. Az anyagi világ megmaradt olyannak, amilyennek megismerték azelőtt, de most ébredezett már az a tudat is, hogy az egész csak színtere egy magasabbrendű világnak, a szellemének, és gyermekesen naivnak látszott már az a hatalmas materialista áramlat, amely úgy akarta megérteni a mindenséget, hogy ezt a fontosabb, elsőrendű tényezőt egyszerűen kihagyta a számadásaiból, hogy könnyebben boldogulhasson a problémával.

Aztán jöttek az említett komoly intések és ébredezni kezdtek a tömegek is. Egyszerre fogékony lett a kor talaja az új magvetés számára. Az emberek észbekapva kezdték kérdezni mindenfelé: hová rohanunk, mi a célja és az értelme nyugtalan sietségünknek? Szép dolog, hogy a tudományos megismerés fényénél olyan nagyszerűen kezelhető géppé vált számunkra a természet, — mondták, — de itt nem állhatunk meg! A legfontosabb kérdés még hátra van: mit csináljunk ezzel a gépezettel? Nem elég az apparátus, amelyet a haladás a kezünkre adott, programm is kell hozzá! Nem vagyunk mégsem csupán tudásra kíváncsi észlelők, hiszen míg azoknak álmodtuk magunkat, azalatt is zakatolva rohant velünk az élet. Soha sem érhetjük be pusztá megismerésekkel, mert nem tudunk semlegesek maradni, vágyak hajtanak bennünket, igényeink vannak, sokszor lázadva kelünk fel a valóság tényei ellen, és öntudatlanul is egy lerázhatatlan parancs él bennünk, amelyet minden küzdésünkkel és vergődésünkkel valóra kell váltanunk! Ide kell tehát a világosság: látni akarjuk magunk előtt a célt, amelyre törünk, az eszményt, amelyre föl kell tennünk az életünket, az értékeket, amelyek értelmet adnak ennek a keserves létnek. Nem tudunk már a nagyapáink módjára tetszelegni a természettudományi felvilágosodás eredményeiben, mert végeredményben az érdekel minket, hogy mi keresni valónk van ebben a szépen megismert világban? És nem tudjuk már az apáink naivságával átadni magunkat a technika vívmányaival való dicsekvésnek, mert rájöttünk, hogy

ezek a vívmányok mindnyájunkat megevő szörnyetegekké válhatnak, ha nem tudunk velük jó célokra élni.

Ez épen a modern léleknek az a válsága, amelyet tárgyunkul kitűztünk. Most azon fordul meg minden, hogy kiáltó kérdéseire milyen feleletet kap korunk. Ki tud neki eszményeket adni és milyeneket? Hol lát utat és irányt, amelyre rábízhatja magát? Kinek és minek a szolgálatába hódol meg vezetésre sóvárgó lelkével?

Ahol ilyen kereslet van, ott természetesen a kínálat sem hiányzik. Se szeri, se száma a sok prófétának, aki az irányt kereső mai emberiségnek vezérül ajánlkozik. Azzal a zűrzavaros képpel, amely ennek következtében jellemzi a jelenkor szellemi helyzetét, mi most nem foglalkozhatunk. De egy nevezetes vonást kiemelhetünk belőle. Kétségtelen, hogy egyre több ember szeme fordul újra Jézus felé. Érthető is, — hiszen az útját vesztett ember visszatekint: hol haladt el olyan állomás mellett, amelynél még jó úton volt. Nincs az emberiség múltjában egyetlen olyan útjelző sem, amelyről biztosabb bizalommal lehetne megállapítani, hogy jól mutatta az irányt, — mint Jézusról. Akárhogy elszakadtak is tehát az emberek az egyházak tanításaitól, az elmúlt keresztyén nemzedékek hagyományaitól, — Jézus alakja megint érdekli őket, jobban, mint valaha. Mintha mégis Ő volna az egyetlen biztos sarkcsillag, amely szerint igazodhatunk a sötét hullámokon való utazásunkban!

Azonban ezzel még nem oldódik meg a modern lélek válsága. Ellenkezőleg: itt emelkedik tetőfokára. Mert mit látnak Jézusban a legtöbben azok közül, akikről szó van? Valakit, aki a legtökéletesebb megismerésítője az emberi élet eszményi értékeinek. Olyan személyiséget, amelyhez tehát tanácsos dolog hozzámérni minden törekvésünket. A példáját szabályozó normául tűzhetjük ki magunk elé személyes életünkben és a szellemét programmá szélesíthetjük ki a társadalmi élet számára. Ki lehet adni a jelszót: minden haladásunknak akkor van csak értelme, ha Jézus irányában haladunk. Meg lehet álmodni egy jézusibb világot, jézusibb emberekkel, és át lehet adni az embernek magát annak a meggyőződésnek, hogy ha ez megvalósul, akkor igazolva van a mindenség, — nem hiába született meg világgördökből a naprendszer, nem hiába népesült be a nyüzsgő élettől a föld háta, és nem hiába formálták ki ezer-

felől összecsomódzó erők azt a lényt, amely az ember nevét viseli. Ilyen célért érdemes elviselni az élet drámájának minden küzdelmét...

Csak hogy ebben az idealizmusban van egy nagy *ha*, amely nyugtalanít. Hát ha nem sikerül? És mindnyájan eléggé ismerjük az életet ahhoz, hogy elszoruljon a szívünk. Hát ha ez a Jézus felé való irányzódás csak azt jelenti, hogy egy szép illúzió játszik velünk és keserves kiábrándulás lesz az elkerülhetetlen vége?

Hogy a modern ember nyugvópontra jusson, többet kell meglátnia Jézusban! Nem állhat meg ott, hogy — hogyan, hogyan nem — megtalálta benne az irányt, amely felé kormányát fordíthatja. El kell nyernie Őbenne azt a minden kétséget legyőző bizonyosságot és azt az erőt is, amellyel a jó irányban feltartóztatlanul el is indulhat. Meg kell győződnie arról, hogy Ő nem csak a legtisztább érték, amely utat szab, hanem a legfőbb valóság is, amely biztosítéka a célhozérkezésünknek; több, mint a legnemesebb embereszmény, — magának a mindenségnek az életforrása, a teremtető Istennek dobogó szíve, az örök Fiú, akiben, aki által és akire nézve vannak mindennek. Így majd nyugodt lehet a felől, hogy a modern világ egész apparátusát jézusi célok szolgálatába állítva nem vállalkozott eleve kudarcra ítélt álmódosítások megvalósítására. A Jézus irányába való továbbhaladás nem lesz pusztán az embernek hősi, kockázatos kalandja. Melléje szegődnek az Istennek titokzatos, kifogyhatatlan erői, — és azoknak küzdelme nem lehet bizonytalan kimenetelű. Jézus több lesz, mint parancs, amely elszánt önkénteseket toboroz; ígéret lesz, amely a legnehezebb csüggedések próbáiban is megtart és már előre érezteti a győzelem örömét.

Rövidre fogva: a mechanizmus anyagelvű világnézetéből fölébredt modern embernek még azt az idealisztikus világnézetet is le kell győznie, amelyre félig-meddig már eljutott, és el kell érkeznie a keresztyén világnézethez: le kell borulnia újra az előtt az Isten előtt, aki magát az Ő Egyszülöttjében jelenti ki. Akkor átesett azon a súlyos válságon, amelyben elvesztte. S akkor bekövetkezhetik egy olyan korszak, amelyért nem volt hiábavaló néhány nemzedéknek akármennyi gyötrelmet és keserűséget átélnie.

Sok egyszerű lélek mit sem tudva a világnak ezekről a nagy

vívódásairól, hűségesen éli is ezt a keresztyén világnézetet és sugározza maga körül annak bizonyágtételét. A művelt keresztyén ember csak annyiban különbözhetik tőlük, hogy ezt az egyéni hitvallást és szolgálatot bele tudja állítani a kor nagy összefüggéseibe. Fölszívta a maga szívébe egész korának kereső sóvárgását. És amikor ő maga Jézus Krisztus által Istenben él, akkor tudja, hogy ezzel egy világtörténelmi válságot segít kibontakoztatni az üdvös megoldás felé. Mert minden egyes emberrel, akiben élő hatalom a keresztyénség s akiből az másokra is átplántálódik, — közelebb van a válság vége és egy új korszak szépsége, — az Isten országának egy minden eddiginél nagyszerűbb győzelme.

Nagy dolog volt mindig keresztyén embernek lenni, — de kétszeresen nagy kiváltság az a mai világban. És még nagyobb dolog, ha valaki ezenkívül művelt ember is, aki ezt a kiváltságot teljes öntudatossággal értheti át és a szerint hálálhatja meg, és vállalhatja magára a szolgálatának terhét.

BŰN ÉS MEGVÁLTÁS.

(1929. márc. 23—24. Két előadás a Pro Christo Diákszövetség vezető-konferenciáján, Mátrafüreden.)

I.

Amikor a keresztyén hit Megváltójának vallja Jézus Krisztust, ebben benne foglaltatik a vallástétele arról is, hogy az emberi életet megváltásra szorulónak ismeri. „Bűnnek” nevezi a keresztyénség nyelve azt az állapotot, amelynek hátteréből élesen domborodik ki Jézus Krisztus megváltói jelentősége. Bűn és megváltás egymásra utaló korrelatívumok, mint a probléma és annak megoldása. Egyiknek sincsen teljes értelme a másik nélkül.

Itt találjuk meg — legalább is egyik legjelentősebb — magyarázatát annak, hogy olyan kevés ember él körülöttünk Jézus Krisztusnak élő hatalma és irányító uralma alatt. Nem

ejtette őket foglyul a Megváltónak dicsősége, mert „nem tudják, mily nagy súlya van a bűnnek”.

Lehetne beszélnünk azokról, akik öntudatosan szakítottak minden keresztyén meggyőződéssel. Nem hisznek Jézus Krisztusban, mert nincs már semmilyen hitük. Ezeknél is kitűnik az a szoros összefüggés, amelyre reámutattunk: az ilyenek természetesen elvetik a bűn fogalmát is. Ha optimisták, akkor legfeljebb a fejlődés útján emelkedő emberhez még hozzátapadó atavisztikus maradékokat látnak benne, amelyek a további fejlődés során majd csak elmaradoznak tőle. Ha pesszimisták, akkor az ember lényegéhez tartozó tragikus vonást látnak benne, amelyet — akármilyen keservesen megalázó is ránézve, — az embernek tudomásul kell vennie. Egyik szemlélet sem látja meg igazában azt, amit bűnnek nevezünk.

De még ennél is érdekesebb azoknak a lelkivilágába beletekintenünk, akik nem vallanak hitetlen álláspontot, hanem megmaradnak — elméletileg — a keresztyénség talaján. Miért nem válik az elmélet gyakorlattá náluk? Miért, hogy utána mondják az egyháznak ősi hitvallásait Jézus Krisztusról, és ennek mégis olyan elenyésző csekély jelentősége van az életük számára? Ha kiindulópontunk helyes volt, akkor eleve levonhatjuk belőle a következtetést, amely ezekre a kérdésekre — legalább is nagyon sokaknál — megadja a feleletet: azért nincs élő és ható Krisztus-tudatuk, mert nincs eleven bűntudatuk.

A bűnről is megvan az egyházuk tanítása nyomán a felfogásuk, de ez csak általánosságban mozog. „Minden ember bűnös.” Természetesen „én is ember vagyok, tehát én is bűnös vagyok”. De az ilyen logikusan levezetett bűntudat nem igen zavarja az ember kedélyállapotát. Olyasvalami ez, mint amikor tudom, hogy minden városban élő mai ember magában hordja a tuberkulózis infekcióját, tehát — mint magam is városban élő ember — én is inficiált vagyok. Eddig van és nincs tovább. Egyelőre jó egészségnek örvendek, — mit kezdjek hát az inficiáltságnak ezzel a tudatával?

A viruló egészség helyett sokszor mutatkoznak ugyan náluk a belső nyomottságnak és nyugtalanságnak az érzései is. De a bűn egyetemességének a gondolatával túl teszik magukat rajta hamarosan. Egy háborút veszített ország súlyos kártérítési fizetségei természetesen reánehezednek minden kenyérkereső és adófizető polgárra. Nehezebb a megélhetés, kevesebb

a bevétel, több a kiadás. De utóvégre tovább kell vergődni! Mit csinálhat egyebet az ember? Bűnbeesett emberiség tagjai vagyunk. Ennek a nagy közös tehernek a mindnyájunknak kijutó része az, ami sokszor nyom és görnyeszt. Ha nem mondják is ki, de valójában azt az elvet vallják, hogy ezzel már le kell számolni és hozzá kell szokni.

Sokszor az tompítja le számukra a bűn kérdésének az élet, hogy az egész kérdés visszatolódik a messze-messze múltba: az első emberpár életébe. Ádám bűnesetében játszódtott le a nagy tragédia, amelynek folytán minden emberre átöröklődött a bűn terhe. De az már nagyon régen történt. S azóta olyan egyformán járja a világ a maga útját. Kiben keltene ez mélyebb emóciókat? Regényekben lehet olvasni olyan esetekről, amelyekben valaki, aki nagy birtok ura, megtudja, hogy ősei valamikor, évszázadokkal vagy legalább is jó néhány generációval azelőtt igaztalan úton jutottak hozzá a birtokhoz. A vagyonából kiforgatott ember leszármazottjai is élnek még. És a régi bűn haszonélvezőire tovább száll a veszedelem, hogy egyszer majd előállanak a törvényes örökösök és visszaperlik a birtokot. De amikor már annyi víz lefolyt a Dunán és nem történt semmi baj, miért ne lehetne meglehetősen nyugalommal elébe nézni a jövőnek is?

Milyen más volt a bűntudatuk azoknak, akik az Újtestamentum lapjain kerülnek elénk s akik először hirdették világgá az „Örömhírt“, hogy Jézus Krisztus a „bűnösök Megváltója“! Ők ahhoz a városi bérházlevegőn élő emberhez hasonlítanak, aki észreveszi magán az állandó láz riasztó jelét s aki tudja, hogy menekülnie kell, ha ugyan még nem késő! Vagy olyanok, mint a háborútvesztett országnak az a polgára, akit tönkretett a gazdasági depresszió, — állását veszve kikerült az utcára, vagy le kellett húznia csődbekerült üzletének a redőnyeit, amelybe egy egész élet munkáját fektette bele. Vagy hasonlíthatók a bitorlott birtoknak ahhoz az örököséhez, akit megtámadtak a régóta fenyegető perrel, akit el is ítélték és aki kezéhez kapja a jogerős végzést, hogy semmi sem az övé többé egész vagyonából. Egyszóval az a bűntudat, amellyel az Evangélium eredeténél találkozunk, nem elméleti, általános és személytelen, hanem eleven, akút és egészen személyes. „A bűnösök között első én vagyok“ — mondja Pál apostol, ami más szavakkal annyit is jelent, hogy, ha senki más nem volna

is bűnös, vagy én nem tudnám is senki másról, én akkor is bűnös vagyok és ezt mindennél bizonyosabban tudom.

Vannak az Újtestamentum bűnösei között olyanok, akiket már látható jelek is riasztóan ébreszthettek bűnüknek tudatára. A bűn szemlátomást tönkretette az életüket és kiváltotta a környezetük súlyos ítéletét is. Cselekedeteikben, külső életmódjukban jelentkeztek a romlás tünetei és a társadalom, amelyben éltek, nem is késett ezért őket megbélyegezni és kiközösíteni. Az emberi szív úgy van berendezve, hogy nem élhet meg embertársainak a helyeslése és megbecsülése nélkül. A közösség mindnyájunknak otthonunk, amelyben megvan a helyünk és számon tartanak bennünket. S ezért az ilyen kitagadottakban, ha még úgy fitymálják is a felettük pálcát törő közvéleményt, egyszer csak felébred a gyötrő honvágy: vissza a megbecsültetésbe, a tiszta életbe, az emberek közösségébe! Becsületüket eljátszott vámszedők, testüket áruba bocsátó parázna nők, és az életnek más erkölcsi belpoklosai azért sereglettek olyan fogékonysággal Jézus köré, hogy szemet szúrt az ellenfeleinek és a „bűnösök barátja” gúnynevét vonta a fejére: mert nekik az elevenükig hatóan fájt a bűn.

Voltak mások, akiknél a baj nem volt olyan nyilvánvaló. A jótisztesség tiszta ruhájában jártak az emberek között s azon senki sem vehetett észre foltot vagy pecsétet. Az uralkodó erkölcsi törvényekkel sohasem jutottak összeütközésbe. De ellentétbe jutottak önmagukkal. Harcban állottak a lelkiismeretükkel. Hiába kapták másoktól a legszebb bizonyítványokat, egy belső ítélőszék elmarasztalta őket. A szemükre hányta, hogy ami kifelé látszik belőlük, az nem az igazi, legalább is nem az egész énjük. Laknak bennük olyan vágyak és indulatok, amelyeket el kell titkolniuk, mert ha napfényre kerülnének, oda lenne a becsületük. És hiába küzdenek ezek ellen. El lehet fojtani őket, hogy cselekedetekben ne nyilvánuljanak, de a lélek mélyén továbbélnek és megfertőzik azt. Gondoljunk csak a Pál apostol vallomására. Ő ura volt a tetteinek és megtartotta a szent parancsolatokat. De volt azok között egy, amely többet kívánt a tetteknél. „Ne kívánd!” Ez a lélek rejtett mozdulatait is mérték alá állította. És ezen a ponton összetört a törvény megtartásában buzgólkodó „igaz” ember és felkiáltott: „Oh én nyomorult!” Egyébként is világossá lett előtte, hogy a „törvény” sokkal több, mint a külső közösség által előírt

követelmény. Annak minden szavára ígent és áment mond a „belső ember” és ezzel a belső kritikussal sokkalta nehezebb kijönni. Ez látja és tudja a „tagjaiba rekesztett másik törvényt”, a bűn törvényét, s a kettő között olyan kérlelhetetlen az ellentét, hogy belepusztul a személyiség egysége és békessége.

Végül voltak olyanok, akiken még ennél is mélyebb okokból nyilallott át a bűnösség tudata. Túl a közösség kíváncsain és túl a lelkiismeret követelményein ők Isten akaratával kerültek szembe és tarthatatlanná vált számukra az az ellentét, amelyet Ő közöttük és önmaguk között láttak meg. Voltaképpen a Pál esete is ez volt. Hiszen abban a törvényben, amellyel környezete mérte az emberek életét, ő a Tíz Parancsolat isteni szavait hallotta zengeni s a lelkiismerete bizonyágtételében is magának Istennek a megfellebbezhetetlen igazsága szólalt meg számára. Fel lehet vetni a kérdést, hogy vajjon nem ugyanígy áll-e a dolog az Újtestamentum valamennyi bűnösénél is. Hiszen Jézus Krisztus személyiségének éppen az volt a titka, hogy aki Vele találkozott, Istennel került szembe. Az embereknek lehetetlen volt kivonniuk magukat valami nem e világból való szentségnek a ragyogása alól, mely Belőle áradt, és lehetetlen volt meg nem érezniük azt is, hogy ez a szentség minden ellentmondást elsöpítő erővel követel is. „Ez az, amivel mi is tartozunk. Ehhez hasonlóknak és ehhez méltóknak kellene nekünk is lennünk!” — vallotta minden idegszáluk. Az isteninek ez a megítélő közelsége, amelyben szétfoszlott minden önelégültség, tette sokszor olyan tűrhetetlenné, kínossá sokaknak Jézus Krisztus jelenlétét. Ezért ágaskodott ellene az emberi természet, nem nyugodva, míg a keresztre nem feszítette. És ezért szakadt fel még a hozzá legközelebb állók lelkéből is olyan kiáltás, mint az összeroskadó Simon Péteré: „Távozz tőlem, Uram, mert én bűnös ember vagyok!”

Állapítsuk meg, hogy Jézus Krisztus maga teremti meg végeredményben azt a szükségletet, amelyet ki akar elégíteni; maga élezi ki azt a problémát, amely benne található meg megoldását; maga ébreszti fel a bűnnek a tudatát, amelyből megváltást ad. Az emberek erkölcsi ítélkezésével ellentétbe jutni mindig fájdalmas dolog, de végzetessé akkor válik, amikor a Jézus Krisztus világánál kitűnik, hogy nem csak emberek rosszaságába keveredtünk bele, hanem Isten akaratát hág-

tuk át tetteinkkel. És a lelkiismeret szava is attól kapja félelmetes zengését, ha Jézus Krisztus hatása alatt fölemelkedik igazi méltóságára és Isten meghatalmazott képviselőjeként emel vádat. Ez az az állapot, amelyben megváltásért, mentő irgalomért kiált a lélek, mert érzi, hogy különben elvész.

Ennek alapján válik érthetővé az a paradox helyzet is, hogy a megváltás nem jelenti a bűnösség tudatának a megszűntét, hanem épen ellenkezőleg: mennél beljebb hatol valaki a megváltott ember életébe, annál inkább nő benne a bűnösség tudata is. A Jézus Krisztussal való találkozás után nem múlik el a bűnt megláttató és megítélő fény sugárzása, — hanem csak fokozódik, mennél mélyebb a Vele való közösségünk. Mindaz a megelégedés és dicséret, amelyben emberektől van részünk, egyre mellékesebbé válik, mert mind jobban megtanuljuk, hogy milyen hiányos és rövidlátó az ő ítélkezésük és mennyire egyedül az Isten véleménye a fontos, aki előtt nyilvánvaló az emberek előtt sikerrel elpalástolt bensőnk is. A lelkiismeret szava is egyre érzékenyebb lesz, amint előbbre haladunk a Jézus Krisztus útján, — mert nő az önismeretünk és sorra fedezünk fel magunkban olyan ellenségeket, amelyekkel eddig nem állottunk még harcban, mert nem is tudtunk róluk. És mindenekfelett nő a bűntudatunk azért, mert egyre világosodik az istenismeretünk az Ő közelségében. Megnyílnak előttünk a keresztnek a titkai és mind jobban elborzadunk, hogy mi bűneinkkel azt a szeretetet sebeztek és sebezük meg állandóan, amely ilyen áldozatra is képes volt érettünk. Megdicsőül előttünk a feltámadott Úr, aki által Isten országot akar mindenek felett. S mi mind mélyebbre alázkodunk a porba azért, hogy bűneinkkel ilyen isteni uralomnak vagyunk a hátráltatói.

A bűntudatnak ezzel az intenzív elmélyülésével együtt jár extenzív kitágulása is. Jézus Krisztus világosságánál kitűnik az a mély szolidaritás, amelybe egybe vagyunk szerkesztve másokkal, mindenkivel. Egyfelől kínosan érezzük, hogy a magunk bűne nem a magunk ügye csak, hanem végzetes másokra nézve is és sohasem tudjuk, hogy egy-egy elhajított gyufaszálunk hol-kinek a házat borítja lángba. De másfelől annak is tudatára ébredünk, hogy a mi bűnünkért is felelősek mások. Milyen mások tudtunk volna lenni és tudnánk lenni napról-napra, ha a környezetünk nem mételyezne és nem sugározná belénk kísértő és rontó hatását, — nem is szólva arról, hogy

mi lenne, ha állandóan segítene, ösztönözne és emelne az Isten szerint való életben! Nem akarjuk ezzel másokra tolni a felelősséget, hiszen kölcsönös ez a viszony, nem tehetünk másoknak olyan szemrehányást, amely vissza is ne hullana ránk. De szemébe nézünk a bűnben való közösségünknek, hogy annál mélyebben megalázzuk magunkat a terhe alatt.

Kítágul ez a sötét horizont visszafelé is. Nem csak a jelenben élőkkel, hanem az előttünk jártakkal is közös ítélet alá vagyunk rekesztve. Örökségképen vettük át a bajt. Már a múltnak a talaja is, amelyen az életünk sarjadt, meg volt fertőzve. Elrontott játszmát vettünk át, amikor mi hozzákezdettünk. Sőt, amint tekintetünk így visszasíklik a letűnt nemzedékek során, akkor tűnik csak elénk igazában a bűn ténye félelmetes nagyságában. A történelem széles lapjaira nagyobb betűkkel íródik rá az, ami az egyéni életből sokszor nehezen olvasható ki. Micsoda elátkozott családnak a fiai és leányai vagyunk! Mennyi vér és mennyi tűz! Mint valami önmagát emésztő kráter, hányja ki magából az emberiség nemzedékről-nemzedékre a szenvedő, küzdő élet üszkös láváját, mintha ördögök fűtenék — és mintha az egész csak arra való volna, hogy egy örült tűzijáték menjen végbe, ami után nem marad más, csak hamu és enyészet! Milyen gyönyörű álmokat látott már ez a mi emberi fajtánk és milyen siralmas valósággá váltak a kezén! Hányszor megvillant előtte a boldogság útja és milyen makacsul fordult az ellenkező irányba! Évszázadok munkájával milyen nagyszerű alkotásokat épített és újabb évszázadok alatt milyen botorul aknáztá alá azokat, hogy rombadőlhessenek az első megrázkódtatásra! Sok, nagyon sok igazsága van a pesszímista történetfilozófiának s aki nem akar rezignáltan behódolni neki, reménységeit más valahonnan kell merítenie! Az emberiség multja bűnről és átokról beszél hangos szóval.

Végül is kimélyül a büntudatunk azzá a meggyőződésé, amelyet minden nagy keresztyén lélek vallott, hogy az emberiség a maga egészében elesett fajta. Történelme olyan, mint a forrásánál megfertőzött patak; élete olyan, mint a csirájában megnyomorított fáé; pályája olyan, mint az íj húrjáról már ferde irányban kilőtt nyílé. Nem részleteiben van a hiba, hanem egyetemleges egészében. Ujra eleven értelmet nyer a régi történet, hogy Ádám, az első ember, akiben benne szunyadt minden eljövendő nemzedék, bukott el s vele együtt buk-

tunk el mindnyájan, akik az ő törzsökéből vettük örökségképen az emberi életet. Az eredendő bűn gondolata így már nem elméleti távolságba vesző hideg tanítás, hanem a szívünk fájó segélykiáltása. Segítségért kiáltunk akkor is, ha úgy érezzük, hogy rajtunk kívül nincs más bűnös és a bűn csak a mi egyéni katasztrófánk. De mélyebbről fakad a kiáltás, ha tudjuk, hogy velünk együtt kiált — tudva vagy nem tudva — a közös átok alatt senyvedő egész emberiség. Világüggé da gad a bűn, és világproblémává nő azért a Megváltás is. Az egész emberiség áll hadilábon Istenével, mert nem azzá lett, aminek Isten teremtette és szánta. Mit szól Isten ehhez a kérdéshez, amely méltó arra, hogy Isten vegye a kezébe az elintézését?

Adjunk hálát neki, hogy a felelet előttünk nem kétséges és nem ismeretlen, hanem a bűn kérdésével mi már a megváltás világánál foglalkozhatunk!

II.

Egy gúnyolódó hitetlen filozófus mondja egy helyen: „A keresztyéneknek megváltottabbaknak kell látszaniok, ha azt akarják, hogy higgyek az ő Megváltójukban“. Ez a nyilatkozat kétségtelenül megérdemli, hogy nagyon jól megjegyezzük. Amit a középkorban a papokról mondtak: „Vita clerici Evangelium populi“, — az áll minden keresztyénre. Nincs olyan hathatós predikálás, mint az életté és jellemmé vált Ige és jó tudnunk, hogy állandóan figyelő szemek irányzódnak reánk. Jaj nekünk, ha az életünk tényei azt hirdetik: Nem igaz az, amit a szájunk vall, ne higgyetek neki és ne vegyétek komolyan!

És mégis, alapjában véve elhibázta a dolgot a gúnyolódó bölcs. Ha azt várja, hogy szemrehányó szavára elszégyenkezve a keresztyének visszavonulnak rendbeszedni az életük fogyatékoságait s aztán majd egy idő múlva előállanak azzal, hogy most már meg lehet nézni őket, mert meglátszik rajtuk a megváltás, — akkor sokáig várhat. Az ilyen kihívást a keresztyén lélek a leghatározottabban el kell, hogy utasítsa. Az a keresztyénségnek csak teljes félreértéséből származhatik. Mi sem idegenebb a keresztyén lélektől, mint az, hogy amikor a megváltásról van szó, akkor önmagát méregesse, hogy vajjon eléggé megváltott állapotban van-e, vagy épen önmagát állítsa oda a kíváncsi szemek elé, mint a megváltásnak eleven reklámját!

A megváltás kérdésében a keresztyén embernek egész lényé egy Isten felé szálló tekintetben összpontosul. A bűn az Istennel való végzetes konfliktus. A megoldás teljesen azon fordul meg: mint viselkedik ezzel szemben, mit mond ehhez Isten? A megváltás nem jelenthet sem kevesebbet, sem többet, mint a megváltó Istent. S ezért nem alanyi átélések eredményei, nem a mi életünknek ilyen vagy olyan kielégítő, vagy tiszteletet parancsoló minősége dönt itt, hanem az, hogy vannak-e tárgyi támaszpontok, amelyek alapján megváltó Istenről tudhatunk és szólhatunk. Mint ahogy a havas hegycsúcsokkal szemben elefelejtí az ember azt, hogy neki szeme is van, és hogy minden, amit lát, a látószerveinek bizonyos elváltozása révén lesz tulajdonává, és egészen belefelejtkezik magába abba, amit lát: úgy fordul el egészen a keresztyén lélek figyelme is önmagáról és úgy tapad hozzá egészen ahhoz az objektív kijelentéshez, amelyben Isten megváltó Istenének jelenti meg magát neki. S ha valaki azt kérdezi: hogyan hihetek én is a te Megváltódban? — soha nem jutna az eszébe azt mondani feleletül: Nézz énreám, hanem azt válaszolja: Figyelj te is oda, ahonnan felém sugárzik a megváltás bizonyossága!

Melyik tehát az az irány, amelybe tekintetünket fordítanunk kell? Itt találkozunk a keresztyénség vakmerően kihívó sajátosságával, amely — nem csoda — kívülálló szemében mindig abszurdum, „botránkozás“ és „bolondság“, mint ahogy eleitől fogva is az volt. Ha tudni akarod, hogy a bűn világproblémájára van-e megoldó szava Istennek, — mondja a keresztyénség, — akkor figyelj vissza egy kétezer esztendő múltba. Ott is ne a világesemények nagy színterét keresd, a hatalomnak, a művelődési, gazdasági, politikai erőtenyezőknek messze ellátszó gócpontjait, — hanem a világnak egy félreeső zugát. Ott egy megvetett és leigázott nép körében történt valami, ami megadja a keresett választ. Igaz, hogy a föld nem rázkódott meg tőle. A nagyvilág tudomást sem vett róla. Mert mindössze annyi történt, hogy Galilea falvai körül járt-kelt egy egyszerű és alázatos tanítómester s a jeruzsálemi vezetőkörök a maguk kicsinyes féltékenységében megsokallva a népszerűségét, még mielőtt nagyobb arányokat ölthetett volna híveinek mozgálma, ügyes sakkhúzásokkal rávették a római helytartót, hogy tétesse el az útjukból. Egészen provinciális jelentőségű bonyodalom és az akkori világban vajmi kevésbé szenzációs

megoldás. Vihar egy pohárban. Másnap már a helyi kisvárosi közvélemény is napirendre tért fölötte.

De kétezer év óta millió és millió ember mégis ébren tartja az emléket és örök aktualitást tulajdonít neki: amikor a megváltó Istent keresi, odasereglik a köré a keresztfa köré, amelyen korai halálát lelte a názárethi Mester. És amikor a keresztyén-ség megváltást hirdet, ezt a keresztet emeli magasra, hogy reá-szegeződjék minden tekintet.

Hogyan lehet ilyen világgraszoló jelentőséget kiolvasni a szokásos világtörténelmi mértékekkel mérve ennyire jelentéktelen tényekből? Természetes, hogy ennek vannak előfeltételei, amelyeket nem szabad kihagyni a számításból. Mindenekelőtt a történet hőségének a személyisége adja meg a történetnek örökre szóló jelentőségét. Ki az, aki ott függ a halál fáján? Csak-ugyan nem több egy szürke vándormesternél? A külső látszat szerint nem. Hiányzanak róla mindazok a jelvények, amelyekkel felruházva a történelem nagyjai meg szoktak jelenni a színen. Nincs a kezében semmilyen földi hatalom, amellyel akaratát birodalmak népeire kényszeríthetné rá, sem fegyveres hadsereg, sem pénz, sem összeköttetések hálózata. Még azokat a szellemi fegyvereket sem villogtatja, amelyekkel tudósok vagy művészek szokták kivívni hírnevüket és koruknak hódolatát. Gyermekedet, álmodozó senkik kis csapatától körülvéve halad az útján, szegényen, igénytelenül.

De ez csak a látszat. Valójában ilyen fenség és hatalom még nem járt a földön soha. Mert ebben az emberben inkognitóban maga Isten forgolódott közöttünk. Isten inkognitóban? Megjelenhetik Isten úgy, hogy hiányozzanak róla az istenség ismertető jegyei és ne tűnjék a szemünkbe más, csak egyszerű emberi vonások? Ne felejtsük el, hogy Isten mindig álruhában jár közöttünk. A mezítelen isteni valóság túlsok volna az emberi szemnek. Amit Isten dicsőségéből ismerünk, az mindig teremtményeiből szőtt és magára öltött köntösön keresztül villan a szemünkbe. Ezért lehet Istent tagadni. Nem mindenki látja meg a láthatók mögött elrejtőzködő Láthatatlant. A nehézség nem is abban van, hogy miként jelent meg Jézus Krisztusban Isten. Hanem abban, hogy mennyiben más a Jézus Krisztusban való megjelenése minden más megjelenésénél? Mi adja meg Jézus Krisztus személyiségének azt a páratlan jelentőségét, amelynél fogva Ő a kijelentés minden egyéb kije-

lentes fölötte, amelyet Isten valaha is adott magáról? Ha Isten máskor is, máshol is elárulja titkait, miért mondjuk, hogy itt Istennek a megszólalásával, a testté lett Igével állunk szemben?

Sokszor volt már megbotránkozás köve a kívülállók számára az az egészen egyedül álló méltóság, amelyet a keresztyén hit Jézus Krisztusnak tulajdonít, — s ezzel együtt az a kizárólagosság is, amelynek igényével a keresztyénség maga fellép. Sok embernek azonnal eloszlanék minden kifogása a keresztyénség ellen, ha az arra az álláspontra helyezkednék, hogy Istennek a mindenütt szétáradó megnyilvánulása *egyebek között* Jézus Krisztus személyiségén át is felénk árad és ezért az Őbenne való hit egyike, talán épen a legkiválóbbika az Istenhez vezető utaknak. De erre a relativizmusra a keresztyénség sohasem volt kapható. Abszolutum birtokában tudta magát. Jézus Krisztusban Istennek egészen egyedülálló, összehasonlíthatatlan, mindenekre és örökre érvényes kijelentését vallotta és ezért Őt, mint az Utat, Igazságot és Életet hirdette. Mint ahogy a körnek csak egy középpontja lehet, úgy az emberi világnak is csak egyetlen Krisztusa. És mint ahogy a körben minden pontnak a helye a középpont szerint határozódik meg, úgy az ember vallási életében is feltétlenül döntő jelentősége van a Jézus Krisztushoz való viszonyának. Más nem pótolhatja Őt. Vetélytársa nincs. Ő az „Űr”!

Két dolgot ajánlhatunk a figyelmébe azoknak, akik fennakadnak ezen az abszolutisztikus hitvalláson. Az egyik a keresztyénség tartalmi, a másik a keresztyénség formális sajátossága.

Isten az Ő mindenünnen felénksugárzó kijelentésével megfelel nekünk sok kérdésünkre. De mit ér nekünk mindez, amíg nem kapunk feleletet arra, hogy hogyan állhatunk meg Őelőtte mi, bűnösök? A hozzánk való viszonyának ezen a sötét kérdésén sarkallik minden. És erre a kérdésre nem ad feleletet semmilyen más megnyilvánulásában, csak Jézus Krisztusban. Másutt ez a kérdés nem is jut igazában szóhoz. Amint láttuk: Jézus Krisztus az, aki voltaképpen fölveti és kiélezi ezt a kérdést. És ugyancsak Ő adja meg a megoldását is. Ez a keresztyénség tartalma: a bűnös ember megváltásáról van üzenete. Ennek a birtokában nem helyezkedhetik el egy sorban semmilyen más istenismerettel. S azt a forrást, amelyből ezt az üzenetet merítette, Jézus Krisztust, nem oszthatja be semmilyen közös kategóriába egyéb isteni megnyilvánulásokkal. Ő Istennek a döntő

kérdésben kimondott feloldó szava, — az Ige, amelyre vártunk s amely nélkül elveszettek volnánk.

A másik fontos megjegyzésünk, amely a keresztyénség formai sajátosságára mutat rá, az, hogy ez a döntő és megoldást-hozó szó csak Istentől jöhet, csak kijelentés lehet. Nem arról van szó, hogy *mi* véleményt alkossunk Istenről, hanem Istennek kell magát megjelentenie. Különben megoldatlan marad a bűn kérdése. A feloldó üzenetet senki más nem intézheti hozzánk, csak Ő maga. Ezért el kell készülni lennünk arra, hogy *ha* ez az üzenet megszólal, egyszeri és egyedülálló kivételként fog beharsanni az életünkbe. Ha nekünk kellene kiokoskodnunk, akkor egyetemességekben mozoghatna. Sokfelé megtalálható isteni megnyilvánulásokból összeböngészhetnők, kielemezhetnők és elvonhatnók mi a magunk következtetéseit Istenre vonatkozólag. Észszerű eredményre jutnánk így, mint ahogy mindig észszerű az, ami egyes dolgokból kihámozható, mint egyetemes lényeg. De mit érnénk vele? Minket csak az elégíthet ki, amit nem mi mondunk Istenről, hanem amit Isten mond magáról. Ha van ilyen várva-várt isteni megszólalás, amely véget vet minden kétségünknek, akkor az irracionális lesz, elének fog állani úgy, hogy nem okoskodhatunk vele, nem skatulyázhatjuk be sehova se, páratlan lesz a maga konkrét adottságában és csúfot fog üzni minden absztrakciónkkal.

Ezért szegezi tekintetét a keresztyénség olyan rendíthetetlenül Jézus Krisztusra. Nem bánja, nem tehet róla, ha nem értik meg. Benne megkapja azt, amit sehol egyebütt nem kap meg. És ha nem mindenki kapta meg s ezért nem tud egyetérteni vele, az nem változtat azon, hogy ő megkapta és hogy ezért bizonyosságot is kell tennie páratlan bizonyosságáról.

Mit kapott hát? Mit mondott Isten abban a kétezer évvel ezelőtt lefolyt emberéletben?

Mindenekelőtt megmondotta az igazságot önmagunkról. Föltárta előttünk az önnön igaz valónkat. Jézus Krisztus életét behelyezte az emberiségbe, hogy kiváltsa annak reakcióit és eloszlasson minden félreértést annak természete felől. Jézus Krisztus sorsa miközöttünk — a keresztt volt. Az volt a terhe egész életén át és végül konkrétá, mindenki számára nyers, kézzelfogható valósággá is vált. Jézus Krisztusra az ember konok nemmel felelt. Nem fogadta el. Nem hódolt meg előtte. Ellene állt. Zavaró beavatkozásnak érezte a közeledését és

visszautasította. Elzárkózott előle és végül kivetette magából. Nem is csinált titkot ebből. Nem is lehetett eltitkolnia. Színt kellett vallani. Amint Ő az emberek között járt-kelt, lehullott róluk az álarc, napfényre jött az elpalástolt valóság, kifakadt a rejtve lappangó betegség. Egyre fokozódott az ellenségeskedés és egyszer összegyűjtve minden erejét kicsattant egy örült, elvakult gonosztettben, amely lemoshataatlan szégyenfolt az ember arcán: Jézus Krisztust annak rendje-módja szerint, nagyképű törvénykezési formaságok betartásával — megölték. A keresztet élénk tartja Isten, hogy jól megláthassuk igazi arcunkat. Általa megmondja nekünk a kiméletlen igazságot önmagunkról.

De itt nem végződik, itt kezdődik csak igazában a dolog lényege. A bűnnek ez a leleplezése csak előjáték, hogy utána következzen az Isten szívének az önfeltárása: mit csinál most Ő ezzel a gonosz lázadóval, az emberrel? Milyen félreérthetetlen a felelet! Egészen észfeletti, semmilyen bölcselkedés nem merte volna kigondolni. De egészen bizonyos. Aki egyszer felfogta, többé soha kétségbe nem vonhatja. — Isten az emberi bűnt elszenvedi — ez hangzik felénk Jézus Krisztusból!

Egész életén végigvonul az a nagy tény, hogy az emberi ellenállás Őt nem riasztotta vissza. Ő nyugodtan haladt szembe minden támadással és bántalommal. Ha a közelsége nem is ismert megátalkodottságot váltott ki az emberekből, Ő azért nem menekült messze tőlük. Csak annál közelebb húzódott hozzájuk. Sebezték és gyötörték a magukviseletével, — Ő vállalta, tűrte, viselte. És amikor az utolsó csapások jöttek, amelyekben le akartak vele végképen számolni, — azok nem érték Őt váratlanul és azok alatt nem úgy roskadt Ő össze, mint valami tehetetlen áldozat, amelynek nem sikerült idejében megmenekülnie a veszedelem hurkából. Ő jól tudta, mi vár rá. Sőt azt kell mondanunk, hogy Ő maga idézte fel maga ellen a vihart világos és elszánt előrelátással. És úgy ment elébe a maga jószántából. Mintha két kezébe fogta volna az életét és úgy vitte volna oda, biztos, nyugodt léptekkel, az áldozati oltárra. Kereszthalála az Ő tulajdon tette volt.

Az egész történetet teljesen félreérti az, aki nem veszi észre ezt a vonást benne: Jézus Krisztusnak azt az önkéntességét, amellyel odaadja magát a szenvedésre és a halálra. Ez a történet legbenső titka és lényege. Jézus Krisztus magára

akarta venni a végső konzekvenciák terhét, el akart viselni minden szenvedést, amelyet az emberi bűn okozhatott neki, egészen oda akarta magát adni azoknak, akik semmit sem akartak tudni róla.

Ez az Isten utolsó szava a bűn kérdésében. Nem az, hogy a bűn csekélység, amin Ő egykönnyen túlteszi magát. Nem is az, hogy a bűn végzetes tragédia, amely véget vet minden reménységnek. Hanem az, hogy a bűn irtózatossá teszi, de Ő ezt a terhet magára veszi. Mélyebb betekintést ad a bűn feneketlen szakadékaiba, mint amilyent bárhol másutt kapnánk. De ugyanakkor mégsem tűnik el a szemünk elől utólérhetetlen messzeségben, hanem egészen közel jön hozzánk, hogy szinte a szíve verését halljuk. Megmondja nekünk, hogy kibeszélhetetlen áldozatába kerül minket szeretnie, de megmondja azt is, hogy minden áldozat árán is szeret minket mégis. Megláttatja velünk a sebeket, amelyeket mi ütünk rajta, — ezért soha többé nem üzhettünk játékot a bűnnel. De megtanít ámulva csodálni a kegyelmet is, amely győzelmesen elbírja minden sebző támadásunkat, — és most már soha többé nem eshetünk kétségbe a bűn miatt.

Ne ragadtassuk el magunkat nagy és szép szavak sodrától. Valljuk be józanul, hogy nem értjük meg Jézus Krisztus keresztjét. Titok marad az számunkra, minden isteni titkok között a legmélységesebb. Azt, hogy hogyan oldja meg Isten a bűn kérdését, végeredményben nem gondolhatjuk utána. Azt Ő nem közölheti velünk, mert hiszen nem embernek, hanem Istennek való maga a kérdés is, csak Ő birkózhatik meg a megoldásával is. Mi csak annyit értünk meg belőle és ez minden, amit dadogva el tudunk mondani, emberi kifejezésekkel beszélve Istenről, — hogy a kérdés nem maradt megoldatlanul. Vannak az Istennek titkai előttünk. De azt Jézus Krisztusban elárulta nekünk, hogy a bűn megoldására is, sőt mindenekfelett ennek a megoldására, megvan az Ő titka. Jézus Krisztus azért élt és azért halt meg, hogy ez az üzenet szólaljon meg és ha ezt megértettük, akkor megelégedhetünk.

Megváltott emberek vagyunk? — kérdezik tőlünk. Azok vagyunk, feleljük reá. Miért? Erre válaszul csak egyet tehetünk, odamutatunk az érettünk történt áldozatra. Azért! A megváltás nem a magunk ilyen vagy amolyan állapota, amelyet hőmérő fokairól lehetne leolvasni aggodalmas vagy meg-

elégedett tekintettel. A megváltás Istennek a ténye, amellyel Jézus Krisztusban megnyitotta a bűnös embernek az útját Őhozá. Megváltott emberek vagyunk, mert Megváltó Istenünk van.

A SEGÍTSÉG.

(1929. ápr. 21-én, a Pro Christo Diákszövetség összejövetelén.)

Mert amennyiben szenvedett, ő maga is megkísértetvén, segíthet azokon, akik megkísértetnek. Zsid. 2. 18.

„Szenvedésről” és „kísértésről” van itt szó egymással szoros összefüggésben. S ez a két árnyék csakugyan mindig egyszerre vetődik reá az életünkre. Egyiket sem ismeri senki sem igazában, aki nem a másikkal karöltve találkozott vele. A szenvedés akkor válik igazán szenvedéssé, amikor kísértésbe hajlik át. Vagyis, amikor fájdalmas körülmények és események nem csak a bőrünk felülete alá szúrják fullánkjaikat, ami lehet nagyon kínos, de még egyáltalán nem tragikus, — hanem egészen a szívünkig lövelik a mérgeket. Amikor kérdésessé válik, hogy sértetlenül kerülünk-e ki a szenvedésből; amikor megrendülnek bele az életünk alapjai és nem bizonyos, hogy ugyanazokon az alapokon tudunk-e még továbbépíteni; egyszóval: amikor kísértésbe dönti az embert a szenvedés. Nem szenvedett még az, aki így nem szenvedett. — Másfelől a kísértés is akkor igazán kísértés, ha szenvedésbe hajlik át. Az még magában véve nem kísértés, ha valakit olyan külső hatások érnek, vagy bensejében olyan rugók mozdulnak meg, amelyek az eddig helyeselt vagy a környezete által helyeselt irányból másfelé fordulni késztetik. Csak akkor lesz ebből kísértés, ha valaki ellenáll az ilyen hatások csábításának s az ilyen belső indítékoknak; ha kitör a harc az emberben és kétfelé szakadozik bele a lelke. Ez fáj. A kellemes kísértés nem érdemli meg a kísértés nevet. Akinek jól esik magát átengedni a kísértéseinek, ne beszéljen kísértésekről. Csak annak van joga hozzá, aki *szenvedett* a lelke tusáiban.

Néha előljár a szenvedés és a nyomában következik a kísértés. Máskor a kísértés mutatja meg előbb az arcát s aztán mered reánk testvérének, a szenvedésnek az ábrázata. Viszont sokszor úgy összefog a kettő, hogy kölcsönösen támogatják egymást szomorú szerepükben és nem is tudunk különbséget tenni köztük.

Így lehetett azoknál is, akikhez a „zsidókhoz írott levél” küldetett. Nem régen keresztyénné lett zsidók voltak, akik csakhamar bajba kerültek hitük miatt. Szenvedtek. És a szenvedés olyan súllyal érte őket, hogy kísértésükké vált. Megingott a keresztyénségük. Azt kérdezték már maguktól: nem volt-e elhibázott lépés a régi hit világából átlépni az új hitébe és nem érhetnék-e be újra a régivel, ha egyszer az új hit annyi ellenségeskedést zúdított reájuk? De egyszer már megízlelve a keresztyénségnek az ízét, nem volt könnyű búcsút venni tőle. Nehéz küzdelmekben emésztődtek és sorvadozott az egész életük. A kísértés még több szenvedéssel tetézte azt a szenvedést, amelyből maga is fakadt.

Ennek a megkínzott és megzavarodott seregnek akar megmentésére sietni az író úgy, hogy az ő sajátos nyelvükön kitegeleri előttük a keresztyén hitnek kincseit. Hadd legyen alkalomuk számot vetni magukban azzal, hogy mit veszítenének, ha mindettől megválnának! Vajjon nem érdemes-e mindent elszenvedni csak azért, hogy az ember a magáénak vallhassa ezeket a kincseket?

A középpontban természetesen Jézus Krisztus személyisége áll. Kimeríthetetlen gazdagságát más-más oldalról mutatja be a levél, mint ahogy egy sok színben ragyogó drágakövet forgat meg az ember a kezében. S így sorra kerül az Ő embersége, a miénkkel rokon természete, „az Ő atyjafiaihoz mindenestől fogva hasonlatos” volta is. Tud az író az Ő emberfeletti dicsőségéről, lényege örök titkáról, isteni fenségéről is. De ez nem homályosítja el előtte amazt: hozzánk tartozását, velünk egy szinten járását, a mi testünkben és vérünkben való részességét. Olyan nagy erővel tartja fogva a lelkét ez a gondolat, hogy amerre néz, ennek a visszaverődését látja. Megakad a szeme az Ótestamentum egyes kijelentésein és bizonyosságul idézi azokat a maga hite mellett. „Hirdetem a te nevedet az én atyámfiaimnak...” (12. v.), „Én őbenne bízom” (13. v.), „Imhol vagyok én és a gyermekek, akiket az Isten nekem adott” (13. v.). —

Ha ezeket az idézeteket a maguk helyén, összefüggésükben olvassuk, bizony aligha vonatkoztatjuk őket arra, amire itt az író: a Jézus Krisztusnak emberi természetére. De ha ő ezt olvasta ki belőlük, akkor csak annál megragadóbb az ő bizonyosságtétele. Olyan hangosan zengett lelkében ez a húr, hogy együttzöngéssel kellett reá visszhangoznia mindennek, ami a közelében volt. Az ótestamentumi ígéből is annak hangjai kellett, hogy kicsendüljenek.

Miben csúcsosodnék ki jobban az ember Jézus Krisztusnak ez a hirdetése, mint az Ő megkísértetésének és szenvedésének a fölmutatásában? Ettől oszlik el a végső kétség. Ebben látszik meg, hogy csakugyan egy utat jár velünk. És azért ebben van a nagy segítség, amelyre a megkísértett és szenvedő olvasóknak szükségük volt, — s velük együtt nekünk is.

„Amennyiben szenvedett ő maga is megkísértetvén, segíthet...”

I.

Azt jelenti ez mindenekelőtt, hogy enélkül egyáltalán nem volna meg a lehetősége sem annak, hogy segítsen. A szenvedéstől és megkísértetéstől megkímélt ember és az azok tűzében égő ember két külön világban él. Az utóbbinak olyan élményei vannak, amelyekről az előbbinek sejtelve sincs. Többet tud, mint amaz. Be van avatva olyan titkokba, amelyeknek zárt ajtai előtt a másik legfeljebb ámuló tünődéssel áll meg, hogy vajjon mi lehet mögöttük? Hogyan segíthetne a tudatlan a tudón? Csak az lehet hasznára a megpróbált embernek, aki járta már ugyanazt az utat. Ezért olyan borzasztó árvaság magányos vándornak lenni sötét völgyekben, míg mindenki más napfényes vidékeken jár, s ezért olyan nagy igazság az, hogy „solamen miseris socios habuisse malorum”. Nehéz napokban egyik legfelelőbb gondolatunk mindig az lehet, hogy mi is bejutottunk a „socii malorum” sorába. Szenvedésben és kísértésben megkaptuk a kvalifikációt arra, hogy másoknak segítségére lehessünk. Előléphettünk a beavatottak sorába, akik most már illetékesek hozzászólni másoknak a nyomorúságaihoz és gyötrelmeihez.

Még Jézus Krisztus sem segíthetne a segítségre szorultakon, ha csak onnan felülről kínálna nekik segítséget. Csak „amennyiben szenvedett, ő maga is megkísértetvén, — segíthet”

rajtunk. Melléjük kellett kerülnie a sötét utakon tántorgóknak, hogy kezét nyujthassa nekik és támaszukká lehessen. Könnyektől kellett fátyolossá lennie az Ő szemének is, hogy azokba beletekintve megnyugodhassanak a sírók. Véres verejtékezéssel kellett neki is tusakodnia, hogy a közelsége ne terhes, hanem kíváncsias társaság legyen a kísértésekkel vívódóknak. Szavainak azért van súlya a legnehezebb óráinkban, mert jól tudjuk, hogy Ő is megízlelte a mi keserűségeink poharát és megkereszteltetett a mi gyötrelmeink keresztségével.

Jézus Krisztus megismerésében vannak fokozatok. Hogy milyen ajándékai vannak neki az ember számára, arról lehet világosabb és lehet homályosabb felfogásunk. De még a leg-homályosabb, leghiányosabb, sőt talán félreértésektől is elsötétített Krisztus-ismereten át is fényesen világol egy dolog: a szenvedő Krisztusnak vigasztalása. A Megfeszítetthez ösztönszerűen menekül és kereszti tövében megpihen minden fájdalmas lélek, — még ha nem értette is meg az Ő áldozatának igazi titkát. Maga az a tény, hogy „szenvedett, ő maga is megkísértetvén”, ha nem tudjuk is, hogy miért és mivégre — hozzá vonz bennünket, amikor segítségre van szükségünk, mert annyit mindnyájan megértünk ilyenkor, hogy „segíthet rajtunk”.

II.

De aztán tudatára ébredünk annak is, hogy miben van ennek a segítségnek a titka. Fontos, hogy Ő is szenvedett, de még fontosabbá válik az, hogy *hogyan* szenvedett. Bizalomra indít iránta, hogy ő is megkísértetett, de végül is azért fogódzunk bele bizalmunkkal, mert Ő minden kísértéséből győzelmesen került ki. Megkönnyebbülés az áradatban vergődőnek az is, ha biztató szóval szól hozzá valaki, aki maga is küzd a hullámok sodrával. De igazi segítséget csak olyanvalaki nyújthat neki a veszedelmes helyzetben, aki erősebb a rohanó vizeknél s aki dacol azok elragadó erejével. Jézus szenvedéseinek és kísértéseinek épen az a jellemző sajátága, hogy azokban mindig Ő az erősebb. Nem látszat-szenvedések és nem ál-kísértések. Valóságosak. A szívéig hatolnak és vérig kínozzák Őt. De mégsem bírnak vele. Nem árthatnak neki. Mindig Ő kerül ki belőlük fölényesen, sértetlenül.

Megrohanják a szenvedések, hogy elborítsák az örömét,

földülják békességét, megingassák a szilárdságát, visszariasz-
szak útjából, elrabolják bizodalját. Kísértések özönévé válnak
számára. De Ő megmarad annak, ami volt, sőt mind nagyobb-
ra nő ebben az ostromban. Nyugodtan néz elébe minden szenvedés-
nek, nem tér ki az útjukból, egyenesen szembehalad velük,
előre tudva, hogy nem vallhat kárt bennük, sőt győzelmek vár-
ják ezen az úton. S amikor összecsaptak felette a hullámok,
hamarosan ki is tűnik, hogy igaza volt: szenvedéseiből kibonta-
kozva csak annál dicsőségesebben jelenik meg újra a kivívott
győzelem fényében.

És a dolog másik oldaláról nézve küzdelmeit: ismerte a
kísértések támadásait. Sokszor hallotta a Csábítónak és a Ret-
tentőnek hangjait, amelyek másfelé vonogatták, mint amerre
a kötelessége, a küldetése vitte. Kínos órákat élt át, amikor
tisztáznia kellett, hogy mi az Atya akarata, és mi a Gonosz-
nak tanácsa? A kísértő ravaszul értett hozzá, hogy milyen em-
beri vágyakba kapcsolja bele ajánlatait. Kínált neki a pusztá-
ban testi kielégülést, olcsó hírnevet, gyors eredményt, megszó-
lította a szerető tanítványok óvó, kímélő szavában, belemarkolt
a gyötrelmekből visszariadó testének és lelkének az érzékeny-
ségébe a Gecsemáné kertjében. De minden hiába volt. Ő nem
engedte magát megzavartatni. Hű maradt a kapott parancshoz.
Legyőzött minden csábítást és megfélemlítést. Végigjárta az
egész utat, amelyre küldetett, és soha le nem tévedt róla.

Ezért „segíthet azokon, akik megkísértetnek”. Micsoda el-
lensúly ennek a Győzelmesnek a látása a szenvedések és kísér-
tések minden hatalmával szemben! Hiszen ezeknek az ostroma
azért olyan veszedelmes, mert megfélemlítenek! Már eleve
megejtenek azzal, hogy megbabonáznak a hatalmuk sugallatá-
val. Már messziről is remegve gondolunk rájuk. Megadjuk ma-
gunkat, mielőtt a harc kitört volna. Menekülünk előlük, ha fel-
tűnnek a látóhatáron. S ha nem lehet elkerülni őket, kénysze-
redetten, elernyedten, magunkon már is szánakozva vánszor-
gunk elébük, hogy kiszolgáltassuk magunkat prédájukul. Még
ha ellenkezünk is, küzdelmünk erőfeszítését megbénítja a bal-
sejtelem, hogy úgymint hiába minden! A szenvedésbe legfeljebb
„beletörődünk”; veszteségünkkel leszámolunk és igyekszünk jó
ábrázatot mutatni hozzá. A kísértéseinkkel legfeljebb húzzuk-
vonjuk a harcot, hogy vereségünket végül azzal szépíthetessük,
hogy amíg csak tudtunk, ellenállottunk. De ki gondolna magá-

tól arra, hogy a szenvedéseket azzal a bizalommal fogadja, hogy nyerni fog általuk, és ki menne bele a kísértések kereszt-tüzébe azzal a dacos bizonyossággal, hogy sértetlenül fogja túlélni támadásukat?

Ez elé a gyávává félemlített sereg elé áll oda Jézus a maga élete példájának csodálatosan szuggesztív erejével. Őhozzá mérve rögtön kiténik az ellenség hatalmának korlátolt volta. Félelmetes az ereje, de nem mindenható. Nehéz ellene a küzdelem, de nem reménytelen. Volt valaki, aki széles rést ütött az ellenség hadsoraiban. S az Ő nyomában mi is bátran nyomulhatunk előre. Amíg Őreá tapad a tekintetünk s a szenvedések és kísértések seregeit is az Ő győzelmének a fényében látjuk, addig nem száll az inunkba a bátorságunk, addig bízva *merünk*, és ez a bizakodás, ez az előlegezett győzelem már félig eldönti a harcot.

Csak el ne tűnjék a szemünk elől a látás, — mert akkor megint hatalmába keríti a szenvedések és kísértések terrorja. Csak hangozzék szüntelen a fülünkbe, a legvadabb csatazajban is, az erőt adó szózat: „Ne félj! Utánam! Velem együtt előre!”, — mert különben elveszett emberek vagyunk. Magunkra maradva egy kaján hatalom mosolyog ránk: „Ügyis az enyéim vagytok! Rakjátok le a fegyvert!” Honnan veszünk erőt arra, hogy az Isten nevében a szemébe vágjuk: „Nem igaz! Csak azért se!” — ha nem ragyog előttünk a szenvedésben-kísértésben örök-győztes Jézus? Ő — „segíthet”.

III.

Ezzel azonban még nem értünk a végére annak a segítségnek, amely Jézus szenvedéseiből és megkísértetéséből fakad. Ennél még több is van az Ő emberi életének küzdelmeiben. Nem csak testvérünké lett Ő azok által, — *velünk együtt* küzdve a mi küzdelmeinket. Nem is csak lelkesítő példánkká és vezérünké, — *előttünk* küzdve ki a győzelmet, hogy utána nyomulhassunk. Megváltónkká is lett, aki *érettünk* viselte a szenvedés terhét és a kísértések hevét. Van az Ő harcaiban valami, ami nem csak rokon a mieinkkel, nem is csak dicsősége-sebb a mieinknél, — hanem egyedülálló és utánozhatatlan. Valami, amiben nem osztozhatunk és amiben nem követhetjük Őt. Valami ajándék, aminek csak az élvezői vagyunk. Sem

hozzá nem tehetünk, sem el nem vehetünk belőle, — csak elfogadhatjuk.

Az az egész győzelmes élet, amelyet Ő kísértések vihariban sértetlenül végigélt és szenvedések oltárán készségesen elégetett, egyszeri tökéletességében, lezárt csodájában, mintha ellensúlya volna minden romlásnak, amelyet kísértések és szenvedések valaha is rázúdítottak e világra. Tegyük az egyik serpenyőbe a magunk és minden embertársunk bukásait és kárvallásait, s a mérleg másik oldalára a megkísértett s a szenvedő Jézust: akármilyen mérhetetlen világsúlya legyen is az előbbi sötét tömegnek, az egyensúlyt tartja Jézus, egymagában. Isten is így látja a mérleget: az Egyetlennek győzelmes engedelmessége a kísértésekben és áldozatos készsége a kínszenvedésekben elégtétel neki mindnyájunk megvert és megtépett életéért. Attól a látványtól, amelyet a mi életünk nyújt neki a föld színén, ezért — Őérette — nem fordítja el az orcáját! És az egész világ legmélyebb igazsága akkor nyílik meg előttünk, ha mi is ennek a megengesztelt isteni látásnak a fényében szemléljük egymás mellett önmagunkat és Jézust.

Ebben rejlik az Ő kísértéseinek és szenvedéseinek legnagyobb „segítsége”. A vezérlő példa utat vághat előttünk a jövő félelmein át. De mi lesz a multunkkal? Hiszen a jövő kísértéseitől és szenvedéseitől is azért félünk, mert a multnak a vereségeiből oly jól ismerjük nyomorult gyöngeségeinket! És mi lesz, amint a jövő útja is mindegyre a hátunk mögé kerül, multtá, és bizony, minden józan előrelátás szerint, megint csak fájdalom és szégyenletes multtá válik? Ám váljék! És ám legyen még akárhány megismétlése a régi vereségeknek! Nem baj! Ezt mondják nekünk a Jézus megkísértetései és szenvedései. Nem ezen fordul meg a sorsunk. Akármilyen sok és mély bukásnak is bőségesen egyenértéke az Ő győzelme. Nincs olyan leveretetés, amely után föl ne lehetne kelni és újra ne lehetne kezdeni a harcot!

Könnyelműség? A felelősség meglazítása? Ne mondja senki! Csak balgatatag ember, a lélek nem ismerője gondolhatja, hogy a szenvedések és kísértések harcának érdekében meg kell terhelniünk magunkat a „most vagy soha” szorongató tudatával. Mennél görcsösebben kapaszkodik valaki bele a pillanat valóságába, úgy érezve, hogy most forog kockán minden és most mindörökre el is játszhatja a sorsát: annál valószínűbb, hogy a

kísértés leszedi a lábáról s a szenvedés végzetes sebeket ejt rajta. A felszabadult léleké a győzelem, — azé, amelyik az ideig-óráig való vereségtől sem retten meg; amelyik tudja, hogy ha kísértése bűnbe ejti, van számára bocsánat és ha szenvedése felzaklatja is, van számára gyógyulás.

Igy veszti el végképen minden rettentését a kísértés és minden mérgét a szenvedés.

Valóban, „amennyiben szenvedett ő maga is, megkísértetvén, segíthet azokon, akik megkísértetnek”.

* *

Milyen volna a helyzetünk e nélkül a segítség nélkül? Csak egy napig képzeljük el a világot s benne magunkat úgy, hogy hírből sem ismernők a kísértések és a szenvedések Legyőzőjét! Zivatarban sodort falevelek nem olyan tehetetlenül! kiszolgáltatott játékszerei az elemeknek, mint amilyenek mi volnánk, szemben az életnek ezekkel a vészterhes hatalmaival!

Milyen méltatlan dolog hát tudni, hogy *van* segítség és nem élni vele; kacérkodni a veszélyekkel és nem kihasználni a győzelem biztos lehetőségeit, kísérletezni a magunk elégtelen erejével és nem két-kézzel megragadni a felénk nyújtott segítőkezet!

A SZENT LÉLEK MUNKÁJA ÉLETÜNKBEN.

(1929. ápr. 24-én, a Keresztyén Diákok Világszövetségének Balatonfüreden tartott délkelet-európai vezető-konferenciáján.)

Emberi életünk legeslegnagyobb élménye az, amikor tudatára ébredünk a négy Evangélium időfelettségének. Kétezer évvel ezelőtt elhangzott, egészen más viszonyok adottságai által kiváltott szavak egyszerre úgy ütnek meg belőlük a lelkünket, mintha most hallanók olyasvalakitől, aki önmagunknál is jobban ismeri épen jelenbeli szükségünket. A bennük leírt események úgy megragadnak, hogy áhitattal csatlakozunk azoknak szemtanuihoz, és képzeletben elkísérjük őket mindenüvé, hogy

úgy szívhattuk magunkba a benyomásokat, mintha mi is ott letünk volna. A Jézus Krisztus alakja körül lejátszódó küzdelmek bennünket is bevonnak örvénylésükbe és olyan érdekeltséggel veszünk részt föl s alá kavargásukban, amilyent csak a jelen világ sorsdöntő eseményeivel szemben szoktunk tanúsítani. Egész személyisége kilép a kétezeréves távolságból és minden napunknak és minden pillanatunknak kifogyhatatlanul friss, örökké aktuális, élő hatalmává lesz. Kereszthalálának a látványa az életünk legmélységesebb válságát támasztja fel és tartja ébren bennünk, — azt, amelyben ítéletet kell mondanunk és ítéletet kell elfogadnunk egész valónkra. És csak annak köszönhetjük, hogy ebből a krízisből épen kerülünk ki, sőt épen általa épülünk meg mindig újra, hogy együtt örvendezhetünk az első tanítványokkal, akik a husvéti „harmadnap” után sok bizonyosságát nyerték annak, hogy Ő nem maradt a sírban, hanem él.

És mégis, sőt épen ezért nem állhatunk meg a négy Evangéliumnál. A mi helyzetünk már nem az, mint amelyben az evangéliumokban Jézus körül nyüzsgő kortársak voltak. Ha a magunk helyzetének igazi párhuzamát keressük, tovább kell lapoznunk az Apostolok Cselekedeteinek könyvére. Az Evangéliumokban olyan emberek között forgolódunk, akikre nézve Jézus Krisztus még időben élő valóság volt. Számukra lehetséges volt ezért olyan viszonyban állani Ővele, amely azóta az Ő idejével együtt visszahozhatatlanul letűnt a mult feneketlen mélységeibe. Az Apostolok Cselekedeteinek könyve mutatja fel olyan emberek életét, akikre nézve az Evangéliumok Jézusa, épúgy mint miránk nézve, már a multból a jelenbenyúló, az idők korlátaiból kilépett, örökké élő valóság.

Itt találjuk meg a feleletet arra a kérdésre is, amely titkon ott feszeng és megvilágításra vár, valahányszor az emberi életben megismétlődik az Evangéliumok időfelettségének az átélése. Mert mégis csak meg kell kérdeznünk: mi a titka ennek a csodálatos kapcsolatnak egy távoli multban élő alak és a mi jelenlegi legmélyebb tapasztalataink között? A feleletet megkapjuk mindjárt az első fejezetekben. Az Apostolok Cselekedeteinek könyve a pünkösti történet nyitányával kezdődik. A Szent Lélek kitöltetése az alaptéma, amelynek variációja aztán az egész irat. Ezzel az Isten terveiben egy új világkorszak kezdetét jelöli meg ez a könyv. Pünkösd óta egy új rend köszön-

tölt be az emberiség és Isten viszonyában: a Szent Léleknek ökonómiája. És ha azt kérdezzük, mi ennek a lényege, akkor az a felelet, hogy üttött az Isten órája mindannak az értékesítésére, ami Jézus Krisztus után, mint összegyűlt és kivívott érték itt maradt a világban. Az emlékezetét ébren tartani, az ígéreteit beváltani, a követelményeit érvényre juttatni, — általában mindazt, ami Őbenne egyetlen, csodálatos emberéletben összezsúfolva volt, egymás utáni nemzedékek során a történelemben kibontani és mindenki számára hozzáférhető közkinccsé tenni, örökké igazolni és egyetemesen megvalósítani: ez az új idők programja. Isten most már Jézus Krisztus alapján áll szóba az emberrel és igazgatja az emberiség történetét. Istennek ez az új bemutatkozása a Szent Lélek kitöltése és ebben van a nyitja annak a titoknak, hogy Jézus romolhatatlanul élő valóság a múltó évezredek ellenére is. A Szent Lélek Isten hozza Őt közel hozzánk az egyre növekvő távolságon át, hogy „bizonyosságot tegyen róla” és „megdicsőítse őt” mindig újabb nemzedékek emberei előtt.

A Szent Léleknek ez a munkája életünkben nem volna teljesen megvilágítható anélkül, hogy egy néhány nagyon súlyos kérdésre is ki ne terjeszkedjünk, amelytől az idő rövidsége eltűnt bennünket. Olyan kérdések ezek részben, amelyek a múltban évszázados nagy vitákban foglalkoztatták a keresztyén gondolkozást és nem egy egyháztörténelmi meghasonlásra is vezettek. Nem ezért térünk ki az útjuktól. Hiszen épen az a körülmény, hogy nagy keresztyén közösségek útjai elváltak egymástól miattuk, mutatja ezeknek a kérdéseknek a súlyos komolyságát és ajánlaná a megbeszélésünkbe való bevonásukat. Hiszen ma már, legalább ebben a körben, számíthatunk arra, hogy különböző keresztyén felekezetek hívei nem tekintik a maguk felekezete elleni hűtlen árulásnak, ha minden izgatott ingerültség nélkül meghallgatják az eltérő véleményt is és megbecsüléssel, komolyan veszik számon másnak még azt a meggyőződését is, amelynek helytelenségéről vannak meggyőződve. Nyugodtan szólhatnánk tehát az érintett vitás kérdésekről is, de nem vállalkozunk rá, mert korlátoznunk kell magunkat. Csak azért vetünk mégis egy futó pillantást rájuk, hogy a tudatában maradjunk a továbbiak során korlátozottságunknak. Súlyos hiba volna akár mások, akár önmagunk előtt csak a lát-

szatát is kelteni annak, mintha megfeledezhetnénk ezekről a kérdésekről, vagy lebecsülhetnők őket.

Az első nagy kérdés, amelyet így meg kell említenem, tárgyunknak jelentősége a keresztyén Isten-fogalomra vonatkozólag. A Szent Lélek munkája életünkben nem tudatosítható a nélkül, hogy el ne jussunk a Szent Háromság kérdéséhez. Azután, hogy Jézus Krisztus személyiségében felragyogott a keresztyének előtt Isten valósága, az az újabb meggazdagodás érte őket, hogy Istennel, mint a maguk életében munkálkodó Szent Lélekkel is megismerkedtek. És adva volt az elkerülhetetlen feladat, hogy ezt a két sajátlagosan keresztyén Isten-ismertetet világos fogalmazásban beleépítsék a régebben is bírt Isten-ismeret anyagába, úgy, hogy egyik se veszítsen a maga külön értékéből és mégis kitűnjék, hogy nem három, hanem egy Istent vallanak. Ennek a szellemi munkának harcaiban történt, hogy a keleti keresztyénség elvált a nyugatitól, másképen fogalmazván meg mindegyik a Szent Léleknek viszonyát a Fiúhoz.

Egy másik súlyos kérdés az egyház jelentősége a Szent Lélek munkájában. Mert akármennyire legbensőbb személyes ügyünk is a Szent Léleknek életünkben való munkája, nem szakíthatjuk ki magunkat mások közösségéből. A háború utáni lelkeség egyik nagy nyereségeként könyvelhetjük el épen azt, hogy megszabadultunk az előző évek túltengő individualizmusától. Nem egyéni karrierek izgatják már ma a diákságot, hanem a kollektív életnek nagy, megoldásra váró kérdései. Élesen áthat ma mindnyájunkat annak tudata, hogy nem egyedül álló és magányosan küzdő lények vagyunk, hanem csak tagok egy-egy nagy testben, amellyel együtt emelkedünk vagy zuhanunk. Ezért ma nem kell bővebben hangsúlyoznunk, hogy a Szent Lélek munkája sem különálló egyénekben, hanem összefüggő közösségben megy végbe. Apró sejtekként éltet minket a Szent Lélek egy hatalmas organizmusban, amely a maga egészében hordozója és teste. Az egyén és az egyház viszonyának olyan súlyos kérdései merülnek itt fel, amelyek választófalat képeznek a protestantizmus és a többi keresztyénség között.

Azután: ha valaki egyházat mond, egyházi rendet is kell mondania. Ha a Szent Lélek közösségteremtő és közösség által munkáló hatalom, akkor nem hiányozhatnak módszereiből bizonyos megállapított intézmények, berendezések, szertartások, amelyeket felhasznál munkájában. Munkája nem csaponghat

minden megkötöttség nélkül és ezért vannak bizonyos név szerint megnevezhető „kegyelmi eszközök”, amelyeket engedelmesen el kell fogadnia és hálásan fel kell használnia annak, aki azt akarja, hogy a Szent Lélek munkája valóság legyen az életében. Itt megint nagy eltérések támadtak és tétovának máig is protestánsok és mások között, sőt maguk között a protestánsok között is.

De mindezeket csak épen érintve, az említett kényszerű okból mellőzöm most és csak egyet szeretnék: egészen gyakorlati, egyszerű módon azt feltüntetni, milyen óriási valóság életünkben a Szent Lélek munkája. Ne féljen senki attól, hogy ezzel a magunk személyes életébe fordított tekintettel valamilyen beteges szubjektivizmusba vezetném hallgatóimat. Az élmények meleg fürdőjében való olvadozás szintén azoknak a háború előtti hajlamoknak egyike, amelyekből hála Istennek kigyógyított a szellemi életünkön átvonult földrengés. Megtanultuk, hogy a „vallás” helyett újra Istent keressük, a lélek érdekes tapasztalatai helyett Arra figyeljünk inkább, Akit a lelkünk megismer tapasztalatai közben, az ingatag, változó alany helyett a szilárdan álló Tárgyat állítsuk a középpontba, mint erre egyedül jogosultat. De nem is arról van most szó vizsgálódásunkban, hogy számon véve személyes életünk néhány tényét, gyönyörködjünk tarka színeikben, hanem arról, hogy ezeken az alanyi mozzanatokon át egyenesen továbbhaladjunk a Szent Lélek Istenhez, akire utalnak, mint beszédes nyomai a keze munkájának.

Hadd idézzek az emlékezetükbe egy, jobban mondva két hasonlatot, amelyet Pál apostol szeret együttesen használni. Sokszor hasonlítja a keresztyén életet, az egyénben is, az egyházban is, egyrészt *épülethez*, amelynek alapokkal kell bírnia s a kövek egybeilleszkedésével kell mind magasabbra emelkednie, hogy Istennek alkalmas lakóhelyéül szolgálhasson; másrészt pedig *növényhez*, amelynek gyökerekkel kell megfogódnia a talajban és növekedésben kell megmutatnia az erejét, hogy meghozhassa várt gyümölcsét. Világos, hogy mire utal ezzel a hasonlatpárral. Két oldala van a keresztyén életnek. Az egyik oldaláról nézve emberi munkának is tekinthetnők. A másik oldaláról nézve tűnik ki, hogy nem emberi munka, hanem a Szent Lélek munkája. Ház csak úgy épülhet, ha van világosan átgondolt tervezet s ha építés közben mindig pontosan igazol-

dunk ahhoz. Itt gondos számítás szerint történik minden. Az egész folyamat tudatos célzatosság és tervszerűség. A növény életében minden másképen van. Egyetlen rügy vagy bimbó fakadása sem mondható meg előre. Hiába való minden beleszólás a dolgok rendjébe. Valami belső titkos erő működik itt a maga szuverén tetszése szerint s az ember csak utólag veheti számon hálás csodálkozással, hogy mi történt. — Épület a keresztyén élet, mert nem lehet el tudatos, tervszerű munka nélkül. Semmire sem megy benne az, aki világosan ki nem tűzi a terveit és megfeszített igyekezettel nem váltja azokat fokozatosan valóra. Nem lehet eléggé a lelkünkre kötni a felelősséget, amely a mi emberi vállainkon nyugszik mindezekben. De növekedő plánta is a keresztyén élet, mert van egy másik oldala is. Van benne valami, ami kiszámíthatatlan, ami sokszor megcsúfolja előre felállított szándékainkat s ami meglepetések elé állít gyakorta. Észre kell vennünk mindig újra, hogy tőlünk független, szuverén életerő bontogatja bennünk titkos terveit s mi csak hálás részesei lehetünk ajándékainak. Ez a Szent Lélek munkája életünkben.

Két irányban fordulhatunk szemlélődésünkkel, ha ennek bizonyosságait keressük. Az egyik a saját belső fejlődésünknek, a másik a másokra gyakorolt hatásunknak az iránya. Az előbbi téren abban foglalhatjuk össze a való helyzetet, hogy *legfőbb javaink nem a mi vívmányaink, hanem ajándékok*, az utóbbi téren ugyanúgy megállapíthatjuk, hogy *legfőbb eredményeink nem a mai teljesítményeink, hanem szintén csak ajándékok*. Bennünk is, és általunk másokon is a Szent Lélek végzi ezekben a maga munkáját.

Ami a bennünk végzett munkáját illeti, jöhetnek ajándékai váratlan meglepetésként is úgy, hogy felkorbácsolják egész lelkünket, mint a tóra hirtelen lecsapó szél, vagy legalább is megrendelünk tőlük, mint ahogy jóideig remeg az ág, ha rászállott a madár; de jöhetnek észrevétlenül is és mi csak azt vesszük észre egyszer, hogy itt vannak, mint ahogy a gyermek ébred fel éjszaka az ablakába tett meglepetés örömére. De mindig nyilvánvaló, hogy nem mi terveztük el és nem mi küzdöttük ki. Még ha meg is küzdöttünk az ilyen javainkért, akkor is kitűnik utólag, hogy nem is tudtuk, miért küzdöttünk, mert sokkal többre, sőt talán másra jutottunk el végül, mint ami a szemünk előtt lebegett.

Ilyenek a hitünk bizonyosságai. Isten, bűn, kárhozat, bűnbocsánat és mind a többi régi, jól ismert hittani szó és belénevelt dogmatikai fogalom, — milyen üresen hangzik sokáig, vagy milyen bosszantó vagy kínzó ellentmondásokkal teljes marad, amiért nem is verhet élő gyökeret bennünk. Ha jelentenek is valamit nekünk ezek a szavak és fogalmak, a jelentésüket elutasítjuk magunktól. Mindaddig, amíg egyszer, magunk sem tudjuk, hogyan, beáll a nagy változás. Ami érthetetlenül közömbös dolog volt, eleven, személyes ügyünké vált. Ami ellen felsorakoztattuk érveinket, most lefegyverez és hatalmában tart. Mint amikor a megfagyott növény újra meleg helyre kerül, úgy költögeti életre bennünk egy titkos napfény ereje átöröklött, eltompult hitbeli fogalmak és tételek megdermedt tartalmát. Eleven tulajdonunkká, személyes bizonyosságunkká válnak és uralkodnak az életünk felett.

Legszembeszökőbb a dolog a Jézushoz való viszonyunkban. Az alakja mindig vonzó, tiszteletetparancsoló, példaként serkentő. De akárhogy imponáljon is, sokáig olyan bőséges keretnek tűnik fel körülötte az, amit a keresztyén hit vall róla, hogy sehogyan sem tölti be annak végtelen távlatait. Idegen, nem rá szabott s ezért szétbontható váznak látszik csak. Mindaddig, amíg egyszer új látásunk nem nyílik meg. S akkor megnő az alakja úgy, hogy a legmagasztosabb meghatározások is szűknek bizonyulnak. Ha lehetne, még többet szeretnénk mondani róla, mint amennyit valaha is állítottak és vallottak a hívei. Igénytelen emberi alakján át olyan földöntúli, örök fenség és hatalom sugárzása özönlik ránk, hogy leborulunk és dadogva mondjuk: „Én Uram és én Istenem“. Nem test és vér jelentette meg nekünk ezt a megismerést. Nem is használt, amíg megpróbáltuk, akár milyen tudós elmék gondolataival birkóznunk érette. Ajándékba kaptuk.

Igy vagyunk az erkölcsi győzelmeinkkel is. Hiába vettük fel a harcot kísértéseinkkel. Ha kitértünk az útjukból, megkelestek s újra a szemünkbe nevettek. Ha szembeszálltunk velük, előbb-utóbb elernyedtek a karunk és kihullott kezünkől a fegyver. De aztán voltak tapasztalataink a győzelemről és szabadságról is. Hogyan- hogyan nem, a hosszúnak ígérkező harc hamar véget ért, mintha mögöttünk meglátott volna valakit az ellenfél, akitől megfutamodott. Vagy meg sem támadott, hanem észrevétlenül meglapult. Olyan vidékeken, amelyeken máskor

lépten-nyomon nyugtalanított, békességesen mehettünk át és nem is jutott tudomásunkra, milyen veszedelmek lesnek reánk. Lát-hatatlan védőpajzs vett körül, hogy a közelünkbe se férközzék az ártalom. Nem mi győztünk. Valaki más harcolt értünk. Ajándékba kaptuk a tisztaságot és épséget.

Ugyanez a tapasztalatunk a külső körülményeinkkel való leszámolásainkban. Valahányszor jóról rosszra, vagy rosszról még rosszabbra fordulnak, vagy valahányszor hosszas várakozás és reménykedés után is csak mind messzebbre tolódik ki a kívánt javulásuk, megannyi megrendülés éri az egyensúlyunkat. Veszteségeink kínoznak, csalódásaink sorvasztanak. S mennél jobban igyekszünk fölülkerekedni, annál jobban von le, mint a hinár, az elkedvetlenedés, a csüggedés, a lázongó mogorvaság. Egyszerre aztán egészen új megvilágításban látjuk helyzetünket. A bajok, mintha a visszajukról látnók őket, fényes oldalukat mutatják, amelyről nem is tudtuk addig, hogy van. Nyereséget fedezünk fel a fájdalmas csonkaságban. Áldásra bukkanunk rá a veszteségben. Megvigasztalódunk és megtaláljuk újra egyensúlyunk biztonságát. Ha valaki előre megmondotta volna, tiltakoztunk volna ellene. De bekövetkezett. A Szent Lélek ajándéka volt.

Még egyet a sok közül, amit erre a lapra felírhatnánk. A közösségünk kitágulásával is így vagyunk. Voltak válaszfalak, amelyeken nem tudtunk túl látni. Úgy éreztük, hogy semmi közünk sincs azokhoz, akik a tulsó oldalon élnek. Csak ellentétek viszonyában tudtunk lenni velük. Védekező állásba helyezkedtünk, ha valaki azt merte ajánlani, hogy keressük a találkozást, mert tanulhatunk tőlük is és gazdagabbakká lehetünk a közösségük által. Tele voltunk előítélettel és ellenszenvvel. Valahogyan aztán megtettük a nagy felfedezést, hogy ott túl is csakugyan testvéreink élnek, akik ugyanattól az Atyától nyerték ajándékaikat, — ha másokat is, mint mi. Az ellentétek mellett megismertük a mély azonosságokat is. És most már jól tudjuk, hogy mennyivel szegényebbek voltunk, amíg elzárkóztunk tőlük. Az elválasztó határok megmaradnak, de már nem égbenyúló falak, amelyek elzárják a tiszta kilátást, hanem csak kerítések, amelyeken át öröm kezefogni a szomszédokkal. Az történt csak, hogy megnőttünk. Magasabbról nézünk már szét. És jól tudjuk, hogy amilyen lehetetlen lett volna ezt „megcsinálni”,

olyan természetesen következett be ajándékképen a Szent Lélek munkája által.

A legfőbb javaink mind nem a mi vívmányaink, hanem az Ő ajándékai.

Ami a Szent Léleknek általunk másokon véghezvitt munkáját illeti, abban is ugyanez a helyzet. Az eredmények nem akkor mutatkoznak, amikor mi terveink szerint elvárnók, hanem a mi számításainktól függetlenül. Néha sokkal előbb, máskor sokkal később. Nem is ott jelentkeznek, ahol mi célba vettük őket. Ott sokszor egészen elmaradnak. Ellenben, mintha a földből bukkannának elő, egyszer csak onnan mosolyognak ránk, ahol egyáltalán nem számítottunk rájuk. A módjuk és a formájuk sem igazodik a mi programmunkhoz. Az a fajta eredmény, amelyért mi dolgoztunk, néha lehetetlenségnek bizonyul. És mégis kitűnik, hogy nem volt hiábavaló a fáradozásunk és az imádságunk, mert megszületett belőle valami, amire mi álmunkban sem gondoltunk.

Aki munkába áll, hogy más emberek életében eredményeket érjen el Krisztus ügye előbbreviteléért, mint ahogy mi is, a keresztyén diákmozgalom munkásai kiki a maga nemzete diákságában, annak mindenekelőtt ezzel a nagy igazsággal kell tisztában lennie. Különben teméntelen keserű csalódásnak teszi ki magát és jóvátehetetlenül árt annak az ügynek, amelyet szolgálni akar. Jól elkészített tervek, fokozatos előhaladásra beállított számítások, statisztikai gyarapodásra feltett reménységek mind halomra dőlnek az Isten országának történetében. Az nem „szemmelláthatólag” jön el, mondotta Jézus, vagy szavainak pontosabb fordítása szerint, nem „megfigyelhetőleg”. Nincs menetrendje, mely szerint ellenőrizhetnők, mennyire haladt már és mekkora utat kell még megtennie. Amikor egy helyben látszik vesztegelni, talán akkor közeledik rohamosan egy-egy győzelme felé. S amikor azt hinnők teljes meglepődéssel, hogy biztos lendülettel, szemlátomást fogyasztja a távolságot célja felé, ki tudja, nem él-e igazában meddő napokat, vagy nem hanyatlik-e éppen akkor nem is sejtett visszaesésbe? Sikernek és bukásnak minden emberi mértéke illetéktelen itt, mert alapjában véve nem emberi munka vívja ki az eredményeket, hanem a Szent Lélek ajándékozza a maga szuverén tetszése szerint, ott, akkor és úgy, ahogy jónak látja.

Hogy milyen alárendelt szerepe van embernek emberek

életére gyakorolt hatásában a tervszerű munkának, az valóságos közhely a nevelés világában. Visszatekintve a magunk nevelőire, világosan látjuk, hogy mindaz, amit nagy gonddal, céltudatosan igyekeztek belénk helyezni, már régen szétszóródott a szelek szárnyán. Ami maradandó nyomot hagyott az életünkben, az legnagyobb részben azokból az önkéntelen hatásokból csapódott le bennünk, amelyeknek a kisugárzását talán ők maguk sem vették észre. És minden öntudatos nevelő eleve tisztában van azzal, hogy munkája javarészt nem a céltudatosság napfényében, hanem az önkéntelen hatások sötétségében végzi el és levonja ebből a komoly konzekvenciákat nevelői személyiségének önnevelésére vonatkozólag.

Még inkább így áll a dolog annál a legmagasabbrendű lélekformáló szolgálatnál, amelyet mi szeretnénk elvégezni. És pedig közelebbről két okból. Az egyik az, hogy sohasem ismerjük eléggé önmagunkat, a másik az, hogy sohasem ismerjük eléggé azokat, akikre hatással akarunk lenni.

Az önismeretünk hiányossága magában is eléggé óvhatna attól, hogy túl nagy jelentőséget tulajdonítsunk öntudatos igyekezetünknek. Ki tudja: amíg mi legjobb belátásunk szerint szólnunk és cselekszünk, a lényünkben magából mi szólal meg minden szónál hangosabban és milyen erők hatnak ki minden cselekedetnél nyomósabban? Hiszen még az a veszély is fennforog, hogy tudatos buzgólkodásunkat észrevétlenül meghíúsítjuk reá-cáfoló öntudatlan magunkviseletével. „Nem hallom, amit beszélsz”, — mondja Emerson — „olyan hangosan kiabál, ami vagy!” Milyen jó, hogy fordítva is megtörténhetik! Sokszor nagyon elégedetlenek vagyunk elvégzett munkánkkal. Ügyetlenül szoltunk és cselekedtünk. Nem jól képviseltük a szent ügyet. S ugyanakkor, magunk sem tudtunk róla, valahogyan mégis kellő súllyal esett a latba a fellépésünk, mégis megragadott valakit a komolyságunk, s utólag, meglepetésünkre, mégis előttünk áll az örömdetes eredmény. Ajándékba kaptuk. A Szent Lélek munkálkodott általunk.

Másfelől az embereket sem ismerjük, akikkel dolgunk van. A legjobb esetben is vékonyka réseken láthatunk csak bele a lelkükbe. Mindabból, ami bennük végbemegy s amibe nekünk a mindanivalónkkal és a segítségünkkel bele kellene kapcsolódnunk, csak kicsiny töredéket árulnak el nekünk, vagy pedig egyenesen hazug színjáték mögé rejtik a javarészt. Hogyan

tudhatnók mi azt, hogy a mi munkánk szikrái hol hullanak csakugyan gyúlékony anyagba és hol alusznak ki nyirkos rongyok között? Néha, jól átgondolt tervek alapján, lelkiismeretesen véghez vitt szolgálat után biztosra vesszük az elmaradhatatlan hatást. Máskor talán joggal is számíhattunk volna rá. De éppen akkor ismeretlen gátlások forogtak fenn. És mi hazug álmoknak adjuk át magunkat, ha sikerek tudatában pihenünk le aznap. Máskor a szemünkbe sötétlenek a nehézségek. Biztosak vagyunk, hogy szirtekről pattant vissza minden igekezeztünk. S nem tudjuk, hogy milyen termőfölddel kínálkozó repek voltak ott mégis, amelyekben meg is fogamzott az új élet. Szédítően váratlan meglepetések érik az embert a tekintetben, hogy hol, mikor, mely elejtett szava vagy elhullatott tette bizonyult maradandóan jelentősnek valakire nézve! Nem vívmányok ezek, hanem ajándékok a Szent Lélek általunk végzett munkája nyomán.

A mag is titokzatos, amit vetünk. A talaj is kifürkészhetetlen, amelybe vetünk. Sokszor rá kell gondolnunk a példázatbeli gazdaemberre, aki elvégezve munkáját hazamegy, alszik és felkel, mert tudja, hogy a vetés „magától nő”. A döntő része a mi munkánknak is nem a mienk, hanem az általunk munkálkodó Szent Léleké.

Nem azt jelenti ez, hogy akár a magunk fejlődésében, akár a másokra kiható munkánkban fel volnánk mentve az építőmester felelőssége alól. A Pál apostolnál látott másik hasonlat, az épületé, is érvényben van minden konzekvenciájával egyetemben. De ennek a felelősségnek a komoly lerovása közben mindig szem előtt kell tartanunk az Apostolok Cselekedetei írójának az ideálját. Ha valakiről a legszebbet akarja mondani, ezt a jellemzést adja róla: „teljes vala Szent Lélekkel”. Ilyen megteljesedett emberekké kell válnunk, elhárítva minden akadályt a Szent Léleknek útjából és kítárva előtte a lelkünk minden rejtékét. Akkor bennünk is állandóan több fog végbemenni, mint amennyire mi magunk igyekszünk, rajtunk keresztül másokra is mindig több hatóerő fog kiáradni, mint amennyinek mi tudatában vagyunk; és gazdag lesz a Szent Lélek „gyümölcseinek” termése, amelyet mi sohasem mesterkedhetnénk elő. Beteljesedik életünkben a növény hasonlatában hirdetett törvény.

Végül még egyet, — egy nagy dolgot, — egészen röviden. Azt a világot, amelyből mi itt néhány napra összeverődünk,

ezzel a szóval lehet jellemezni: *chaos*. Az az összhang, amelyben mi itt együtt vagyunk, nem felejtetheti el velünk az ellentétek kavargását, amelyet a hátunk megett hagytunk s amelybe vissza kell térnünk. Rá kell hogy nehezedjék a lelkünkre most is, és állandóan az a nagy kérdés: hogyan lehetséges ebből az összevisszaságból, ebből a megbomlott állapotból kibontakoznia egy új teremtés szép rendjének? Mennél biztosabbak vagyunk a Szent Lélek munkájáról életünkben, annál kétségtelenebb feleletnek birtokában vagyunk. Mint ahogy a teremtés hajnalán ott lebegett a kavargó vizek felett a Szent Lélek, úgy tűnik fel előttünk ma is a sötét hullámok felett szárnyait kiterjesztő csendes, biztos isteni valósága. Tudjuk, a magunk életéből tudjuk, hogy itt van és munkálkodik. Ő az a rendező elv, amelynek uralmát az elemek el kell hogy ismerjék előbb-utóbb. Ő szabja meg az új világ kristályosodását, amelynek folyamán minden zürzavar áttetszővé lesz és minden rész megtalálja a maga helyét. Isten él és a világ sorsa jó kezekben van. „Veni Creator Spiritus.”

VISSZA A VILÁGBA!

(1929. máj. 9-én, Áldozócsütörtökön, a Kálvin-téri templomban.)

„Galileabeli férfiak, mit állotok nézván a mennybe?”
Ap. csel. 1, 11.

Nem különös dolog-e, hogy ez a kijózanító kérdés épen a Jézus mennybemenetele történetének a végén hangzik el?

Az az ember, aki kívülről nézi a keresztyének ünnepeit, amint elkíséri őket egy egyházi év útján és megáll velük a nagy üdvtörténeti események stációinál, könnyen beleeshetik abba a balvéleménybe, hogy ezek az emberek a valóságtól elszakadva valami irreális képzeleti világba élnek bele magukat. És tegyük hozzá: mi magunk is ismerjük a kétely kísértéseit és olykor felmerül bennünk is a kérdés: nem álmok játszanak-e velünk karácsonykor, húsvétkor, pünkösdkor? Bűbájosan szép képek vonulnak el a szemünk előtt. Kimondhatatlanul jól esik átadnunk

a lelkünket a szemléletüknek. De a valóság kemény talaján járunk-e ilyenkor?

A kívülállónak ez a vádja és az önnön kétségeink sehol sem éleződhetnek ki jobban, mint áldozócsütörtök napján, amikor arról teszünk vallást, hogy a mi Urunk Jézus „felméne mennyekbe és üle az Atya Istennek jobbára”.

És mégis éppen annak a bibliai történetnek, amely Jézus mennybemenetelét mondja el, az utolsó akkordja a legtisztább józanság hangjait hallatja: „Mit állotok nézvén a mennybe?” Valóban, az az egész könyv, amely a mennybemenetel történetével kezdődik, nem az „apostolok álmodozásairól” számol be, hanem az „apostolok cselekedeteinek” címét viseli. És megnyugodhatunk felőle: aki igazán és helyesen vallja és ünnepli a Jézus mennybemenetelét, annak számára ez sohasem lesz szép, de csalóka álmok heverőpárnájává, hanem mindig *kiinduló pontja* a gyakorlati életnek és szolgálatnak. Az Olajfák hegyén nem lehet hátat fordítani a világnak és képzelődésekbe elmerülni. Égi parancs zendül ott meg, amely minden álmodozásból felébreszt és egyenesen beleűz a világba, a munkának a mezejére és a kötelességek őrhelyeire.

Az bizonyos, hogy a tanítványok, akik közül felragadtatott az Úr Jézus a dicsőségbe, nagy kísértésben voltak, hogy megfélemedkezzenek a valóságos világról. Mint ahogy a vasúti perronon álló édesanya, akitől elragadta az élet sodra édes gyermekét, megáll és mintha a lába is gyökeret vert volna, mereven néz az elrobogott vonat után, s amikor már nem látszik belőle semmi, a búcsútintő kendő sem lobog már, a kanyarodónál eltűntek a kocsik, a mozdony füstjét is elkapdosta már a szellő, ő tudomást sem véve a körülötte nyüzsgő forgalomról még mindig révülten mered a távolságba: a magukra maradt tanítványok is, mintha kővé váltak volna, úgy állanak mozdulatlanul a hegytetőn s szinte elbűvölten fúrják bele tekintetüket a felhőbe, mely eltakarta előlük Annak alakját, ki legdrágább volt számukra e világon. Hiába zúg lent Jeruzsálemben az élet. Hiába várják őket a város utcái és hajlékai. Mintha az egész világ, amelyben tovább kell élniök és küzdeniök, elsüllyedt volna körülöttük a semmiségbe. Rájuk nézve az nincs. Valami káprázat zsibbadása tartja őket fogva.

De nem maradhatnak sokáig a rabjai. Fényes ruhájú menynevei küldöttek jelennek meg előttük és eszméletre térítik őket.

„Mit állotok, nézvé a mennybe?” És ők felébredve a józan valóságra, kénytelenek alászállani a búcsúzás hegyéről és visszatérni Jeruzsálem mindennapi forgatagába.

Jó lesz kissé tüzetesebben megvizsgálunk kábultságunknak ezt az állapotát, — hátha egyben-másban tükörképe a mi lelkünk hibáinak és elferdüléseinek, amelyek épen a mennybenmenetel napján kísérhetnek meg bennünket!

I.

Bizonyos, hogy a tanítványok kábulatának jó része értelmi okokra vezethető vissza. Nem értették, hogy mi történt velük és nehezen tudtak magukhoz térni az ámulat bénultságából.

Nem először történt velük ilyesmi. Hiszen, amióta együtt voltak Jézussal, mindig rá kellett, hogy nyomakodjék a lelkükre az Ő titokzatossága. Hányszor megeshetett velük az, ami egy helyütt föl is van jegyezve, hogy amint Jézus haladt előttük vándorlásaik útján s ők mentek a nyomában, valami ki mondhatatlan rejtélyesség áradt ki belőle, úgy hogy elcsendesedett körülötte a beszéd, szavukkal együtt elakadt még a gondolatuk is, és úgy követték, mintha varázslat szorongatná a szívüket, — „féltek”. Nem is csak olyankor, amikor keze érintésére betegek állottak talpra és parancsszavára halottak keltek ki sírjukból, vagy amikor tekintetét körülhordozta az embereken s ettől aláhanyatlottak az ellene felemelt kezek, békesség áradt el kétségbeesett bűnösök arcán, és lapulva osont el a gúnyolódók táborá. A tettei mögött maga a személyisége volt döbbenetesen titokzatos. Nem csak azóta, hogy a kereszthalál sebhelyeivel a testén meg-meglátogatta őket, mint a Feltámadott. Azelőtt is. Mindig érezniök kellett, hogy egyszerű és alázatos szolgai formáján valami nem e világból való dicsőség és hatalom sugárzik át.

De soha úgy meg nem rohanta a lelküket a Titok, mint most, amikor a földi világ és a láthatatlan mennyek elválasztó fátyola egészen áttetszővé vált, sőt mintha egy pillanatra elhúzódnak volna egészen, hogy Ő innen átléphessen amoda. S azután jött a felhő és újra eltakart mindent a szemeik elől... Nem csoda, ha mozdulatlanokká dermedtek.

De fel kellett ocsudniok: „Mit állotok nézvé a mennybe?” Hiába feszül meg a tekintetük: a titkok fellegén át nem hatol.

Vannak dolgok és maradnak dolgok, amelyeknek a megértése nem hozzáférhető a tanítványok számára. És a mennybemennel hegyén megtanulják a nehéz leckét: a titkokat meg kell hagyni titkoknak s az ember, ahelyett, hogy görcsös tekintetével fürkészné elzárt világukat, elmehet nyugodtan a világba — végezni a maga dolgát.

Hányszor odaplántáljuk mi is magunkat a rejtelmek fellege alá, amely mögött lakozást vett az Úr. Makacsul rászögezzük a szemünket titkokra, amelyek úgy sem világosodhatnak meg előttünk. Szinte ultimátummal ostromoljuk az Istent: addig egy lépést se fogunk tenni, ha ezernyi parancsa várna is engedelmes szolgálatunkra, amíg el nem vonja előlünk a leplet és meg nem mutatja érthetően az Ő elrejtett dolgait. Oh balgata emberek, mi! Halljuk meg a kijózanító szót: „Mit állotok, nézvéen a mennybe?” Menjünk vissza a feladataink világába! Vigyük véghez benne a küldetésünket, amely felől Isten nem hagyott bennünket tájékoztatatlanságban. Hátha, miközben cselekedszük az Ő akaratát, többet megértünk az Ő gondolataiból is. És ha lesz majd, — oh biztosan lesz, — sok minden, amit sohasem értünk meg az életünk végéig sem, hát számoljunk le vele józanul: a mi Urunkat elfödte előlünk a titkok fellege...

II.

Volt azután a tanítványok lelkiállapotában egy erős érzelmi alkotóelem is. Fájt nekik megválniuk Mesterük látásától és ez a fájdalom rögzítette oda őket arra a helyre, ahol eltűnt a szemük elől. Nem tudtak egykönnyen belenyugodni abba, hogy többé nincs közöttük s ezért erőltetik meg az ég felé fordított tekintetüket, hátha mégis megjelenik még egyszer ismerős alakja. A szívük sajtó követelése nyujtja ki kezeit, — nem lehet az, hogy ezentúl nélküle, az Ő látható és tapintható közelsége nélkül kelljen ebben a világban élniük...

Nem tudjuk mi, legfeljebb csak irigykedve sejtjük, hogy milyen kiváltság lehetett az, amelyben az első tanítványok részesültek. Közvetlen emberi közösségben élni Jézussal. Beledenézni szemének mérhetetlen mélységeibe. Hallani szavának csengését. Érezni kezének meleg szorítását. Figyelni szeretetének kiadását a megtört szívűekre, a kivetettek s a megtépettekre. Tapasztalni egészen közélről egész valójának azt a su-

gárgását, amelytől szinte szemlátomást tisztult és nőtt a lélek. Akármennyire megtanulták is, hogy a test nem használ semmit és csak a Lélek az, amely megelevenít, milyen kimondhatatlan előny lehetett földi napjaiban ismerniük azt, akiben ez a Lélek testet is öltött!

Amikor a kereszten megtört a szeme fénye és síri nyugvóhelyére kísérték, milyen árvaság szakadt rájuk az együtt töltött dicsőséges napok után! S amikor a Feltámadott újra közéjük toppant, ki ne érezné a maga szívéen áthullámsani azt az örömet, amellyel a tanítványok szíve örvendezett! De most ütött a végleges elválás pillanata. Mindaz az élmény, amelyért irigyelni fogják őket az eljövendő évszázadok, rájuk nézve is csak a múlté már. A felleg eltakarta Őt és azon többé át nem hatol emberi tekintet.

Nehéz volt ebbe belenyugodni, de nem volt más hátra. „Mit állotok nézván a mennybe?” Hiába keresi Őt ezentúl a szem, — Őt most már nem látás által, hanem hit által lehet bírni; Ő nem földi társ többé, hanem az üdvösség mennyei Ura; az Ő orcáját szemlélni ezentúl nem adatik meg e földön élő embernek, ennekutánna már csak áldásait, ajándékait javait kell keresni és elsajátítani.

Hányszor megpróbált a keresztyénség lelke ezzel is szembehelyezkedni! Voltak, akik éjt-napot egybefonó virrasztásokkal és könyörgésekkel ostromolták a láthatatlan világ válaszfalát, ha valamiképen rést üthetnének rajta! Mint a királyi palota kapujánál kuporgó koldusok, makacs szívóssággal várták, nem nyílik-e meg a kapu, hogy csak egy pillantást vethessenek az előlük elzárt fényes világba! *Látni* akarták az Urat s az ilyen látomásban vélték elérhetni a keresztyén élet csúcspontjait.

Az bizonyos, hogy voltak emberek, akik felett egy-egy pillanatra újra megszakadt a kárpit. Saulus a damaszkuszi úton látta a vakító fényességű Orcát és később is voltak órái, amelyekben látott a mennyek világából feltáruuló látásokat. János szemei előtt is elhúzódott a lepel a páthmoszi hegyen és szemlélhette az odafent élő és uralkodó Urat. Az Isten háztartásában bizonyára megvan a szerepük az ilyen elragadtatásoknak és vízióknak. De az is bizonyos, hogy ezek az emberek sem maguk nem keresték az ilyen élményeket, sem mások elé nem tűzték ki cél gyanánt ilyeneknek az átélését.

A keresztyén élet normája nem ezekben van. S aki sóvár

szemekkel mered a magasba, hogy felcsigázott lelke előtt valahogy újra szemléletessé váljék Az, aki a tanítványok szeme elől elragadtatott, annak meg kell hallania az angyalok kijózanító szavát: „Mit állotok nézván a mennybe?”

Az igazi keresztyének nem ilyen, a világról megfélemedezett rajongók, hanem világosfejű, higgadt lelkű emberek, akik tudomásul vették, hogy ebben az életben a test korlátai közé vagyunk rekesztve. Az érzéki természet fellege ott borong közöttük és mennyei világba távozott Uruk között. Szeretik Őt, de úgy, mint akit nem látnak. Kibeszélhetetlen és dicsőült örömmel örvendeznek benne, de a nélkül, hogy az égre meresztett szemekkel erőszakolnák a megjelenését. A mennybemenetel hegyéről visszatértek a valóságos világba és végzik benne a szolgálatukat.

III.

De az elmondottakkal még nem merítettük ki a tanítványok lelki állapotának az elemzését. Hátra van még a legfontosabb. Hiszen őket egy nagy ügy szolgálata fűzte voltaképen Uruk és Mesterük személyéhez. Tőle egy nagy cél megvalósítását várták. Az elválás előtti utolsó találkozásokban is mindig erről van szó közöttük: „szólotta nekik az Isten országára vonatkozó dolgokat”. Akármilyen hiányos és ferde fogalmaik voltak is arról, hogy mi az „Isten országa”, Jézusban mégis felismerték Azt, aki elhossa ezt az Országot. Mindenüket elhagyva azért követték Őt, hogy az Ő oldalán részük legyen ennek az Országának a megvalósulásában. Tanításait azért szívták magukba, egész működése alatt azért iskolázkodtak az Ő társaságában, hogy alkalmasakká váljanak ennek az Országának a szolgálatára, ha üt az órája.

Amikor az ellenséges hatalmak hullámai összezsaptak Jézus felett s Ő engedte, hogy erőt vegyenek rajta, — akkor ez a reménykedésük összeomlott s kegyetlen csalódásba látszott beleveszni az egész életük. Aztán kitűnt, hogy mégis Ő a győztes. Harmadnapon lerázta magáról a véglegesnek látszott halálos kötelékeket és nyilvánvalóvá lett, hogy a keresztt is csak annál nagyobb győzelem lépcsőfoka volt számára. Mégsem volt hát tragikus tévedés Őt követni, Ő valóban az Isten Fölkentje! Türelmetlen kíváncsisággal kérdik: vajjon most már elérkezett-e az

idő, amikor fölállítja az Ő országát? „Nem a ti dolgotok tudni az időket vagy alkalmakat” — mondja Ő. De ez nem változtat semmit azon, hogy mégis csak Ő a király és győzelmes ügy harcosai azok, akik vele tartanak.

Most azonban eltűnt a szemük elől. Mit érezhetnek a katonák, amikor a harc döntőre fordul s a vezér magukra hagyja őket? Megtanultak bízni abban, hogy amíg Őt látják, addig minden jól van. De mi lesz most, hogy nem látják többé? Ha nem értették is mindig a harci mozdulatait, arra mégis rájöttek, hogy jó kezekben van az ügy, amelyen a lelkük csüng. Ott állott Ő az események középpontjában és ami körülötte történt, — igen, még a látszólagos vereség is, — az Ő diadalát érte. De most mintha kiesnék az egész történetnek tengelye. Ő nem lesz többé itt. Kikapcsolódik ennek a világnak a történéseiből. Hogy lehet elképzelni az Ő országának győzelemre jutását az Ő jelenléte nélkül?

Ezek a gondolatok nyilallottak át bizonyára a szívük legmélyebb rétegein. Kockán forgott az életük egész értelme. Nem csoda, ha a szemük belevész a magasságba, amely elnyelte minden reménységük letéteményesét. És velük együtt hányszor ámulunk mi is bele az üres levegőbe, amikor megbénul a lelkünk az Isten országának gyötrő gondjaitól! Mi sors várhat erre a legszentebb ügyre, ha magunkra maradt árva, megrettent harcosokként nekünk kell helytállanunk érte?

Halljuk hát meg velük együtt az onnan felülről jött ébresztő szót és térjünk magunkhoz a csüggedés kábulatából: „Mit állotok, nézvé a mennybe?” Az a felhő, amely elrejtette Őt a szemünk elől, a dicsőségnek felhője is. Nem azért távozott Ő, hogy tehetetlenül a sorsunkra hagyjon e világban, hanem azért, hogy átvegye a hatalmat mennyen és földön. Nem iktatódott Ő ki az emberiség történetéből; ellenkezőleg: csak elfoglalta azt a helyet, ahol minden történés szála az Ő kezében futnak össze. Amikor úgy látszik, hogy a messzeségbe tűnt, akkor van legközelebb minden szívhez s amikor azt hinnők, hogy semmibe sem szól már bele e földön és semmibe sem nyúl már bele kezének irányításával: valójában akkor országol kicsiny és nagy dolgok felett egyetemlegesen. Most lett Ő igazában a történelem tengelyévé s aki vele tart, most lehet csak egészen bizonyos, hogy nem eltévesztett ügyre vesztegeti az életét.

Nézd a tavaszi virágzásba borult fát, — minden ízében és

sejtjében nem olyan hatalomnak a parancsait szolgálja-e, amely teljességgel láthatatlan? Hiszen minden azért történik benne, hogy végül diadalmasan megjelenhessék a gyümölcse. Annak uralma alatt áll az egész szervezete. Érette fakadnak a rügyek, érette feslik ki a zöldelő lomb, érette futják rejtett útjaikat a földből fölszívott vízcseppek és érette serénykedik titkos vegyi konyhákban a magasságból befogadott napsugár. A legvékonyabb gyökérszáltól a virágok porzójáig — minden azért van és azért működik, mert úgy parancsolja a termés, amelyért a fa él. Pedig hol van ez a szuverén úr? Szétszedheted az egész fát és nem találhatod meg benne sehol sem. Majd ha eljön az ideje: megjelenik. Addig pedig láthatatlanul regnál. Megérted, ugye, hogy azért, mert semmilyen szemmel nem látható, sem kézzel nem tapintható az a királyi szék, amelybe Jézus fölmagasztaltatott, azért mégis, sőt éppen azért mindennek az Ő uralma alá vették?

Egyszer majd nyilván meg is jelenik királyi hatalma és dicsősége, — de a tanítványok addig is nyugodtan és józanul elmehetnek az Olajfák hegyéről szolgálatuk útjára. Az Isten országát nem kell félteniük!

.

.

Nem állunk hát mi sem zsibbadt bűvöletben, „nézván a mennybe”. Nem azért van fönn az égen a mi napunk, hogy belemeresszük szemünket. Ha megtehetnők is, — vakítóbb volna a fénye, sem hogy elbírhatnók. Jó hogy elfödi előlünk a titkoknak leple, érzéki korlátozottságunk kárpítja, dicsőségének fénytől áttetsző fellege. Azért van felettünk, hogy világítson nekünk. Elfordítjuk hát a szemünket az áthatolhatatlan egekről és inkább a körülöttünk levő világon hordozzuk meg. Nappal van! Jól láthatunk! Világosak előttünk az utak, amelyeket meg kell járnunk. A szemünkbe tűnnek a város falai, közöttük a sok száz hajlék, ahol sebeket kell gyógyítani és könnyeket kell letörölni; a családok, amelyekből ki kell űzni a testvérgyűlölet ördögeit; a sokaság, amelynek el kell vinni az Isten országának örömhírét; a viharpusztította nemzet, amelyet romjaiból újjá kell építeni boldog virulásra; egy egész világ, amely „várja az Isten fiainak megjelenését”.

Hogy is lehetne egy helyt állanunk akármilyen szent ünnepi kábulatban is, „nézván a mennybe”? Ki ne hallaná az angyali unszolást — vissza a világba, hogy folytatódjék miáltalunk is az „apostolok cselekedeteinek” története?

AZ IFJÚSÁG LELKE.

(1929. máj. 9-én a rákospalotai KIE konferenciáján.)

Mindnyájan ismerjük azt a régi mesét, amely elmondja, hogy az öreg farkas hogyan mutatta be a fiatalnak „az embert”. A mese szerint előbb egy gyermek jött az úton. „Ez az ember?” — kérdezte a fiatal farkas. „Nem” — felelte az öreg — „ez még nem ember”. — Ugyanilyen igazsággal azt is mondhatná a mese, hogy egy fiatal legény jött az úton s arról állította ki az öreg farkas ezt a negatív bizonyítványt. Mert az ifjú sem ember még, a szónak egészen általános értelmében. Aki az ifjút egyszerűen belefoglalja az ember fogalmába s az ifjúságot beleolvasztja az emberiség szürke tömegébe, — nagy vétséget követ el a valóság ellen. Az ifjúságot a maga külön, sajátos mivoltában kell megismerni és megérteni. Természetes, hogy ezt az igazságot nem szabad egyoldalú túlzásba vinni. Az úton lepke után ugrándo-zó gyermek mégis csak ember volt s a botjára görnyedő aggastyán szintén ember volt abban a mesében. Az életünk korszakai egymásból folynak, és együttvéve teszik ki az emberélet egészét. Az ifjút sem érti meg természetesen az, aki nem a tegnapi gyermeket, a holnapi férfit és a holnaputáni aggastyánt látja benne. De elsősorban mégis a mai ifjút kell meglátni benne. Ezért foglalkozunk mi is most „az ifjúság lelkével”. Azt a sajátos lelki alkatot akarjuk megragadni, amely épen ifjúvá teszi az ifjút és mint valami másfajta lényt különbözteti meg nálánál is fiatalabb és öregebb rokonaitól egyaránt. Természetes, hogy sokkal nagyobb feladat ez, semhogy alaposan megoldhatnók ilyen rövid idő alatt. Csak épen néhány nagyon lényeges vonásra mutathatunk rá.

Az ifjút mindenek előtt az jellemzi, hogy nagyon *gazdag*.

Gazdagság és szegénység, jól tudjuk, felettébb viszonylagos fogalmak. Az egyik embernek nem álmodott bőség ugyanaz, ami a másiknál panaszos elégedetlenség forrása. Ugy, hogy a birtokállományunk nem magában véve sok vagy kevés, hanem mindig a szükségleteink és igényeink mértéke szerint. Gazdag az ember, akinek többje van, mint amennyi elég neki, akinek a tartalékai felülmúlják a kiadásait; aki többlettel rendelkezik a költségein felül.

Ha ez a gazdagság, akkor elmondhatjuk, hogy a fiatal ember az igazán gazdag ember. Ha nem is pénzben, de olyan javakban, amelyek a pénznél sokkal értékesebbek, amelyekért szívesen odaadná minden pénzét egy-egy öreg milliomos, ha pénzen meg lehetne vásárolni őket. A fiatal ember testében-lelkében nagy erőfeleslegék boldog birtokosa. Olyan életforrás buzog benne, mellyel sokszor nem is tud mit csinálni. Olyan magasfeszültségű áram duzzad benne, amely nem csak hogy bőven elég az ő gépezetének hajtásához, hanem ha át lehetne kapcsolni mások életére, még jó néhány embert mozgásban tudna tartani rajta kívül is.

Szembeszökő ez az energia-többlet az ifjú testi életében is. Idővel nagyon meg fog változni a helyzet. Csak épen annyi ereje lesz, amennyire szüksége van. És ha majd a rendesnél nagyobb mértékben veszi igénybe erőkészletét, a hiány mindjárt jelentkezni fog. Egyetlen szokatlanul megerőltető napi munka, vagy egyetlen átvirrasztott éjszaka után mindjárt észre fogja venni a fogyatkozást és csak több nap elteltével, lassan tudja helyreállítani elveszített frissességét. Ezért akkor majd gondosan vigyáznia kell a bevétel és a kiadás egyensúlyára, hogy elkerülje az ilyen zavaró deficiteket. Aztán, még később, elő fog állani az a helyzet, amikor a kiadásokat egyre csökkenítenie kell és a fogyatékán levő erővel mindig óvatosabb takarékosággal kell bánnia. — De most, ifjú korában, mi neki akár milyen erőfeszítés? Néhány órai pihenés után megint friss és rugékony. Egy-két éjszakai nyugalom ráfizetése sem olyan veszteség, amit nagyon megérezne. Van bőven miből pótolnia!

Ugyanez az irígylésreméltó erőbőség jellemzi a lelki életét is. Szellemi téren sem ismeri még a fáradtságnak azokat a kínjait, amelyekkel később meg kell majd ismerkednie. Mennyi mindenféle pazarolhatja figyelmét és érdeklődését! Később majd egyre gondosabban fogja megvizsgálni: indokolt-e ez a

lelki költekezés? Mennyit tud tanulni, befogadni, elsajátítani, tekintet nélkül arra, hogy hasznát veheti-e? Később a legszükségesebbekre fogja csak használni ezt az energiát, mert már nem telik olyan sokra. Hány problémán töri a fejét, amelyet pedig nyugodtan hagyhatna másokra! Idővel örülni fog, hogyha a maga legsajátabb kérdéseivel meg tud birkózni és le fogja rázni magáról a nem okvetlenül reátartozó kérdéseket. És ugyanúgy, mint az értelmi tevékenység különböző ágaiban, a lelki élet egyéb megnyilvánulásaiban is kiütözik nagy gazdagsága. Az érzelmei magas hőfokon forranak, — úgy tud lelkesedni, vigadni, haragudni, búsulni, ahogy később nem fog. S ha cselekszik, alkot, harcol, olyan lendülettel veti bele magát dolgaiba, amilyent egykor majd csak nagy erőfeszítéssel tudna kifejteni. Minden tekintetben gazdag ember, akinek még nem kell a fogához vernie garasait, mert bőséges tartalékokból meríthet.

Hiszen minden élőlényt megáldott a Teremtő azzal, hogy fejlődése útját dús útravalóval kezdheti meg. Már a kis gyermeket is az jellemzi, hogy nagy erőfőlségei vannak és ezért reggeltől estig annyit ugrál, amennyit felnőtt ember sohasem bírna ki, és feleslegesen annyi erőt használ el játékaiba, amennyi később nagyon szükséges munkára sem telik majd tőle. De e mellett a gyermek meg van még terhelve fejletlensége gyöngeségeivel, amelyek ellensúlyozzák erőfeleslegeit. Az ifjú már kinőtt ezekből. Már mentes a gyermekkor hátrányaitól és még nem érzi a későbbi kor hátrányait. Teljes fejlettsége fokán áll és ugyanakkor még az el nem használt erőknek is birtokában van. Soha életében nem volt és nem lesz olyan gazdag, mint ezekben az években!

Ehhez a gazdagsághoz járul egy másik irígylendő vonása: a *függetlensége*. Ha nem volna veszedelmesen félreérthető, akkor úgy nevezhetném ugyanezt a jellemvonást, hogy — felelőtlenség. De bizonyos szempontból úgy áll a dolog, hogy az ifjúság a legfelelősségteljesebb korszak, s ezért inkább kerüljük ezt a kifejezést. Hiszen, — amint mindjárt reá fogunk térni, — az ifjúság előtt sokkal nagyobb lehetőségek állanak nyitva, mint a haladottabb korú ember előtt. A meglett férfit és még inkább az aggastyánt igazságtalan dolog volna olyan feladatokkal és igényekkel megterhelni, melyeknek ők már nem igen tudnak megfelelni. Az ő számukra már sok minden változhatatlan

adottság, amin csak az ifjúság segíthet. Hiszen nekik már több van a hátuk mögött, mint előttük. Az ifjúság előtt áll nyitva a jövő, Ezért rajta nyugszik a legnagyobb felelősség is. De ha a jövőtől eltekintünk és csupán a jelenre korlátozzuk tekintetünket, kitűnik, hogy bizonyos értelemben nagy felelőtlenségnek kiváltságait élvezzi az ifjúkor. Ma még sokkal kevesebb kötelesség, gond és igény súlya nehezedik rája, mint amennyit idővel majd viselni fog. Egy kis túlzással szinte azt mondhatnók, hogy ma még semmi másért nem felelős, mint önmagáért és azt teheti az életével, amit akar. Ha van is odahaza aggódó édesanyja, akinek boldogságát növelheti, vagy keserű fájdalmait szaporíthatja; ha vannak is körülötte testvérei vagy barátai, akiknek a jellemére formáló erővel hat az ő viselkedése; ha vannak is feladatai, amelyeknek a beteljesedése az ő megbízhatóságán fordul meg: mi ez mind együttvéve is ahhoz a felelősséghez képest, amely később fog a vállaira nehezedni? Most még sokkal inkább ő függ másoktól, mint mások őtől és az életben az a sajátságos ellentmondás uralkodik, hogy mennél inkább függünk másoktól, annál függetlenebbek vagyunk és viszont mennél inkább mások függenek tőlünk, annál többet veszítünk magunk a függetlenségünkben!

Mennél tovább halad előre az útján a fiatal ember, annál több felelősség kötelekeivel köti meg magát. Eljön az idő, amikor egy életre magához köti egy leánynak a sorsát. A kezében fogja tartani annak az élettársnak a végzetét: boldoggá teheti, vagy átokká válhatik a számára. Épen ezért le kell mondania addig élvezett szabadságának nagy részéről. Azután, ha Isten úgy akarja, gyermekek apjává lesz, akiknek a betevő fátalja az ő munkájától függ, akiknek nevelkedése az ő eszményei szerint fog alakulni, s akik becsült nevet vagy szégyenleteset őtől visznek örökségül magukkal az életre. Milyen korlátozást jelent ez, elevenbevágót, soha el nem felejthető! Az évek múltával beledolgozza magát a társadalom életébe; az élére kerül valamilyen munkakörnek, talán önálló vállalkozásnak, embertársai valamilyen csoportjának, valamilyen érdemes közügynek... A felelősségek számai sűrű hálónak fonódnak körülötte és egyre több rája bízott érdekre kell tekintettel lennie minden lépésénél, ami azelőtt nem feszélyezte szabad mozgásában.

Ha a villanyos elrobog valaki előtt és felvillan benne az a gondolat, hogy utánaugorva felpattanjon rá: nagyon külön-

bőzőképen fog eljárni a szerint, hogy magánosan élő fiatal ember-e, vagy férj és családapa? Ha valakit megköörnyékez az a kísértés, hogy elkövessen egy becstelenséget, ámbár a bűn mindig bűn, mégis más dolog az, ha egy fiatal ember bukik el, aki csak magát dönti szegyenbe, vagy egy idősebb, aki magával rántja egész háza népét és talán annál is sokkal többet: mindazoknak reménységét és terveit, akik reáépítettek az ő jellemére. Ha veszélyes, rendkívüli feladatok várják hősi önkéntesek jelentkezését, — égő házba kell berontani valakiért, vagy egzisztenciát kockára téve síkra kell szállani valamilyen eltiprottságért: mennyivel könnyebb helyzetben van az ifjú, mint a meglett ember, akinek sok mindent kell latra vetnie komoly megfontolásban!

Egyre szűkebbre és szűkebbre szorul később az élet útja, — az ifjú még széles mezőkön jár. Jó és rossz irányban egyaránt messze csaponghat nagyszerű függetlenségében.

Ehhez a nagy külső szabadságához járul egy ugyanolyan irígylésre méltó *belső szabadsága* is. Semmi sem nyűgözi le úgy az embert, mint a rabtartó saját énje. Ez a zsarnok hatalmas tud lenni az ifjú életében is — a jelenben feltörő kívánságaival és indulataival, de összehasonlíthatatlanul hatalmasabb tud lenni a múltból felénk nyúló karjaival. A legvégtetesebb énünk a „régí énünk” és mennél régebbi, annál reménytelenebbül vagyunk kiszolgáltatva neki. A fiatal életnek a legboldogabb kiváltsága abban áll, hogy benne semmi sem nagyon régi még. Lehetnek hónapokra visszanyúló, vagy talán már néhány év óta belégyökeresedett szerencsétlen, bűnös szokásai, de mi ez ahhoz képest, amikor valakinek a húsába már évtizedek hosszú során át vágódtak bele a bilincsek? Később reá fog telepedni a lelkére a „már késő!” borús lemondása, de most, fiatal éveiben, ha tudatában van fiatalságának, eszébe sem juthat így beszélni.

Mint ahogy a forró égitesteken lassú lehülés során keletkezik s aztán egyre vastagodik a kemény kéreg, úgy alakul ki a mi emberi életünk is. Az újra meg újra való megismétlés által kialakulnak szokásaink, gondolkozásban, érzésmódban, cselekvésben. Egyre több és több lesz bennünk az, amit mindig egyformán csinálunk, mert már úgy vált „második természetünké” és nem is tudnánk már másképen cselekedni. És egyre kevesebb ponton válik megoldandó kérdéssé az, hogy mit is és ho-

gyan is cselekedjünk? Megy már magától a dolog, mint valami gépnek a járása. Beljebb és beljebb hatol a szívünk felé a kemény páncél, amellyé megmerevedett az énünk. És ha nem fogadjuk is el azt a pogány közmondást, hogy „kutyából nem lesz szalonna”, az bizonyos, hogy nagy változások az életünkben hovatovább már csak annál gyötrelmesebb belső megrázkódtatások árán következhetnek be. Zúzni és törni kell már a régi ént, forró tűzben kell megolvasztani a roncsolt törmelékeit, csak úgy formálódhatik belőle még egyszer valami más. Egyéb-ként pedig maradunk, amiké váltunk, kijegecesedve, megszilárdultan.

Semmit sem sirat úgy vissza a meglett ember, mint azt az időt, amikor még mentes volt ennek a meghatározottságnak a rabságától. Fiatal éveiben még csak vékony tojáshéj volt rajta a szokások kérge s alatta még lágyan, forrón hullámozott az élet eleven magva. Még akármi válhatott volna belőle. Választhatott. Nyitva állottak előtte a lehetőségek, mint ahogy az olvadt érc sokféle formába ömölhetik. Próbálkozhatott ma ezzel, holnap amazzal. Ha az egyik út nem tetszett, még nem volt meszsze az elágazás: visszamehetett a másokra.

A fiatal életnek ezért ad olyan varázslatos szépséget a rejtélyessége: még nem tudni, mi lesz belőle. Az éltesebb ember olyan, mint egy félig elolvasott könyv: az ember már előre tudja, mit várhat a hátralevő fejezetektől. Az ifjúnál még minden eldöntetlen, kiforratlan, izgalmasan érdekfeszítő. Ha még oly mostohák is a külső körülményei, nőhet belőle országraszóló kiválóság. És ha még oly védett virágos kertben kezdte is pályafutását, meglehet, hogy rothadtan fog feje a sárba konyulni. Aki kívülről szemléli, nem jövendölheti meg. Meg kell várnia, hogyan dönt maga az ifjú, az életnek ez a fejedelmi hercege. Ő maga pedig napról-napra válogat és határoz, szabadon, mint később soha.

Amit eddig elmondottunk, az bizonyára mind igaz, de veszedelmes féligazság maradna, ha nem tennénk hozzá valamit. A fiatal ember lelkének *irigylésre méltó* vonásairól beszélhetünk, de van a dolognak egy másik oldala is. Ugyanezek a vonások az életnek legveszélyesebb korszakává is teszik az ifjúságunkat s azért a fiatal ember nem csak irigylésre, hanem nagy, baráti *részvételre* is számot tarthat.

Súlyos dolog az a függés, amelybe az életnek egyre hal-

mozódó felelősségei állítják bele az embert, de nagy áldás is. Aki viselt már ilyen terheket, nem szívesen válnék meg tőlük. Balgatók óráiban talán felpanaszolja őket, de egyébként nagyon jól tudja, mit köszönhet nekik. Mint az afrikai rohanó folyókon átkelő szerecsenek, akik nehéz köveket emelnek a fejükre, sok ember annak tulajdoníthatja, ha el nem sodorták válságos órák próbái, — hogy meg volt terhelve. Nem volt szabad akármit csinálnia, mert gondolnia kellett másokra. Nagy védelem és támasz van ebben.

Ugyanígy a léleknek belső megállapodásra jutása lehet nagyon végzetes dolog is, de másfelől lehet felbecsülhetetlen érték is. A páncél szorít, de oltalmaz is. Jó formában kihűlt ércnek nem volt kár elveszítenie az olvadt forróságát. A meglett férfi meg van kímélve nagyon sok viaskodástól azért, mert számára már eldőlt bizonyos kérdések.

Ezeket az előnyöket az ifjúság még nélkülözni kénytelen. Olyan, mint a mozdony, amely bizonytalan vágányokon halad. Sokszor kívánná: bár csak szilárd és megszabott, függetlenségben és szabadságban szegényebb volna a pályája. És ehhez végük hozzá azt, amivel kezdtük: az ifjúság erőfőlségeit. Az ingatag, ide-oda eltolódó pályatesten túlfutott mozdony robog! Nem jogosult dolog-e elszoruló aggodalmmal utána nézni, hogy milyen sorsra jut? Nem csoda, hogy ha kisiklások, mélységbe zuhanások és tönkrezúzódások következnek be! Kérdezzük sorra azokat az embereket, akik az életnek a rokkantjaivá lettek, hol történt velük a katasztrófa? Kevés kivétellel az ifjúságuk éveire fognak visszamutatni: az volt a veszedelmes szakasz, annak áldozatai ők is.

Ez pedig azt jelenti, hogy ha Jézus Krisztus Megtartója az embernek, akkor sohase lehet rája az embernek sürgősebb szüksége, mint fiatal éveiben. Ezért mondhatjuk el bátran, hogy az ifjúság lelke a leghívőbb lélek. Soha olyan ösztönös fogékonysággal nem menekül az ember a Megváltójához és soha olyan erős vágygal nem karolja át Őt, mint fiatal éveiben, ha egyszer van alkalma szemtől szembe megismerkednie vele igaz hatalmában. A fiatal lélek érzi, hogy ami oltalomra szüksége van veszedelmei ellen, azt megtalálja Őbenne. Nem baj, ha még nincsenek rajta a felelősség nehezékei és nem biztosítja kialakult életrend vértetétje. Mindezt kipótolja bőven az a határozottság, amelyet a Krisztus iránti hódoló engedelmesség ad.

És nem baj, ha robbanásig feszülnek is az erők. Urára talál Krisztusban a fiatal lélek, — Ő erős kézzel tartja a féket. Ami veszedelem van az ifjúság éveiben, az már nem veszedelem így. S ami soha vissza nem térő kiváltság van benne, — gazdagság, függetlenség, szabadság, — az mind tiszta értékké válik. A Krisztusnak meghódolt ifjú a világ legírigylésremélőbb embere!

A TANÍTÁS TISZTSÉGE ÉS ADOMÁNYA.

(1929. máj. 12-én a lágymányosi gyülekezet istentiszteletén.)

Elmenvén tegyetek tanítványokká minden népeket... tanítván őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam néktek; és imé én ti veletek vagyok minden napon a világ végezetéig. Máté 28, 19—20.

Manapság, amikor egyházi megújulásunk során oly sok munkás törekvés erői mozdulnak meg, mindegyik egy-egy nagy lelki érdek szolgálatát írva zászlajára, szokásba jött a különböző neveken nevezett „vasárnapok” tartása. Egy-egy ügynek a munkásai bezörgetnek ilyenkor gyülekezeteink ajtaján és azt kérik, hogy vasárnapi istentiszteleteinken állítsuk oda figyelmünk központjába az általuk szolgált nagy eszményt, igehirdetésünk emelje ki annak fontosságát és könyörgésünk segítse előbbre annak győzelmét. Az ilyen kérések előtt mindig szívesen megnyitjuk ajtóinkat, mert nagy lelki meggazdagodásunkra szolgál mindig, ha más gyülekezetekkel egybeforrunk az elmélkedés és imádság láthatatlan közösségébe egy-egy határozott tárgy körül.

De ma abban a nehéz helyzetben vagyunk, hogy egyszerre két vendég is zörget bebocsáttatásért. Az ifjúság evangéliumi köreiből a mai napot az anyák tiszteletére szentelik és arra kérnek bennünket is, hogy „anyák vasárnapját” tartsunk. Másfelől egyházi sajtónk munkásai is szeretnék lefoglalni figyelmünket az ő általuk képviselt fontos ügy számára és „sajtó-

vasárnap" tartására kérnek fel bennünket. Mit cselekedjünk?

Érdekek összeütközése esetén mindig az a legjobb útja a kibontakozásnak, ha az ember talál egy magasabb közös érdeket, amelyben találkoznak egymással a vetélytársak. Az „anyák vasárnapját” és a „sajtó vasárnapot” is egymással összehangba hozva együtt ünnepelhetjük meg, ha mindkét gondolatot alárendelhetjük egy harmadiknak. Ilyen összefoglaló gondolatul kínálkozik elmélkedésünk számára az egyháznak tanítói hivatása, amelyről alapigénk szól.

Hiszen ez alá a gondolat alá minden összefoglalható, ami igényt tarthat egy keresztyén gyülekezet figyelmére és felelősségérzetére. Az egyháznak vannak tanítói hivatásán kívül egyéb szolgálatai is, — de mind abból nőnek ki, mint a törzsből az ágak. Ezért van az, hogy amikor Jézus búcsúzik a tanítványaitól, ezt az egy hivatást köti a lelkükre: „tegyenek tanítványokká minden népeket”. Ebben voltaképen benne van minden. Földi életében Ő is úgyszólván erre az egy módszerre: a tanításra tette fel minden törekvését. És az utána itt maradt híveinek is, akikre rábízta munkája folytatását, a világ tanítómestereiként kell fáradniok mindaddig, amíg az idők végén befejezésre nem jut az Isten műve.

Jézusnak alapigénkben hátrahagyott testamentuma mindig egyik legmélyebb erőforrása volt a keresztyén egyháznak. Ebből tanulta meg mindig újra, hogy a küldetése egyetemes: „minden népet” be kell vonnia a Jézus iskolájába. Itt kapta meg a mértéket, amely alá odaállíthatta munkája eredményeit: vajjon nem csupán szép, de erőtlen gondolatokat terjesztett-e, hanem csakugyan életet formált-e, „megtanítván az embereket megtartani mindazt, amit Jézus parancsolt”? És innen meríthette azt a semmitől vissza nem riadó tekintélyt, amellyel e világban hallatnia kell szavát, mert hiszen „minden napon *vele van az Ur*”, akinek képében jár.

De most tekintsünk el alapigénknek mindettől a gazdag jelentésétől. Korlátozzuk figyelmünket arra az egyetlen kérdésre, hogy *mi módon* megy végbe az egyháznak tanítói szolgálata?

I.

Két értelmezése van Jézus ez utolsó nagy parancsának. Az egyik szerint Jézus azt a tizenegy apostolhoz intézte és senki máshoz. Egy külön embercsoportnak szóló hivatalos megbízás és felhatalmazás volt ez, és az ő kezükről azóta is kiváltságos örökségképen szállott tovább egy külön rendre. A papság a „tanító egyház”. A hívek sokasága, a „laikus elem”, csak „tanított egyház”. Nem aktív részese, csak passzív élvezője az egyház tanítói hivatásának. Ez az a felfogás, amely legjellegzetesebben a római egyházban uralkodik.

A másik értelmezés szerint a tanítás nagy parancsa a tizenegy tanítványhoz, mint a tanítványok összességének a képviselőihez szólott. Nem olyan kiváltságot és feladatot bízott rájuk, amelyet meg ne oszthattak volna a többiekkel. Épen ellenkezőleg: tovább kellett azt adniok Jézus minden tanítványának, a legutolsónak és legkisebbnek is. Az egész egyháznak, minden tagjában, cselekvő részt kell vennie a tanítás szolgálatában, míg csak el nem jut az egész világ Jézus megismerésére és akaratának engedelmes teljesítésére. Ez a mi református keresztyén felfogásunk.

A másik felfogással élesen szembehelyezkedünk, mert Isten egész kijelentésével ellentétes az a gondolat, hogy Öközötté és hívei között egy emberi rend álljon közvetítői kiváltságokkal, amelyek voltaképpen válaszfalat jelentenek. De azért meg tudjuk érteni ennek az eltévelyedésnek az okait. Az egyháznak egy olyan fontos szolgálatát, mint amilyen a tanítás, — amelyben benne van egész létjogosultsága, — nem lehet sorsára hagyni, hogy „majd csak lesz valahogy”. Mennél komolyabban veszi az egyház, annál inkább kell róla intézményesen is gondoskodnia. Kell lenniök az egyházban olyan állandó szerveknek, amelyek különös hivatottsággal és felelősséggel vezetik ezt az életbevágó munkát. Szükség van tehát a „tanítói hivatalra”. Erre nevelte Jézus is az apostolokat. S az első idők gyülekezete csakhamar rájött, hogy az „apostolok tudományában” úgy foglalatzkodhatik legjobban, ha őket minden más szolgálattól mentesíti, hogy mindenestől fogva a tanítás munkájának szentelhessék magukat. Viharos időkben aztán, — amikor külső üldözések, vagy belső harcok rázták-tépték az egyházat, — mind jobban kitűnt a tanítói hivatal nagy fontos-

sága. Ez biztosította az egyház szilárdságát és folytonosságát a válságok korszakaiban. S amily mértékben nőtt a tanítói tisztség megbecsülése, olyan mértékben kísértett az a veszedelem is, hogy túlbecsülik. Végül odajutott az egyház, hogy egészen rájuk hárított minden jogot és kötelességet, a hívek beérték a passzív vezettetés szerepével és kialakult a kiváltságos papi rend.

Ami ebben a fejlődésben igaz és jogos volt, azt mi is valljuk. Mi is jól tudjuk, hogy Isten rendelkezéséből van az egyház élén „tanítói hivatal”. Aminthogy általában tisztában vagyunk azzal, hogy az egyház életének megvan az Isten-akarta intézményes oldala. Nem meder nélkül csapongó, szétfolyó ügy az Isten ügye ebben a világban. Hiszen akkor nem is volna komoly ügy. Mindig megvolt és meg kell, hogy legyen a szabályozott kerete, az intézményes formája. És pedig — bármily változásokon menjen is át az évszázadok során — bizonyos lényeges vonásokban azonosnak kell maradnia ennek a keretnek és formának, ha az egyház hű akar maradni önnön lényegéhez. Elsősorban és főképen nem hiányozhatik belőle sohasem a tanításról való intézményes gondoskodás külön erre a célra szolgáló hivatalos tisztség formájában.

Ez a hivatal ott ékeskedik a mi egyházunk élén. Istentől elhívott embereknek reá való komoly előkészítése egyházunk egyik legfőbb gondja. Az Istentől kirendelt egyén kiválasztása és hivatalába való beiktatása gyülekezeteink legünnepelesebb eseménye. A szószék, amelyből hivatalukat gyakorolják, istentiszteleteink központi tényezője. És a hűség lelkis tanító mindenkor abban a különös megbecsülésben áll közöttünk, amely az Isten kiváltképen való szolgáját megilleti.

De ugyanakkor óvakodunk a régi idők eltévelyedéseitől. Nem felejtjük el, hogy az egyház nem csak szabályozott intézmény, hanem az Isten kegyelmi ajándékainak a szintere is, amelyek szabályokba soha bele nem foglalható módon áradnak ki híveinek életébe. Hiszen a szabályos meder is csak addig folyómeder, amíg a földre alá szállanak az Istennek sehogyan sem szabályozható záporai, hogy táplálják a forrásokat és csermelyeket. Az egyház intézményes rendje is csak addig érdemli meg az „egyház” nevet, amíg tagjaira a Szent Lélek Isten kiönti az Ő szabad tetszése szerint osztogatott erőit és áldásait. Ez adja meg az egyház lényegét. Az intézményes rend

nem az egyház létéhez, hanem csak jólétéhez, virulásához, boldogulásához, diadalmas érvényesüléséhez nélkülözhetetlen.

Ez áll közelebbről a tanítói hivatalra is. Fájdalmas és csonka állapot az, amikor nélkülözni kell. De azért az egyház így is egyház — és tanítói hivatása ilyenkor is érvényben van. Gondoljunk például lakatlan szigetre kivetett hajótöröttekre, akik között talán nincs hivatalos tanító, de vannak buzgó hitű keresztyének. Vagy gondoljunk üldözött eleinkre, akiknek gyülekezeteiből nem egyszer elragadta az erőszak keze a hivatalos tanítót s csak a hősieken kitartó hívek maradtak együtt. Az egyház ilyenkor is él, habár súlyos hiánnyal megverten, és a tanítás munkája — jól-rosszul — tovább folyik benne.

Jézus parancsa mindnyájunknak szól és annak felelősségét és kiváltságát nem háríthatjuk el magunktól a hivatalosakra, sem nem engedhetjük meg sohasem, hogy ők magukhoz ragadják!

II.

Aki ebben nem ért velünk egyet, az jöjjön, ünnepeljen velünk „anyák vasárnapját” s akkor majd igazat fog adni nekünk. Emlékezzünk csak meg róla, hogy mit köszönhetünk az édesanyáinknak, — *túl azon*, hogy fájdalmaik árán életet adtak nekünk, hogy sok törődéssel, önfeledt hűséggel, minden igényük és kényelmük áldozatos megtagadásával átsegítettek gyermekségünk önállótlan évein, és hogy aztán is, amikor már megállottunk a magunk lábán, földi őrangyalaink gyanánt kísérték el bennünket minden útunkon. Gondoljunk most arra, hogy mit köszönhetünk nekik lelkiekben, — épen az Istenhez való viszonyunkat illetőleg!

S akkor kitűnik, hogy nagyon sokat köszönhetünk ugyan egyházunk hivatalos tanítóinak, akiket iskolánk padjain ismerünk meg, akiknek ígehirdetését hallgattuk hétről hétre, akiknek pásztori szolgálatai egyébként is kiterjedtek életünkre, — de mind ennél többet köszönhetünk az édesanyáinknak. Az életünk végéig legmélyebben az az imádság zeng a szívünkben, amelyet őtőle tanultunk. Azok a képek, amelyeket Isten dolgairól akkor nyertünk, amikor fölvelt az ölébe és olvasgatta nekünk a bibliai történeteket, a legkitörölhetetlenebbek. Hitünk épületében a legszilárdabban azok az igazságok nyugosznak, ame-

lyeket kíváncsi gyermek-kérdéseinkre ő adott válaszul a láthatatlan és örökkévaló dolgok titkairól. Nem volt hivatalos tényezője az egyháznak. Működését nem szabályozták rendtartások. Mégis ő volt a legnagyobb tanítónk. Amit az egyház hivatalos tanítóitól kaptunk, az csak kiegészítése, kiépítése, kimélyítése és elrendezése volt az édesanyánk tanításának.

Hát még a néma tanításai, amelyekkel napról-napra körülvevtt! Nincs az egyház hivatalos tanítóinak az az ékesszavú predikációja, amely versenyre kelhetne vele! Hiszen őrá veszi mintáját és példaképét az egyház is, amikor *anyaszentegyház*-nak nevezi magát. Az egyház hivatalosai sem álmodhatnak még legszentebb óráikban sem szebbet-nagyobbat a maguk hivatásáról, mint azt, hogy valamennyire megközelítsék és utánozzák az édesanyáink szerepét! Nem lehet nagyobb dicsőségük, mint ha szenvedést és gyötrődést vállalhatnak azért, hogy abból új élet szülessék e világra. Nem érhetik be kevesebbel, mint hogy az anyáktól eltanult éberséggel örködjenek a rájuk bízottaknak sorsa felett, az anyák önkéntelen művészetével találják el a segítségnek legjobb módját, ahol szükség támad, és az anyák önmegtagadásával emésszék fel életüket, miközben megnövekednek a belőlük élők. Még a hűtelenekkel és megtántorodottakkal szemben sincsen élesebb fegyelmező fegyverük, mint az olthatatlan anyai szeretet néma szemrehányása, amely nem hagy nyugodni a távol idegenben, hanem ellenállhatatlanul visszavonz. És nem lehetnek boldogabb óráik, mint azok, amelyekben egy-egy elfáradt tévelygő visszaérkezése az édesanya örömét ízlelteti meg velük, kinek imádságai utólérték a tékozló fiút és hazahozták a megbocsátás ölelő karjaiba. Még az egyház hivatalos tanítóinak is, valóban, az édesanyáink a legjobb tanítómesterei!

Akik ismerik a keresztyén egyház történetét, azok jól tudják, hogy a külön tanítói rend, a papság tekintélyének megalapozásában senkinek sem volt olyan nagy szerepe, mint Augustinusnak, a nagy ókori egyházi atyának. Csodálatos, hogy míg más kérdésekben olyan nagy evangéliumi igazságokért harcolt, amelyeket a reformáció vitt később diadalra, tehát a reformátorok vezérlő szellemének tekinthetjük, addig ebben a kérdésben, — azt lehet mondani, — voltaképen ő vitte diadalra a római egyház rendszerét. Ő véste bele eljövendő évszázadok lelkébe azt a gondolatot, hogy az egyház csak ott van, ahol a

hivatalos tanítórend van. Nem sajátos leckéje-e a történelemnek, hogy épen ez a kimagasló egyházi tanító is főképen és elsősorban az édesanyjának, Monikának köszönhetette lelki életét? Az helyezte el benne a később kikelt életmagvakat. Hányódása-vetődése éveiben az imádkozott érette megható kitartással. És amikor megtalálta végre az igaz utat, annak volt mindekelőtt joga elébe sietni és üdvözölni őt, mint tusakodásainak végre megérett gyümölcsét.

Tanítói *hivatalt* nem viselnek az anyák. De a tanítás *ajándéka* bőségesen kiáradt rájuk. És ezzel egyúttal a tanítás megbízatása is kiváltképen való mértékben rájuk hárul. Adjunk hálát Istennek azért, amit tőlük kaptunk. És könyörögjünk azért, hogy egyházunkban sohase fogyatkozzék meg, hanem nőtön nőjön az édesanyák tanító munkája!

III.

Akinek még egy meggyőző példára van szüksége, hogy a tanítói megbízás egyetemességét megértse, az jöjjön és ünnepeljen velünk „sajtóvasárnapot” is. Csatlakozzék hozzánk, amikor Isten előtt való hálaadással emlékezünk meg arról, hogy milyen szolgálatokat köszönhetünk az írott és nyomtatott betűnek, s amikor igyekszünk magunkban felszítani a felelősségérzetet is ennek a fontos ügynek a támogatására!

Ki tudná felmérni, mit végzett Isten e világban az Ő dicsőségére írott művek és azok elterjedése által! Hányan tehetnek bizonyosságot arról, hogy legmélyebb élményeiket egy-egy csendes órában forgatott olvasmányuk támasztotta bennük. Hány nehéz kérdésre adtak nekünk feleletet olyan tanítómesterek, akikkel csak a betűn keresztül találkoztunk! Hányszor öntöttek a lelkünkbe új bizakodást és hányszor ragyogtattak fel előttünk új látásokat költők, akiknek az írott üzeneteibe merültünk el és hányszor ragadtak láthatatlan magasságokba az énekszerzők strófái, amikor szárnyalásukra bíztuk magunkat! Amikor mi nem mentünk utána az Igének és nem kerestük fel az Isten házát, hányszor látogatott be hozzánk a mennyei világ követe egy-egy szürke egyházi lap köntösében, eszünkbe juttatva hanyagul elfelejtett magasabbrendű célokat és kiemelve bennünket a fullasztó köznapiságból! Hány eset van arra, hogy minden keresztyén hatástól érintetlenül maradt em-

bereket, akár távoli pogány népek világában, akár közeli pogány nagyvárosaink tömkelegében, egy-egy „véletlenül” kezükbe került irat ragadott meg és vezetett el a Jézus követésére!

Minek folytassuk a felsorolását ezeknek az áldásoknak, amelyek a keresztyénséget szolgáló irodalom által áradnak szét a világon. Amilyen hatalmas tényező az irodalom általában az emberiség életében, olyan előkelő szerepet tölt be az Isten ügye sorsában is. Amilyen nevezetes kultúrtörténeti esemény volt a nyomtatás feltalálása, ugyanolyan jelentősége volt az egyház történetében is. Amilyen tömegirányító tényező a mai világban a sajtó, olyan erős fegyver lehet és kell is, hogy legyen a keresztyénség harcaiban.

Már most ez az egész szolgálat olyan életnyilvánulás, amely kívül esik az egyház intézményes körén és jellegzetesen beletartozik a szabadon kiáradó kegyelmi ajándékok világába. Az irodalom és a sajtó is épenolyan nem hivatalos és azért mégis óriási hatású tanítói szerepet tölt be, mint az édesanyák. Igazi írók értékes írásai úgy születnek meg, hogy az független minden intézkedéstől és csúfot űz minden szabályozási kísérellettel. De amikor megszületnek ezek az írások, nincs is szükségük semmilyen hivatalos jogosítványra. Élnek és hatnak. Tanítanak, és pedig sokszor jobban, mint akármilyen hivatalosan rendszeresített tanítás.

Az egyház hivatalos tanítóinak a sajtó nem hivatalos munkájával szemben is alázatosan el kell ismerniük, hogy sokszor hátrányban vannak s nekik csak szerényebb szerep jutott osztályrészül. Kálvin János nagy tanító-mester volt a genfi szószékben. Nem csak kortársai, hanem máig is milliók meríthettek tiszta és éltető Isten-ismeretet abból a szolgálatból, amelyet ő hivatalos forgolódásában végzett ott évtizedeken át. De kérdés, hogy ezt az egész szolgálatot nem éri-e fel egyetlen egy műve: „A keresztyénség tanításai”-ról szóló, amelyet 29 éves ifjú korában írt meg, amikor még semmilyen hivatalt nem viselt az egyházban, hanem csupán a benne élő kegyelmi ajándék szorongatta a munkára. — A mi magyar református multunkból teméntelen áldás árad felénk abból a bizonyágtételből, amely eleink ígehirdetőinek hivatalos tanítása során hangzott el. De ha jól megvizsgáljuk magunkat, hogy vajjon minek volt legnagyobb része a magyar református lélek kialakításában, kérdés, hogy vajjon a szájak nem azokhoz vezetnek-e el, akik — nem hi-

vatalos megbízásból, hanem a szabadon munkáló Lélektől indítatva, — ihletett órákban életreszülték zsoltárfordításunkat és dicséreteink szövegét, kegyességi irodalmunk drágagyöngyeit és elterjedt imádságos könyveinket. — Sokszor, nagyon sokszor az a helyzet az irodalommal s annak terjesztőjével, a sajtóval szemben is, hogy az egyház hivatalos tanítói csak folytatják, gyümölcsöztetik, továbbplántálják azt a tanítást, amelyet az Isten már előbb nem-hivatalos úton juttatott egyházának birtokába!

Áldjuk hát Öt nagy hálaadással az írások és a nyomtatványok gazdag szolgálataért és imádkozva dolgozzunk azért, hogy egyházunk fáján nagyra nőjön ez a dúsan termő ág is!

* * *

Két oldala van az igazság érmének. Lehet hangsúlyozni az egyházi hivatal fontosságát és szent méltóságát. És lehet vele szemben hangsúlyozni az egyház nem-hivatalos életének, a kegyelmi ajándékok szabad áradásának a döntő jelentőségét. Mindennek megvan a maga ideje.

Ha a mi egyházunk hasonlatos volna olyan hadsereghez, amelyben minden közlegény el van telve a harci vággyal, de az a veszedelem fenyeget, hogy hősi elszántságukban megfelekeznek a fegyelemről és nem hallgatnak tisztjeik vezénylő szavára, — akkor az érmének a másik oldalát kellene felmutatni. Azonban én úgy látom, hogy nem ez a helyzet, hanem épen az ellenkező. Olyan hadsereghez hasonlítunk, amelyben sokan, nagyon sokan rest pihenésbe merültek, mert úgy vélik, hogy ott van a sereg tisztikara, annak dolga a harcot folytatni! Ezért emeltem ki alapigénk egyetemes, mindnyájunkhoz szóló parancsát. Életbevágóan fontos a tisztek kara, de a győzelmet csak a hadsereg vívhatja ki a maga egészében. Ezt az utolsó közlegénynek is tudnia kell, és ahhoz kell tartania magát.

Ki van adva a királyi parancs a világ meghódítására: „Te gyetek tanítványokká minden népeket.” Hogy állod meg a helyedet ebben a küzdelemben? Mindahányan elküldettünk a tanítás missziójába, míg csak teljessé nem lesz a győzelem. Ismerd fel és töltsd be benne a neked szánt részt! Nem fontos, hogy sokak vagy kevesek tanítására vagy rendelve. Csak végbemenjen általad a nagy parancs ott, ahova rendeltettél. „És ime, Ő veled van minden napon a világ végezeteig!”

A SZENT LÉLEK ÉS AZ EMBERI NYELV.

(1929. máj. 19-én, pünkösd vasárnapján a fasori templomban.)

*És megtelének mindnyájan Szent Lélekkel
és kezdének szólni más nyelveken, amint
a Lélek adta nekik szólniuk.*

*...Szólják a mi nyelvünkön az Istennek
nagyaságos dolgait.* Ap. csel. 2, 4. 11.

Sok ember úgy van a pünkösd történettel, hogy elragadja őt annak teremető lendülete, de a nyelveknek ez a csodája, amelyre pedig olyan nagy súlyt helyez a történet, hidegen hagyja, sőt zavarólag hat rá. Elfogódott lélekkel érzi, hogy ezen a napon valami nagy dolgot cselekedett az Isten. Áhítattal és csodálattal áll meg az előtt a bámulatos átváltozás előtt, amely félénk, tétova, árva emberekből világhódító hadjáratra induló rettenthetetlen hősökké avatta az apostolokat, szinte varázsütésre. Boldogan veszi tudomásul a Jézus Krisztusról szóló pünkösd bizonyosságtételnek az első alkalommal nyomban megbizonyult ellenállhatatlan erejét, a háromezrek megtérését mindjárt az első ostromra. Mintha nagy birodalmak földjeit öntöző hatalmas folyam forrásvidékén járna, ahol frissen, ígéretesen buggyan ki a földből a nagy folytatások első kezdete: olyan ünnepélyes élmény számára a keresztyén egyház pünkösd megszületését szemlélni. És eleven valóságként süt bele a lelkébe a Szent Léleknek emberfölöttien titokzatos, és mégis emberekre kitöltetett és emberekben munkálkodó hatalma. Csak ne akasztaná meg az embert mindezek felett való elmélkedésében az a különös része a történetnek, amely arról szól, hogy az apostolok a sokféle országból összeverődött hallgatóság előtt kinek-kinek a maga nyelvén hirdették s azok kiki a maga nyelvén meg is értették a pünkösd üzenetét! Mit jelentsen ez?

A Szentírás magyarázói is nem egyszer kísérleteztek azaz, hogy hogyan lehetne tehermentesíteni a pünkösd történetét ettől a különös csodától. Régebben, amikor divat volt a Biblia csodás történeteit az írók és általában az első keresztyén nemzedékek áhítatos képzeletéből megmagyarázni, amely egyszerűbb tényeket is átfestett idővel a csodaszerűség színeivel: azt mondták, hogy itt nem is különféle nyelveket, hanem csak nyelvjárásokat kell feltételeznünk. Az a sokaság, amely a zsidó

szétszórtságából, a világ minden részéről összeözlött a jeruzsálemi ünnepségekre s ott tanuja lett a pütkösi eseménynek, ugyanazt a közös nyelvet beszélte, csak természetesen a különböző tájak nagy távolsága miatt eltérő árnyalatokkal. Nem történt tehát semmi érthetetlen és különös dolog, ha mindegyikük megértette az apostolok predikációját. De hát honnan született volna meg akkor az a benyomás, hogy itt olyasvalami ment végbe, amin már a jelenvoltak is elálmélkodtak s amit az utókornak is fel kell jegyezni, hogy áhitatos csodálattal vegyen róla tudomást?

Utóbbi időkben, amikor az emberi lélek rejtelseiben szeretik megtalálni sok nehéz kérdés kulcsát, úgy magyarázták egyesek a pütkösi nyelvcsodát, hogy nem volt egyéb, mint az a „nyelvekenbeszélés”, amely az első idők keresztyén gyülekezeteiben gyakori jelenség volt, s amelyről Pál apostol korinthusi levelei hagytak ránk olyan jellegzetes rajzot. Sokszor megtörtént, hogy a gyülekezetekben egyes csordultig megtelt, az extázisig elragadtatott egyének megszólaltak és olyan hangokon adtak kifejezést robbanásig feszült lelkük érzéseinek és látásainak, amelyek valami földöntúli „angyali” nyelv benyomását tették a hallgatókra. Nem is értették meg az értelmét mindaddig, amíg az illetők maguk el nem magyarázták később érthető szavakkal is, vagy más valaki, aki „a nyelvek magyarázatának ajándékával” bírt, meg nem fejtette, hogy mi is rejlik voltaképpen az elragadtatott lélekből kiszakadozó hangok mögött. Azonban a pütkösi történet nem ilyen jelenségekről szól, nem magyarázatra szoruló hangokon, hanem világosan érthető más nyelveken prédikáltak akkor a Szent Lélekkel megteljesedett bizonyágtevők.

Le kell mondanunk minden kísérletről, amely ki akarná vetköztetni a dolgot rendkívüliségeből és egyéb, megszokottabb dolgokra akarná visszavezetni. El kell ismernünk, hogy az elbeszélés egészen különös csodáról akar beszámolni. Aki tagadja a csodák lehetőségét, annak sem maradhat más hátra, mint azt keresni, hogy mi volt az a nagy igazság, amelynek tükröztetésére alkalmas és szükséges volt ez a csodatörténet. És mi, akik megbízható tudósításoknak fogadjuk el a bibliai történeteket még akkor is, ha csodákról számolnak be, szintén csak azt kereshetjük, hogy mit akart Isten ezzel a csodatétellel kijelenteni. Hiszen az Ő csodatételei sohasem szemet-fület káp-

ráztató mutatóványok, hanem mindig valami nagy üzenettel terhes „jelek”.

Mit hirdet tehát a pünkösdi nyelvek csodája?

I.

Először is van egy nagyon megalázó üzenete. Arról tesz bizonyosságot, hogy *amikor a Szent Lélek megszólal, akkor az emberi nyelv elveszti jelentőségét.*

Az apostolok valahogyan csak meg tudták volna értetni magukat idegen nyelvű hallgatóikkal enélkül a csoda nélkül is. Az emberi nyelv készletében magában is megtalálták volna az anyagot, amelyből megépülhetett volna a híd a másajkú emberek szívéhez. Bizonyára nehéz dolog lett volna. Csak töredékes részleteket sikerült volna megértetni. Vagy tolmácsolás szűrőjén kellett volna átbocsátani a mondanivalójukat. De végül mégis csak célhoz érkezett volna mindenkinél az emberi beszéd. A Szent Lélek azonban mindezt az igyekezetet feleslegessé teszi. Mintha félre akarna tolni az útjából minden eszközt, amelyet az emberi képességek kínálnak fel neki. És a maga módján oldja meg a kérdést úgy, ahogy ember soha nem oldhatta volna meg. Nincs szüksége emberi ügyeskedésre, nyelvtudásra, közvetítésre, hanem egyszerre átugorja a szakadékot, amelyet a nyelvbeli különbség támasztott. Az apostolok „kezdének szólni más nyelveken: amint a Lélek adta nekik szólniuk” és hallgatóik megértették beszédüket: „szólják a mi nyelvünkön az Istennek nagyságos dolgait”.

Az emberi nyelvnek egyébként is jó megemlékeznie gyarlóságairól. A beszéd legnagyobb büszkesége lehet az embernek, de ugyanakkor korlátoltságának is legvilágosabb bizonyossága. A nyelvnek az a lényege, hogy általa az ember kilép a maga lelke magányosságából és kapcsolatokat teremtsen társainak a lelki világával. De milyen tökéletlenek ezek a kapcsolatok! Ugyanaz az anyanyelv, amely egy nagy családba fűzi valamely népnek tagjait, úgy hogy közös szava van minden örömüknek és fájdalmuknak, átkuknak és imádságuknak, — ugyanakkor magas válaszfallal különíti el őket más népektől. Ami az ő fülükben úgy hangzik, hogy áhitatot teremtsen vagy tüzet gyújt a lelkükben, egészen hidegen hagy, vagy talán épen mosolyra indít más nyelven beszélőket. Ezt a válaszfalat sohasem hághatjuk át.

Akárhogyan megtanuljuk is más népnek a nyelvét, abba sohasem önthetjük bele a lelkünket úgy, mint az anyanyelvünkbe, sem úgy nem foghatjuk fel az abban megszólaló lelket, mint ahogyan együttrezeg a szívünk a magunk nyelvén megszólaló lélekkel.

És nem csak népet néptől választ el így a nyelv. Még ugyanazon a nyelven beszélők is, egymás között is, csak részben cserélhetik ki a lelküket a nyelv segítségével. A legmélyebb lelki közösségnek van szüksége a legkevesebb beszédre. És ahol beszéddel akarnak egymás közelébe férközni az emberek, a legjobb akarat is sokszor kárbavész. Ugyanazok a szavak mást jelentenek az egyik, és mást a másik számára. Segítségül szánt szó a másik előtt támadásnak tűnhetik fel; intés beszéde ürügyévé válhatik a nagyobb makacsságnak; csillapító szó talán csak még hevesebb tűzre lobbant. És minél többet beszélnek ilyenkor az emberek, annál messzebb jutnak egymástól. Sokszor abban van az egyetlen reménysége az egymásratalálásuknak, ha el tudnak hallgatni. Hátha valami más módon enyhül a távolság feszültsége!

De soha jobban nem tűnik ki az emberi nyelv tökéletlensége, mint amikor az Isten dolgairól akar beszélni. Mintha valaki a szülőföldje hegyeit és folyóit, madárdalát és erdőzúgását akarná becsomagolni, hogy postán elküldje egy távoli barátának és megossza vele azok gyönyörűségeit! Ki tudná szavakba önteni a legszentebb élményeit és bizonyosságait úgy, hogy azok a szavak másban is felköltse azt, ami benne él! Nincs a világon egyetlen hívő ember, akinek kétségeit vitázó beszéd oszlatta volna el. Nincs egyetlen bűnbánó lélek, akit mások feddőző szemrehányása juttatott volna el hibáinak őszinte megsiratására. Nincs nehéz terhek alatt is nyugodtan, megbékélten élő szív, amely vigasztalását emberek szavaiból merítette volna. Az ilyen dolgokban hasznavehetetlen eszköz az emberi nyelv. Mennél többet próbálkozunk vele, annál kevessebbre megyünk!

És mégis van közöttünk mély közösség az Isten dolgaiban. Összeforrunk a lelkünk legtitkosabb, legbelsőbb javaiban egy testté, az Isten egyházává. Együtt zendítjük meg hálaadásunk énekét és hitvallásunk szavát. Ugyanabban a Bibliában halljuk mindnyájan Isten Igéjét. Ugyanabból a Krisztusból merítjük mindnyájan üdvösségünk bizonyosságát és életünk erejét.

Ugyanazt a hivatást látjuk mindnyájan földi harcainkban magunk előtt és ugyanaz a reménység világít mindnyájunk számára a halál sötétségében. Sőt nem csak egymás között értjük meg az Istennek ezeket a kibeszélhetetlen dolgait, hanem — csodák csodája — mások is megértenek bennünket és csatlakoznak hozzánk. Felvilágol a mi bizonyosságunk visszfénye és megszólal a mi énekünk visszhangja olyan szívekben is, amelyek eddig értetlenül és idegenekként néztek reánk!

Hogyan lehetséges? Nem a mi beszédünk műve volt. A Szent Lélek vitte véghez. Az ő ajándéka a mi közösségünk és az ő diadala minden új megvilágosodott és megtért emberi lélek. Ő viszi tovább az üzenetet a maga titkon szóló szavával, szívtől szívhez, úgy, hogy az megértésre talál, és ezáltal Ő maga szövögeti egybe választottait egyre gyarapodó közösségbe úgy, ahogyan az emberi nyelv soha nem kötözhetné együvé őket.

Ennek az alázatos elismerésére akarta Isten megtanítani minden időkre szólóan az Ő egyházát a pünkösdi nyelvcsodával. Mindjárt az első ünnepi bemutatkozásra felejthetetlen leckét adott a tanítványoknak arról, hogy hogyan munkálkodik a rájuk kitöltetett Lélek. A helyzet olyan volt, hogy az emberi nyelv óriási erőfeszítések árán is, csak nagyon szegényes eredményeket remélhetett elérni. Mintha a Lélek azt mondta volna: ne fáradjatok, ne kínlódjatok, én majd átrepülök ezeken a tornyosuló akadályokon és célhoz juttatom az én üzenetemet. Emberi ékesszólás, felkészültség, rábeszélő erő, meggyőző érvelés, elragadó lelkesedés — amilyen erőtelen volna itt, olyan nélkülözhető is. Megszólalt a tanítványok ajkán az a beszéd, amely nem az övék volt, hanem amelyet „a Lélek adott szólniuk” — és megvolt a bőséges eredménye. Senki ember fia nem tulajdoníthatta a sikert önmagának. Minden dicsőség a Léleké volt.

Ez az első üzenete a pünkösdi nyelvcsodának. S amíg pünkösdtől ünnepel a keresztyén egyház, sohasem feledkezhetik meg erről a megalázó leckéről.

II.

Ugyanakkor van azonban a történetnek egy másik üzenete is. Azt hirdeti, hogy *amikor a Szent Lélek megszólal, akkor mégis mindig felhasználja az emberi nyelvet eszközüül.*

A pünkösti történetben nem néma apostolok feje fölött jutott el a Lélek üzenete a hallgató sokasághoz, hanem megszólaló apostolok beszéde által. Nem maguktól szólottak, de mégis szólottak. És nem beszélő automaták voltak, nem érzéketlen gépekként ontották magukból a predikációt, nem hangszórói voltak csak valami rájuk nézve idegen üzenetnek. A lelkük legmélyéről tört elő mondanivalójuk; azt hirdették, amiért élni és halni készek voltak, mint a világon legdrágább kincsükért; az egész lényük minden idegszála benne rezgett abban a szózatban, amelyet a Szent Lélek csodatevő hatalma előcsalt az ajkaikról. Egész élő valójukat áthatotta, hatalmában tartotta, ihlette és úgy szólaltatta meg őket a Lélek, hogy elmondhassa általuk üzenetét.

Nem csak megaláztatásban, hanem megdicsőíttetésben is részesül tehát itt az emberi nyelv. Elégtelen tényező, nem lehet sohasem döntő szerepe, az eredményt sohasem írhatja a maga számlájára. De azért mégis van szerepe és pedig nélkülözhetetlen szerepe. Istennek tetszett az Ő munkáját emberi munkához kötni. Természetfeletti útjai vannak arra, hogy az egyik szívtől a másikhoz eljuttassa szavát, de hozzákapcsolja a maga útjait azokhoz a természetes módokhoz, amelyeken emberek és emberek kapcsolatokat szoktak egymással létesíteni. Nem e világból való az a közösség, amelybe Ő egybefoglalja híveit, de beleöltözteti e világ szerint való közösségek formáiba is. Titokzatosan tartja össze és növeli az Ő láthatatlan egyházát, de látható egyházzá teszi azzal, hogy emberek által végzi el akaratát és különösképen épen emberek *beszéde* által.

Ez az a szolgálat, amelyben legmagasabbra magasztaltatik fel az emberi nyelv. Vannak más alkalmak is, amikor megdicsőül. Álmélkodva állunk meg például, amikor megszólalnak a szónak mesterművészei s amikor ezreknek érzései és szándékai, mint a szélviharban hullámzó vetés, úgy hajladoznak, ahogy az istenáldotta szónok beszéde tereli őket; vagy amikor zűrzavaros sejtések kódéből és problémák útvesztő rengetegéből élesen megvilágított tágas tájakra vezet ki bennünket egy-egy

tudósnak vagy gondolkozónak igazságot megértető, kristályosan áttetsző előadása; vagy amikor költők kezében lesz a nyelv furulyává vagy kürtté és olyan titkokat szólaltatnak meg rajta, amelyekről sohasem hittük volna el, hogy kibeszélhetők. De micsoda a nyelvnek mindez a dicsősége ahhoz képest, amikor engedelmes, alázatos szolgaként odaadhatja magát a Lélek kezébe és amikor végbemennek általa dolgok, amelyek egyébként lehetetlenségek volnának a számára. Igénytelen és szürke szolga talán. Művészi remekelés, költői csillogás, bölcselkedő elmesség ékes köntöseit hiába keresnéd rajta. De nézd, milyen ajándékokat hoz! Tőle bizony nem tellenének ki. Csak az Isten kincstárából való küldemények lehetnek. De az Isten Lelke megbízta ezt az egyszerű küldöncöt, hogy az ő kezén át jussanak birtokunkba a páratlan kincsek!

Ez szabja meg az ígehirdetőnek a helyét egyházi életünkben. Nincs szentebb hely az egész világon, amelyet ember betölthetne, mint a keresztyén szószék. Odaállani emberek sokasága elé, akik az élet hullámverésében küzködve sodródnak az örökkévalóság tengere felé és hirdetni nekik Istent, a mindenek teremtő és igazgató Urát, Krisztust, a bűnösök barátját, a megfáradtak békességét, a halálból életre feltámadottat és feltámasztót, és a Szent Lelket, kifogyhatatlan forrását az erőnek, vigasztalásnak és örömnak! Szólani az Igét, nem azért, hogy elteljék vele egy áhitatos óra, tetszést vagy nemtetszést nyilváníthassanak aztán róla az emberek, és végül alapjában véve maradjon minden, ahogyan volt, — hanem azért, hogy végbemessen a hallatlan nagy dolog, hogy Isten szólott emberekhez és emberek hallották Istent szólani! „Kicsoda alkalmas erre”, — az ígehirdetés „vakmerőségére”? Istenkáromlás volna embernek ajkára bízni és embernek ajkára vennie Isten üzenetét, kivéve egyetlen esetet, ha maga Isten rendeli így. Akkor félelem és szorongatások közepette mégis meg kell, meg szabad lennie! Megcsendülhet az emberi beszéd „Istennek nagyságos dolgairól”, — abban a bizonyosságban, hogy az emberi beszéd nem marad magára, hanem a Lélek is elvégzi ugyanakkor a maga titokzatos beszédét s az hathatós lesz a szívek mélyén.

Ugyanez a reménység szabja meg a szószéken kívül is mindnyájunk kötelességét a bátor és bölcs bizonyágtételre. Az a tudat, hogy úgymint hiábavaló a beszéd, soha nem jogosít fel arra, hogy némán menjünk el a bűn mellett. A Lélek magának

tartotta fenn a meggyőző feddést, de azt akarja, hogy mi se restüljünk meg óvó és tiltó szavunk felemelésében. — Nagy szomorúság éjszakájában egyenesen terhessé válhatik az emberi vigasztalás. Egyedül a Léleknek van rá hatalma. De a maga helyén drága balzsam a testvéri szó, ha eszközül ajánlja fel magát a Léleknek. Ne fukarkodjunk vele! — Más ember lelkiismereti küzdelmeibe nem avatkozhatunk bele. Csak a Lélek adhatja meg neki a világos vezetést. De hányan tehetünk róla hálás bizonyosságot, hogy a Lélek emberek jótanácsait használta fel vezetésünkre! Mi sem foszthatunk meg hát másokat ettől a szolgálattól. — Élő hitet felgyújtani valakiben, az üdvözítő Isten felől bizonyossá tenni valakit, az Evangélium megtartó hatalmának foglyául ejteni valakit, aki még nem ismeri azt, — a mi erőnket meghaladó feladat. A Lélek maga viheti csak végbe. De Ő meg akar szólaltatni minket, hogy tőlünk hallják az emberek „Istennek nagyságos dolgait” és higgyenek bennük!

A pünkösdi eseménynek nem hiába volt jelképes látománya a kettős tüzes *nyelv*. Beszédnek megszólaltatására töltetett ki a Szent Lélek. Igének hirdettetése végett szállotta meg választottait. Üzenetnek hordozójául, bizonyágtételnek szolgálatára teremtetten meg e világban egyházát. S amíg el nem fojtjuk magunkban erejét, addig nem is hal el az ajkunkon a szó, a tehetetlen, ügyefogyott, méltatlanul dadogó szó, amelyhez Ő mégis hozzákötötte a maga hatalmát.

A tanítványok kis serege együttvéve is olyan volt akkor, mint egy repedezett hegedű. Ki várhatott volna tőle mennyei hangokat? A pünkösdi esemény megmutatta, hogy a Léleknek tetszett épen ezt az ütött-vert hangszert felvenni, hogy mesteri kezével előhozza belőle a maga megujjongató zenéjét. Nem a szerszámé, csakis a művésze a dicsőség! De milyen dicsőség kiválasztott eszköznek lenni az Ő kezében!

Ez a pünkösdi nyelvcsodának a másik nagy üzenete. S amíg él közöttünk a régi pünkösdi történet, soha nem veszhet ki közülünk az ünnepi hála érte.

*
* *
*

Emberi beszéd volt ez a predikáció is. Ha igaz a pünkösdi nyelvcsoda üzenete, akkor nagyon mellékes volt és nem baj, ha holnap már senki sem emlékezik rá. De akkor az is bizo-

nyos, hogy mialatt szavai elhangzottak, valamit „mondott a Lélek a gyülekezetnek”; valamit, amit kiki épen Őtőle várt és amit szívébe rejtve megőriz az örökkévalóságra. Mi lehetett? Ki tudná megmondani, ki tudná számonvenni! De akármi volt is, a lényege az lehetett csak, hogy Ő ma is ugyanaz, mint aki akkor volt. Csodái sok formát ölthetnek, de lényegükben mindig a régiék. Ma is egyedül Ő az Úr, aki előtt nincsenek az emberszívben lehetetlen akadályok, és ma is általunk akarja véghezvinni művét e világban. A pütkösdí csodák csak azért világoltak fel annakidején, hogy pütkösdí fényt sugározzanak minden időkre. A Lélek azért jött, hogy velünk maradjon és nálunk lakozzék. Megértettük-e a beszédét?

EMBEREKNEK ÉS ISTENNEK SZOLGÁLNI.

(1929. máj. 26-án a józsefvárosi templomban tartott estélyen.)

Istennek kell inkább engedni, hogynem az embereknek.
Ap. csel. 5, 29.

Péter apostol ajkán megértjük ezt a dacos kijelentést, — neki választania kellett isteni parancs és emberi parancs között, és nem lett volna az, ami volt, — az első keresztyén gyülekezet vezéralakja, — ha habozás nélkül nem az isteni parancs teljesítése mellett dönt.

A zsidó nagytanács határozott szóval megtiltotta neki és társainak az Evangélium hirdetését. Most is, amint ott áll az ítélőszék előtt, fejére olvassák: „Nem megparancsoltuk-e néktek parancsolattal, hogy ne tanítsatok ebben a névben?” S hogy a hatóságnak ez a tilalma nem csak szóbeszéd, arról már volt alkalma keserves tapasztalatot szerezni. Hiszen épen most szabadult ki Isten csodájaként a börtönből, amelyben kíméletlen valóságáá vált a hatalmasok fenyegetése.

De másfelől állandóan csengett a lelkében az apostoli megbízatás szava. Azóta, hogy Jézus tanítványává szegődött és különösen azóta, hogy mennybetávozott Ura társaival együtt magára hagyta őt ebben a világban és testi jelenléte helyett meg-

ajándékozta őt Szent Lelkének kiadásával, nem volt más értelme az egész életének, mint csak az az egy, hogy bizonyoságtévője legyen mindannak, „amit látott és hallott”.

Nem csoda, ha ebben a helyzetben félretesz Péter apostol minden tekintetet a fensőbbiség rendelkezései iránt és egész szívvel csak a Lélek kényszerítésének enged. A börtönből való kimenekedés után alig hogy újra szabad levegőt szívhat, máris ott van megint a jeruzsálemi templom csarnokaiban és folytatja, ahol elhagyta: — „tanít”. Mintha a nagytanács tilalmáról mit sem tudna és mintha nem érte volna semmi bántalom az előbbi bizonyoságtétele miatt. Amikor aztán újra elfogják s a nagytanács elé hurcoltatva számot kell adnia makacs engedetlenségéről, Péter szavaiból olyan magától értődő megvilágítást kap az egész helyzet, hogy ahhoz nincs már egyetlen szó sem hozzátenni való. A nagytanács tiltó parancsa, akármilyen tekintély és hatalom áll is mögötte, csak emberi parancs. A Jézus nevében való predikálást ellenben isteni parancs rendelte. Nyilvánvaló, hogy „Istennek kell inkább engedelmeskedni, mint embereknek”.

Vannak az életben néha ilyen helyzetek, amelyekben emberektől kapott parancs és Istentől eredő parancs tragikus elentétben csap össze egymással. Ilyenkor mindig világos, hogy csak a Péter apostol álláspontja lehet a helyes: túl kell tennie magát az embernek az emberi parancson, történjék bármi, és engedelmesen teljesítenie kell az isteni parancsot.

Azonban, — ha józanul végigtekintünk a valóságos élet, a mi életünk felett, — nem azt kell-e mondanunk, hogy az ilyen helyzetek felettébb kivételesek? És épen ezért — nem veszíti-e el a mindennapi életünk számára minden jelentőségét ez az elv, amelyet Péter apostol olyan zengő szóval hirdet? Ha eltehetjük is hősies nyilatkozatát, mint világító példaadást, olyan kivételes alkalmakra, amelyek, adja Isten, talán sohasem fognak elkövetkezni reánk, — de micsoda mondanivalójuk lehet szavainak, amire érdemes volna állandóan figyelniük mindennapi forgolódásunkban is?

Az bizonyos, hogy Isten akaratát és emberek akaratát egymással szembeállítani az esetek legnagyobb részében erőltetett és elhibázott dolog volna. Az életünk általános szabálya az, hogy isteni akarat és emberi akarat nem egymást kizáró ellentétek, hanem egybeesnek egymással. Annyira, hogy nagyon sok-

szor szükségtelenné is válik külön megtudakozni az Isten akaratát, mert Istennek egyszerűen az az akarata, hogy bizonyos emberek akaratát fogadjuk el irányadónak. Ezt az emberi akaratot szolgálva — Istent szolgáljuk ilyenkor. És ezt az emberi akaratot lelkiismeretlenül elhanyagolva, semmibe véve, ellenezve és meghiúsítva — Isten ellen vétkezünk súlyosan.

Az emberi életnek, közelebbről a társas életnek egyik legmélyebb törvénye az, hogy Isten a maga egyedülvaló uralmát kisebb-nagyobb részben emberekre ruházza át és általuk gyakorolja. Mint ahogy az egész teremtet világ, úgy benne az embervilág is az Ő kizárólagos királysága alatt áll. Vetélytársat nem tűr meg az Ő fensége, mert minden egyedül Ötöle, Őáltala és Őránézve van, aki mindennek teremője, fenntartója és kormányzója. De ebben az Ő véghetetlen és korlátlan birodalmában sok-sok kiskirályságot rendezett Ő be. Akiket ezeknek az élére rendelt, azok, ha gyarló emberek is, mégis az Ő képében járnak. Neki felelősséggel tartoznak, de viszont önekik engedelmességgel tartoznak az alájuk rendelték. És ilyen esetekben embereknek engedelmeskedni annyi, mint Istennek engedelmeskedni.

A gyermek fölé odaállította a szülőt és azt akarja, hogy a szülő akarata parancs legyen a gyermek számára. Iskolákban, hivatalokban, gyárakban, az életnek ezer más területén feljebbvalókat állított a többiek fölé és ez nyilván annyira isteni rendelésből van így, hogy amikor a tanítvány a tanítójának, az alkalmazott munkaadójának, a katona tisztjének engedelmeskedik, akkor egyben tudnia kell és lehet, hogy Isten-szabta köteleességet teljesít. Egész néptömegek fölé is Ő állított törvényhozó és törvény-végrehajtó felsőbbbségeket s aki ezeknek rendelkezéseit becsületes hűséggel megtartja, ezzel Isten előtt meghajló engedelmességéről tesz bizonyosságot. Tele van az életünk ilyen függési viszonylatokkal, amelyekben engedetlenül önfejűsködnünk — Isten ellen való fellázadás, és engedelmesen szolgálunk — az Isten szolgálata. Lehetnek, bizonyára lehetnek esetek, amikor a nekünk parancsoló emberi akaratnak hadat kell üzennünk a vele ellenkező isteni akarat nevében. De hangsúlyozzuk nagyon komolyan, hogy ezek a kényes konfliktusok kivételek csupán, és az életünk széles nagy mezőin, — családi körünkben való forgolódásunkban, hivatali köteleességeink elvégzésében, honpolgári életünk sokféle megnyilvánulásában,

egyszóval mindabban, ami reggeli felkelésünktől estvéli lefekvésünkig betölti napjainkat, — általában véve az isteni parancs és az emberi parancs megegyezése uralkodik.

Úgy látszik tehát, mintha nem sok értelme volna annak, hogy különbséget tegyünk a kétféle akarat között. Miért ne volna elég egyszerűen az emberek törvényeit, utasításait, követelményeit komolyan tudomásul venni és becsületes ígyekezettel betölteni? Miért kell még ezek mögött, ezek fölött isteni akaratot is látnunk és elsősorban annak szolgálatára elköteleznünk magunkat? Hiszen végeredményben ugyanazt a tisztos, hasznos, jóra való életet éli az az ember is, aki Istenre való tekintet nélkül teljesíti a kiszabott kötelelességeit, mint az a másik, aki az emberi törvényeken keresztül Istennek akar szolgálni? A tetteik megegyeznek, csak az indítékaik különböznek. Ugyanazt az életet élik, — csak más érzület rejlik mögötte. Olyan lényeges különbség volna ez?

Kit ne kísértett volna még meg ez a látszat és ki ne találkozott volna még ilyen kérdésekkel az embertársai között?

Szálljunk hát szembe a látszattal és feleljünk az elhangzott kérdésekre a leghatározottabb *nemmel*. Csak egyetlenegy álláspontból nézve mondhatnók — akkor is csak: némileg — elfogadhatónak az elmondott gondolatokat, — a hasznosság álláspontjáról. Ha az emberéleket valami nagy gépezetnek nézzük, akkor beérhetnők azzal, hogy benne minden kis és nagy kerék úgy forogjon, ahogy a gépezet rendje megszabja. Akinek az a kötelelessége, hogy számtant tanítson, az tanítson számtant, akit azért alkalmaztak, hogy söpörje az utcát, az söpörje az utcát; tegye meg mindenki azt, amit állása, a társas életben elfoglalt helyzete előír neki. S akkor minden rendben lesz. Hogy vajjon csak az embereknek a parancsát teszi-e, vagy ezen túl Istennek is szolgálni akar vele, — az maradhat az ő privát érzelmi ügye, amely senkit nem érdekel s az ő tulajdon élete szempontjából sem bír nagyobb jelentőséggel.

Azonban az emberek világa nem ilyen gépezet és ezért nem érhetjük be azzal, hogy végezze el mindenki egyszerűen azt, ami az ő dolga. Nem mellékes dolog, hogy közben mit érez, milyen szempontjai és elvei vannak, és ismeri-e vagy nem az Istennek való engedelmisség eszményét. Minden embernek legfőbb ügye — akárhogyan nevésszen is ezen a mai, hasznosságí

szempontok szerint igazodó világ, — mégis csak a lelkének a megmentése marad s ezért Péter apostollal együtt megállunk a mellett, hogy minden azon fordul meg, hogy Istennek kell engedelmeskednünk.

Nézzük csak meg, mi lesz a lélek sorsa e nélkül a magasabbrendű engedelmesség nélkül? Egy szoba foglalva, rabszolgaságba süllyed. Elveszti előkelő szabadságát, nemes méltóságát. Azzal telik el az élete, hogy más emberek parancsát szolgálja. Egy ideig lázong talán ellene. Felágaskodik benne a kérdés, mivel különb a másik, hogy rendelkezék övele, és miért nincs fordítva berendezve a világ, hogy inkább ő parancsolhatna a másiknak? Aztán lassanként — mert az élet nem igen tűri az ilyen okoskodást, — beletörik az igába és legfeljebb olykor-olykor engedi kifakadni összegyülemlett keserűségeit. Vagy pedig azzal próbálja kárpótolni magát, hogy mohón megragad minden olyan alkalmat, amikor csakugyan ő szolgálathatja ki magát másokkal s az életének ebben a töredékében éli ki magát, hazugul elleplezve maga előtt a rideg valóságot, — hogy bizony az életének nagyobb részében ő mégsem úr, hanem szolga.

Közben pedig sorvad és pusztul a lélek. Lekopik róla minden nyoma annak, hogy az Isten képét viselte valamikor. Az istenfiúság dicsőséges koronáját lassanként már odaképzelné is nehéz a robotban lehajtott fejére. Rabszolgává lett és fáradtan vonszolja kötelességének kölönceit.

Milyen más az, amikor Istennek engedelmeskedik az ember! Emberi parancsokat akkor is teljesít természetesen, de nem azért, mert ki van szolgáltatva a parancsoló embereknek. Jól tudja, hogy senki ember fiának magától nincs hatalma és joga öfölnötte, — csak Isten akaratából. És amikor embereknek szolgál, sem lázongó, sem elfásult szolgálattelkűséggel nem hajlong előttük, hanem az ő Istenéért szolgál nekik, emelt fővel, öntudatos lélekkel. Néha világosan látja, hogy ő több egyik-másik parancsolójánál is. Mégis alárendeli magát nekik, mert be akarja tölteni a maga hivatását, amellyel Isten bízta meg. Szolgálata nem jelent számára lealacsonyíttatást, hátrátételt, vagy alulmaradást az élet kíméletlen versenyében, — mert az ő igazi felettese csak egyetlen egy, Az, akinek mindenképp alá van rendelve. Akármilyen egyszerű sorsban végzi akármilyen alárendeltnek látszó munkáját, fölülmúlhatatlan méltóság bír-

tokosa marad mégis, mert a legfőbb Úrnak kezéből vette megbízását és az Ő meglegedését keresi hűségével.

Milyen megnyugtató rejlik ebben azok számára is, akiknek parancsoló szerep jutott az életnek rendjében. Az első tekintetre talán azt hihetnék, hogy megrendült a helyzetük. Hiszen le kell mondaniuk képzelt uraságukról és alázasosan el kell ismerniük, hogy minden hatalmukat, amellyel alárendeltjeik felett bírnak, úgy kapták ők is ajándékba a hatalom egyetlen forrásából. Csakugyan le kell számolniuk azzal, hogy akár milyen magas polcra helyeztettek is, valójában egy sorban állanak a legigénytelenebb munkát végző szolgálóval, mert mindnyájukra egyetemben ugyanazon Úrnak az akarata kötelező és egyformán Őneki tartoznak felelősséggel. Nem maradhat így helye semmilyen önhatalmi képzelgésnek, mások fölé emelkedő gőgnek, felelőtlen uraskodásnak.

De ha egyszer ezen a kijózanodáson és megalázkodáson átesett valaki, meglátja, hogy voltaképpen csodálatosan megerősödött a pozíciója. Hiszen addig, amíg azért parancsolt, mert a maga akaratát akarta törvénné tenni, sohasem tudhatta biztosan, hogy mennyi hűségre és lelkiismeretességre számíthat. „Engedelmeskedned kell nekem” — mondotta alantasainak s azok engedelmeskedtek *neki*, amíg kénytelenek voltak vele, de keresték folyton a kibúvót: hogyan és mikor vonhatják ki vállukat az emberparancsolta kötelességek ígája alól. Ezért kell minden embernek végzett munka mellé annyi ellenőrzés. Mint ha ellenfelek állanának örökké szemben egymással: szüntelen harci éberség biztosíthatja csak a fegyelmet. De ha elhangzik a válasz: „Engedelmeskedni fogunk, de igazában nem neked, hanem a mi Istenünknek”, — akkor megszűnik a harci feszültség és parancsoló fölöttes és szolgáló alantas egymásnak munkatársaivá válnak az egy, közös Úr szolgálatában. Tudhatja ilyenkor az emberi parancsoló, hogy parancsát a háta mögött is tiszteletben fogják tartani; megbízását nem csak addig fogják véghez vinni, amíg ellenőrző szeme ellát; és a kívánt eredménnyel nem az ő megtéveszthető szemeit akarják majd tessék-lássék módjára kielégíteni. — Embereknek is akkor engedelmeskedünk a leghűségesebben, ha igazában nem nekik, hanem Istennek engedelmeskedünk.

Végül: csak ezen az alapon lehet biztonságban nyugodnia az embernek. Ne felejtsük el, hogy minden engedelmeskedés

kockázatos alku. Hiszen valahányszor más valakinek az akaratát fogadjuk el parancsnak s alája rendeljük annak a magunk akaratát, az életünknek egy-egy darabját adjuk oda az illetőnek a kezébe, hogy rendelkezék vele. Mit fog vele csinálni? Mintha rábíznók a kormányrudat, fordítsa kedve szerint s mi majd követjük az irányítását, mint a kormányos kezének engedő gálya utasai. De hova, merre fogja megszabni az irányunkat? Nincs a földi életben az a parancsoló gazda vagy fölöttes, ha még oly tiszta és szent ember is, akinek vak bizalommal eladhatnók az életünket. Ha még oly nyugodtak vagyunk is a felől, hogy parancsainak teljesítésével jót teszünk másokkal és önmagunkkal, számolnunk kell veszedelmekkel, amelyek akármi-kor előtörhetnek rejtékhelyükből. Kell, hogy legyen valamilyen magasabb mértékünk, amellyel uraink akaratát megmérjük, — hogy csak addig engedelmeskedjünk nekik, amíg ők is megfelelnek annak a mértéknek. Enélkül fövenyre épül az életünk háza. Pedig sziklára szeretnők építeni.

Aki Istennek engedelmeskedik, megtalálta ezt a szilárd alapot. Az Ő akaratának teljes bizalommal átadhatjuk magunkat feltétlen rendelkezésre. Őtőle sohasem kell féltenünk igaz javainkat, — ellenkezőleg: az Őtőle való elszakadásban van minden veszedelem forrása. Nos, amíg emberek szolgálatán át is Őt szolgálhatjuk: nagy békességben nézhetünk szemébe az élet minden kockázatának. De mihelyt elágazik egymástól az emberi parancs és az Ő törvénye: rögtön felriadunk a veszedelem tudatára és idejében megtehetjük a védekező intézkedéseket, hogy megmentsük a lelkünket. Az Istent szolgáló emberrel épen ezért nem lehet akármit csinálni. Nem hajlítható nádszál, hanem gerinces jellem. Nem játékszere semmilyen önkénynek, hanem komoly sáfára a rábízott örök felelősségnek. És ha maga ellen bosszantja is a sorsát intéző hatalmakat s azoknak van is erejük eltaposni őt, akkor is inkább akar az Isten szolgájaként elpusztulni, mint Isten szökevényeként emberek kegyén fölemelkedni. Amaz nem rettentí, mert csak látszólagos kár. Emez nem csábítja, mert hazug szerencse.

Ilyen válságos helyzetekben éleződik ki aztán igazában a nagy különbség Isten szolgálata és emberek szolgálata között. Ilyenkor világos, hogy a kettő nem mindegy. Választani kell: vagy erre, vagy arra. S ilyenkor dől el: egy véleményen van-e valaki Péter apostolnak és minden idők igaz Krisztus-tanítvá-

nyainak az elszánt, kemény meggyőződésével: *nem* embereknek, *hanem* Istennek kell engedelmeskedni?

Végigsuhan mindnyájunk lelkén a gondolat: az én életemben is alakulhat egyszer így a helyzet. Talán vannak közöttünk, akik éppen mostanában viaskodnak ilyen lelkiismereti összeütközéssel, amelyet az élet odavetett az útjukba. Elmondhatjuk-e mi is a szívünk mélyéről, nagy erős bizonyossággal, amelytől nem akarunk eltántorodni az utolsó lehelletünkig: „Istennek kell inkább engedni...”? Hadd zúgjon föl az eltökélt, bátor visszhang mindnyájunkból erre a felénk hangzó ígérel!

BESZÉLGETÉSEM A RÁDIÓVAL.

(1929. máj. 26-án a teológus ifjúság zene- és énekkarának estélyén.)

Úgy illenék, hogy amikor teológiánk ifjúságának zenekedvelő eleme látja vendégül az intézet iránt hűséges érdeklődéssel viseltető közönséget, én is olyan tárgyról szóljak, amely valahogyan beletartozik a zene világába. De mi legyen az? Ezen a nehéz kérdésen gondolkoztam el a tegnapi este csendjében, amikor erre a mai találkozásunkra készülgettem. Idegen tárgykörben témát keresni olyan érzés, mint amikor az ember idegen városban keres szállást. Az ember tele van találgatással és habozással.

Amíg eltöprengtem magamban, a kis asztalon gondoktól mentesen, vígan ontotta a hangokat a rádió hangszórója. Hopp! — kaptam észhez, — hiszen itt van a tözsomszédságomban, amit olyan nehezen keresek távoli tájakon: a zenei téma! „Nem járja az, öreg barátom” — szólítottam meg hűséges szórakoztatómat, — „hogya magamra hagysz gondjaimba, amikor éppen te segíthetnél rajtam. Te leszel a témám! Jer, törd egy kicsit te is a fejedet: mit lehetne rólad elmondani a holnapi zeneestélyen?”

„Szívesen állok a rendelkezésedre” — felelt, egyébként nem zavartatva magát muzsikálásában. „Én ugyan lenézett szerző vagyok talán a hangszerek világában. Azt mondhatják ró-

lam, hogy ahhoz a bizonyos három hangszerhez tartozom, amelyen mindenki tud zenélni, a füttyülőhöz, a verklihez, meg a haranghoz. De azért én tisztában vagyok a magam értékével. Tudom, hogy nem vagyok elintézhető ilyen rossz tréfával..."

„Szép tőled, hogy álszerénység nem feszélyez. Nos, beszélj hát magadról valamit, amit hallgatóimnak elmondhassak rólad” — bízattam.

„Minden, ami mulandó — példázat csak”, — felelt kis idő múlva. — „Ennek az elvnek az alapján lehetne valamit csinálni. Például elmondhatnád, hogy milyen nagy lelki igazságok tükörképe vagyok. Csodálatosan gazdag üzenetek szállanak az éter hullámain, amelyekről senki nem vesz tudomást sem fülével, sem más érzékszerveivel. Áthatolnak házaik falain. Még az eleven testeteken is. És mintha egyáltalán nem volnának: süketek és tompák vagytok a felfogásukra. Mindaddig, amíg fel nem szereltek a szobákban egy ilyen kis bonyolult szekrénykét és odafönt a tetőn ki nem feszítitek az antennáját. Akkor azután egyszerre megérkezik hozzátok az addig nem észlelt valóság, belezendül a fületekbe az addig nem hallott zene. Nem megkapó képe-e a Lélek titkainak? Nem így válnak-e tapasztalattá addig nemlétezőnek vélt csodái, mihelyt az embernek van hite a felfogásukra?”

„Hagyd abba, jó öregem. Ezzel nem sokra megyünk” — feleltem kissé türelmetlenül. „Ezt már ezerszer elmondották prédikációkban. Valami újat, mást! Különben is, ha már ennél a hasonlatnál vagyunk: szó, ami szó, — van benne sok igazság, de egy dologban nagyon sántít. Épen a legfontosabb kérdésnél hagyja cserben az embert. Mert nézd: ha valakiben felébresztettem a vágyat arra, hogy neki is legyen része a leadó-állomások programjában, amelynek az élvezete eddig kárba veszett ránézve, akkor egyszerűen a kezébe adhatok egy árjegyzéket, amelynek alapján jótanácsaimat követve bevásárolhat egy készüléket, vagy adhatok neki egy tervrajzot, és annak útmutatásai szerint maga is összeállíthatja gépét s akkor megszólalnak az ő számára is az addig néma éterhullámok. De amikor a Lélek üzenetéről van szó, akkor hiába magyarázom az embereknek, hogy csak legyen hitük s akkor hatalmas és boldogító valóság lesz az életükben az, amit eddig „sem szemük nem látott, sem fülük nem hallott, sem értelmük nem fogadott be”. Honnan vegyüek ezt a hitet, a lélek felvevő készülékét? — kér-

dik. És erre nem olyan egyszerű a felelet. Akkor volna találó a hasonlat, ha a leadóállomásoknak olyan csodaerejük volna, hogy amerre elhatol a villanyos hullámverésük, ott az maga teremtené meg a felvevő készülékeit is. Mert az Isten Lelkének ez a legnagyobb csodája, hogy nem csak reánk sugározza földöntúli üzeneteit, hanem maga teremti meg bennünk azt a hitet is, amely szent bizonyosságokként tudja felfogni az Ő üzeneteit. És ezért, ha valaki a Lélek üzeneteit hirdeti, jobban teszi, hogy ha híven továbbadja a rábízott Igét s aztán nyugodtan várja, hogy az titkos erejével megjelentse és elfogadtassa magát a szívek mélyén. Azzal ugyan nem sokra megy, ha akármilyen ékes szóval is biztatja az embereket, hogy feszítsék ki lelki antennájukat és szereljék fel lelki rádiójukat...

„Jó van hát, hogy a tárgyunkra visszatérjünk”, — szólalt meg újra a meginterviewolt „hangszer”, — „ha azt hiszed, hogy hasonlatnak gyenge és elhasznált, vedd magát a tény, minden jelképes átvitel nélkül. Maga a tény, hogy itt körülötted dalok és szövegek nyüzsögnek, amelyekről az én segítségem nélkül semmit sem tudnál, — nem adna-e bőséges anyagot az elmélkedésre? Nem vagyok-e állandó tanítómestered a korlátozottságod megismerésében? Valahányszor rámtekintesz nem kell-e arra gondolnod, hogy ebben a világban mi minden játszódik le körülötted, amitől téged sűrű fátyol választ el?”

„Ígazad van”, — feleltem neki. „Folytasd csak. Most jó nyomon vagyunk.”

„Öt érzéketek van nektek, embereknek, de egyikkel sem szerezhettek tudomást mindarról, ami a leadóállomástól az antennáig történik. Mohón gyűjtitek a benyomásokat érzékszerveitekkel. Meg is toldjátok azokat zseniálisan kieszelt műszerekkel, hogy sok ezerszeresre fokozzátok az észlelő képességüket. S közben elfelejtitek, hogy az a ti egész világotok, amelyet így megtapasztaltok, csak kicsiny kivágás a valóságból. Akármennyit bocsássanak is be az érzékeitek a tudatotokba, még sokkal többet zárnak ki. Szűrők azok, amelyeken át a való világból csak kevéske hatol be a lelketekbe, — csak épen az, aminek a befogadására be vagytok rendezve. Sőt még a maguk sajátos szerepében is korlátok közt működnek az érzékeitek. Vannak olyan hangok és színek, amelyeket a fül nem hall és a szem nem lát, mert túlcsekély vagy túl nagy a rezgésük száma. Amire pedig egyáltalán nincs érzékszervetek, arról mindaddig

sejtelmek sincs, míg valamilyen kerülő úton nem hat mégis az egyik, vagy a másik érzékszervetekre. Az az erő, amelyből én élek, a villanyosság, ha lefordítják valahogy a fény, a hang, a lökés nyelvére, tudomásotokra jut, de magában véve sohasem észlelhetitek. Hiába nézitek a magasfeszültségű villanyvezeték szemetek kidülledéséig, hiába hallgatóztok bele a villamos hullámoktól át meg átgázolt légkörbe, — semmi különbséget nem vesztek észre.

És ha ez így van érzéki berendezettségtekkel, bizonyára így van gondolkozó értelmekkel is. Az is fel van szerelve arra, hogy a valóságból fölfogjon a maga módján annyit, amennyit felfognia megadatott, de ott aztán áthághatatlan falakba ütközik bele. Ami azokon túl van, az elrejtett világ a számára. Szűk cellában éltek s csak keskeny ablakok nyílnak belőle. Sok mindenről tudomást vehettek azokon át. De mennyivel nagyobb, szélesebb, mélyebb és magasabb, gazdagabb és titokzatosabb a világ valójában, mint amennyit a ti szemetek átfoghat belőle. Sok dolgok vagynak ég és föld között...

„Szívesen hallgattalak meg” — szakítottam meg nemsokára a beállott szünetet. „Korlátozottságunknak ezt a megalázó tudatát valóban jó dolog ébren tartani bennünk. Sok nevetséges, tudálékos gögtől megóv. És háladatossá tesz elfogadni az előlünk elrejtett titkok megnyilatkozását: amikor ajándékba kapjuk az Istentől. Valóban nincs jogunk kötekedve beleszólni az Ő szavába. Távolról sem tudunk mi eleget ahhoz, hogy mi szabassunk feltételeket az Ő kijelentésének. — De nézd csak: van a dolognak egy másik oldala is. Ez a korlátozottság nem csak megalázó dolog, hanem nagyszerű kiváltság is. Hogyan? — kérdezed. Nos, maradjunk a tárgynál: nálad magadnál. Te most dicsekszel azzal, hogy a levegőből fel tudsz fogni olyan jelenségeket, amelyek számomra különben nem volnának hozzáférhetők. De ne bízd azért el magad. Az én korlátaimon ugyan túl jársz, azt elismerem. De nem ártana neked sem, ha kissé szorosabb korlátok között mozognál. A „kevesebb” nálad is „többet” jelentene. Ne zörögj és ne sípolj felháborodásodban. Hiszen nem teszek érte szemrehányást. Te nem tehetsz róla. Csak megállapítom, hogy nagy előnyödre válnék, ha egyszerre két leadóállomás hullámrezgéseinek a felfogása helyett, ami nem egyszer előfordul, te is mindig csak egyre reagálnál s a másikkal szemben süket maradnál. Egyszóval: nagyobb sze-

lektivitás csak még becsesebbé tenné a szolgálataidat. Nem gondolod, hogy ugyanígy a mi emberi korlátozottságunk is csak azt jelenti, hogy pontosan be vagyunk állítva valamire? Korlátok nélkül szétfolynék az egész létünk. Épen azért lehet belőlünk valami, mert nem lehet belőlünk minden. Egész természetünknek, testünknek-lelkünknek a megszabott, szűk keretei valamilyen célt szolgálnak, amely különben sohasem valósulhatna meg. Házat sem lehet addig építeni, amíg a fundamentum helye nincs határozott vonalakkal megjelölve. Határok ezek, de hasznos határok. Csak egy darabkát hasítanak ki a föld felszínéből, de az aztán kiválasztott hely és azon épül valami. Nem baj, ha a valóság nagy óceánján mindegyikünknek csak egy apró kis szigetcske jut. Azon legalább kiki élheti azután a maga életét. Érted? A maga életét, amelyre rendeltetve volt. — Sőt mondok még valamit, amiről eddig még nem esett szó. Valójában úgy áll a dolog, hogy mennél tovább haladunk az életben, annál jobban fokozódik a korlátozottságunk. És ez is csak javunkra van. Úgy vagyunk valahogy, mint az éjszakában száguldó automobil utasai. A vágyaink és a terveink reflektorfénye szélesen bevilágítja előttünk a tájat jobbra-balra. Ha kissé félhomályban is, de a hegyek körvonalai, az erdők, a házak, a kertek elég jól látszanak a távolban, előttünk. De mire odaérünk a közelükbe: jobbra és balra tőlünk minden vaksötét éjszakába merül el s a lámpák éles fényében semmi egyéb, csak épen az országút, a mi utunk rajzolódik ki világosan. A vágyaink és a terveink mindig mérhetetlenül tágas távlatokat ölelnek fel. Aztán minden lépésnyi előhaladásnál több és több sötétül el belőlük. Erről is, arról is le kell mondanunk. Ez a kedves liget sem esik az utunkba, amazt a barátságos tanyát is oldalt kell hagynunk. Állandóan szűkül a látóhatár egyetlen vonalra, — arra az útra, amelyet épen nekünk kell megfutnunk. És ez nem átkunk, hanem áldásunk. Így lehetséges csak a pályán előbbrehaladnunk és célhoz érkeznünk valahol. Azért vagyunk korlátozottak, mert van rendeltetésünk, amelyet be kell töltenünk. Ebben van sorsunknak a kiváltsága és dicsősége. Kicsínységünkben is Isten öröktől fogva gondolt valamit felőlünk, szánt nekünk valamit és elvár tőlünk valamit. Egyszer aztán odaállítja majd maga elé az életünket — készen. Persze, hogy sok mindennek le kellett hullania rólunk, sok mindennek kívül kellett maradnia az életünk keretein, sok mindennek meg kellett tagadtat-

nia fájó szívüinktől! Akkor majd teljesen megértjük, hogy jó volt és érdemes volt így történnie..."

„Ha gondolataid az örökkévalóságba röppennek előre”, — szólalt meg újra az imént szégyenkezve elcsendesedett társam, — „oda természetesen én nem követhetlek. Én csak mulandó szerszám vagyok. Nagy utadon csak néhány kellemes órát szerezhetek neked, aztán egyszer majd a szemétre kerülök. De, ha már erről van szó, — hiszen azzal kezdtem már az elején, hogy mulandó voltomban is példázata akarok lenni nagyobb dolgoknak, — hadd mondjak még én is valamit arról az örök életről, amelyben nyereségre fordul minden veszteséged és meglátod a kiteljesedését minden földi csonkaságnak.”

„Mondjad csak. Ha hasonlattá akarsz válni, bizonyára bicegni fogsz megint. De azért meghallgatom.”

„Nem látod bennem példázatát a feltámadás csodájának? Képzeld el annak a dalnak a sorsát, amelyet az imént hozott el hozzád és még sok ezer emberhez a légi hullám. Ott csengtek-csapongtak a hangjai valahol a stúdiónak egy szűk helyiségében. Ha tudott volna gondolkozni, hogy felpanaszolta volna, hogy olyan magányos. Más hangoknak díszes hangversenyterem, fényes hallgatóközönség jut osztályrészül, vagy talán a szabad ég alatt szárnyalhatnak versenyre kelve a madarak dalával. Az ő hangjainak egy barátságtalan, elzárt, üres szobában kellett elhangzaniuk, sívár magányosságban, senki nem volt a közelben, rés sem volt a párnázott falakban, hogy azokon kijusson gyönyörködő fülekbe. Szomorú sors ugyebár? Zengett, amíg zengenie adatott, aztán beletemetkezett a mikrofonnak kis fehér koporsójába. És beállott a csend. Mit tudhatta az a csengő szavú dallam, hogy mi vár rá koporsóján túl? Alkothatót volna magának fogalmat azokról az egészen más lehetőségekről, amelyekre át fog váltódni az élete a szűk börtön falain kívül elterülő nagy világban? Pedig úgy történt: miközben ott belehullott az élete a halálba, itt tenálad és országszerte annyi más házban feltámadt. Százezrek gyönyörködhettek szépségében, akikről sejtelve sem volt. Szárnyai nőttek és szerteszállhatott, ezerszer megsokszorozódott életben, úgy, ahogyan álmodni sem merte volna!”

„Köszönöm a vigasztalásodat, jó szolgám”, — válaszoltam.

„De ugye, megmondottam, hogy sánta lesz a hasonlat? Ilyesféleképen függ össze csakugyan a halál szűk világa és az örök

élet végtelen gazdagságú, tágas birodalma. Csak egyben nincsen így, hanem egy kis eltéréssel — épen fordítva. Ha nekem választanom lehetett volna, — ne vedd rossz néven, — én mégis inkább ott a stúdióban hallgattam volna meg az énekesnő dalát. Ott mégis csak csengőbb és tisztább volt a hangja. Én itt az eredetinek csak gyarló utánzatát kaptam és minden jó szándékom ellenére, bizony recsegtél közben egyszer-másszor. A mi életünkben ellenben, lásd, itt a földi halódás közben jelentkeznek a „légköri zavarok”, a szomszédaink kellemetlen „viszszacsatolásai” és sok egyéb szépséghiba, ami megzavarja dalmunkat. És amott a feltámadott, megdicsőült életben, a megérkezés állomásán zeng majd tisztán a hangunk...”

Ezekről beszélgettem a rádiómmal tegnap este csendes magányomban. Elmondottam, — talán hasznát veszi valaki.

A JELEN HARCAI.

(1929. jún. 2-án a Keresztyén Leányegyesületek országos konferenciáján Szentesen.)

A konferencia rendezősége nagyon helyes tapintattal jelölte meg a tegnapi téma: „A múlt öröksége” — és a holnapi téma: „A jövő ígéretei” között a mai témát ezzel a címmel: „A jelen harcai”. Hiszen dicsekedhetett volna ilyen címmel: „A jelen értékei”, vagy „vívmányai”, vagy „erősségei”. Vagy panaszkodhatott volna ilyesféle címmel: „A jelen veszteségei”, vagy „szenvedései”, vagy „kudarcai”. Erre is, arra is találhatnánk okot és anyagot eleget. De féligazságokban mozognánk. Egészében az jellemzi épen a jelent, hogy átmeneti időszak, amelyben még semmi sem dőlt el és még korai dolog akár a dicsekvés, akár a panaszkodás. A mérleg nyelve idegesen libeg még. Az utókor fogja csak megmondani, hogy ez a nemzedék egy nagy vereség terhét hagyta-e rá örököül, vagy pedig győzelmek gazdag emlékét. Ma még állanak a harcok és ezért a jelenről szólva, ezekről kell szólnunk.

Mindenekelőtt kétségtelen, hogy ez a nemzedék keserves

harcot vív az élete külső körülményeivel. Mindnyájunknak rögtön eszébe jutnak azok a hősi erőfeszítések, amelyekkel a gazdasági boldogulásáért kell tusakodnia a mi mai fiatalságunknak, lányoknak csakúgy, mint fiúknak. Nagyon messze látásnak már azok az idők, amikor az átlag fiatal lány és fiatal ember gondtalan vidámságban élhetett, mert támaszkodhatott a szülői ház anyagi erőforrásaira. Ma a szülőknek olyan súlyos robot jár ki a kenyérért való küzdelemből, hogy az ifjúság is, mihelyt teheti, kénytelen odatartani a vállát a munka terhe alá. Ha mással nem, legalább vágyainak korlátozásával, lemondásokkal és takarékossgal kénytelen kivenni a maga részét a létért való nehéz harcból. — Aztán eszünkbe jut, hogy ez a nyomasztó helyzet egy elvesztett háború és egy átkozottul igazságtalan békeszerződés következménye. Vagyis a mostoha körülményekkel vívott egyéni és családi harcaink mögött a szemünkbe sötétlik az az élettusa, amelyet nemzetünk kénytelen ezekben az években megvívni a reakényszerült ellenséges körülmények ellen. Valahányszor mi egyenként nekifeszítjük erőnket a körénk szűkülő életkorlátoknak, nem felejthetjük el, hogy ilyenkor annak az áradatnak egy-egy apró hulláma csapong, amelynek egész özönével a magyarság egyeteme háborog a trianoni rabság gátjai és zsilipei ellen, és amely nem fogja feladni a harcot, nem, nem, soha, amíg szét nem feszítette és el nem sodorta útjából ezeket a végzetes határokat.

De még tovább kell mennünk: meg kell állapítanunk, hogy ha a mi nemzetünk egyik legkiáltóbb példája is, mégis csak egyik példája a háború utáni nyomorúságnak. Hozzánk képest lehetnek más nemzetek irígylésreméltó helyzetben, de ez csak viszonylagos előny számukra. Igazában világjelenséggel állunk szemben. Az a történelmi földrengés, amely minket összetört, egyebütt is olyan körülményeket teremtett, amelyek ellen harcba állanak az emberek. Mindenütt átmenetinek érzik ezt az időt, mert az életviszonylatokban olyan eltolódások állottak be, amelyekbe nem lehet egykönnyen belenyugodni, és már nagy eredménynek tekintenék, ha a háború előtti világot lehetne újra visszaidézni.

Pedig akkor is hadi állásokban volt már az emberiség az életkörülményei ellen. Valójában az egész világháború is csak szimptomája volt olyan óriási változásoknak, amelyek már jóval a háború előtt is folyamatban voltak az emberiség külső

életében, s amelyek háború nélkül is nagyon próbára tettek volna mindnyájunkat. Az új idők közlekedési eszközei, távoli népeknek belekerülése a mi életünk körforgásába, egészen megváltozott termelési eszközök és módok, új társadalmi osztályok öntudatra ébredése és fölemelkedése, — mindaz, ami a mult század során történt, úgy fölforgatta az emberiség régi életrendjét, hogy mi már fogalmat sem tudunk alkotni arról, hogy mennyire új világban élünk. Az ilyen új világhoz az élet nem tud egyszerre, símán alkalmazkodni. Amikor a folyó egy nagy szakadékhöz érkezik medrében, addigi csendes hömpölygését elveszítve dübörögve zuhan alá az új mederszintre és ezer örvényben kavargó és sietve tájékozódik, míg végre újra megtalálja magát. Világhatalmas államok élet-halálküzdeme, trónok összeomlása, országhatárok szakadozása, forradalmak láza, a vér és könny özöne, amely mindezzel együttjár, — mind csak részletei egy ilyen történelmi kataraktnak. Aki meg akarja érteni a maga egyéni harcait a mostoha körülményekkel, annak tudnia kell, hogy egy olyan nemzedék idejére esett a sorsa, amelyben az egész emberiség vívódik a reászakadt új körülményekkel, hogy azok felett úrrá lévén, megtalálja bennük a megfelelő új életberendezkedést.

Az ilyen nagy külső eltolódások idején kitör egy másik harc is: a nemzedékek harca egymás között. Az új viszonyokhoz alkalmazkodnia kell a lelki alkatnak is. És ez nem megy máról holnapra. Akik a régi világban nőttek fel, onnan magukkal hozzák meggyökeresedett gondolkozásukat. Akik a régi világ bomlásával együtt indultak el, nem akarják, nem is tudják átvenni ezt az örökséget. A régi szellem hosszú idők kipróbált, bevált kincse volt, és tudatában is van ennek. Az új nemzedék mást keres helyette, de nem csoda, ha nem tudja mindjárt pótolni egyenértékűvel, és keresése közben sok hitványsággal is kísérletezik. Ezzel kész az apák és fiak, az anyák és leányok harca. Amazok semmi jót nem látnak abban, ami új. Mihelyt más, mint az övék, már elítélendő is. Emezek semmi jót nem ismernek el abban, ami régi. Csak az lehet jó a számukra, ami elűt az öregek felfogásától. Amott kísért az erőszakoskodás, emitt annál inkább duzzad a forradalmi lélek. Végül is alig marad már család, amelyben a szülők ne raknák le elkeseredetten a fegyvert: „Csináljatok, amit akartok. Eleget beszéltem és minden hiába volt!” A gyermekek pedig, még ha megőrzik

is a tisztességszó látszatot, leszűrjük azt a meggyőződést, hogy: „Rém furcsa emberek az öregek. Hogy is lehetett olyan felfogásokkal élni, amelyeket ők vallanak!” Széles szakadék tátong a két nemzedék között és azon át villámló pillantásokat vált a két egymást sehogyan meg nem értő, ellenséges tábor. Hány család van, amelynek a külső körülményekkel vívott harca símán, panasz nélkül zajlanék le nap nap után, ha nem keverne bele keserűséget egymással szemben álló tagjainak ez a meghasonlása. És hány fiatal lélek van, aki a gazdasági viszonyok között hánykódva meg tudná jól tartani az egyensúlyát, ha a múlt nemzedék tartó oszlopaihoz kötött láncai el nem szakadoztak volna!

Egészen természetes, hogy ebből a helyzetből megszületik a jelennek egy másik nagy harca is: az irányzatoké, amelyek versenyre kelnek a jövő meghódításáért. Üres trónra mindig akad egy csomó trónkövetelő és mihelyt megdőlt vagy csak megrendült egy régi szellemnek az uralma, azonnal megindul az új eszmék kínálkozó propagandája. Mindegyik megtalálja a maga táborát és minden tábor meg van győződve a maga igazáról. Azelőtt az élet legfontosabb kérdéseiben egy húron pendültek az emberek és voltak összefogó közös érzéseik. Most fölülkerekednek az ellentétek s az egész társadalom életét felszaggatják a szemben álló törekvések. Persze, mennél jobban kiélezi a maguk egyedül üdvözítő külön elveit, annál nagyobb egyoldalúságokba hajszolják bele magukat. És annál bizonyosabb, hogy kiváltják egy ellenkező egyoldalúságnak a lelkes propagálását egy másik tábor részéről. A különböző „izmusok” rajzásának évtizedei ezek és zsibong tőlük a nemzeti, az egyházi, a gazdasági, a művészeti, a tudományos, az erkölcsi élet úgy, hogy napról napra kevesebb remény látszik a kölcsönös megértésre és egy új egységes lélek kialakulására.

Senki sem érzi ezeknek a harcoknak a hevét úgy, mint az ifjúság. Hiszen a jelszó az, hogy „akié az ifjúság, azé a jövő”. A legdrágább zsákmány, amelyet egy-egy irányzat ejthet, fiatal lelkeknek fogolyserege, mely ezentúl neki fog szolgálni. Viszont senki sem járul úgy hozzá az irányzatok harcának a kiélezéséhez, mint az ifjúság. Hiszen még nem bír az élet áttekintő bölcseségével, és tüzes lelkével olyan áhítattal szolgálja egy-egy eszme zászlaját, mintha csakugyan attól, és egyedül csakis attól függene a boldogabb jövő. És általában az ifjú-

ság van legjobban érdekelve ebben a küzdelemben. Hiszen a fiatalok azok, akiket az élet sodra kivetett a régi vágányokból és ők fognak abban a jövő világban élni, amelynek számára meg kell találni az új vágányokat. Nem csoda hát, ha ők égnének és emésztődnek mindenekfelett ebben a nyugtalan, kavargó harcban.

Mindezek mögött a harcok mögött pedig van egy másik, amelyet nem mindenki lát. De erről a gyülekezetről fel kell tennem, hogy van érzéke ennek a meglátására is, sőt elsősorban ez érdekli. Az az örök harc ez, amelyet Isten vív az emberért. Soha sem szünetel ez a harc, de vannak idők, amikor különös erővel tör ki. Máskor úgy látszik, mintha már nyugvópontonra jutott volna és mintha Isten győzött volna. Csak a felszín alatt húzódik meg az örök emberi lázongás. Nyílt ellenségeskedés helyett hódoló buzgóság hazug leple alatt búvik meg. És ezért az Isten harca is csendben, a mélyben folyik tovább. De aztán, mintha az Isten megelégné ezt a fülledt nyugalmat és többre becsülné a nyílt harcot. Azért forgatja ki régi viszonyaiból az emberiséget, azért vet szakadást a régi és az új nemzedék közé, és azért szabadítja reá egy-egy korszakra a hamis evangéliumok és féligazságok prófétahadát, hogy szinte legyen alkalma neki magának is előlről kezdeni a harcot, az új honfoglalást az emberiség lelkében.

Ilyenkor úgy látszik, mintha vesztett üggyé vált volna az Isten ügye. Régi szentségek megdőlnék, régi ígék süket és tompa fülekre hullanak, régi tekintélyek és törvények felett vállukat vonva térnek napirendre az emberek. Egyszerre százezrek előtt foszlik köddé az Isten képe, mint valami álom, amely valóságnak látszott régebben, de amelyből már fölébredtünk. Uralkodó szellemi hatalommá válik a hitetlenség új hite.

Pedig semmi új nincsen a nap alatt. Voltak már máskor is Istentől való nagy elfordulások. És mindig kitűnt, hogy Isten keze ilyenkor sem rövidült meg. Épen ellenkezőleg. Ilyenkor jelenti meg igazában az Ő erejét. Szuverén igényei az emberek hódolatára változatlanul fennállanak és mindenfelé mozgósítja hadait, hogy győzelmet vegyen újra a maga önelégültségében fölemelkedő és ugyanakkor mégis olyan nyomorultul vergődő ember felett.

A másik küzdő félnek, az embernek lázongásai csak azt árulják el, hogy tarthatatlan a helyzete. Mennél hangosabban

hirdeti, hogy nincs szüksége Istenre, annál világosabban elárulja, hogy mégsem tud napirendre térni felette. Hiába rugódozik az ösztöke ellen. El fog jönni a nap, amikor büszke függetlensége elviselhetetlen teherré válik és összeroppanva keresi meg újra az elfelejtett utat az Isten királyi széke elé. — De addig még áll a harc, az Isten olthatatlan harca a bűnös emberért.

A harcoktól kavargó jelennek ebben a világában mi mindnyájan, de különösképen a fiatalság, szilárd pontot keresünk. Nem baj, ha még sokáig és zavarogva dül a küzdelem, sebeket osztva mindenfelé, — csak legyen valahol egy magasán lengő zászló, amelyre felnézhezzünk s amelyről megtudhassuk, hogy hol is állunk és merre kell nyomulnunk a tömkelegben.

Ez a konferencia nincs kétségben a felől, hogy van-e ilyen lobogó és hogy hol van. Ismerjük a Jelt. És azért gyülekeztünk most is össze, hogy magasra emeljük, — hadd lássák meg még sokan, akiket irány nélkül hánynak a jelennek harcai. Jézus Krisztus az, akire mi föltekintünk s aki felé minden fiatal testvérünk szemét is fordítani szeretnők. Nem ámitunk senkit azzal, hogy, ha reászegezi szemét, véget ér a harc heve. Nem is akarunk megkíméltetni a harctól, ha már egyszer ilyen időkre szabta ki Isten a sorsunkat, sőt élvezzük a jelen harcait és áldjuk Istent azért, hogy beléjük állított minket az Ő rendelése. Másoknak sem a megszökés útjait kínáljuk a menekülésre. De bizonyosságot teszünk arról, hogy „nézván Jézusra, a mi hitünknek elkezdőjére és elvégzőjére” a jelennek minden harca elveszti a mérgét számunkra és elveszti a mérgét mások számára is.

A külső körülmények elleni harc? Hát persze, hogy a Jézus Krisztusban való hit nem emeli fel az ember havi fizetését, nem hoz olcsósági hullámot a háború által letarolt országokba és nem oldja meg egy csapásra az új gazdasági világrend megszületésével együtt járó nehéz kérdéseket. Ide még sok hosszú, türelmes küzdelem kell és ki tudja, vajjon még az utánunk jövő, következő nemzedék is lát-e majd jobb világot a külső életviszonyok dolgában. És mégis egészen más ez a harc Jézus Krisztussal, mint nélküle. Aki Őreá föltekintve vívja, az nem kábul bele. Tudni fogja mindig, hogy nem ez a fődolog az életében. És míg a Duna vize újra meg újra megloccsan egy-egy szerencsétlen öngyilkos alatt, aki már nem bírta tovább az erőfeszítést, a nélkülözést, a gazdasági bizonytalanságot, addig

emberek ezrei, akik ugyanolyan, sőt talán még sokkal nehezebb körülményekkel birkóznak napról napra, ruganyos lélekkel, életkedvvel, zokszó és átkozódás nélkül folytatják a harcot, — mert van élő hitük. A nemzetek és a nagy világ a maguk egészében sem fognak addig kibonyolódni a jelennek kusza gazdasági küzdelmeiből, amíg azoknak porfelhője alatt hajladoznak, mintha az volna az egyetlen megoldandó kérdés. Csak ha majd fölegyenesednek és egy magasabb, tisztultabb égbolt alatt meglátják a fölemeltetett Jelt, akkor fog enyhülni a harc feszültsége számukra is.

A nemzedékek harca is elveszti mérgét öregek és fiatalok számára egyaránt, mihelyt a közepébe odaplántáltatik a Jézus Krisztus zászlaja. Felserdülő gyermekeim lelkébe sokszor nézek bele már-már az öregekkel együttérző szív aggodalmával. Mi csirázik bennük? Milyen szelek sodorják őket magukkal? Egészen bizonyos, hogy sok mindenről másképen fognak gondolkozni, mint én a magam generációjával együtt. És fájni fog, ha majd látom őket letérni kipróbált régi utakról, amelyeken engem is járni tanítottak valamikor a szüleim. Sokszor fognak rámnézni meg nem értő szemekkel. Ők a rohanó világnak már egy új állomásán fognak élni, mások lesznek a szempontjaik, más nyelven beszél a lelkük, még ha ugyanazokat a szavakat használják is. De utóvégre is, — ez az idők rendje. Csak egyből nem engedek reménységeimben és imádságaimban: abból, hogy az ő harcaik fölött is ott lengjen az én Uram, Krisztusom zászlaja. Csak a központja legyen az életüknek ugyanaz, amire én ragaszkodom életemben és halálomban. Ha e körül a központ körül egészen új világot építenek is maguknak, amelyet én nem értek meg, nyugodtan fogok tőlük búcsút venni. Még ha magát Jézus Krisztust is másképen látják, mint ahogy én láttam, — hiszen az én nemzedékem sem ölelhette fel az Ő egész gazdagságát és hátha egy új nemzedék új látása előtt még fontosabb vonásai ragyognak ki az Ő teljességének! — csak Ő legyen számunkra is a mindenekfelett uralkodó, központi látomány! Biztos vagyok a felől is, hogy ha ezt az örökséget át tudom származtatni rájuk, akkor lehet bennem sok minden, ami felett mosolyogni fognak, mint egy régi világ elavult hagyománya felett, amelynek én még elmaradt rabja voltam, de azért mindig áldó imádsággal fognak megállani porladó tetemeim felett.

A nemzedékek harca el nem kerülhető. Az új kornak fiai és leányai meg kell, hogy találják a maguk ösvényét és a múlt és a jövő egészen sohasem fogják megérteni egymást. De ha ennek a harcnak a kellős közepén felmagasodik Jézus Krisztus, — eltűnik a harcnak a keserősége.

Ugyanígy vagyunk az irányzatok közt dúló harcokkal is. Nem lehet, nem is kívánatos, hogy ez a harc megszűnjék. Ki volna az utóvégre, aki egy új korszak minden kérdésére kész és teljes feleletet merne kínálni? Csak szélhámosok csapnak hangos reklámzajt minden bajra használható csodaszereik dícséretével. Akármilyen nagyszerű tanácsokkal álljon is elő valaki a jövő útjait illetőleg, eleve is bizonyos, hogy érdemes lesz rajta kívül még más valakit is meghallgatni. Egymással ellentétes pártok között sokszor úgy megoszlik az igazság, hogy külön-külön egyiket sem tanácsos követni, — csak együttvéve mindkettőt. Hadd hallassák hát versengő szavukat és verjék fel világunk csendjét vitájukkal! Ami igaz és értékes van a mondanivalójukban, majd csak belevésődik az új kor lelkébe!

Csak az a fontos, hogy fel tudjunk emelkedni olyan emelkedettebb helyre, ahonnan túllátunk egy-egy párt szűk korlátain. S ez az épen, amivel Jézus Krisztus az irányzatok harcát méregmentesíti. Aki Őhöz igazodik ebben a tömkelegben, az sohasem lesz elvakult harcosa semmilyen irányzatnak. Mindig meglesz a hajlandósága arra, hogy megvallja a maga táborának fogyatkozásait is, és észrevegye azt, amit a szembenálló tábortól is tanulhat. Meglehet, hogy azok, akik a lelkük mélyén Jézus Krisztusnak hódolnak, egymás közt sem tudnak teljes megegyezésre jutni és a jelenkor irányzatokra hasadozottsága még közékük is behúzódik. De ők sohasem nézhetnek egymásra villámot szóró szemekkel. Legfeljebb szent versenybe vethetik bele magukat, hogy munkájuk eredményéből tűnjék ki, melyik félen volt a nagyobb igazság. És ez az egymás kiegészítésére törekvő és egymást kölcsönösen megbecsülő lélek, amely Jézus Krisztusból árad, végül is elsegíti majd a jövődőt a töredékeket egybefoglaló új korszak kialakítására. Őbenne és Óáltala összesimulhatnak az ellentétek abba az összhangba, amelynek jegyében a holnap világa megépülhet.

És az Isten harca az emberért? Hogyan alakul ez azok számára, akik a küzdelem hevében mindig újra megnyugtatták a tekintetüket Jézus Krisztuson? Úgy, hogy a legreménytelenebb

pillanatokban is megtelnek a győzelem biztos előérzetével. Defetizmus nem ütheti fel köztük a fejét. Nem vesztes ügy küzdőinek érzik magukat, akik rég letűnt szebb napok után sopánkodnak, amikor még több volt az Isten nevének megszentelése és kevesebb a hitetlenség. Ellenkezőleg, úgy élnek, — egy nagy író szavaival — „mint akik egy nagy ünnep előestéjén állanak”. Legjobb napjaik még előttük vannak és feltartóztatlanul nyomulnak előre.

Ezért van az, hogy ez az itt seregszemlét tartó, Jézus Krisztus körül tömörült csapat is tele van bizakodással és reménykedéssel — a jelennek minden nehéz harca ellenére is. Nem lankadt lelkű, tagjait fáradtan vonzó, kényszeredetten küzdő nép az, amely itt egybegyűlt és nem az az a másik, nagyobbik sem, amelyet az itt megjelentek képviselnek. Ruganyosak a lépteik, csillogó a szemük, vidám az énekük. Győzelemre mennek ők!

Hogy hogyan fog bekövetkezni a győzelem, azt nem tudják, nem is érdekli. Ám tartson még nagyon soká a harc és emésszen fel még teméntelen hű kitartást és elszánt, áldozatos odaadást. Nem kell, hogy olcsó legyen a győzelem! És ám jöjjenek nagy csalódások, visszaesések az Isten ügyében, jöjjen már elért szép eredmények összeomlása és sok lelkes munkának látszólagos kudarca is! Nem fontos, hogy a harc a mi számító váradalmaink szerint menjen végbe. Istenre bízhatjuk mindezt, aki sokszor titkok mögé rejtőzik. De ha a Jézus Krisztus orcáján ragyog a szemünkbe az Ő dicsősége, akkor azt az egyet megjelentette nekünk, és Ő nem játszik szavával, — hogy a győzelem csak az Övé lehet.

A fülünket sokszor bántja a harci zsivaj, amellyel a jelen úgy telve van. De túl a jelen minden poklán már felénk zúg a boldog holnapnak, az Isten holnapjának éneke. És ez a hatalmasabb.

AZ ISTEN PUSZTÍTÁSAI.

(1929. jún. 9-én a Család-utcai imateremben.)

Jöjjetek, lássátok az Ur tetteit, aki pusztaságokat szerez a földön. 46. Zsolt. 9.

A negyvenhatodik zsoltár a szívéhez nőtt drága kincse minden embernek, akiben csak valamennyire is él hitének történelmi tudata. Ez volt az a győzelmi himnusz, amelyre sokszor rázendített az Isten népe, valahányszor nagy válságok zúgtak el felette, és pedig rázendített már előre, mielőtt a győzelem napja fölragyogott volna! Aki tudja, hogy milyen harcok árán szerzett és megtartott örökség az ő hite, aki nem csak a jelenben élvezi annak áldásait, hanem beleéli magát az elmúlt évezredek emlékeibe, amelyekben ugyanennek a hitnek az ereje tündöklöklik, — az sokszor elénekli a negyvenhatodik zsoltárt. Együtténekli mindazokkal a nemzedékekkel, amelyek reánk-származtatták azóta, hogy egyszer valamilyen nagy veszedelemben Izráel lelke beleöntötte ebbe az Isten szabadítása felől való ujjongó bizonyosságát. Együtténekli a reformációkorabeli ősoikkal, akiknek ajkára ebből a zsoltárból szőtt szöveggel adta Luther az „Erős várunk” harsonaszavú dacénekét. Együtténekli a jövődönnek még meg sem született nemzedékeivel, akikre nyugodtan ráhagyhatja a szent ügy örökségét, — mert amíg zengeni fog a felséges hitvallás: „Az Isten a mi reménységünk, midőn reánk tör ellenségünk”, addig nincs mitől féltünk az utánunk következőket sem, bármilyen rettentések álljanak is majdan az útjukba.

De akármennyire benne él is a lelkünkben ennek a zsoltárnak rendíthetetlen nyugalma, biztonsága, határozottsága, mégis nincs-e igazam, ha azt állítom, hogy idegenül érint és meghökkent — legalább sokunkat és sokszor — az a második része, amelyből alapigénket vettük?

Az első része borzalmas támadásoktól körülstromlott várat fest elénk, amelynek falain belül mégis zavartalan békesség honol. Csendesen csobognak benne a kifogyhatatlan, élő forrás vizei. „Isten ő közepette vagyon”. Hajlékait örvendezés tölti be, akárhogy zúgnak és zajonganak is körülötte az ellenséges hadak. Ez a kép valóban a szívünkhöz szól: Isten az ővéinek „erős vára”, megtartója és oltalmazója.

De a zsoltár második része kivisz bennünket a város falain kívül s ott rettenetes képet tár elénk. Az imént még dühösen tajtékzó harci láрма elült. A tájra dermedtő csend telepszik. A támadásra mozgósított nemzetek, a felvonultatott rettentő hadak — nincsenek már sehol sem. Csak szétszórt, néma tete-mek emlékeztetnek arra, hogy nem régen büszke seregek lépték el a környéket. Szerte heverő pajzsok, töredezett kardok, tűz martalékává lett hadiszekereknek üszkös roncsai borítják a mezőket. Félelmetes pusztulás képe mindenütt, ameddig a szem ellát. És ezt a döbbenetes látványt a zsoltáríró azzal a szándékkal foglalja bele énekébe, hogy ez szolgáljon annak betetőzéséül. Erre a részre helyezi a hangsúlyt. Ez a csattanója az egésznek. Abban a halálos, dermedtő csöndben, amelyet itt szemléltet s amely ellenállhatatlanul rátelepszik a szemlélőnek a lelkére is, várja és reméli, hogy meg fog szólalni igazában az Isten magasztalása. „Csendesedjete el és ismerjéte el, hogy én vagyok az Isten! Felmagasztaltatom a nemzetek között, felmagasztaltatom a földön!”

Mintha az egész zsoltár azért íródott volna, hogy a pusztulásnak erre a mezejére vezessen el bennünket és itt tanítson meg mindnyájunkat az Isten ismeretére. „Jöjjetek, lássátok az Úr tetteit, aki *pusztításokat szerez a földön!*” Nem különös dolog-e az Isten nagyságos dolgait a pusztításban látni és az Ő hatalmát épen megsemmisítő munkájában magasztalni?

De biztosan nem a zsoltáríróban, hanem bennünk van a hiba. Vegyük hát kissé közelebbről szemügyre a dolgot és értjük meg a zsoltáríró igazságát.

I.

Isten tehát *pusztításokat szerez...*

Úgy hozzászoktunk ahhoz, hogy Istenben mindig csak az élet forrását, a teremtő erőt, a fejlődést és virulást zsendítő jóságot, a megújhodást ajándékozó kegyelmet, s a végső tökéletesség felé munkálkodó titokzatos építő hatalmat lássuk. Most meg kell ismernünk egy másik oldaláról, — mint rombolót, akinek hatalmából enyészet és halál is fakad... De nem természetes kiegészítése-e ez a mi Isten-ismeretünknek? Olyan világban, mint amilyenben mi élünk, lehetséges-e az egyik a másik nélkül? Ahol a világosságnak annyi sötétséggel kell meg-

küzdenie, győzhet-e az áldott napfény másként, mint az éjszaka halálával, s ahol a bűnök fenevadjai leskelődnek mindenfelől, hogy rejtekhelyeikből lecsapjanak áldozataikra, lehet-e békés virulást teremteni irtás nélkül? Csak fel kell ébrednünk ön-áltató szép álmainkból a valóságos világ meglátására és mindjárt beláthatjuk, hogy Istennek pusztításokat kell szereznie, ha hatalmát meg akarja dicsőíteni. Mint ahogy a napfény nem annak ellenére, hogy gyógyító és éltető hatalom, hanem épen azért, hogy az lehessen, könyörtelenül öldöklő a ragály és a penész csiráit, amelyek a sötétség nyirkos levegőjében garázdálkodnak, úgy az élő Istennek is „megemésztő tűznek” kell lennie, hogy magasztalása felhangozhassék a hálás szívekből.

Akik Istenért éltek és harcoltak, épen ezért mindig tisztában voltak azzal, hogy feladatuknak kettős oldala van. Az Ótestamentumban Jeremiás világosan látja, hogy amikor „országok és népek fölé rendeltetik” az Isten akaratának hírnökeként, ez „építést és plántálást” jelent, de épúgy „gyomlálást, irtást, pusztítást, rombolást” is. Az Újtestamentumban Pál apostol sem áltatja el magát a felől, hogy az Evangélium hirdetése nem csak „életnek illatja az életre”, hanem épúgy „halálnak illatja is halálra”. És amikor egész életét felteszi arra a nagy munkára, hogy megépüljön az emberek között az „Isten temploma”, az egyháznak élő kövekből rakott csodás épülete, ugyanakkor úgy is meg tudja fogalmazni programját, hogy ő „minden erősséget le akar rombolni, amely az Isten ismerete ellen felemelkedik”.

És mit mondjunk magáról Jézusról, akiben teljességgel megmutatta nekünk Isten az Ő orcáját? Az Ő „szelíd és alázatos” alakja tanított meg bennünket arra, hogy megismerjük Istennek csöndben munkálkodó, irgalmasan megsegítő, föl-emelő és éltető atyai szeretetét. Ő, aki „nem vetette meg a repedezett nádszálat és nem oltotta el a pislogó gyertyalángot” sem, öntötte belénk azt a bizodalmat, hogy Isten mindenütt ott van, ahol akármilyen csekély reménnyel biztató életcsirákat kell is nagyra melengetni, türelemmel és megbocsátással virágzásra ösztökélni...

És mégis, Őröla íratott meg egész munkásságának az az összefoglalása, hogy „azért jött, hogy az ördögnek munkáit elrontsa”. Egész szolgálata egy nagy, szakadatlan és kíméletlen rombolás... Ne gondoljunk épen csak arra a jelenetre, amikor

ostort ragad, hogy a kufárok uralmát megdöntse a templom szent falai között. Máskor is, mindig „pusztításokat szerzett”, amerre járt. Akinek van füle a hallásra, az észreveszi egy régi világ recsegését és ropogását, mihelyt valahol megszólal Jézus, és akinek van szeme a látásra, annak figyelmét nem kerüli el, hogy egy pusztulásba omlott hatalom romjai fölött járja Ő a maga győzelmes útját. Pál apostol jól megragadta a dolog lényegét, amikor még Jézus haláláról is, sőt arról főképen úgy beszélt, mint a sötét ellenségeknek „kifosztásáról” és „megöldökléséről”, mint döntő mérkőzésben reájuk mért végső, megsemmisítő csapásról.

A dolog tehát úgy áll, hogy amikor Isten megjeleníti magát az emberek életében, mindig „pusztítást” is szerez. Az Ő közelében kettéválnak az addig szürke ködben elvegyült elemek s amint életet hoz az Ő végzése szerint valóknak, épúgy halált hoz az Ő akarata ellen valóknak. Gyógyulás és enyészet, megépülés és összeomlás, beteljesedés és megsemmisülés egyformán hirdetik kezének hatalmát.

Nem ismeri igazán Istent az, aki „félelemmel és rettegéssel” nem szemlélte még „pusztításait” a maga életében. Csak az támadt már új életre Isten kegyelmének érintésétől, akire nézve halálössé is vált már az Isten fensége és szentsége. Épen ezért nem jut el a legtöbb ember az Istennel való élet viruló mezőire, mert megérzi, hogy oda emésztő tüzekre és halálos árvizek mélységein át vezet az út, — és ettől visszaretten. Az ember nem szívesen áll meg az Isten színe előtt a porba omlott önérdek és öndicsőség romjai felett és rúgódozik az ellen, hogy az életét vesztes csata színterének lássa, amelyen elhullott fegyverek hirdetik a „pusztítást” szerző Istennek egyedülvaló hatalmát. De aki tudja, mit jelent összetöretni és elnémulni a romhalmaz felett, — az megismerte Istent és örökké áldani fogja Őt érette.

Ugyanígy kísérik Isten útját az Ő „pusztításának” jelei az emberek közös életében is. Amikor elbizakodottsága párnáin pihen, vagy betegsége nyoszolyáján sínylődik az Isten népe, — nem aktuális a kérdés. De mihelyt talpra áll és hozzálát hivatásának teljesítéséhez, a világ két pártra szakad körülötte és rögtön szemben találja magát az Isten akarata ellen összeküzdött hatalmak makacs, elszánt táborával. A „vagy-vagy” válságaitól feszültek ilyenkor a helyzetek és Istennek hatalma

nem juthat el másként megdicsőülésére, mint az ellenszegülő erők tetemein át. Össze kell omlania az ellenállásnak, ha még annyi emberi érdek és vágy fűződik is hozzá! S akiknek megadatik, hogy azután körülnézzenek az elcsendesedett harcmezőn, ahol már csak szétszórt maradványai láthatók az imént még verhetetlen ellenfeleknek: azok soha nem felejthetik el többé azt, amit Istennek hatalmából megismerhettek. Hány ilyen emléket hagyott reánk az Isten ügyének multja és milyen bizonyos lehetőségekkel biztat a jövője! Adlott az Isten, aki „pusztítást szerez...”

II.

„Pusztítást szerez a földön” — mondja a zsoltáríró, — és hogy jól megértsük gondolatát, érdemes ezt még külön is hangsúlyozni.

Könnyen beleeshetnénk ugyanis abba a hibába, hogy az egész kérdést áttoljuk egyoldalúan szellemi síkba. Hajlandók volnánk kettéválasztani a világot, egyfelől a hétköznapi realitásoknak a birodalmára, másfelől egy magasabb lelki régióra, s azután az utóbbira nézve vallani az Istennek hatalmát, de az előbbit kihagyni a számításból. Csábító kísértés az, hogy kijelöljünk Istennek egy külön területet, ahol csakugyan Ő a hatalmas Úr s ahol pusztulásra van ítélve minden istenellenes hatalom, — a földi világot ellenben, amelyben mindennapi sorsunkat éljük, úgy tekinteni, mint amelyre nem vonatkozhatnak Istennek uralmi igényei.

Nos, ezzel alaposan félreértenők a zsoltáríró bizonyoságtételét. Mert szerinte Istennek „pusztításai”, amelyekben megjelenteti magát, épen a „földön” mutatkoznak!

Hiszen az Isten uralma ellen felsorakozó ellenségek is „földi” sereget. Erejüket a földből szívják. Bennük az anyag lázad fel, a test emeli fel öntelt követeléseit, az érzékek szabaddossága, a gyomor telhetetlensége, az ököl erőszakoskodása, a hivalkodás féktelensége titakozik az Isten akarata alatt való meghódolás ellen. Akár az egyéni életben, akár nagy tömegek szervezett, intézményes életében a föld a hadszíntér és itt kell eldőlnie, hogy valóban Istené-e a hatalom? A kérdés nem az, hogy egy magasabb világban megdicsőül-e Isten, hanem épen az, hogy vajjon az Ő magasabb világa át tud-e törni ennek a

földi világnak az ellenálló akadályain? Az Ő országa örök valóság, — de „eljön”-e? Az Ő neve szent, — de „megszenteltetik”-e? Az Ő akaratának engedelmeskednek a mennyben, — de ugyanúgy „a földön is”? Ebben válik nyilvánvalóvá, hogy Isten valóban — Isten. És ezért kiáltja felénk a zsoltáríró, mint valami boldog felfedezést, hogy Isten „pusztítást szerez a földön”.

Isten győzelmeit a léleknek valamilyen elrejtett külön világába berekeszteni, egyébként is súlyos félreismerése volna a világ berendezésének. Hiszen az épen úgy van megalkotva, hogy benne a láthatatlanok szüntelen formálják a láthatókat, a szellem épen azért szellem, mert belesugárzik az anyagba és beleépíti abba a maga vonásait, és a lélek világában „nics oly elrejtett dolog, amely nyilvánvalóvá ne válnék” kézzelfogható, szemmel látható földi realitásokban is. Ha tehát az Isten hatalma beleavatkozik az ember életébe és ha életadó és életmentő munkáját nem végezheti el úgy, hogy annak ne legyen meg a „pusztító” oldala is: akkor ennek az Isten szerzette „pusztításnak” is a „földön” kell maga után hagynia nyomait.

Ez teszi olyan realisztikussá az Istenhez való egyéni viszonyunkat. Nem lehetsz az Istené a nélkül, hogy földi életed féltett, dédelgetett részei ne essenek áldozatokul az Ő ítéletének. Vésője le kell hogy vágjon rólad sok egészen gyakorlati, megnevezhető megszokást, kedvtelést, tervet és vágyat, és miközben kibontakozik benned az Ő gondolatai szerint való új ember, körülöttesd egyre nő a törmelék halmaza, — abból, ami a magad akarata szerint lehettél volna vagy voltál is, de amit oda kellett adnod a „pusztulásba”. Nézd meg, az évek során hogy alakult a pénzeddel való sáfárkodásod, az idődnél a fölhasználása, a társadalmi érintkezéseiddel való gazdálkodásod és sok más egészen földi ügyed. Ha elmondhatod, hogy „pusztítást szerzett” az életedben az Isten, s ma „kár és szemét” a számodra sok minden, amihez valamikor görcsösen ragaszkodtál, — boldog vagy, mert megismerted az Ő hatalmát. Ha nem, akkor még ezután fogsz beleütközni abba. Végül is romhalmaz fölött fogsz megállani, — itt „a földön”. Hiába építed sikereidet az éig és hiába mozgósítod erőidet még oly nagy seregekben, — egyszer megrendülten kell elismerned, amikor mindez semmivé mállik, hogy Isten az egyedül nagy és erős, aki „pusztítást szerez a földön”.

Az emberiség történelmi élete is tele van hintve itt, a földön számbavehető „pusztításokkal”, amelyekért szüntelen áldanunk kellene Istent. Hiszen minden bűn, hitetlenség és babona, amely Ő ellene megvetette a lábát, kiépítette a maga bástyáit a nagy tömegek földi életében. Közs szokások erősségei emelkedtek, amelyek mögött látszólag véglegesen megfészkeltette magát az ellenség. Intézményekben és törvényekben me-revedtek meg istenellenes gondolatok. Emberek milliói táplál-ták ezek uralmát nem csak lelki hódolással, hanem anyagi áldo-zatok adójával is. És ezért megint emberek ezrei építették fel rájuk a maguk anyagi és hatalmi érdekeit. Tudás, művészet, fegyveres erő, minden, ami hatalmat jelent, a rendelkezésére állott egy-egy pogány gondolatnak. És sokszor még a Góliáth és Dávid arányánál is sokkalta hátrányosabb, reménytelenebb erő-viszonyban állott szemben az Isten ügye minden földi hatal-massággal. Mégis győzött, mert Isten „pusztítást szerzett a földön”.

Ahova eljutott az Evangélium, ott ősi babonákkal üzér-kedő, emberkínzó, világcsaló varázslók zsarnoki uralma szét-hullott és csak emlék-roncsai maradtak hátra. Ahol a keresz-tyén egyház megtelepedett, ott a rabszolgaságra épített haj-dani gazdasági rend előbb vagy utóbb tarthatatlanná vált, akármilyen törvények védték és akármilyen óriási érdekek támogatták. Ahol a Krisztus által önállóvá lett lelkiismeret fölébredt a nemzetekben, ott meg voltak számlálva a napjai a zsarnoki önkényuralomnak, a kiváltságos születési előjogok felháborító igazságtalanságainak, az emberi méltóságba bele-gázoló társadalmi egyenlőtlenségeknek. Hosszú várakozás, tü-relmes mártiromság kellett hozzá sokszor, de a történet vége mindig az volt, hogy az Isten „pusztítást szerzett a földön” és minden újabb évszázadnak több oka volt áldva imádni az Ő hatalmát.

*
*
*

„Jertek, lássátok az Őr tetteit” — ez a felszólítás érkezett hozzánk és mi engedtünk neki. De elmondhatjuk, hogy itt több-ről volt szó, mint pusztán „látásról”. Isten „pusztításainak” az ember nem lehet csupán nézőközönsége. Megérezte valakit abból, hogy érdekelt felek vagyunk. Tárgyai vagyunk az Ő „tetteinek”. „Pusztításai” beléhatolnak a mi életünkbe, —

egyénenként és egész mai nemzedékünkbe egyetemesen. Oh jaj! — szembenállani Ővele, amint feltartóztatás nélkül nyomul előre diadalma felé, törve-zúzva, morzsolva-emésztve minden ellenállást! De milyen szent kiváltság önként vetni oda lábai elé mindent, ami megsemmisítő ítéletére méltó! Hiszen a „pusztítás” nem végcélja neki, igazában halálon át is életet munkál. Ő s „aki elveszti az ő életét, megtalálja azt” — Őbenne.

A PUBLIKÁNUS IMÁDSÁGA.

(1929. jún. 16-án a Kálvin-téri templomban.)

A vámszedő pedig távol állván, még szeméit sem akarja vala az égre emelni, hanem veri vala mellét, mondván: Isten, légy irgalmas nekem, bűnösnek! Luk. 18, 13.

Az imádságoknak is megvan a maguk külön világuk. Vannak benne ismeretlen névtelenek, megszámlálhatatlan sokasággal. És vannak benne kimagasló, messze tündöklő előkelőségek. Mint ahogy a drágakövek világában is vannak világhíres példányok, valósággal egyéniségek, amelyeket külön névvel illet a közbeszéd: úgy vannak az imádságnak is kivételesen nevezetes példái, amelyek örök emlékezetében ragyognak az emberiségnek.

Milyen csábító feladat bejárni a Biblia kincsesházait és számon venni benne a reánk maradt imádság-klenódiumokat! Az Ótestamentumnak egy-egy olyan imádságától, mint amilyen a Jákobé a Jabbok-parti tusakodás éjszakáján: „Nem bocsátalak el addig, Uram, míg meg nem áldasz!” — el az Újtestamentumnak olyan felejthetetlen imádságaiig, mint amilyen például a kereszten függő lator utolsó sóhajtása: „Uram, emlékezzél meg énrolam, amikor eljössz a te országodban!” — milyen káprázatos gazdagság tárulna elénk, ha elmerülnénk ebbe a vizsgálódásba. De a nélkül is, hogy megtennők ezt a számonvételt, bizvást megállapíthatjuk, hogy a publikánus imádsága, amelyet alapigénkül felvettünk, az imádságok Kohinór-jai közé

tartozik. Azóta, hogy Jézus belefoglalta ezt a gyémántot a farizeusról és publikánusról szóló példázat remek foglalatába és megcsillogtatta emberi szemek előtt, az egész emberiség örök kincsei közé tartozik, és amíg ember lesz a földön, milliók és milliók fognak feléje fordulni, hogy boldogan csodálják, mint elévülhetetlen gazdagságukat.

Igaz, hogy nem egy bizonyos történeti személyiségnek az imádsága, hanem csak példázatbeli szereplőé. Költött történetben fordul elő, amely úgy, szószerint sohasem játszódtott le. De ez csak annál közelebb hozza a szívünkhöz. Hiszen Jézus csodálatos költői fantáziája a valóságból vett színekből szötte ennek a példázatnak az alakjait is. És azt az imádságot is, amelyet a vámszedő ajkaira ad, emberek millióinak a titkos sóhaj-tásaiból leste el. Könnyen meglehet, — adná Isten, — hogy épen magunkra ismerünk a vámszedő alakjában és talán épen az által válik az ő imádsága drága kincsünk-ké, hogy a magunk legforróbb imádságainak az összfoglatát mutatja.

De ettől eltekintve is, vizsgáljuk meg, mi teszi az imádságok kincses világában olyan kimagasló érték-ké?

I.

Mindenekelőtt az, hogy szembeszökően megmutatja: *milyen mélységesen egyéni ügye az embernek az imádság.*

Természetesen nem csak egyéni ügye. Az imádságokat két nagy osztályba lehet sorozni. Vannak „én-imádságok” és vannak „mi-imádságok”. És habozás nélkül vallást tehetünk róla, hogy az imádságos élet betetőzését az utóbbiakban látjuk, vagyis az olyan imádságokban, amelyekben az egyes hívő lélek közösségbe olvad testvéreivel. Ilyenkor már nem csak a maga egyéni örömeinek a háláját rebegi el Isten előtt és nem csak a maga egyéni gondjai, bajai, bűnei alatt hajlik meg alázatos kérésében. Hanem az örvendezőkkel együtt örülve és a sírókkal együtt sírva imádságaiba is összegyűjti másoknak boldogságát és boldogtalanságát és úgy jelenik meg Isten előtt, mint egy hálálkodó és könyörgő nagy család egyik kicsiny tagja. Örökre élénk szabta ennek mintáját az „Uri imádság”, — a „mi-imádságok” tökéletes példája. Nem az „én Atyámat”, hanem a „mi Atyánkat” szólítom meg benne, és a *mi* kenyerünk-

ről, a *mi* bűneink bocsánatáról, és a *mi* kísértéseinkről és megszabadíttatásunkról van benne szó.

De ha kétségtelenül ez a cél, amelyet az imádságos léleknek el kell érnie fejlődésében, — más kérdés az, hogy honnan indul ki a fejlődése? És erre nem lehet más válasz, mint az, hogy az igazi imádság mindig az egyén legszemélyesebb ügyeként születik meg. Az erdőben összeborulhat a fák koronája és ágaik üde zöldje összefolyhat egy nagy szintengerbe, amely hegyeket-völgyeket elborít. De minden fának külön gyökérzete van. És ha nem ereszt gyökeret az egyéni fa csak a maga élete parancsát követve, — akkor nincs erdő sem. A márványpalotában tökéletes rendben illeszkedhetnek össze a tükörfényes kockák és élük egyenes vonalakba olvadhat a padlótól a tetőzetig úgy, hogy azon sehol törés, vagy megszakadás nem látszik. De csak azért, mert előbb a bányában külön fejtettek ki és külön csiszoltak szabályosra minden egyes tömböt. Az imádság is mindenek előtt az én külön ügyem és a te külön ügyed az élő Istennel és amíg ezt meg nem tanultuk, addig nincs közösségben való imádságunk sem.

Ezért mintaimádság a vámszedőé. Csak ketten szerepelnek benne: Isten és én. A templomban, ahol imádkozik, nyüzsgöhet a nép, de ő úgy imádkozik, mintha sem nem látná, sem nem hallaná őket. Ugyanígy imádkozhatnék akár egy lakatlan szigeten, vagy a sivatag közepén is. Egyedül van Istennel. Ezért is olvassuk róla, hogy „távol állván” imádkozik, — a háttérben meghúzódva, a sokaság szélén. Nem fontos, hogy észrevegyék. És „szemeit nem akarja az égre emelni”. Inkább a földre szegzi, hogy ne lásson senkit, csak a lelki szemével egyedül az Urat, akihez könyörög. Ez az „én-imádság” tiszta esete.

Hogy mennyire nem külsőség, hanem lényeges dolog ebben az imádságban az egyes számú első személy használata, az élesen kidomborodik, ha összehasonlítjuk a farizeus imádságával. Hiszen utóvégre az is a maga nevében, egyéni hangon imádkozik, amikor hálát ad Istennek a maga élete kiválóságáért és kifogástalan kegyességéért. De ha közelebbről megnézzük, milyen népes az ő imádsága mások jelenlététől! Hogy nyüzsgönek benne a többiek, akikkel összehasonlítja magát, a „ragadozók”, „hamisak”, „paráznák”, és tarka sokaságuk közepett „im e vámszedő is”!

A vámszedő előtt ködbe vész az egész embervilág. Eltűn-

nek mellőle az arcok mind, — a rokonszenvesek és az ellen-szenvesek egyaránt. Egy kicsiny kamara világos csak a nagy sötét mindenségben, — ketten férnek bele, senki más: Isten és én. Nekik kettőjüknek van egymással valami elintézni valójuk, ami olyan fontos, hogy minden egyéb kívül maradhat és várhat. Senki sem segíthet, mindenki csak zavarhat. Az emberi szívnek egészen személyes, legbensőbbben egyéni ügyéről van szó itt.

Ezt kell a vámszedőtől mindenekelőtt megtanulnunk.

II.

De nézzük meg imádságának a tartalmát is. Milyen ügyről van benne szó? Néhány rövid szóból áll az egész imádság, — de mindent felölel. Azt mondja Kálvin János „A keresztyén vallás alapvonalairól” írott nagy művében, mindjárt az első mondatban, hogy „az egész szent tudomány”, vagyis mindaz, ami az embert a legnagyobb kérdésekben eligazítja, „két részből áll: az Isten és a magunk ismeretéből”. A vámszedő imádságában mindkettő benne van.

Hogy az utóbbin kezdjük: ez az imádság a *helyes önismeret imádsága*. Aki így könyörög: „Légy irgalmas nekem bűnösnek”, az minden hazugságon és önámításon át eljutott a világos igazság meglátására önmagát illetőleg. A farizeus, önmaga vállát veregető nagy önelégültségében, még ostobául gyermekes képzelgésben leledzik. A vámszedő már eljutott a nagy megismerésre: én — bűnös.

Neki sem volt könnyű. Igaz, hogy az ő útjában más akadályok állottak, mint a farizeuséban, de nem kisebbek, hanem még nagyobbak. Amannak az volt a veszélye, hogy mások elhitették vele, hogy ő Isten előtt emelt fővel állhat meg és dicsekedve sorolhatja el érdemeit. Az egész közszellem, amelyet neveltetése közben magába szívott, erre tanította. Mindenki elismeréssel, tisztelettel, helyesléssel vette körül kegyes életét.

A vámszedő éppen ellenkező helyzetben volt. Ő mindenkinek szeméből a megvetést látta maga felé villogni. A háta mögött hallotta a megbélyegző bírálat suttozásait. Hiszen az, aki a pogány és zsarnoki idegen rómaiak szolgálatába állott és úgy szipolyozta népét a maga zsebének hasznára, közmegvetésben állott. Mások valóban nem legyezgették önelégültségét.

De annál erősebben ágaskodott benne az önhelyeslés ösztöne. Mert az ilyen elítélt és kitagadott ember természetsszerűleg a „csakazért is!” álláspontjára helyezkedik. Mit neki utóvégre mások vélekedése? Ő meg van elégedve magával és fitytyet hány az egész világnak. Az erkölcsbírákat nem ismeri el illetékeseknek, mert nem fogadja el őket magánál jobbaknak. Jól látja: kegyességükben mennyi a nagyképűség és tisztességükben mennyi a képmutatás. Fölötte ne akarjon senki ítélőszékbe ülni, mert ő tudja, hogy ő is van olyan ember, mint a bírói palástban tetszelgők. Az ilyen embernek talán a legnehezebb eljutnia a feljajduló büntudat önismeretére...

De a vámszedő eljutott. Hiába erőltette a magával való megelégedettséget, örökké az nem tarthatott. Mennél önérzetesebben védekezett mások hibáztató szavai és rosszaló tekintete ellen, titkon a lelke mélyén annál inkább kellett éreznie, hogy igazuk van. Az sem használt, hogy minden rájaszórt vádat legalább ugyanannyival tudott viszonzni. Mindjobban kellett éreznie, hogy a bűn azért nem kevésbé bűn, ha a bírálói is bűnösök, — mert nem az emberek véleménye dönt itt, hanem attól független ítélőszéké.

Egyszer aztán elviselhetetlen lett számára az igazság ellen való tusakodás és meghódolt előtte. Emberek előtt nem tudta volna megvallani, nem rájuk tartozott. De megtalálta azt a helyet, ahol kiönthette szívét: Isten előtt. Itt nem kellett magát óvnia és kímélnie. Itt könyörtelenül szemébe nézhetett a valóságnak. És egész valóját beleönthette abba az igazmondó valomásba: „Én bűnös!”

Sok ember ma hajlandó volna sajnálkozva vállát vonogatni ezért felette. Amint ott áll a templom hátsó félhomályában, magába görnyedten, mellét verve, a fájdalomtól meg-megremegő egész testében egy élő „mea culpa”, — nem imponál a mai embernek. Keressük inkább az élet derűsebb, biztatóbb oldalát! — hirdetik ma sokan. Mi az egészség és az öröm kultuszát követjük! Ami hiba és baj van az életünkben, minek arra reátapasztanunk a tekintetünket? Inkább töltsük meg szemünket a fénnel, hagyjuk az árnyakat! Hadd járjon át sugalló erejével az emberi jószág derűje! Letűnt idők beteges maradványa a töredelmes önmarcangolás!

De nézzétek, mit csinálnak ezek a világboldogító optimisták, amikor valahogy mégsem akar sikerülni nekik a nagy élet-

derű? Mert néha elfogja őket is a nyughatatlanság, sőt az idegeikre megy az erőltetett életkedv és belebetegszenek a bűn hatalmai felett való játszi elsíklásba. Nem ahhoz a gyógy-módhoz folyamodnak-e ők is, amelyben messze megelőzte őket a vámszedő? Igaz, hogy nem Isten színe előtt, hanem emberek előtt, sokszor bölcs lélekgyógyítók, de sokszor kontárok előtt, akik többet ártanak, mint amennyit használni tudnak, — nem ők is abban keresnek-e enyhülést, hogy divatos lelki kúrák módjára szembenéznek az elleplezett igazsággal, napfényre hozzák a lelkük sok eltemetett tisztátalanságát, és kifakasztják magukból az elfojtott önvád mérges kelevényeit?

Hiába: az egyik szükséges dolog, amelyet meg kell tanulnunk, a magunk igaz ismerete, — a fájó, ezerszer került, de egyszer mégis csak leplezetlenül elismerendő igazság: „Én bűnös!”

III.

Ennél csak egy nagyobb megismerés van, — nagyobb azért, mert az igaz önismeret is azon alapszik: — *az Isten ismerete*. Ez is megvan a vámszedő imádságában, sőt mindenekfelett ez teszi örökre mintaimádságunkká. Aki így imádkozik: „Isten, légy irgalmas nékem, bűnösnek!” — az előtt feltárultak a legnagyobb titkok, amelyek ember előtt feltárulhatnak: az Istennek titkai.

Az ilyen ember megismerte Istent, a szent és igaz bírót. Emberek előtt kényesen védett önérzete összeroppant Őelőtte, mert megtudta, hogy minden emberi vélekedésnél fontosabb az Ő vélekedése. Az életének legfőbb kérdése már nem is az, hogy hogyan illesztheti bele Istent a maga világába, hanem az, hogy hogyan állhat Ő meg az Isten világában. Megingott a lábai alatt minden biztonság. Elveszett embernek tudja magát, mert ott áll a törvényeiben alkuvást nem ismerő és ítéletében meg nem vesztegethető Úr és Király előtt. És ha az emberek minden szava csupa dicshimnusz volna is az ő kiválóságairól, mit használna az néki? Csak egy marad hátra: irgalomért könyörögni!

De az ilyen ember megismerte az Istennek irgalmasságát is: *mer* irgalomért könyörögni! Tudja, hogy ez a kérés nem hull vissza szárnyaszegett madárként az üres levegőégből, ha-

nem nyílegyenest megtalálja útját az Istennek szívébe. Honnan vette ezt a megismerést a vámszedő? Oh, évszázadok óta derengett már az ég alján ennek a fénye. Az az Ótestamentum, amelyet tudatlan emberek olyan sokszor emlegetnek csak a haragvó Istenről szóló és ezért elavultnak tekinthető könyvként, telve van az irgalmas Istennek üzeneteivel, „aki nem feddődik minduntalan s nem tartja meg haragját örökké”, „aki nem akarja a bűnösnek halálát, hanem hogy a bűnös megtérjen és éljen”. Világított már a nap régen, mielőtt teljes pompájában felkelt volna az Újtestamentum kijelentésében. És a bűnbánó lelkek ezrei előtt, ha még homályosan is, de ott ragyogott az az Isten-arc, amelynek éles vonásait mi a töviskoszorús Főn látjuk. Ismerhette hát a vámszedő is a bűnös emberen szána-kozó, ügyét magára vevő, könyörgését meghallgató isteni irgalmasságot.

Keserves önmegismerése ezért nem űzi a kétségbeesés magányába, ahol menthetetlenül elpusztulna. Odaűzi az Istennel való magányosságba, ahol újra megtalálhatja önmagát. Önvádja imádságban oldódik fel. Odaveszti magát az Isten előtt való összetörtetésben, de megmenti az életét az Isten előtt való megigazulásban.

Nem látjátok, mint nő meg az a meghajlott, mindenki előtt eltűnni vágyó alak ott a templom zúgában, idő feletti arányokra? Mintha ott állana az egész kavargó emberiség sátoztáborának a közepén égbe magasló vezéralak gyanánt és mintha titkon elmormolt imádsága harsány vezérszóként mennydörögne szét: Utánam! Ő megtalálta az utat! Ne legyen senki, aki hiábavaló próbálkozásokkal másfelé tékozolná a drága életidőt és végzetes kockázatokba vetné magát! Ez az egyetlen kivezető út, ez az imádság: „Isten, légy irgalmas nekem, bűnösnek!”

Ne csak a büntudat fájdalmaiból fölkiáltó embert lássátok benne. Az magábanvéve valóban nem dicsfényben ragyogó látvány. Nem hódítana meg senkit a követésére. De vegyétek észre a kiáltására nyomban érkező feleletet is. Az imádságában már benne ujjong a meghalgtatása. Keserves bűnvallása hívő bizonyosságtétel az Isten nagyságos dolgairól. Ott áll a szoros kapuban, amelyen át csak lehajtott fővel, kicsinnyé alázkodva lehet átlépni. De a lába ott nem ver gyökeret. Ha látszat szerint mozdulatlanul egy helyben marad is imádságával, mint egy önmagába merevedett élő szobor, — azért igazában ez az imádság

mozgásban van, lendülő lélek szól benne, nagy lépés az egész a szoros kapún át. És féllábbal már túl van rajta, — a tágas mezőn, ahol nincs többé szorongattatás és veszedelem. Nem látja jól az imádkozó vámszedőt az, aki nem látja föléje hajolni az Istennek minden biztatását és ígéretét, bocsánatát és megtartó kegyelmét!

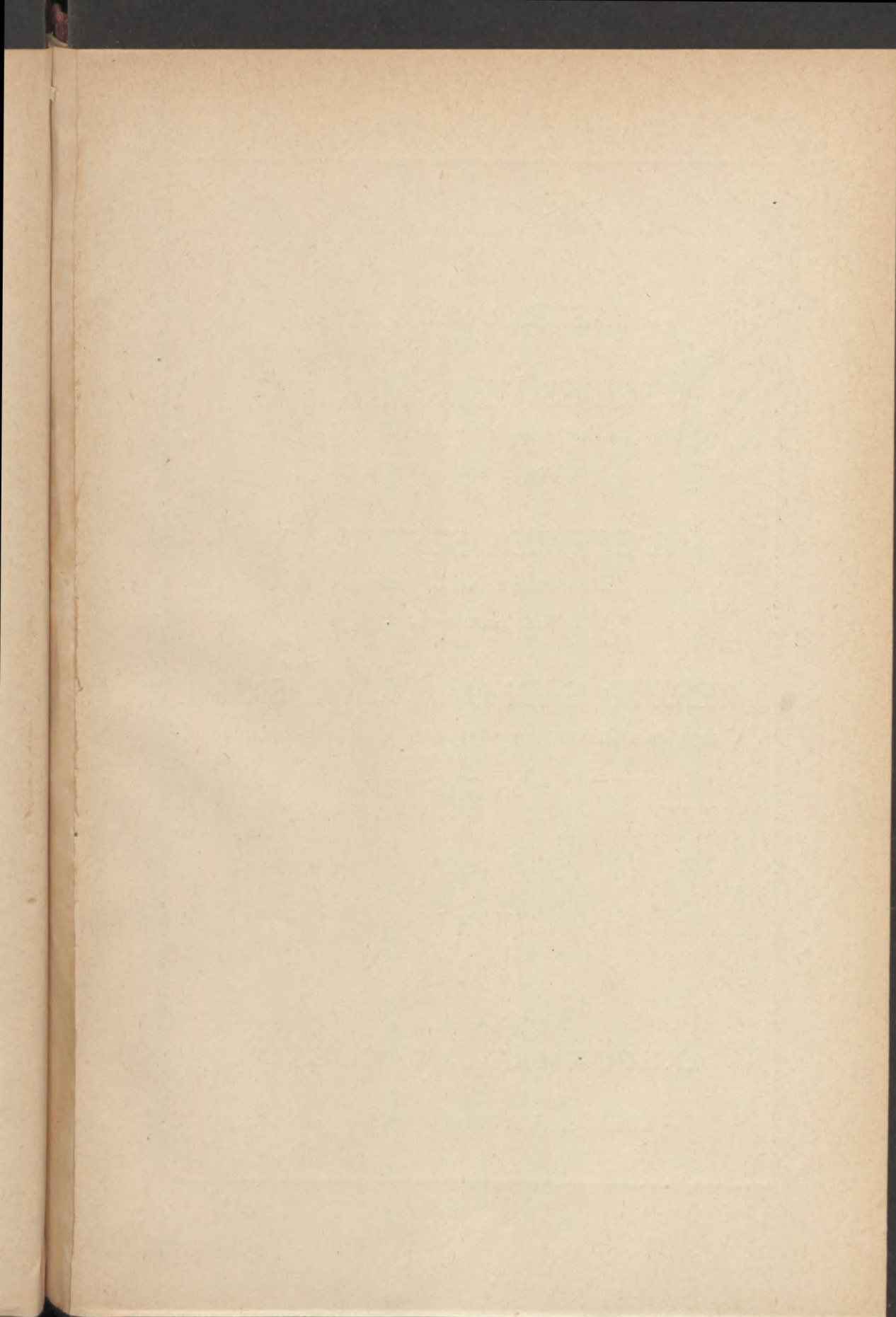
Ez az imádság mindenekfelett azért olyan nagy kincsünk, mert benne a vámszedő bízó töredelmén át is az Atya szeretetét ragyogtatja fel Jézus.

*
*
*

Azért is nem végződhetik a példázat magánál az imádságnál. A befejezést szükségképen csak az imádsága után hazatérő vámszedőnek a képe adhatja meg. „Mondom néktek, ez megigazulva méne alá az ő házához.” Nézzetek utána, amint kionson a templomi sokaság között és alákanyarodik a hegyről Jeruzsálem nyüzsgő utcáiba. Az imádság folytatódik. Még mindig úgy jár, mintha nem tudna semmit a körülötte zajló világról, — neki most az Istennel való egészen személyes ügye tölti be a lelkét. Az önmegismerés árnyai most is ott boronganak a lelke felett. Soha többé nem fog megszabadulni attól a tudattól, hogy ő bűnös, aki csak irgalomból élhet meg. De reásüt ezekre a fekete felhőkre Isten-ismeretének aranyló napfénye. Ő irgalomért könyörgött és nem csadódott. Akikkel találkozik, különös fényt látnak a szemében sugárzani és valami nagy, biztos békességet az egész lényén eláradni. Így megy vissza az ő házába és így megy tovább az egész életén végig.

Félsz és fázol attól, hogy odaállj melléje, amikor a mellét veri? De szeretnél, ugye, a „megigazultság” útján vándortársa lenni? „Aki megalázza magát, az felmagasztaltatik.” Csak az. De az bizonytal. — Hát nem a mi szívünkben szakadt-e ki csakugyan a példázatbeli vámszedő imádsága?!

A SZERZŐTŐL MEGJELENTEK:

CSENDES VIZEK MELLETT

Bibliai elmélkedések az év minden napjain.

I—II. kötet együtt füzve 4 P. 80 f.

A SZENTEK SZENTJÉBEN

Elmélkedések az Úrvacsoráról.

Kartonborítékban 3 P.

TÉRJ MAGADHOZ, DRÁGA SION

Cikkek és dolgozatok a református egyházi megújulás
szolgálatában.

Füzve 6 P.

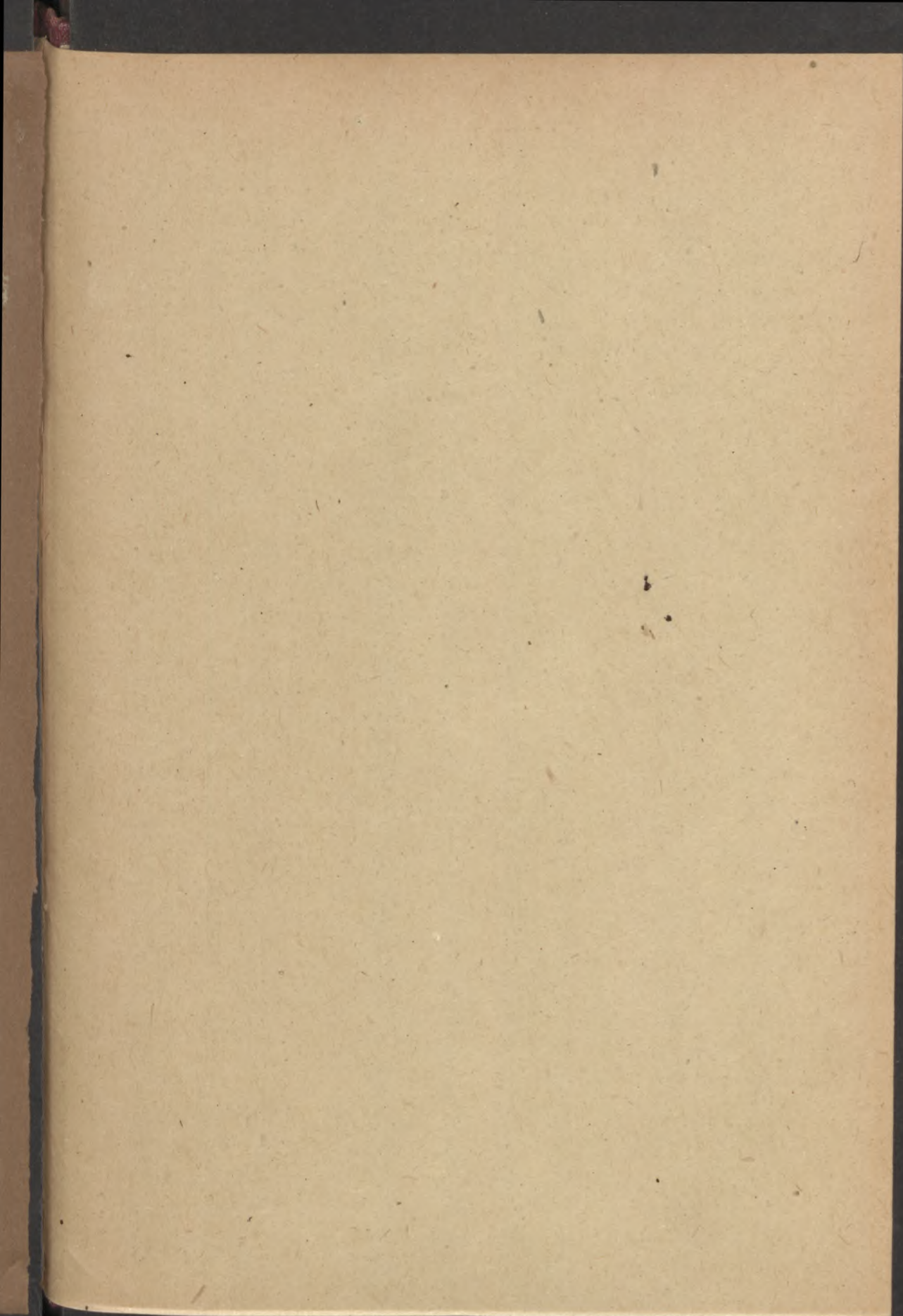
Megrendelhető a

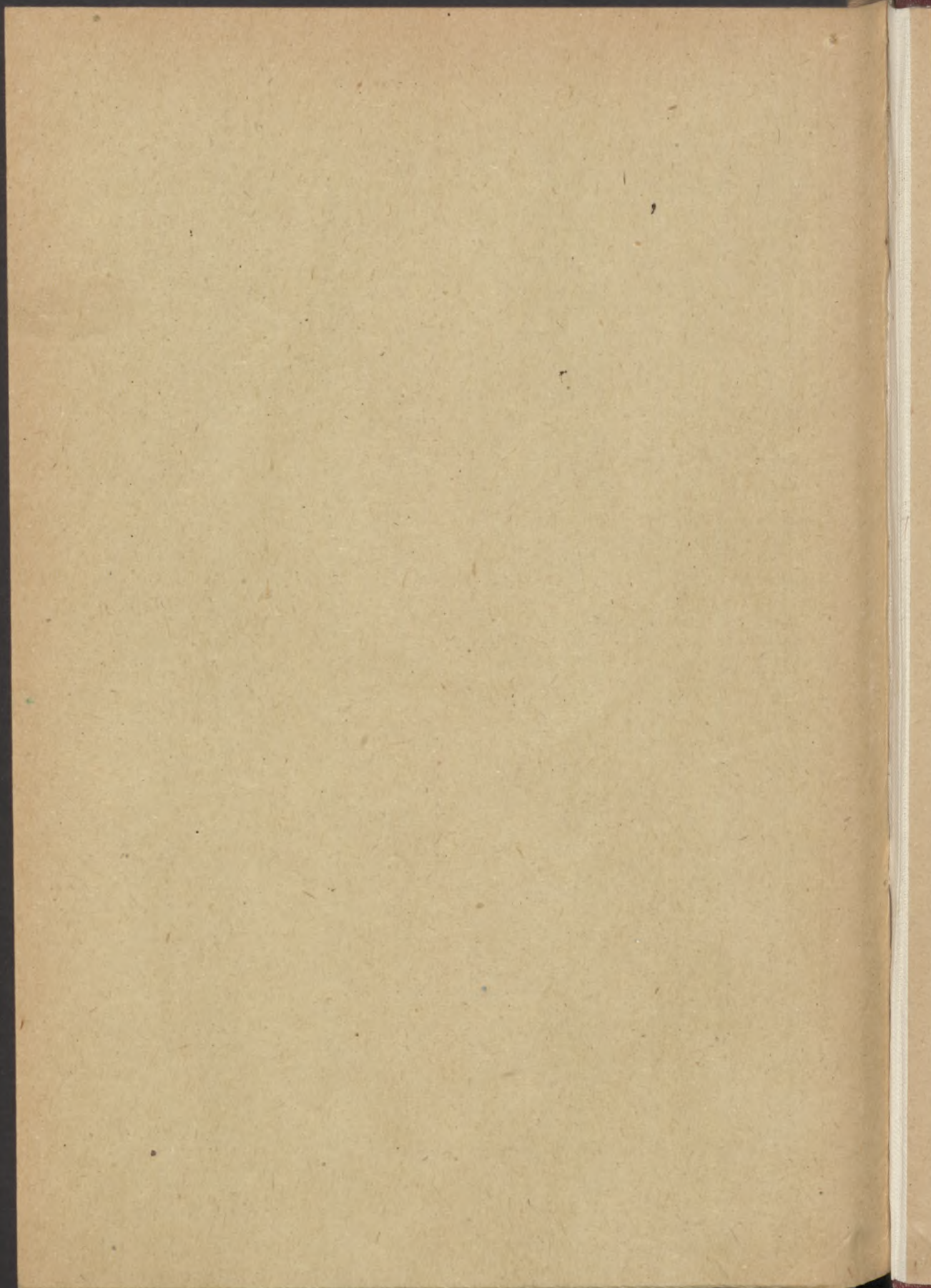
„REFORMÁTUS FIGYELŐ“

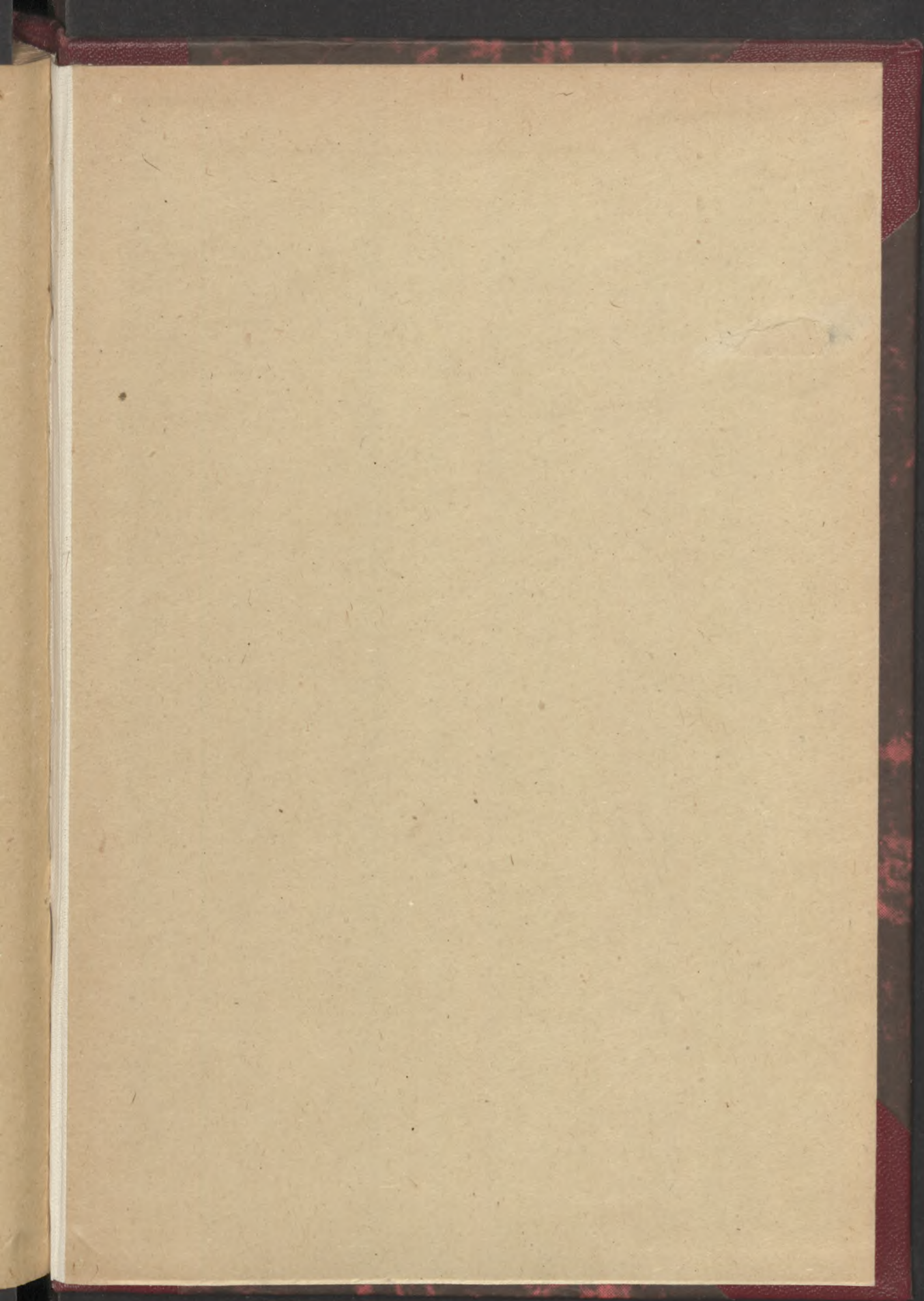
kiadóhivatalában,

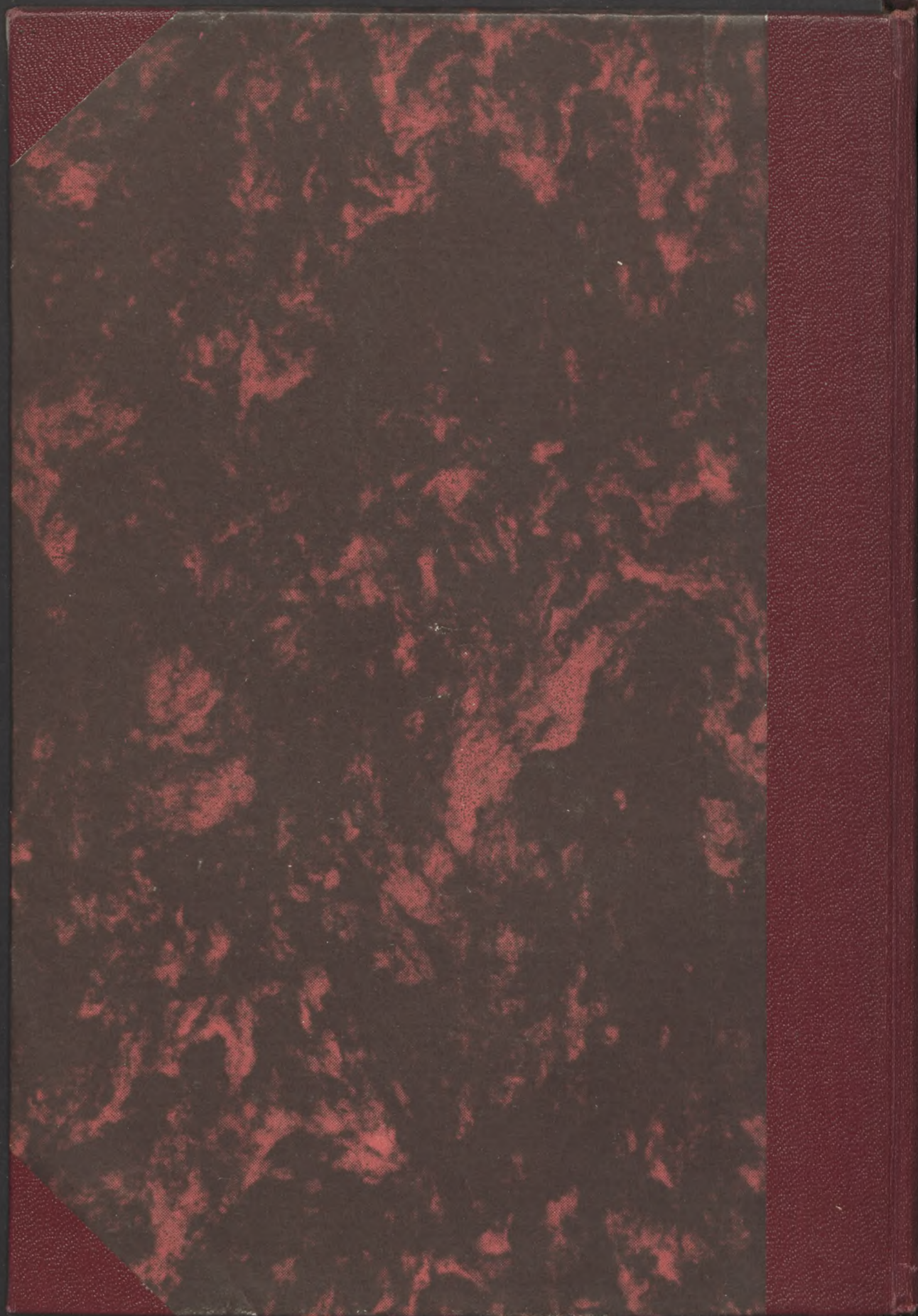
Budapest, VI., Hermina-út 37 szám.

— — — — —
SÁRKÁNY-NYOMDAR.-T.
MŰINTÉZET
B U D A P E S T,
VI., HORN EDE-UTCA 9.
— — — — —

130021

Victor

Ó és mi